

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

MOARTEA lui CAIN

1884 MARTIE 1907

Roman Social

de

DUMITRU C. MORUZ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

533608

MOARTEA LUI CAIN

ROMAN SOCIAL

DE

DUMITRU CONSTANTIN MORUZI

BCU Cluj-Napoca
FILRL 0000 00395

PIATRA-N.
Imprimeria Județului Neamțu
1914

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

UNIVERSITATEA CLUJ
Seminarul de limba și literatura română

859.0 -31(Lomuz, D. b)

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA I

ASFINȚITUL UNUI MARE LEAT

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

MOARTEA LUI CAIN

ROMAN SOCIAL

UNIVERSITATEA CLUJ

PARTEA I-a

ASFINȚITUL UNUI MARE LEAT

CAPIT. I.

Șesul Prutului

Frumoasă și întinsă este privelistea care se desfășură ochilor de pe creasta acelor dealuri, care din vremuri, ascund — și la nevoie ar apară puternic împotriva năzuințelor Rusești — mândra și străvechea Căpitală a Moldovei!

Începând de la șesul Bahluiului, ele se ridică destul de înalte și ierboase, adăpostind pe povărnișurile lor, mai întâiu două sătișoare: Cristeștii și Mânzăteștii, care,— văzute din Basarabia — par ca două turme de oi călărate pe coama unui munte; iar, mai departe încep a se împădurì, cam pe la Coada Stâncei, până la Stânca Roznovanului, de unde cotind la stânga, se pierd în depărtarea albastră.

Dacă bine-voiți, pentru a începe povestirea noastră, ne vom urcà pe creasta acelor dealuri, pe partea împădurită și, anume pe acel vârf puțin mai ridicat, ce se află cam la jumătatea drumului dintre Coada Stâncei și Stânca Roznovanului, așezându-ne sub umbra răcoroasă a doi nuci uriași unde, nu odată în tinerețele mele, m'am așezat pe iarba verde, odihnindu-mă de oboseala vânătoarei.

Priviți:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Jos, la picioarele noastre, şerpueşte tăcută şi visătoare, drăguţa şi poetica Jâjîe, când adumbrită de lunci şi de păduri, când răcorind fâne'e, ogoare şi grădinării, când resfrângând în apele sale verzui, albastre, sau strălucitoare de raze, măreţul parc a Roznovanului, biserica din Luceni, sălcii, răchite, căsuţa ţaranului, sau curţile Pălădoaei de la Coada Stâncei, de pe chiar malul apei.

Ridicându-ne privirile mai departe, zărim o altă Jâjie mai mare, mai lată, cu apele gălbui şi tot aşa de poetică; adumbrită şi ea de lunci nenumărate, răcorind fâneţe şi semănături mai mari, ducând în apele sale tulburi, vremelnicul ponos de a mai despărţi încă, două lăstare din acelaşi neam!

Această Jâjîe mai mare este *Prutul*, care a dat numele său acelui nesfârşit covor, cusut în mii de flori şi tonuri, cu lanuri întinse sau ogoare, cu bălţi stufoase şi cu păduri întunecoase, care se numeşte *Şesul Prutului*, pentru că pornind odată cu el, de cum iesă din munţii Bucovinei, nu se mai opreşte în cale şi îl însoţeşte mereu, până hăt..... colo..... departe, unde galbenele ape care l'au răcorit fără încetare făcându-l să rodească, se amestecă în apele Dunărei albastre!

Nu însă o asemenea priveliştе uriaşă este dată omului ca s'o cuprindă; căci menit ne-a fost de fiire, ca mărginite să ne fie şi înţelepciunea, şi vederea! Totuşi, de unde ne aflăm, raza ochiului se întinde pe suprafaţa unui semicerc alcătuit de mai multe sute de kilometri patraţi.

Să lăsăm dar, la stânga acoperişurile de tablă ale Palatului Roznovănesc de la Stânca, strălucind sub razele de Iunie, precum şi biserica din Parc, a cărei cruce aurită pare o farâmă căzută din soare şi neajunsă încă bine pe pământ.

Zărim între şerpuiturile Jâjîei şi ale Prutului, aşa numitul şes a Şculenilor, o neînsemnată şi posomorâtă părticică a şesului mare, şi ast-fel poreclit, pentru că la capătul lui se află un orăşel de graniţă numit Şculenii, întretăiat de apa Prutului, fost pe vremuri sub ocârmuirea Moldovei, iar astă-zi sub stăpânirea Jidani-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lor. Mai întâlnești, nu-i vorbă și pe o parte și pe alta, câte o căciulă și un minteam, între sute de halaturi; câte un cinovnic împărătesc certându-se la pod cu D-l Vames de la noi; iar pe o ridicătură de mal, câte un obiesnic[1]) de a Imparatului, care — înarmat până în dinți — privighiază cu neîncredere pe blajinul nostru grănicer, care, după vorba cântecului, își spală tihnit și nepăsător *rufele la rău*, după ce și-a răzemat puşca de vre'o răchită.

Dar să ne aruncăm privirile mai departe, tocmai peste Prut:

Acolo vezi cum înegresc, înverzesc sau îngălbenesc, după anotimpuri și până în albastrul zării, arăturile, lanurile, sau miriștele, ale unei însemnate părți a județului Bălților din Basarabia.

Pe amândouă malurile Prutului se înșir: pe partea Basarabeană satele Petrești, Vasilica, Zagarancea, Berestii, Unghenii, Dănuleni și Valea mare; iar pe partea noastră Petreștii, Vasilica, Bosie, Ungheni, Țulora și Oprișănii; peste apă zărim Varna și gara orășelului Unghenii Rusi și turlele Bisericei de la Bănuleni, clădită în stil rusesc, peste rămășițele unui mare suflet de Moldovean. Alcătuind fundul acestui Tablou și așa destul de întins, mai *întâiu* la răsărit viile vestite de la Dănuleni și pădurea după care se ascund răzeșii din Citireni — a căzuți acolo din timpul lui Ștefan Vodă — iar câte odată în zilele de tot senine mai albăstresc și culmile vestiților codri din *fundul Bâcului*, departe de noi în linie dreaptă cu mai mult de 80 de kilometri, pe când în lat, depărtarea ce o poate cuprinde ochiul este și mai mare.

Acesta este cadrul în care se desfășoară cele mai multe din întâmplările înfățișate în această lucrare și arătate de mine astăzi, sub chipul mai lesnicios al unui roman. Am ales anume cadrul acesta, pentru că am copilărit și am trăit vreme îndelungată într'însul, așa că locurile, lucrurile și *firile* îmi sunt mai bine cunoscute. Nu căutați însă a pune nume adevărate nici pe

1). Obiesnic = grănicer Rusesc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oameni nici pe locuri, pentru că vă veţi osteni în zadar. Nici unul din satele de pe malul Jâjîei nu poartă numele de Vultureni şi dacă mai este un sat cu acest nume în apropiere, el este cu totul în altă parte şi locuitorii lui nu pot vedea, de cât dor în vis, apa drăguţei Jâjîei şi smălţuitul covor a şesului Prutean. De asemenea nici o familie cu numele de Vultur sau Vultureanu, nu veţi putea găsi în arhondologia ţărei. Tânărul Ghiţă Dudău nici n'a omorât pe nimene, nici s'a spânzurat; poate pentru cuvântul că nici el, nici neam de neamul lui, nu s'a născut vre-odată. Cu toate acestea, cele povestite mai la vale nu sunt numai niste închipuiri fără rost sau tâlcuire. Satul şi curtea Boierească din Vultureni, care nu au existat nici o dată, le puteţi întâlni ori unde în Moldova şi chiar în judeţul Iaşi. Acelaşi lucru l'am făcut şi cu oamenii. Nici unul n'a trăit nici existat vreodată sub numele, chipul şi în împrejurările arătate de mine; dar felul de a simţi, gândi, cugetă, făptui şi grăi, pornirile bune sau rele, într'un cuvânt, stările sufleteşti, aparţin numai treptei sociale din care face parte fiinţa pe care o descriu şi îl puteţi întâlni cu înlesnire oriunde, numai Moldovean să fie şi să facă şi el parte din aceste trepte ale societăţei Române.

Acestea odată spuse să ne reintoarcem sub umbra celor doi nuci uriaşi şi să ne închipuim că, prin farmecul unei vrăjitorii, depărtarea celor 10 metri care îi despart unul de altul, s'ar preface în atâtea kilometri, pentru ca să alcătuească frumoasa şi întinsa moşie Vulturenii, care pornind de la hotarul Şorogarilor, s'ar prelungi pe o lărgime de 10 kilometri până în apa Prutului.

Satul acestei moşii este aşezat pe amândouă malurile Jâjîei, unite între ele prin un pod, ale cărui scânduri groase, joc ca nişte clape de clavir, de câte ori vre'un car, sau o căruţă încărcată, trece peste ele. Podul acesta ar fi putut, de alt fel, să aibă şi parmaclâcuri frumoase şi scumpe, de nu s'ar fi gândit sătenii, că doar nu-i lumea chioară ca să apuce pe alăturea, şi chiar de s'ar întâmplà ca vre'un beţiv să cadă în apă şi să se înece,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu atât mai bine, că ar scăpà lumea de un rău; aşa că de o cam dată scăpà comuna de aşa cheltuială.

Satul Vulturenii numeră până la o sută de gospodari! E sat mare şi chiar reşedinţă de comună. Ba mai are şi o şcoală primară cu patru clase şi a cărei obârşie a fost mai înainte un şopron pentru vitele boiereşti, prefăcut, de către un jidov, în prăvălie — cârciumă; iar, după falimentul acestuia boierul o dărui comunei, după îndemnul unui Prefect iubitor de carte, ca să slujească, de acum şi până în veac, ca locaş de lumină pentru spiţele viitoare. In fiecare an, d-nul Primar lipeşte cu îngrijire şcoala cu lut galbăn şi, de rămâne, mai dă şi pe jos; apoi o dă frumos cu var alb şi pe dinăuntru şi pe din afară; iar pentru acoperământ, mai aduce vre'un car-două de paie de la aria lui, mai adaogă ceva prăştini ca să nu ieie vântul paele, după care, împreună cu d-nul Notar şi d-nul învăţător, alcătuieşte contul *ripiraţiei* şi-l înaintează cu raport unde se cuvine. D-nul Medic de plasă cam zbârnie câte odată că şcoala nu-i igienică şi că copii se pot îmbolnăvi. Parcă la părinţii lor ar fi mai frumos! Dar cine să se uite la vorbele doctorului? De se îmbolnăvesc copii n'are de cât să-i caute, că de asta-i el doctor; şi dacă să întâmplă să moară vreunul, parcă'l întreabă cinevà pe Dumnealui, că de ce o murit? Ba nu zău, grăind la dreptul, cam ce ce ar fi şcoala mai cilibie decât primăria, care este tot aşa de bine îngrijită şi cu mult mai mică? Dar contul de *ripiraţie* de este ceva mai plinul. Că deh! E cogeamite reşedinţă de comună şi obrazul subţire se ţine cu cheltueală. Din an în Paşti vine şi D-nul Suprefect în *inspecţie*. Se zice chiar că s'ar fi oprit în veacât şi un D-nu Prefect ca să-şi aprindă ligara, dar nu se mai ţine minte sub care regim.

Mai are satul şi o biserică care ea, ţine minte şi de volintirii lui Ipsilante, cu toate că-i de scânduri, acoperită cu stuf, paie şi prăstinile naţionale. Fie din pricina vechimei ori că vântul de miază noapte o aplecase cam hăisa, îi au bătut oamenii, ca proptele nişte saramboi cât toate zilele, de jur împrejur şi pe care se reazămă a lene şi gânditoare. La vre'o zece metri de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

locaşul sfânt, spânzură un tacâm de clopote dogite, pe patru stâlpi aplecaţi tot hăisa ca şi biserica şi abiă în stare să mai susţie şi ceardacul pe care Pălimarul se urcă zilnic cu frica lui Dumnezeu în sân şi zilele în mână. Această frumoasă clopotniţă are acoperământ de şindrilă vă rog! Poate de evlavie; dar poate unde cei patru stâlpi n'ar mai puteă susţine, pe lângă clopote, cerdac şi pălimar, maldurii de stuf, paele ude şi cuvenitele praştini. Aşă că, uneori, nevoia aduce şi răsfăţul!

Acest lăcaş de rugăciune, face şi mai izbitoare deosebirea dintre el şi frumoasa biserică clădită de boier pe creasta dealului, în apropiere de curte; numai în piatră şi cărămidă, cu clopotniţa făcând parte din trupul bisericei, cu acoperământ strălucitor de tablă şi crucile sale poleite cu aur.

Şi mai mare este deosebirea dintre curtea boierească cu două cerdacuri înalte — unul dând spre şes, iar altul privind spre munţi — cu stâlpii lor de piatră cioplită, cu acoperământul casei de şindrilă, înalt şi luguiat după datina veche şi scundele căsuţe ţărăneşti din vale, învălite după chipul clădirilor municipale pe care le-am descris! Unele sunt văruite, ba chiar împodobite cu câte un brâu de sâneală albastră întinzându-se cât ţine prispa şi în jurul uşei şi a ferestrelor mici şi patrate; altele mai sărăcăcioase, sunt date numai cu lut, având ferești şi mai mici, cu un singur ochiu rotund şi vârât chiar în tencuială. Doar vr'o opt case sunt mai măruţe şi învălite cu şindrilă ca de pildă: casa părintelui Sofronie parohul bisericuţei din vremea lui Ipsilante, casa D-lui Primar de astăzi, şi a celui de ieri, care aşteaptă cu răbdare să devie cel de mâne, şi încă a vre'o patru cinci fruntaşi mai chiaburi. Incolo, toate sunt la fel aşa precum vi le arăt aicea. Şi cu toate acestea, în acele cocioabe sărăcăcioase şi ca vai de ele s'au născut, au crescut şi acum îşi duc bătrâneţele vitejii din al XIII-lea Dorobanţi!

Dacă Consiliul Comunal nu a putut găsi fonduri pentru zidirea în piatră a edificiurilor municipale şi acoperirea lor cu table, pricina a fost că erà silit să le întrebuinţeze, parte la plata funcţionarilor şi ce rămâneà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în lucrări de higienă și salubritate publică; și eu zic că bine este ca luxul și estetica să cedeze totdeauna pasul sănătății obștești; mai cu seamă că cheltuelile acestea tot în înființări de posturi și dări de lefuri se închee toate.

Așa de pildă: Consiliul, în înalta lui chibzuință, a găsit cu cale că, de i praful și bălegarul sunt bănuiți de mulți ca vătămători sănătății, ele sunt totuși, neasămuit mai pu în primejdiosi, de cât păvajele și asfalturile, care pricinuesc bieților orășeni atâtea cheltueli zădarnice și bătături. Darămi-te când se potinește vre'un cheflin pe uliță: Nu se umple de sânge sărmanul? Pe când așa, cade pe moale și-și face somnul nesupărat de nimene, de cât de mulțe și de lânțari! Pe aceste considerente, Consiliul decide ca să se cumpere un dulap cu *medicamente doftoricești*, cu care să se combată urmările vătămătoare ale prafului și bălegarului. Dulapul să fie bine amerindat cu *chilina*, oricească, prafuri de tusă, *arțâfelnic* și alte *disifecții*, iar pentru întrebuințarea lor, se vor numi ca agenți sanitari: pe nepotul d-lui Primar de astăzi, care are două clase gimnaziale și pe fiul d-lui fost Primar, care are numai patru clase primare; dar fiind ficiorul unui om cu vază în comună, trebuie *amenajat*, că nu se știe cum să schimbă lucrurile.

Nici străzile nu sunt mai largi de cum trebue, de i gardurile sunt destul de departe, și de o parte și de alta a drumului; ciulinii, însă, scăeții și iarba holerei, umplu așà de bine golurile, încât rămâne abia atâta loc cât poate trece carul. Când se întâmplă să se întâlnească două care față 'n față, cel mai puțin încarcat o mai ia ceala prin buruiene; iar românul care sărise din car ca să-și abată boii la o parte, își reia locul în liniște, având tot răgazul să se îndeletnicească cu scoaterea din talpa goală și prăfuită a piciorului, vre'un afurisit de ghimpe intrat mai adânc.

Dar câte comori și mirezme nu ascund aceste buruiene?! Câini morți, găini și felurite pasări răposate și ele care de moarte bună, care călcate de vre-o căruță....; mai departe un vier cu jugul de gât se resfață în o mocirlă....; sau, mai încolo, fată o scroafă....; apoi o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cloşcă îşi adumbreşte puii de arşiţa soarelui, nu departe de o haită de câini cu limbele scoase şi urechile însângerate, odihnindu-se după vre-o luptă crâncenă; mai adăoga'i pentru împrăştierea întunericului în nopţile fără lună un fânar pe vârful unui stâlp tricolor care stă smirnă în faţa Primăriei....; mai puneţi şi braţele stinghere ale unui scrânciob [1]) în faţa prăvăliei cârciuma jupânului Hascal,— acel care a adus la faliment pe jidanul de la şopronul boieresc prefăcut în şcoală primară — trei fântâni cu cumpănă; cocoţat pe un par, ca un politician pe tribuna parlamentară, vre'un cocoş răguşit care spărie cu strigătele sale stoluri întregi de vrăbii şi de găini, gâştele şi raţele statului, îndreptându-se gâgâind şi măcăind spre Jâjie şi veţi avea icoana adevărată a satului Vultureni de pe moşia Cuconului Costache Vultureanu ot Vultureni, în anul mântuirei 1884, când începe povestirea noastră.

CAPITOLUL II

Tabietul de dimineaţă al unui Velit Boier

Nici gând n'avea încă soarele de Iunie să răsară de după dalurile Basarabiei, când Boierul Constantin Vultureanu ot Vultureni, apăru în papuci calcaţi şi lungul său halat de vară, pe pragul ceardacului cel dinspre Prut. Se opri o clipă în prag şi strigă: Mihalache!.... de spălat!!

Ca prin farmic se ivi şi d-nul Mihalache Camardinerul, îmbracat ca un Doctor franţuzesc: cu pantaloni şi redingotă negri, vesta albă şi cravată la fel, cu nişte favorite, lungi, cărunte şi stufoase, dar şi cu nişte mustăţe mai negre de cât pana corbului. In zădar Cc. Aglăiţa — nora lui Cc. Costache — încercase să-l stileze pe Mihalache după boţonul franţuzesc, cerându-i să le radă. Bătrânul încăpăţinat nici nu voi să audă de a à cevà jurând că neam de neamul lui n'a fost actor, şi

1). Scrânciob: dulap sau leagăn.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nici el în pușcărie n'a intrat nici odată ca să umble fără muste i. Această pornire anti-franceză, avu ca urmare că sufragiul, perdegii i până și vizitiul de capră a Cuconi ei, rămaseră cu musteți sub frac, ca și sub livrea; doar bucătarul igan, de eră la modă franțuzească, unde-l născuse maică-sa spânatec.

In diminea a aceia, Mihalache mai purtà pe un umăr un frumos peschir lucrat din pânză de casă vărgat și înflorit. Intr'o mână ineà un lighean turcesc de alamă galbenă ca aurul cel mai curat, având un capac la fel cu o mul ime de găurele pentru scurgerea apei și purtând la mijloc un fel de cesculi ă pe care se spijineà o bilă de săpun cafeniu mirosind a mosc. In mâna cealaltă, Mihalache purtà un ibric la fel cu ligheanul, burtos în partea lui de jos, eră cu gâtul lung și cu un burlui sub ire și încârjoiat în chip de cap de șarpe.

Cc. Costache, dădu atunci drumul halatului i i suflecă mânicile până la umăr, apucă soponul parfumat și se umplu de spuma mirositoare până dasupra coatelor sub iscusita îngrijire a lui Mihalache care turnà apă din ibric tocmai unde și atât cât eră de trebuin ă, fără a scăpà nici o picătură mai mult sau pe alăturea. Apoi împreunându-și palmele, boierul, luă de două trei ori apă în gură din ibric pe care, după o gargară răsunătoare, o scuipà cu zgomot tocmai în grădină; mai dădu cu sopon pe obraz, pe gât și pe urechi, plecă capul văduv de ori ce urmă de păr și d-nu Mihalache îi deșertă restul apei din ibric pe ceafă, gât, urechi cu aceiași dibăcie, fără a-i udà macar gulerul cămeșii sale de burungiuc lucrată cu bibiluri. După aceia îi așeză peschirul pe cap și pe ceafă și dispăru.

Nu apucase boierul a șterge bine cu peschirul, a îmbrăcà halatul și a face cele trei cruci spre răsărit — de unde începu a se întrezări o dungă trandafirie—că se ivì din nou camardinerul Mihalache aducând o grea tabla de argint, chesaua cu dulceți de chitru și un mare pahar de cleștar aburit de răceala unei ape de izvor. Abia își luă dulceața și se așeză pe un jilț-leagăn de paie jucându-se cu metaniile lui de odogaciu, că Mihalache se ivì pentru a treia oară, aducând pe o tavilă scumpă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

felegeanul cu cafea turcească umplută de coniac pe care o așează pe o măsuță lângă jîlț și prezentă stăpânului său un ciubuc de iasumie cu imamea groasă de chilimbar; aprinse tutunul cu o bucată de iască și așăză sub luleaua ciubucului o tăbliță rotundă de alamă.

Ciubucul acesta de dimineață erà poate cel mai neprețuit din odoarele Cc. Costache, și cel mai temut de întreaga suflare din curte și de pe moșie; pentru că de la el atârnà toana bună sau rea a boierului, de peste zi. Mai aveà D-lui și alt ciubuc de lemn de cireș, numai de trei palme domnești, cu care se slujeà în timpul zilei; apoi și o țigaretă de chilimbar în care omul cel mai voinic ar fi bagat cu înlesnire degetul său arătător și pentru care Mihalache îi făureà niște țigări cât o havană. O întrebuința însă numai la oraș, când se duceà la cărți sau la teatru.

Ciubucul însă, cel de iasumie care atingea în lungime stânjenul lui Duca Duculec V-vod, erà acel care se fumà pe îndelete în revarsat de zori, și hotărà de restul zilei.

«Ei Mihalache, întrebă boierul, au dat grăunțe cailor?»

«Incă nu, Măria Voastră; e prea devreme, abia i-au secelat și adapat».

«Bine, bine, ai dreptate. Numai, spune vatafului de ogradă, să le dea tainul după măsură.... Da Coconașu Gligori fiul meu s'a sculat?»

«Chiar când aduceam cafeaua, d-lui trecea în camerdineria d-sale să-i facă baia rece.

Coconița și Duduia sunt încă în așternut. Dor numai Madama Miss face duș în odaia d-sale și-și cântă moliftele englezești de-i țin isonul toate găștele noastre».

«Hm! Dobitocule! Ce ai tu cu biata străină? Și ce tot îi dai cu Madama Miss? Zi-i de-adreptul Miss. Asta pe limba ei înseamnă că-i fată mare, Bre!»

«Să mă iertați Măria Voastră.... n'am știut. Ce-i drept ar fi trebuit să ghicesc singur una ca asta; că mult mai e urâtă saraca, n'ar fi de diochi! Par'că-i o prăjină sde falcie, cu un fuior de câlț la vârf!»

«Zău?! Ai fi dorit mata să fie tinerică și nurlie,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ştrengar bătrân ce-mi eşti! Nu ţi-e ruşine să grăeşti cu mine asemenea vorbe? Hai te cară de aicea, neruinatule şi întreabă pe vechil când are de gând să pornească tamazlâcul la câmp?» După ce va da arşiţa şi musca? Spune-i d-sale că în luna asta se mulg vacile de cu noapte, nu acuma şi că va fi vai de capul lui când mă voi mai deşteptă cu dânsele la curte! Ai auzit» ?....

Şi rămas singur Cc. Costache se îndeletniceà cu sorbirea cafelei şi cu trimiterea în văzduh al unor şiruri întregi de rotocoale de fum albastru, pe când soarele scăpând însfârşit de după dealuri, îi trimise şi el prima săgeată tocmai pe laviţa de alamă de sub luleaua roşie şi aurită a lungului ciubuc! Sub răcoarea aceasta înviorătoare, sub îmbălsămarea florilor mirositoare şi ale ierbilor cosite din proaspăt, umede încă de roua dimineţii, îi făcea Costache Vultureanu cheful în tihnă, rîdicându-şi, cu recunoştinţă, sufletul către Cel de Sus, care-l îngăduise a ve ui şaptezeci şi cinci de ani pe acest pământ, fără zguduiri prea mari şi prea mari suferinţe; doar vre'o două trei bejenii întâmplate şi acele în tinerele, şi care, pe lângă multe pagubi în gospodărie îi dădură măcar prilejul a mai trece graniţa, ba la Ţarigrad, ba la Viana, ba la Odessa şi odată chiar la Peterssburg, sub Imparatul Nicolai Pavlovici, însă totdeauna cu ifosul şi ighemoniconul unui boier mare, fără a duce vre'odată lipsa prin străini.

Numai o singură durere mai crudă încercase de la moartea părinţilor săi, atunci când o perdu pe Cleopatra, sora Hatmanului Neculai Mavrocordat şi din pricina căreia atunci când o perdu, suferì o mare durere, căci o luase din dragoste.

Câte târcoale nu dăduse el în jurul caselor din fundătura colţului lui Petrea Bacalu! Pe câte cucoane mari nu le rugase să-l împelească pe lângă Vel Visternicul Mavrocordat tatăl Hatmanului şi a Cleopatrei. Câte tarafuri de lăutari nu trimisese el noaptea pe sub ferestrele iubitei sale, să-i cânte de dor şi inimă albastră, pe când el, înfundat în butca lui cu sticle, îi mai înviorà, din când în când strigându-le:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Oftați, Cioroilor, mai din băerile inimei, de nu voiți să vă atârn acuma peile voastre de gard». In zadar erau toate pentru că Visternicul hotărâse s'o călugărească pe Cleopatra pentru ca băeți să rămâie folosiți cu partea ei. Cine știe de izbuteà vre-odată bietul amorezat, de nu-i veneà în gând să se destăinuiască Mitropolitului Veniamin Costache cu care se înrudeà și de nu ar fi mers cu îndrăsneala până a-i spune ritos Inalt Prea sfinției sale că el de Cleopatra nu se lasă nici mort. «Ori o ià cinstit și frumos din casa părinților ei, ori o fură chiar din Mănăstirea Varatec, unde vor s'o schimnicească. Să știu că dau foc Varatecului cu tot ce se află întrînsul, dar pe Cleopatra nu v'o las Preasfiinte !»

Bietul Mitropolit, pentru a nu lăsà să se întâmple, așa grozăvie, îl puse pe tânăr să facă Văratecului o danie de mai multe mii de galbeni, luà asupra lui sarcina de a îndupleca pe Mavrocordătești și izbuti așa de bine, că slujì chiar El și cu tot clerul Mitropoliei la cununia robului lui D-zeu Constantin cu roaba lui D-zeu Cleopatra, în Biserica Talpalari, cu mare alai și ifos.

Pentru dânsa reclădise aproape din temelii, Curtile acestea din Vultureni. Cu ea dusese câți-va ani de o statornică și deplină fericire, având împreună mai mulți copii, din care le rămăsese numai unul Grigori, sau Grigulă după cum îl alintà răposata când erà mititel. Amândoi părinții îl iubeau ca pe lumina ochilor, căci numai pe dânsul îl aveau. El erà singurul moștenitor al numelui și al averii. Dar vai, tot pentru dânsa și în preajma scumpului ei mormânt, avu să zidească frumoasa biserică din deal, pregătindu-și în apropiere și vecinicul lui culcuș. Așa că în fiecare dimineață și seara înainte de a se culcà, aruncà împreună cu o rugă și o privire duioasă asupra Sfântului locaș care cuprindeà în zidurile și sub umbra lui, toată credința, toate dragostele și ultima năzuință a sufletului său.

Rămas văduv, Cc. Costache, cu toate că erà om în putere, nu mai vru cu nici un chip să se recăsătorească, de teamă a nu da o mamă și frați vitregi, scumpului său Grigulă, singura dragoste ce-i mai rămase în lume !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Așează dar în Vultureni pe o mătușă bătrână și scăpătată: stolniceasa Anastasia Bolduroaia, pentru ca să îngrijească de casă și de copil, rămânând el însuși mai mult la moșie pentru a-l priveghià mai de aproape și a-i pregăti o frumoasă avere.

Nu-i vorbă, se mai ducea boierul iarna și la Iași unde-l luà și pe Griguță. Apoi după Unire și mai des după ce copilul se făcuse om, o întinse de vre-o câte-va ori până la București. Acolo, mulți și multe încercaseră să-l vrăjească; dar, de câte ori i se prezentà *o partidă*, ori un minister, aveà obicei să răspundă: «mai bine luați-l pe Grigori că acela îi mai de seama voastră. Pe mine să mă lasați în pace. Mi-am trăit traiul, mi-am mâncat malaiul!» O singură dată pe la 1872 de hatârul lui Lascarache Catargiu și a lui Petrache Mavrogheni cu care se înrudea, se lăsă ales senator, ba chiar și președinte a Senatului. Când dădù însă de ticălosiile politicei, fugì din București, cu nepus în masă și nu răsuflă ușurat de cât atunci când se revăzù pe ceardacul lui din Vultureni!

De cum împlinì copilul zece anișori, Cc. Costache îi și luă, după sfatul vărului său Costin Catargiu, un profesor *francuzesc* venit tocmai din Paris. Om foarte cum se cade, foarte la locul lui și foarte învățat. La început, Cc. Costache care învățase elinește la scoala din Halki tocmai din Țarigrad, intrase în bănueli că franțuzul nu știe elinește, unde l'auzì proforisând *oi* în loc de *i* și *cai* în loc de *che*; dar stând mai mult de vorbă cu dânsul se încredință că aiasta este proforiseală Sorbonei din Paris, știută de o lume, că cunoaște limba Grecilor din vechime, mai bine decât cei de astăzi, ba și limba Evriască mai bine decât rabinul de la Sadagura. Apoi Griguță se deprinsese îndată cu Monsieur Lebel și-l iubeà mult.

După trei ani de învățătură cu franțuzul, Cc. Costache îi încărcă pe amândoi în căruță și îi trimise cu poșta tocmai la *Viana*, că de acolo să meargă la Paris. Le dădu și pe mătușa Anastasia cu dânșii — Doamne ferește de vre-o boală — și o rugă să îngrijească bine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de copil şi să facă D-nei toate chipurile, ca Griguţă să nu-şi uite nici de lege nici de limbă.

Erà cât pe ce să-i trimeată în *Nemţia* unde e mai aproape şi părîndu-i-se că Nemiţi sunt mai cu scaun la cap de cât flusturaticii de franţuji, care o duc într'un râs toată ziua, pe când ceilalţi nu ràd nici odată decât la anumite împrejurări şi cu învoirea celor mai mari. Se întâmplă însă tocmai pe atuncea, să se întoarcă dintr'acolo un coconaş cu mutră zgâriată cât îi ineà lungul obrazului, şi află cu groază cum că studenţii din ţara aceia, socoteau de mare cinste să se dichisească ast-fel cu săbiile, ieşind la duiel pentru te miri ce şi mai nimica! Aşa că pentru a nu strică merii băiatului, tot la Paris l'o trimes.

Acolo mulţumită stăruinţei lui M-r Lebel, copilul învăţă foarte bine şi nu se mai întoarse în ţară decât peste 8 ani, cu diplomă de licenţiat în drept şi felicitările facultăţei, uimită că şi un Moldo-Valah putuse învăţà cevà carte!

Coana Anastasia însă nu putù să rabde viaţa franţuzească mai mult de cinci ani şi, cu toată dragostea ei pentru nepoţel, cerù să se reîntoarcă acasă de dorul sărmăluţelor şi a potrocului de curcan. Incercase D-nei săşi umple o putină cu varză murată şi la Paris. Dar să nu-şi găsească femeia Bacăul cu musiu Comisar de acolo, care vroià să o dea în judecată pentru că impuţise toată mahalaua?! Abia putù scapà biata Cucoana cu fel de fel de bocite şi de *pardonuri*. Putina însă nu o putu scăpà şi trebuì s'o distrugă! De atunci mai vru să ştie de o ţară aşa de *carcară* unde se iau murăturile drept putregaiuri puturoase, iar lumea se îndoapă cu carne împuţită şi brânzeturi viermănoase! Auzi? Hal de lume civilizată!

Cât despre tânărul Grigore C. Vultureanu, cum se înapoià în ţară, nu avù altă grijă mai mare de cât a se vârî în politică până peste urechi. Şi ce mai politică Doamne! Se băgă în tagma bonjuriştilor, îşi tăie barba în furculiţă ca Cogălniceanu, ţinându-se de pulpana lui, cu toate că erà de neam mai mare de cât acela. De cătai în sipetul cu hrisoave pe care-l ţineà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cc. Costache sub patul lui de dormit, aflai că Petru Rareș Vodă, cu prilejul unei vânători ce o făceà în împrejurimile Iașului, prinsese doi Vulturi pe o stâncă de pe dealurile de lângă apa Jâjîei. Suindu-se pe această stâncă împreună cu cel mai viteaz dintre căpitanii săi și uimit de frumoasa priveliște ce i se desvăluià dinaintea ochilor îi spuse tovarășului său: «Vezi căpitane, locul acesta ce se întinde de la porțile Iașului și până în apa Prutului? Al tău să fie deacum. Se va chiemà Vultureni în amintirea celor doi vulturi ce i-am prins aicea. «Și eu Măria-ta răspunse viteazul tot astăzi îmi schimb porecla după moșie, în amintirea veșnicei recunoștință a urmașilor mei către Maria-Ta!! De atunci și până astăzi se dovedește prin hrisoave de întăriri că această moșie a trecut din spiță în spiță ca dreaptă moștenire și tot din parte bărbătească, fără a eși nici o clipă din neamul Boierilor Vultureni.

Făcù ce făcù Cc. Grigori și intră cu băiatul Sturzoaei de la Miclăușeni ca secretar la Divanul Ad-hoc, de care nici Cc. Costache nu putù scăpà. Acolo făcù mai multă gălăgie de cât bonjuriștii ceilalți, cerând fel de fel de cabazlâcuri la care nimene nu se gândià și care totuși s'au îndeplinit mai toate, dar mai târziu. Da mite la alegerea de Domn?! In loc să se pue frumos, să lupte împreună cu tatăl său din partea lui Mihai Vodă Sturza, bătrân cam hrâpareț, nu-i vorbă, dar cu scaun la cap, D-lui nu voì să știe nici de Beizadea Grigori, care cel puțin erà Pașă Turcesc și încă cu două tuiuri, ci ținù hangul Bonjuriștilor și se laudă și astăzi că el l'a scornit pe Alecu Cuza, la care nu se gândeà nimeni!... Dar zi că asta este metealna tuturor bonjuriștilor! Nu întâlnești pe unul să nu-ți zică că el a făptuit Unirea, propunându-l de Domn pe Alexandru Ioan I-iu care jucase bilard în cafeneaua Mavromulo din Galați. Drept este că tot timpul Domnii lui Cuza, acum îl vedeai pe Grigori Agă, acum președinte de Tribunal sau Prefect într'un județ.

Toate ar fi mers ele cum ar fi mers, dar deprinsese D-lui și năravul foițelor. Ia asta fu mai rău de cât toate; că în vre-o câțiva ani se duserà și Moșia Valea Roșie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din Fălticeni, ce i-o dăduse Cc. Costache, şi Moara Grecilor din Vaslui pe care o moştenise de la măsa. Ba mai adusese în Iaşi musu Delmari — antreprenorul operei — o spurcăciune de Italiancă ce-l smintise cu totul pe bietul copil. Ha, ha s'o hirotonisească Cucoana Mare pe comedianţa aceia.

Atunci, Cc. Costache se hotărâ a pune piciorul în prag; şi l'a înţepenit atât de straşnic, încât cu toate lacrimile şi amenin̦ţările băiatului că-şi va face seamă, izbuti să-l cumin̦ţească şi să-l însoare cu Aglăiţa, o fată de seama lui, nepoata lui Săndulache Sturdza de la Scheia, vrednică, înţeleaptă, evlavioasă şi bună gospodină. Îi puţin cam franţuzită; dar ce să-i faci? Nu tot la Paris o învăţat şi ea cu fetele lui Costin Catargiu? Dar ea e mai cuminte, mai aşezată de cât acelea: una că nu o stat acolo prea mult, apoi măsa, după ce o readuse acasă îi o mai scos din minte cam mulţişori din gărgăunii franţuzeşti, ţinându-o tot lângă dânsa şi învăţându-o cu temeiu Gospodăria unei case de boier mare.

Pe lângă dânsa s'a cumenţit şi Grigori. Şi-a taiat ciocul de pe bărbie, s'a lepădat de satana şi de politica roşilor, îşi vede de treabă, ba, nu de mult, s'a dat din partea lui Lascar Catargiu, încredinţându-se că conservatorii lui au, adesea, apucături încă mai stacojii, decât roşii din vremea lui Vogoride. Aşa că-i se potriveşte de minune.

«Fiii! Câte nu-mi mai văzură ochii, în timpul acelor şapte zeci şi cinci de ani de viaţă, îşi zicea Cc. Costache, scuturând cu îngrijire tăviţa de alamă scrumul din luleaua lungului său ciubuc.

Când în eteria de la 1821 eram băiat de 12 ani şi învăţam la şcoala din Halki, fui silit să fug pe corabia unui grec care m'a dus tocmai la Odessa, de unde am scris tatei; dar el abia după trei luni izbuti să vie să mă ieie de acolo, că dor erau şi în ţară la noi fel de fel răzmireţe şi bătălii între Turci şi volintirii greci; dintre care una chiar aici aproape, în curţile Roznovanului de la Stânca. Apoi veni Domnia lui Ioniţă Sturza, pe când eram flăcău şi aruncam *djeridul* de calare pe tapşanul de la Galata.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cum eram cel mai sprinten și mai dibaciu d'intre toți fii de Boieri, Măria-Sa, mi-a dăruit o șea scumpă numai de argint și m'o făcut comis la curtea lui. Nu ținu însă mult slujba mea că intrară Rușii în țară și-l maziliră pe bietul Vodă. Toate pământurile acestea ce se văd peste Prut, erau ale noastre, afară de Dămeții care erau a lui Ciuntu Balș. Mai aveam și altele prin Soroca și moșia Gura Galbenă, dincolo de Kișinău. Dar ce să faci cu dânsele sub oblânduire străină? Ca să trecem Prutul trebuia Pasport de la Consulat, apoi să treci podul tocmai la Sculeni ca să te întorci înapoi aici numai peste apă. De aveai treabă la Gura Galbenă, trebuia să te rogi de ispravnic ca să-ți dea pază de mazili, ca să treci codrii Băcului unde mișunau cete de haiduci. Așa că tata s'a desfăcut de toate moșiile lui din Basarabia, pe nimica și a cumparat altele mai mici și mai scumpe la Fălticeni, Roman și Putna. De frica Rusului nu a voit să cumpere nimica mai în apropiere. Zicea «că nu-i ajunge Prutul ca să-l despartă de Ruși dar că-i mai trebuiă și Siretul! De am scapat Vulturenii de vânzare a fost numai că erau de baștină și din pricina numelui».

Cine puteă visă pe atuncia, că această țară vecinic umilită și încalcată care se desfăceă bucată cu bucată — astăzi Bucovina, mâine Basarabia — va ajunge odată de sine stătătoare, ba cogeamite regat ca Belgia, Olanda sau Portugalia?! Pe când Regate mari,— care nici n'ar fi vrut să știe de noi — ca acela din Neapole, al ambelor Sicilii vor fi șterse de pe Harta Lumei, pe când Rusia ceva mai mare de cât eram noi pe atuncea va ajunge Impărăție, iar altele vor ființa numai cu numele, ca Saxa, Bavaria și Vurtenbergul?! Te apucă zău amețeala când stai să te gândești.

Auzi, auzi ce-a eșit din borșarii lui Vogoride și a lui Cuza?! Să trecem noi Dunărea cu 40,000 de soldați! Da bine frate, nici Rușii lui Paschievici nu erau mai mulți! Și acum în anul acesta se zice că avem peste 100,000 de ostași, ofițeri învățați și niște cetăți cu care putem opri și jumatate milion de vrajmași.

Și s'au bătut țopârlanii noștri ca niște Lei! Eu unul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

credeam că o să se împrăştie ca potârnichiile la prima lovitură de tun. Ţi-ai găsit! Nu numai că s'au făcut de laudă, dar i-au scapat şi pe Ruşi de ruşine. La început nu-mi veneà nici mie s'o cred; dar m'am plirofo-risit îndată când i-am văzut pe Ruşi cât de supăraţi erau. Slava D-lui am văzut ruşi destui în viaţa mea şi ii ştiu cât de lăudăroşi la izbândă şi cât sunt de înciu-daţi când mânâncă vre-o trânteală. La un adicâte aveau şi ei dreptatea lor. Mă rog; oştire veche să-şi datoreze scaparea de la ni te muco i de eri alaltăeri! Plesneà fierea într'ânşii de necaz, unde nici ai noştri nu-şi scu-teau gurile de laude înaintea lor.

Bre, bre, bre! Ce vremuri fuseră şi acele! Parcă strechiaseră cu toţii, zeu! Să nu se apuce nebunul de Grigori, la vrâsta lui de 43 de ani, să-şi lese nevasta şi copiliţa de 4 anişori ca să se facă soldat prost, în căprăria lui D-n Caporal Bârcă, pe care l'avusesem băet la vieţi din curte? Dară mite Aglăiţa parcă a fost mai cuminte? După ce s'a săturat de făcut scamă pentru râniţi — la care lucram şi eu sara — D-nei fără să-mi spue nimica şi pe când eram dus pe câmp, ia careta un rând de poştalioni şi o şterge tocmai la Iaşi. De acolo îmi trimite, caii şi trăsura înapoi, împreună cu o scrisoare prin care mă roagă să nu mă supăr, să in-grijesc de scumpa noastră Eugeniţă, dar că ea plecă chiar în seara aceia la Turnu-Măgurele, unde s'a anga-jat ca soră de caritate într'un spital militar. Zicea că ast-fel va fi mai aproape de Grigore şi va puteà îngriji singură de dânsul la o întâmplare, iar ea, chiar de ar păţi cevà v'a murì liniştită, că-şi v'a fi făcut datoria de Româncă, ştiindu-şi copila în grija mea! Pe de o parte îmi veneà să plâng, iar pe de alta mi se făceà o ciudă nespusă! Nu o puteam învinovăţi, cum nu-l învinová-team nici pe Grigore; că în fundul inimei, să mă bată D-zeu dacă nu-mi blestemam bătrâneţile, care mă îm-piedicau să fac şi eu ca dânşii!

Nu ştiu: ori rugăciunile mele şi liturghiile ce le dă-deam la sfânta noastră biserică au fost primite de D-zeu, ori că sufletul Cleopatrei o fi veghiat de sus a-supra lor, dar avui bucuria să-i revăd pe amândoi te-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

feri și voioși. Grigori erà acum Sublocotenent în miliție purtând pe piept Steaua României, Virtutea militară și trecerea Dunărei, bun, teafăr, sănătos. Biata Aglăița însă erà galbenă, prăpădită după un tifos pe care-l capatase la spital, dar pe care mi-l ascunsese în scrisorile sale. Și ea erà decorată cu Ordinul sfintei Elisaveta.

I'am pus îndată pe odihnă și îngrășat; iar când o văzui pe nora mea, îndreptată, frumoasă și veselă ca în trecut, o întrebai în glumă: «Ei soră Aglăiță, tot te îndoești de viitorul neamului tău?» Imi răspunse cu lacrămi în ochi: nu, tată! am fost neștiutoare pentru că am fost crescută între străini, care nici astăzi nu ne cunosc. Când mi s'au deschis ochii la lumina adevărului, ai văzut că mi-am plătit și ispășit păcatul. Eram să mor și eu drag mi-ași fi jertfit viața pentru țara mea! Cred acum în neamul meu și-mi voi crește fetița altfel de cum am fost crescută.

Și s'a ținut de făgăduință! Englezoaica asta e numai un fel de dadacă. Toate lecțiile le dă fetii chiar Aglăița. Copila e încă mică — abia de 9 ani —; dar când va fi mai mare îi v'om aduce toți dascălii și profesoarile de care ar puteà să aibă trebuință, chiar aicea în Vultureni sau la Iași în timp de iarnă fără a mai căutà peste granită, ceia ce Slava Domnului, se poate găsi și la noi acuma.

Dar Cc. Costache băgă atunci de seamă că soarele se suise cam sus pe cer, ba că începuse chiar a dogorì cam tărișor pe cerdacul àsta dinspre Prut, cu toate frunzele de viță, ederă și clocoței care-l acopereau pe unele locuri; se sculă de pe jălțul-leagăn în care își făcuse tabietul de dimineață; și trecând prin salonul cel mare și sufragerie, se așezà pe cerdacul celalt care da în curte și pe care sufragiul Ioniță, pregătià masa pentru cafeaua cu lapte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL III

Gospodăria Boierească

Am spus că ceardacul pe care venise să se aşeze Cc. Costache, dădea spre curte. Această curte însă, alcătuiă un mare paralelogram de clădire, pentru a căror ridicare, începând cu locuinţa Boierilor, nu se cruţase nici locul, nici piatra, nici celalt material.

Locul, nu se cruţase pentru ca locuinţa boierilor să fie ferită de primejdia focului, aşă că, cele două feţe din dreapta şi din stânga casei, erau la o depărtare de 15-20 de stânjeni Domneşti. Fuseseră, în vremuri, legate şi ele prin un zid gros şi înalt ca de cetate ; dar, când se însură Cc. Costache şi prefăcù toate casele, înlocuì zidul acesta, aşezând pe temeliile lui un frumos parmaclâc de fer, printre gratiile căruia, să zăreà frumoasa grădină şi măreţul parc, care coboară tocmai până la Jîjia.

Nici zidirea şi materialul tot, nu aveai pentru ce le cruţà. Piatră şi var Slava Domnului destule chiar pe moşie, şi puteai arde câte cuptoare de cărămidă ai fi voit, că era pădure destulă de ars. De lemnării nu duceai nici o grijă, că veneau gata, aduse cu carele boiereşti de la o moşie de la munte, tot a Boierilor Vultureni. Prin ele găseai lemne de tot soiul : de la bradul cel mai lung, până la cel mai gros stejar. Cât despre salahori, zidari, lemnari, stoleri, fierari şi lăcătuşi, iar nu puteai duce nici o lipsă şi îi găseai fără plată, câţi chiar nu voiai, printre ţiganii Vultureşti, şi dacă este vorba de gurile lor, de lucrau sau nu lucrau, tot erà boierul silit să-i hrănească. Ceia ce mai costà cevà erà Neamţul însărcinat cu planul şi privegherea lucrărilor. Se întâmplà ca Neamţul să fie Italian, sau Franţuz, dar tot Neamţ i se ziceà, că papistaşi erau cu toţii. In asemenea întocmiri, zidurile nu le-ar fi putut rezbate nici tunurile Turcilor de pe vreme, iar canaturile de stejar ale uşilor, care toate se deschideau pe dinăuntru, nu prindeau nici un loc în odaie, de oare ce, ori cât de late ar fi fost, tot n'ar fi putut întrece grosimea zidului !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De pe locul unde sta Cc. Costache rezemat de unul din stâlpii ceardacului şi jucându-se cu metaniile, se vedeà mai întâi partea din dreapta a paralelogramului, începând cu bucătăria, Imparaţia d-lui Niţă Spânul bucatarul ţigan; îmbracat într'o libădea de pânză albă cu două rânduri de bumbi de os, purtând pe cap o tichie tot de pânză, în forma şăpcilor de vară a soldaţilor ruseşti şi ca ele fără cozoroc. De la brâu în jos îi cădeà un şorţ tot atât de murdar cât de albe şi neprihănite îi sunt libădeaua şi tichia, care-l arată şi mai negru de cum l'au lasat firea şi strămoşii. D-nu Niţă, deşi ţigan neaoş, e om de seamă şi cu mai mare vază la curtea boierului; căci este om de mare meşteşug. Mă rog, dacă o fost atâţia ani ajutorul bucătarului franţuz de la Roznovanu şi alţi vre-o câţi-va ani ajutorul lui Forcoş, ungurul lui Toderaş Balş! Se pricepe de minune la bucatele franţuzeşti şi la fripturile care plac Cc.-lui Grigori şi Coanei Aglaiţei; dar nu dă greş nici la sărmăluţele, puii cu smântână şi alivencile Cuconului. Ba face nişte păinişoare şi chifle, curat ca la *Viana!* Acum în urmă o mai învăţat de la Madama Miss, un fel de budincă Englezească, unde arzi bunatate de şervet de câte ori vrei s'o găteşti. Ii zice Plumb-Budincă de uşoară ce este; căci e destul s'o guşti, pentru ca să simţi la stomach o greutate, de parcă ai fi înghiţit o măsură de halice de a puşcaşilor. Bucătăria lui D-nu Niţă, e mare şi luminoasă cu o plită cât un slep de Dunăre, în care se topeşte stânjenul de lemne, o dată şi cu săptămâna. In *odaia rece* — camera de chibzuinţă a D-lui Niţă — îi place, de alt-fel ca pretutindeni, să lucreze din belşug! Aşa de pildă: de arde cumva vr'o oca două de unt.... sfîr în plită, ca să ardă şi mai bine; de greşeşte vre'un *filet sos madeirâ*..... sfâr pe fereastră, că sunt destui câini în ogradă care îi aşteaptă darul; ce mai rămâne din sticla cu maderă, o dă pe gât; iar boerilor le face o iahnie cu ciuperci, că tot acolo vine şi îi mai pe placul cuconului Cel Bătrân. Şi e rău D-nu Niţă!.... de o răutate nemai pomenită cu cei doi argaţi ce i s'a dat ca să-l ajute. Dă într'ânşii cu ce apucă! De se duc să se jăluiască Cuconiţei Aglaie, răspunde

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că: așà în'elege el să-i învețe meșteșugul bucătăriei și că, de se ostenește să-i bată, o face numai spre binele lor! O dată că se întrecuse cu bunatatea și-l umpluse pe unul de sânge Cc. Costache, scos din răbdări, îl apucă de chică pentru ca să-l bată: «Ține-mă bine de chică, Maria Ta, ține-mă bine, ii strigà țiganul, că eu te țiu și mai bine de stomah și tot n'o să mă poți da afară! Cine ți-ar mai găti bucate ca Niță Spânel?!» Boierul râse cu poftă și ii mai aruncă și un galben. In această impărăție mai autocratică de cât a Țarului Rusesc, nimene nu aveà pas să intre, că primeà ceva în cap sau în spinare; iar de se alegeà numai cu vr'o injurătură țigănească, se puteà lăudà că e om norocos! Lui D-nu Niță nu-i plăceau vizitile.... și pace! Sufereà de nevoie, pe sufragiul, ca să-i ducă bucatele la masa boierească, pe Cc. Anica cămărășița, pentru ca să-i aducă merindele și vinaturile străine pe care le întrebuințà așa precum am văzut; dar nici ei n'ar fi ramas neînjurați de ar fi îndrăznit să-i facă cea mai mică dojană. Auzi? D-nu Niță Spânu, bucatar vestit, să se lese judecat de niște slugi? Catadicseà să primească cu cinste pe Cc. Aglăița, cu care bine voià să se sfătuiască *apropoul* de vr'un fel de bucate franțuzesc, pe care D-nei îl tălmăceà din carte, nu de la dânsa; dar atâta tot. Incolo, nici Cuconașu Grigori nu erà tocmai bine văzut, că nu-i treabă de boier mare să-și bage nasul în tingiri. Cât despre duduia Eugenita, o luà la goană, păzându-și numai gura de vr'o vorbă proastă. Ba o dată chiar, s'o prefăcut, pentru ca să-i piară gustul de a mai veni, căi leagă dinainte un sorț de bucătărie și o puse să frece tingirile. Abie scăpă de angara biata dudue, mulțumită energiei lui Miss, care nu se sfii să-i zică Spânului în franțuzeasca ei: «*Ao master Niță? Vous êtes un noir Sauvéage!*» Adică îl făcea pe bietu țigan și smolit și salbatic.... Dar se poate așa să și fi fost.

Alăturea de bucătăria mare, mai erà una, intru nimic mai mică decât cea dintâi, și care păreà chiar și mai mare, unde nu aveà plită ci numai cuptoare și cotloane pentru facerea cozonacilor, a pâinilor și a dulceților. Se chiemà *Chitaria* și se află sub oblăduirea Cc. Ani-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

căi. Acolo D-nu Niță ,nu mai eră stăpân de cât pentru a-și coace pânișoarele de *Viena* și chiflele, de două ori pe zi. Acolo numai Cc. Anica era stăpână. Acolo își făceà D-nei turtele de Crăciun și Cozonacii de Paște; iar pe vremea dulceților tot acolo adună fete și femei din sat la desfoiatu trandafirilor și scosul sâmburilor de la fructe, pe când D-nei, sub privegherea Cuconiței, cântărea zaharul pisat cu.... paharul și își făcea fiertura. Tot acolo să scarmănà lâna de la saltele și claponeà D-nei pui, gândindu-se la răposatul D-lui D-zeu să-l odihnească, căci pe când trăia fusese cogeamite posesor la Osoi». Deh! așa vine vremea uneori, oftă biata cucoană, D-lui om zdravăn și voinic, doarme de atâția ani sub iarba verde din țintirimul de la Osoi și eu, atât de slăbuță, plăpândă și delicată, claponesc acum la casa altuia!»

Alăturea era spălătoria, alcătuită din două odăi și o tindă largă și lungă. In cele două odăi își duceau amarul vieței cele două țigance spălătorese, dintre care cea mai bătrână îmbrobodită cu un tulpan verde cu flori galbene, mult mai samănă la chip dacă nu și la floare, cu însuși Cuconu Costache Vultureanu. Gurele rele șopteau că baba Stanca — așa o chiemă pe țigancă, ar fi un pacat din tinereță a Mariei-Sale și la un pahar de rachiu mai mult, nici baba Stanca nu se dedeà la o parte de obârșia sa boierească, povestind cât fusese de frumoasă mama ei.

Alăturea cu Spălătoria era locuința slugilor de sus: o odaie mare, patrată, luminată prin două ferești și încălzită iarna prin o sobă cu șase stâlpi. Mai bine de $^3/_4$ din odaia aceasta, erau cuprinse de un divan de scânduri, aproape tot atât de larg ca podul de pe Jâjîia, dar lucrat cu mai multă îngrijire. Peste dânsul era așternut un mindir, un oare care număr de saltele de lână cu câte două perine de puf de fiecare saltea, câte o plapomă și câte un sipet de Brașov in care se țineau hainele și albiturile. Noaptea, dormeau într'o frățească tovărășie și într'un amestec plăcut de miresme și D-nu Niță Spânul și Ioniță sufragiul și cei doi perdegii. Ziua se strângeau frumos așternuturile și se a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

şezau rotogol, fie care pe lada lui de Braşov, după care se deschideau ferestrele vre un ceas două, căci alt-fel nu ai mai fi putut intrà în odaie. Sipete şi aşternuturi erau mai multe de cât patru. Nu că s'ar fi micşurat întru cevà caifetul Boieresc; dar în prevederea musafirilor care ar fi venit cu slugile lor. Numai D-nu Mihalache Camardineru dormea în camardineria Cuconului precum şi Camardinerul Cuconaşului în camardineria Mării Sale; aceia îşi aduceau aşternuturile seara şi le carau dimineaţă, pe spinare, în odaia slugilor, unde le aşezau frumos pe sipetele lor de Braşov, se spalau în acelaş ligheau cu ceilalţi, se pieptănau şi se imbrăcau cu toţii şi îşi vedeau de slujbele lor respective, înainte de a se trezi stăpânii. Mai era alăturea şi un ghevghir, und se grămădeau, unele peste altele, toate mobilele stricate şi lucrurile învechite; dar nu erà tocmai plin; că Ghefghierul cel mare, unde ai fi putut găsì adevarate comori de artă şi de bogăţie, era la Iaşi, nu la ţară. Ca şi Ghevghirul de la Iaşi însè aveà uşa de fier. Tot de fier era şi uşa *cămărei*: de tavanul ei boltit atârnau în slavă: şuncile, ghidemurile, batogii, slănina afumată, căpăţini de zahar, lumânări de său, carnaţi, muşchi afumaţi şi pastramă. In rafturile cele de sus: funduri de lumânări de spermanţetă, alăturea cu cutii de conserve, sardele franţuzeşti, muştar străin şi muştar fiert în must dulce, nenumarate borcane cu dulceţuri, şi câte altele ca de pildă: câte un svaiţer cât roata carului, învălit cu îngrijire în pânză udată în vin, ca să nu se usuce, şi căpăţini de brânză de Olanda — brânzeturile şi caşcavalurile, se ţineau în beciul de la lăptărie. — In raftul de jos, sub dispărţituri închise cu capace de sticlă: funturi de ceai, cafea, zahar pisat, macaroane, diferite paste de supă, scorţişoară şi felurite mirodenii, strafide, migdale, alune şi smochine. Apoi butoiaşe cu masline şi sardele de Lissa, lăzi de portocale şi lămâi, saci de cafea neprăjită, de făină de Botoşani şi orez arăpesc din Egipet. Lângă singura fereastră a camarei, era o masă cu o condică şi o balanţă de spiţărie, cu grame, centigrame şi miligrame. Bine înţăles că numai Coana Aglăiţa puteà să umble

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu asemenea lucruri. De unde să ştie Coana Anica prin condice, D-nei care ţinuse socoteala răposatului D-lui la Osoi, când cu răbuşul, când cu crida pe scândurile uşilor şi privazurile ferestrelor; căci numai D-lui erà în stare să scrie izvoade; dar tot după răbuşurile Coanei Anicăi. Ca măsurătoare mai aveà paharul de o litră. Mă rog: patru pahare şi ocaua dreaptă, două paharà ½ ocă, jumatate de pahar, jumatate de litră şi nu-i greu să afli câte linguriţe de cafea încap în o jumatate de pahar. Unde nu mai poţi ţineà socoteală, mai potriveşti şi cu ochiul şi vezi pe urmă, după zahariseala dulceţii, sau la gustul cozonacilor, de ai greşit sau ba.

Mâna, ochiul, mirosul şi.... paharul — gol bine înţeles — erau acele patru pietre de temelie, pe care se rezemà neţărmurita ştiinţă a Cc. Anicăi. Credincioasă stăpânilor cum nu mai fusese poate răposatului chiar în zilele de mărire, o vedeai sculată înainte de faptul zilei. Iarna în caţaveică blănită, cu un şal în cap şi cu ciobote ţărăneşti în picioare, alergând: când la găinărie, când la spălătorie, apoi la bucătărie, la beciurile amândouă — cel cu vin şi cel cu zarzavat, — ori sus să vadă cum s'au grijit odăile şi dacă Ioniţă sufragiu nu s'a înfruptat la dulceţurile boiereşti, la zaharul pentru cafele sau la caimacul cu lapte. In sfârşit toată ziulica era pretutindene şi pretutindene gura ei clopot, împărţind dreptatea, ici cu paharul, colea cu vre'o palmă pe vre'o mutră mai obraznică. După ce nu mai aveà ce împărţi şi la cine sbierà, se întorceà în odăile D-sale şi da zahar lui Fideluş, o cotarlă cât pumnul de mare, bătrână, colţoasă, şi chioară de un ochiu. Apoi îşi făceà singură cafelula şi aşezându-se pe divan începeà *pasianţa* lui Napoleon, cu două pârechi de cărţi şi ochelarii pe vârful nasului. Nu aveà însă nici o dată răgaz s'o isprăvească în tihnă; căci o chemau hojma în toate părţile, ba chiar şi acolo unde nu se pricepeà de loc. Aşa de pildă: îmbolnăvindu-se chelarul, Cc. Costache o rugă să se ducă la beciul cel mare de la vie ca să răsăcească nişte vin dintr'un butoiu într'altul, cu vierii. Să puteà să nu meargă? S'odus biata cucoană şi ea, care în viaţa ei nu gustase vin decât de do-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

uă ori pe an și numai din sfântul Potir, se întoarsă de de acolo biată ca o curcă, numai din pricina mirosului tare! Și a bolit trei zile de cap! Apoi cu toate zbieretele ei și palmele care erà silită să le cârpească pentru ca să-și menție *autoritatea*, cum spunea D-nei, Coana Anica erà bună și miloasă ca o bucățică de pâine și aveà mare pricepere la leacuri. Las'că nici un pui nu mureà de mâna ei când îl claponeà, dar alergà pe la lehuze și bolnavi, tocmai devale în sat ca să le dea doctorii. Și nu de cele bâbești, vă rog, ci chiar de acele pe care le dau și doctorii cei mari, ca de pildă: *chilina*, *salamară* — un fel de sare nemțească care te ia repede. — Și tot cu paharul le măsură și pe acelea așa că pe unul l'a asurzit chiar de tot; iar pe alta a făcut'o să-și piarză copilul. Doctorul de plasă, n'a dat'o în judecată numai de hatârul boierilor, dar a oprit'o cu strășnicie să mai dea asemenea doctorii de cât după balan'a din camară.

In unghia drept cu acea camară, se întinde spre stânga latura din fața ceardacului, având la mijloc o boltă prin care se intrà în curtea Boierească. Din partea din spre camară era locuința Cc. Anicăi care se alcătuià din două odăiți, o tindă și alte două odăi mai mari unde dormeau fandișambra, Cc. Aglăița și slujnicele de sus. Dincolo de boltă locuià Cc. Nastasache Fulger, Vechilul moșiei, apoi fostul sergent furier din oaste și acum contabil Nicolai Borș, care aveà cănțeleria moșiei în odaia de alături.

In sfârșit ultima latură a paralelogramului, începeà cu grajdul, legat de locuința contabilului, pentru că tainurile de grăunțe să treacă de două ori pe zi pe dinaintea ferestrelor sale și să se poată încredința mai bine că se dădeau la timp în deajuns și fără risipă. Grajdul acesta erà boltit, așa că i-ar fi putut arde acoperământul, fără ca să sco i caii din el. Două rânduri de stănoage cu uluce și iesle mari se înșirau pe toată lungimea lui. Mai întâiu în stănoage individuale vedeai 4 telegari frumoși care nu se înhămau de cât la oraș; apoi pentru căișori de munte a vechilului, iar de acolo, patru table pentru cele patru tacâmuri de poștalioni a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

câte ase cai de tacâm, cu surugiul lui. La fie care două tacâmuri mai era şi un baiat numit înaintaş. Aceştia erau un fel ucenici surugii, care iscăleau numai când se înhămau opt cai în şir, ori mai multe trăsuri în patru cai. Mai la fund cai de călărie a cuconaşului şi a cuconiţei. Celalt rând, erà pentru caii vatajilor când veneau la curte şi mai erau opt cai de dârvală, cu câte un argat la patru cai. Aceia aduceau Poşta şi carnea de la Iaşi şi se mai întrebuinţau şi la vre un boronit sau la vre-o vărătură mai grabnică. Ştiţi D-v la aşa gospodărie cai să fie, că de lucru se găseşte berechet! Celelalte table rămâneau goale, aşteptând, ca şi aşternuturile din odaia slugilor, să cadă vre-un musafir venit cu po talionii lui, sau cu vre-o birjă de la Iaşi. In rând cu grajdul, erà şura pentru trăsuri; un adevărat muzeu al cărătă-ăriei cunoscută la noi. Incepeau cu strâvechiul Rădvan, butca cu sticle şi caleaşca măreaţă, având toate nişte arcuri moi şi mari, aduse în sus, care te legănau în mers aşa de dulce, încât ori te furà somnul, ori te apucà răul de mare pe uscat! Apoi mai aveau cozi dinapoi, unde se caţarau ciocoii şi dedesubt nişte piedici cu lanţuri de împiedicat roţile la vale şi de fript degetele ciocoiului care umblà să le scoată de sub roată după ce se înfierbântaserà târându-se pe pământ. De la ele întâlneai trăsuri de toate soiurile; faetoane cu patru locuri, cupele trois quart, landouri şi victorii, break-uri şi dogcaruri Englezeşti, sănii Ruseşti şi de toate! hămurăria era tot în şură dar despărţită cu scânduri.

Şi toate clădirile acestea, afară de locuinţa boierilor, mai că nu se vedeau, din pricina ederii şi a clocoţeilor sădiţi cine ştie de când şi care se acaţaserà aşa de ele, încât nu se mai vedeau zidurile şi cu toate stăruinţele grădinarilor, întunecau şi ferestrele. Până şi bolta de intrare era numai verdeaţă; iar din pricina ederii, totul rămâneà verde şi iarna. Mijlocul ogrăzii erà cuprins de un rond uriaş de flori, încunjurat de un gard viu şi foarte des, care nu lasà între el şi celalte clădiri, de cât loc de trecere pentru două trăsuri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar parcă numai în asta se încheiă gospodăria Vultureanului ? !....

In dosul grajdului şi destul de departe, încunjurată cu nişte şanţuri uriaşe şi adânci ca de cetate, era fânăria, în care găseai atâtea stoguri de fân de măsură — adică 12 stânjeni p'imprejur şi 12 peste cap [1])— câte ori puteai numară patru cai la grajd. Era ştiut că la 4 cai era nevoe de un stog de măsură, de la coasă la coasă. Apoi şire de pae pentru aşternutul şi iernatul boilor şi a vacilor. Fânăria era totdeauna departe de ori ce drum sau clădire şi aveà jitarul ei deosebit care s'o păzească.

Când ieşind de sub boltă, apucai la dreapta, dai de o casă lungă, lungă, făcută din nuele, lipită cu lut, având prispe şi ferestre, văruită cu îngrijire, acoperită cu stuf, paie şi praştini şi poreclită cazarma argaţilor. Alta la fel dar mai mică e Mămăligăria : Ea este destul de depărtată de cazarmă, tot de frica focului. Apoi sunt trei ocoale deosebite : pentru boi de plug, pentru vaci şi pentru vitele mici, având fiecare şopron de iarnă. Intre ocolul vacilor şi a viţeilor, era lăptăria cu lăptăresele ; o treime din clădire este la suprafaţă, alta îngropată în pământ în chip de bordeiu sau zemnic şi a treia este sapată adânc în pământ în chip de hrubă, cu mai mulţi craci, unde se păstrează putinele cu unt şi brânzeturile. In faţa clădirei este un umbrar pe patru stâlpi sub care fierb cazanele şi alţi stâlpi cu mai multe cue de lemn, pentru aninatul oalelor puse la uscat şi a strecătoarelor pentru brânză. Nu departe e gheţăria.

De la gheţărie spre grădină şi parc, îngrădită cu îngrijire ca să nu poată răzbate nici vitele din apropiere nici paserile găinăresilor este o adevărată livadă Moldovenească cu straturi întregi de trandafiri de dulceaţă şi de zmeură ; apoi răspândiţi pe o pajişte verde, plivită de ori ce buruiană, crescută la întâmplare, fără rând, linii, drumuri sau alee. Cireşi, vişini, caise, zarzare, cireşe amare, piersici ; mere domneşti ca doi pumni

1). Peste cap se înţelege o frânghie de 12 stânjeni pe care ai arunca-o peste vârful stogului aşa ca să recadă dincolo până la pământ. Acesta e stogul de măsură.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de mari, pere prasade şi pere mălăeţe. Acolo, pe o rogojină pe care îi aşternută o scoarţă înfloritä, razamat pe perine, îi place lui Cc. Costache să-şi fumeze ciubucul cel de cireş, făcându-şi cheful de după amiază şi perzindu-şi privirile, pe şesul Prutului şi pe dealurile Basarabiei, care, din livadă, se văd şi mai bine decât de pe ceardac. Intâmplându-i-se Coniţei Aglăiţei să plănuească înaintea bătrânului cum ar trebui Europeanizată livada: hultuind perele mălăeţe cu *poires duchesses* şi cultivând piersicele. *en espalier*, foarte frumos, zise Cc. Costache trăgând cu ciudă nour de fum din ciubuc, numai Europeanizarea asta trebue s'o lasaţi pe mai pe urmă. Cât îmi va mai da D-zeu zile, am să-mi păstrezi livada, cum am primit'o de la tata; slobozi veţi fi după mine s'o franţuziţi şi pe aceasta, dacă nu ştiţi să-i pricepeţi frumuseţa!

Dacă însă, ieşind de sub boltă, apunci la stânga, dai de un adevarat sat de case ţărăneşti, dar clădite mai cu îngrijire decât cele de devale şi toate acoperite cu şindrilă; casele celor trei preoţi, a Diaconului, a psalţilor de la biserica din deal, toate cu edecurile, livezile şi gospodăria lor; a vătajilor, a chehailor, şi a surugiilor; iar, puţin mai departe, casa maşinistului — mecanicul — cu atelierul său de fierărie, şoproanele locomobilelor şi a batozelor de porumb şi de pâine albă, şi moara de foc, nu departe de drumul Iaşilor; cam în dreptul bisericei şi încunjurată de un şanţ, cât a fânăriei, era aşa numita odaie, cu casa paznicilor şi a găinăreselor în afară de şanţ. Acolo se aflau trei hambare mari ridicate pe căpătăi de stejar pentru grâne, vre-o 12 coşere pentru popuşoi, vre-o patru fântâni cu cumpână şi coteţele pentru păseri.

Grădina cu flori, era foarte întinsă, începând de la livadă, trecând pe dinaintea casei şi cuprinzând şi biserica. In chipul acesta, dacă din casă, voiai să te duci la lăptărie, sau la livadă, ori apucai spre biserică, te duceai tot pe muchea dealului între flori mirositoare şi trandafiri; iar ajuns la poarta din faţa bisericei nu aveai nici o sută de paşi de făcut şi erai ajuns la o-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

daie. In sfârşit, de voiai să te cobori în sat, sau pe şesul Bahluiului, puteai trece şi cu trăsura prin parcul umbros, de la poarta căruia, cotind la dreapta, dai îndată şi de podul cu clapele de clavir.

Dincolo de biserică şi de grădiniţă, pe un colnic, care de la răsărit la asfinţit era pururea în bataia soarelui şi ferit dinspre crivăţ de o mică dumbravă, tatăl lui Conu Costache, sădise vre-o două zeci şi nouă de pogoane de vie, a câte patru sute de tufe de pogon, luate toate din via Roznovanului de la Cotnar, care să zice că ar fi fost sădită şi ea, de către Stefan Vodă cel Mare cu viţa luată de la Ungurii din Tocay. Socotind an bun cu an rău, mai că da vadra fiecare tufă, de un vin care aproape să-l întreacă pe a Roznovanului.

Mai aveà Boierul, în o luncă a Jâjiei şi sub ingrijirea unui bătrân călugăr fugit din Basarabia de nu se mai ţineà minte, o prisacă, din care scotea ceara de trebuinţa bisericilor amândouă, iar locul şi mierea le lasa călugărului spre folosinţă.

Şi cu acestea toate se încheea gospodăria Cc. Costache în Vultureni, afară bine înţeles de alte două moşii în alte judeţe.

CAPITOLUL IV

Nevinovăţia unui copil

Cuconu Costache, abia se aşezase pe una din canapelele de lozie, care, împreună cu mai multe scaune la fel, împodobeau amândouă ceardacurile, că se ivi de sub bolta de intrare, tras de patru cai din tacâmul poştalionului de rând în ziua aceia, un elegant dog-kar, care, în trapul cel mare a cailor, veni să se oprească în faţa scării ceardacului.

Din el, un frumos şi voinic barbat de 45 de ani, Cuconaşu Grigori Vultureanu, cu faţa cam rumenită de soare, nişte ochi mari şi negri, fruntea sprinceenată ca a lui tatu-seu, părul negru cam încărunţit pe la tâmple, sări sprinten şi voios, după ce dădù hăţurile şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

biciul, tânărului înaintaș din coada dogkarului care porni îndată spre grajd pocnind și strigând la cai:

Hii la umbră, la răcoare
Că m'așteaptă o fată mare
Hii hăi

La care tovarășul său ce râneà gunoiul în fața grajdului îi răspunse fără multă gândire:

Fată mare n'o mai fi
Că-i chiar babă! N'ar mai hi!

Rima din urmă era cam slăbuță; dar ascundeà poate un adevăr. Apoi zicătoarea că *tot Românul e născut poet* nu înseamnă, cred, că surugiul fiind născut român, trebue să fi supt regulele prozodiei o dată cu laptele! Destul că surugii noștrii, nu vorbeau cailor de cât în limba zeilor și că versurile lor erau mai prețuite de către publicul la care se adresau, de cât a celora multora născuți Români, ajunși poeți, mai mult din meserie de cât din fiire; iar glumele acestor barzi ai harapnicului, mieșurau mult plictiseala drumului, pe când erau mai rare căile noastre ferate cu multele lor distracții ca de pildă: înămolirea trenului în zapadă, rătăcirea bagajelor, pierderea unui portofel cu bani, sau vre-o drăguță de deraiare, care te lasă une ori și cu zile, dacă ești om norocos!

Dar să revenim: Cc. Gligori, într'un elegant costum de flanelă vargată care lăsà să se întrevadă camașa de matasă neghilită, cu gulerul în jos reținut de un găitan cu două ciucuri colorate, încins cu un brâușor de piele, incalțat cu cisme ofițerești de infanterie, iar purtând pe cap o mare pălărie de paie, se avântă repede pe scările de piatră, zâmbind pe sub mustață de glumele surugiilor. Ajuns pe cerdac, după ce sărută mâna bătrânului, se așezà calare pe un scaun, si după ce își aprinse o țigară, începù să-i raporteze despre inspecția pe care o făcuse dimineață pe moșie și ce ordine crezuse nimerit să le dea vătăjilor, cerând și aprobarea lui Cc. Costache.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Atrasă de zgomotul trăsurei, apărù în ceardac şi cucoana Aglăiţa, o frumoasă femeie cam de treizeci şi doi de ani, îmbrăcată într'un bogat matineu de batistă impodobit cu dantele şi fionguri pembe, care făceau să-i reiasă albeaţa feţei luminată de ochii ei albaştri şi visători, şi bogăţia părului ei castaniu.

Indată îşi făcù intrarea şi D-nu Ioniţă sufragiul, în frac şi mănuşe albe de bumbac, purtând pe braţele intinse o mare şi grea tabla de argint pe care sclipeau în razele de soare, o cafetieră, o lingură pentru lapte şi o zaharniţă de acelaşi metal toate; apoi un maldur de *chifle* plămădite şi rumenite chiar în acea dimineaţă de însuşi iscusita mână a D-lui Niţă Spânul, şi o mare tigae de lut zmălţuită în alb pe dinăuntru şi în negru pe dinafară aşazată pe trei picioare la fel, în care, sub o coajă groasă de un deget, fierbeà încă în clocote, laptele celor două bivolite, care nu aveau altă menire pe acest pământ, de cât îndestularea primului dejun boieresc. In adevăr: untul şi smântâna ce se vedeau pe masă, se datorau, ca materie primă, tamazlăcului de vaci; iar ca meşteşug, iscusinţei celor două lăptărese, sub Inalta priveghere a Cc. Anicăi.

După ce fură toate rânduite la locul lor, D-nu Ioniţă, întorcându-se către Cucoana Aglăiţa îi spune vajnic: «Poftiţi la cafea Măria Voastră»! Boierii se duseră să se aşeze la locurile lor obişnuite, pe când cuconiţa le serveà cafelele cu lapte, în ceştile de porcelan de Saxa, cu mănuşitele ei albe şi încarcate cu inele de mult preţ.

Dar pe Duduia şi pe Miss, întrebă Cc. Costache, ai uitat să le pofteşti Ioniţă?

Pe Duduia şi pe Miss întrerupse Cc. Aglăiţa, le-am trimes de mult cu trăsura, să-şi ia dejunul la pădure. Mata erai încă pe ceardacul dinspre Prut.

De asta nu le-am auzit când au plecat, grăi bătrânul. Dar ce ţi-o venit Aglăiţă să le trimiţi aşa de dimineaţă?

Apoi în timpul căldurilor, o să le trimit aşa în toate dimineţele. Găsesc mai sănătos pentru Eugeniţa să respire aerul proaspăt de câmp şi de pădure dimineaţa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tot are D-nei obiceiul să se scoale cu noaptea în cap, și atunci se apucă de toate poznele până ce ies eu din tualetă, împiedicând și pe slugi, ba chiar și pe mine, să ne vedem de treabă. Dar așa se va întoarce pentru dejun, cu lecțiile învățate gata; iar pe vremea căldurei va dormi un ceas dacă o avea poftă și înainte de masă, ne v'om duce împreună să ne scăldăm la Jăjiia. Nu ești și mata de această părere dragă tată?

Ba cu totul, aprobă Cc. Costache.

Crezi tu Aglăiță, c'o să învețe ceva fata noastră în pădure, întrebă cu oare care neîncredere Cc. Grigori?

Cel puțin n'o învață vorbe proaste de la slugi, răspunse Coana. Apoi te înșeli foarte mult, dragă Grigori, de crezi că ficei tale nu-i place cartea. Nu zic că în primele zile nu va fi poate cam distrată, dar mare pagubă nu este, pentru că la vârsta ei, este destul de înaintată. Despre asta nu duc nici o grijă. Cu toată vioiciunea și nebuniile sale de copil zburdalnic și răsfățat, e chiar pornită din fire spre cugetare și ceia ce îmi place mai mult la dânsa — este că vrea cu tot dinadinsul să-și deie bună seamă de tot ce citește și de tot ce învață.

De asta o să învețe bine și cu temeiu, făcù Conu Costache.

Toate bune, zise Cc. Grigore zimbind, dar pare mise că nu o prea trage inima și nici înțelepciunea spre muzica ce i-o arată Miss Peark, pe care, de alt fel nu o prea pricep nici eu.

Dar bine Grigore, dragă, făcù Ceonița cam supărată, socoți că am luat-o pe Miss, ca să destăinuiască Eugeniței frumusețele marilor maestri ori să-i dezvolte gustul muzical? O învățat'o notele, îi înmoie degetele prin game și exerciții, îi îndreaptă greșelele, ce vrei mai mult? La vârsta ei de 9 ani cetește bucăți mai ușoare, a prima vista; urechea o are cât se poate de justă și de fină. Când v'a mai crește și i se vor deșteptă simțirile, fiind bine pregătită, îi vom găsi maeștri mai iscusiți de cât biata Miss.

Nu știu ce va fi de dânsa mai târziu, făcù Cc. Costache — care după ce își băuse cafeaua cu lapte pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

meà acum din mâinele lui Mihalache, ciubucul cel de lemn de cireș — dar dimineața îmi vine câte odată pe cerdacul celalt și îmi ciripește niște doine învățate de la țarani, care îmi înduioșează sufletul mai mult de cât toate ghiuruiturile Italienilor și a Franțujilor. Parcă o ascultă cu drag și pasările din parc.

O cât despre asta făcù Cc. Aglăița râzând, m'am ținut de cuvânt dragă Socrule. Vă amintiți de sigur ce v'am făgăduit la reîntoarcerea mea din Turnu Măgurele că Nepotica matale este o înflăcărată naționalistă. E chiar șovinistă: tot ce nu este Românesc, ba anume țărănesc, nu are darul să-i placă D-sale. De nu m'așĭ teme să-mi calc cuvântul a-și încercà s'o mai domolesc; dar vă mărturisesc că nu știu nici eu dacă a-și reușì.

Mai bine las'o așa dragă copilă zise bătrânul. Decât străinismul ce se vede la alți copii de vrâsta ei, care abie de și pot grăi limba și cugetă de mici în limbi străine, mai bine ceva *șovinescu*, care se domolește de la sine cu mintea și dreapta judecată. E bine însă să înțeleagă de cu vreme: că toate popoarele sunt de o potrivă în fața lui D-zeu; că nici unul nu trebue disprețuit, nici ridicat mai presus; că toate au menirea lor pe pământ; mari ori mici, salbatece sau luminate, toate au aceleași drepturi și îndatoriri; adică dreptul de a trăì neatârnate și au îndatorirea de a nu jignì nici asuprì pe alt popor; că toate pot ajunge la cea mai înaltă treaptă de cultură, de lumină, de înțelepciune și de fericire; în sfârșit ca Dreptatea Dumnezeiască nu este numai în cer, dar și pe pământ și că e vai și amar de popoarele care înfruntă legile ei. Dovadă este chiar poporul nostru Românesc, care după atâtea veacuri de suferințe și umiliri, s'a văzut, când i-a venit ceasul, neatârnat și mai mândru de cum a fost odineoară și ne mai având de cât singura năzuință: de a vedeà pe toți românii, liberi, fericiți și realipiți de dânsul. Dovadă-ne stau și Italienii și Germanii și câte alte popoare care zilnic reînviază din vremelnicul lor mormânt al asuprirei și nedreptății. Și toate reînvierile acestea pe care ochii mei de tânăr le vedeau înfăptuindu-se fără a le pricepe, ne fuseseră mai mult decât

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prevestite ci date nouă chiar de pildă — acum 1884 de ani — prin nedreptăţirea, prigonirea, moartea şi reînvierea, lui Hristos Dumnezeu! Acestea toate, dragă Aglae, numai tu poţi să le tălmăceşti şi să le insufli copilei tale; una pentru că-i eşti mamă, şi, în al doilea rând, pentru că mi-ai dovedit prin purtările tale, că şi tu eşti pătrunsă de aceleaşi adevăruri.

Sunt înduioşată pân' în adâncul sufletului, nepreţuitul meu părinte şi socru, pentru buna voinţă cu care îmi judecaţi simţirile şi gândul. Este adevărat că cele ce ne-aţi arătat acuma sunt însuşi credinţa mea, pe care mi-aţi întărit-o astăzi luminându-mi-o şi mai lămurit zise Cc. Aglae, sărutând cu drag pe bătrân.

Aceasta este şi credinţa mea facă Cc. Grigori, şi este cel mai neclintit adevăr; dar nu ştiu cum face tata; că celea ce zac în fundul inimilor noastre, fără ca poate să ne dăm seamă de ele, D-lui le scoate parcă din întunerec, ne le pune în faţa ochilor şi a cugetului cu o putere care te uimeşte!

Uimirea ta, fătul meu, provine din faptul că cine este mai aproape de moarte, îi mai aproape şi de D-zeu, pe care patimele lumeşti te fac une ori să-l uiţi şi fără de care nu poţi vedeă nici pricepe cu dreptate nimica. Când veţi fi trăit şi voi cât mine şi văzut cât îmi văzură ochii, veţi vedeă poate mai departe decât mine şi veţi pricepe mai lămurit şi mai bine. Căci cu toate relele şi pacatele tale, lumea tot propăşeşte, chiar atunci când ni se pare că dă înapoi.

De odată Cc. Aglăiţa se sculă de la masă înaintând iute până la marginea ceardacului şi privind în ogradă. «Ce vra să zică asta exclamă ea? Eugeniţa şi cu Miss se întorc de la pădure! Aşa de vreme? Ce au păţit? Au ele un băieţel de ţaran pe capră. Uitaţi-vă: se scobor cu toţii din trăsură: Eugeniţa ia băieţelul de mână şi urcă scările în fugă făcându-ne semne cu mâna şi urmată de Miss Peark foarte aprinsă şi mai roşie decât un morcov!»

Şi înadevăr: năvăliră pe ceardac o fetiţă de vre-o 9 ani cu părul negru şi buclat căzându-i pe spinare şi reţinut pe frunte de o panglicuţă roşie; purtă o ro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

chiță scurtă de pichet care îi lasă gâtul, brațele și pulpele goale. Trăgeă după ea un băet de vre-o 8 ani, cu picioarele goale, purtând niște ismănuțe și o cămeșuță de pânză de in, menținute prin o bucată de brâu roșu, iar pe cap aveă o căciulă mare mâncată de molii. Cât era de vioae și de îmbută fetița cu atât părea de rușinos și de sfios băiețelul, care se frecă la ochi cu mâna ramasă slobodă, gata să plângă. In urma lor se ivì majestoasă și lungă Miss Peark.

Maman! Papà, Grand Papà! strigă fetița găfăind și grăbindu-se la vorbă, uitați-vă pe cine v'am adus! O să vă spun îndată tot. Ascultați! «Și începù o povestire atât de încurcată, încât nimene nu putù pricepe decât un țaran foarte crud și o oală cu fasole care se spărsese fără voia copilului, jucaseră un rol deosebit în această clară povestire. Mai intervenì și Miss în franțuzasca ei pocită, dar nu putù aduce vre-o altă lumină in cauză, de cât că crudul țaran era chiar tată băiatului și că se purtase cu fiul seu ca un adevărat sauvèdge. Așa că Cc. Costache trebue să ia însuși în mână conducerea anchetei, procedând deadreptul la interogatorul noului venit.

«Ia vino încoace mă golane îi spuse copilului, zâmbindui cu atâta bunatate, încât, cu toată sfiala lui, el se apropie de boier fără șovăire. Cc. Costache îl luă frumușel de mână îl trase mai aproape și-l întrebă cu blândețe: Ia spune moșului măi voinice cum te chiamă?

«Ghiță, răspunsă copilul liniștindu-se din ce în ce.

«Bravo d-le Ghiță. Foarte bine ai răspuns. Dar a cui ești tu?

«Apoi a cui să hiu? A tatei.... barbatul M'ăcăi.

«Barbatul M'ăcăi, făcù Cc. Costache prefăcându-se mirat? Da cine-i asta M'ăca?

«Cine să hie!.... Ia mama care m'a făcut. Noi așà îi zicem acasă cu toții; că dor numai tata poate să-i zică «Ilinco» sau «Fă!»

«Bun. Am înțeles D-le Ghiță. Da pe tata, cum îl chiamă oamenii?

«Apăi îi zic bade Sandule, când îl strigă.

«Bre?!.... N'ai fi tu cumva a lui Sandu Dudău?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Ba chiar a lui, Măria Voastră.

«Brava! Uite ce frumos vorbește Ghiță: Măria Voastră! Și cine te-a învățat să-mi zici mie așă?

«Na! Apoi nu-ți zice așa și tătuca când îți grăește? Apoi și tot satul. Parcă n'am auzit eu? Știu că ești om bun și detreabă..... grăiește lumea.

«Foarte mulțumesc D-nu Ghiță. Dar ia spune-mi acuma: ce-i cu tine și cum ai ajuns pe capra trăsurei Duduii?

«Apoi să vezi cum a fost Măria vostrule începù Ghiță după ce înghiți odată în sec: M'âca, mo trimes să duc mâncarea de chindie tatei, care prășeà niște păpușoi tocmai pe marginea pădurei celei mari. Cum mergeam pe drumul încă nu tocmai zbicit de ploaia de astă noapte, cu traista de mămăligă pe umăr și oala cu borș de fasole pe cap, am inceput a cântà și eu ca omul și cum eram s'ajung la tata, numai ce am alunecat pe mâsgă și huștiulue, mă lungesc pe jos cât sunt eu de lung?!

«Ce spui tu mă, făcù Cc. Costache abie stăpânindu-și râsul. Cât ești tu de lung?!

Dă Măria Voastră, chiar așa am pățit! Oala cu fasole s'a făcut ferfeniță; borșu a intrat în pământ, dor numai fasolele și lingura au ramas deasupra; traista cu mămăligă, bat'o s'o bată, s'o dus să se înece într'o băltoaie de glod și numa eu am ramas lungit pi carare.

«Măi, măi, măi! Ce intâmplare grozavă!.... Ei! pe urmă?

«Deh! Pe urmă o ieșit și tata din păpușoi m'o luat la scarmanat—după ce m'a ridicat de jos—cum numai D-lui știe! Că deh! M'âca e numai o muere; și nu dă nici cu melesteul așa de tare, cum dă tata, numai cu mâna goală. Pe când zbieram mai cu foc,.... na și Duduia că iesă din pădure cu cucoana asta lungă și cu țiganul de la caii Măriei Voastre. D-nei l'a probozit pe Tata, care rușinându-se de dânsa s'o lasat de scărmănătură. Duduia m'o luat atunci de mână ca să mă ducă cu D-nei. Tata, ce să zic nu prea vroia; dar țiganul i-a zis să nu strice hatârul Duduei, că dor n'o să mă mânânce nimeni la curte; și că mai pe seară o veni de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

m'o luà. Tata n'a mai zis nimica. Țiganul o pus caii la trăsură; Duduia și cucoana s'au suit întrânsa, eu lângă țiganul de la telegari și iată-ne ajunși la curte.... Când o veni tata să mă iei, o să mă ducă drept întins la M'âca; M'âca o să se apuce de melesteu și tot ghine n'are să hie de spinarea me!»

Ei și acuma, întrebă Cc. Costache, ce-i de făcut?

«Acum Grand Papà sări Eugenița, să mi-l dai mie pe Ghiță, ca să mă joc cu dânsul când n'oi aveà lecții. Tot o să fie mai bine la noi decât acasă la dânsul unde-l bat și tată seu și Măsa.

«Ba și Țițaca[1]) cea mare dă în mine, mai a dracului decât M'âca, unde-i mai în putere, adăugă Ghiță. Dacă e vorba să mă joc cu Duduia, apoi rămân mai bine aicea. Las c'o să-ți fac căsuțe de nuielușe, lipite cu lut galben și acoperite cu stuf, fântâni cu cumpănă și de toate!

Zeu, făcù Cc. Costache zimbind! Da o vrea tatătău să te lese?

O vreà Măria Voastră dacă-i zici mata; că dor suntem puzderie acasă. Este cine să-i aducă mâncarea la câmp.

Zeu grand Papa, dă mi-l mie pe Ghiță. Zi-i mata lui tatu-seu.

Bine fetiță, am să-i vorbesc când o veni și dacă o vrea....

Ei și matà grand Papa, întrerupse Eugeniță-l Dac'o vrea! Ce nu ești matà boier și el numai un țaran prost, care-și bate copilul?

Și ce-i cu asta că-i țaran, întrebă cam aspru Cc. Aglăița? Crezi tu oare dacă suntem boieri, că avem dreptul să-i luăm copilu? Nu-i și el om ca și noi, precum Ghiță'i un copil ca și tine? Tu, o fetiță cuminte, căreia îi place a-și da seamă de toate, ai grăit de astă dată fără ca să judeci.

Nu ți-a spus mama și nu ți-am spus și eu de atâtea ori, intervenì și Cc. Grigore, că și noi, tot din neam țărănesc ne tragem și ca tot Românul e țaran prin obârșia lui?

---

[1]). Țițacă în limba taranului Moldovean, i se zice surorei mai mari, precum «bădiță» se spune fratelui mai mare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ba mi-ați spus'o Papa zise fetița plecând ochii în jos.

Ei bine, atunci înțelegemă bine, drăguță: românul care o muncit și o strâns mai mult, o avut prilejul să învețe carte și a ajuns boier; iar tu, dacă nu ai învățâ, o să rămâi mai proastă decât o țarancă și vei fi vinovată înaintea lui D-zeu, pentru că o biată țarancă, nu are prilejul să învețe ce poți tu învăță.

Cât despre mine, zise Cc. Costache, de ar primi chiar Sandu Dudău să mi-l încredințeze pe Ghiță, nu l'așĭ luà Doamne ferește, dacă e vorba ca Eugenița să facă din el numai o jucărie, un fel de păpușă.

Și foarte bine ai face, zise fetița. Dar eu nu voi face așa! Voi învăță pe Ghiță tot ce am învățat cu mama și voi mai învăță pe urmă.... ba chiar și Piano dacă o vrea Miss să mă ajute.

Tt! făcù băiatul dând din cap! Dacă veți spune tatei c'o să mă dați la carte, n'o să mă lese, că nici el nu știe. D-lui zice așa: că nu-i bine să învețe omul carte, unde se face surtucar și trăește pe spinarea țaranului.

Și bine grăește Tatu-tău măi băete răspunse bătrânul. Așa cum se învață carte prin satele noastre pân'acuma, cam acestea au fost roadele școlilor sătești. Cum apucă unul ceva învățătură, socoate că știe și toaca'n cer, vorba țaranului; râvnește mai sus decât îi este puterea minței, se leapădă de sat și de D-zeu; și pornește pe unde-l impinge vântul, căutând a înșelà lumea. Acela însă care învață cu drag și cu temeiu, în suflet curat și numai celea ce'i sunt lui de folos, se face mai bun, mai deștept și mai harnic. Ajunge podoaba satului, folositor și lui și celora cu dânsul de o potrivă. Nu este surtucul care înalță sau înjosește pe om; căci ce-i surtucul decât o haină, cu care poți invăli și parul unui gard, fără ca să-l poți boieri, sau deșteptà prin aceasta? Două lucruri înjosesc și chiar pierd pe românul nostru, fie el boier sau țaran: pârdalnica de lene și infumurarea. Dar lasă că vei pricepe cele ce-ți spun eu, mai târziu, când vei fi mai mare. Deocamdată, ia spune-mi măi băete: o să vrei să înveți carte? Te trage inima? Gândește-te bine și să-mi răspunzi drept,.... dar știi.... drept de tot și din toată inima!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Deh! Măria Voastră, răspunse copilul cam cu grijă, ştiu eu? Apoi oftând, de nu m'o lasă tătuca, voi cată să învăţ şi eu, ce să fac. Numai poate ca să hie tare greu!

Nu! nu, strigă Eugeniţa bătând din palme. Nu-i greu! Nu-i greu! o să vezi ce bine este! Te învăţ eu!

Mihalache! strigă boerul bătând din palme. Ia du-mi de o camdată pe voinicul ista la Cc. Anica, să-i deie ceva de mâncare.

Lasă Grand Papa întimpină fetiţa, nu-i nevoe de Mihalache. Il ducem noi amândoi la Miss. Eugeniţa şi cu Ghiţă urmaţi de Englezoaică o şi porniră jos pe scări, indreptându-se spre odăile cămărăşiţei.

CAPITOLUL V.

O zi la curtea din Vultureni

După ce dispărură copii pe scări, domni un restimp de tăcere. Cc. Costache căruia ii plăcea s'o cicălească pe nora-sa pentru apucăturile ei aristocratice, poreclind'o adesea în glumă «Vicomtesa de l'Aigle» traducând ast-fel pe franţuzeşte numele de Vultureanu, ii zise deodată: Pentru ce oare frumoasa mea noră Aglăiţa, îmi stă aşa de tăcută şi ingândurată? Nu cumvă o ceartă Nobila Vicomtesă de l'Aigle că'şi lasă odrasla în atingere cu un fiu de mojic?

Şi da, şi ba dragă Socrule, răspunse zâmbind Aglăiţa. Cu tot democratismul meu, pe care-l cunoşti destul de bine, mărturisesc că mă cam ingrijesc să nu deprindă Eugeniţa, cevă cuvinte poaste de la băiatul lui Dudău, tocmai ea pe care, ca s'o feresc mai bine de vorbele ordinare ale slugilor, nu pregetasem s'o trimet de cu zori la pădure.

Despre asta să nu duci nici o grijă draga mea. Băiatu ii mic, nevinovat, va căutà el mai degrabă să înveţe cuvintele frumoase ce le va auzi de la noi, mai ales după ce voi fi vorbit cu dânsul; căci imi cunosc eu bine neamul şi ştiu cum să vorbesc cu ţaranul ca să fiu priceput şi ascultat de dânsul. Apoi, dragă Aglae,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cuvintele nu au decât înţelesul pe care li le dăm. Ai auzit cum adineauri copilul nu s'a sfiit să ne pomenească de Mama *care l'a făcut?* Crezi tu oare, că de şi-ar fi dat seamă de ceia ce spune, ar fi îndrăznit să rostească asemenea vorbă înaintea noastră, tocmai el care nu mai ştia pe ce lume se află şi se sfia, de ruşine, să calce pe lespezile ceardacului? El a auzit că l'o făcut măsa şi o spune în nevinovăţia sa; acum de l'o făcut măsa cum o văzut poate că-l face Balaia, pe viţelul cel tarcat, sau numai şezând pe ouă, ca cloşca cea de sub pat, nu-şi mai bate capul încă s'o afle. Eu găsesc chipul acesta de creştere, mult mai firesc, mai cuminte şi mai moral, decât a spune unui copilaş că s'o născut sub un trandafir frumos. Minciuna, asta bine înţeles că nu o poate crede multă vreme, ori cât de prost l'ai socoti; atunci se întreabă nedumerit, pentru ce l'au amăgit părinţii? Iar neputându-se dumeri şi fiindu-i poate frică să nu-şi supere părinţii, deprinde a spune ceia ce nu crede, făptuind poate întâia lui fărnicie.

Dar nu numai atâta, mai urmă bătrânul, voi trăiţi în mijlocul ţăranimei şi habar n'aveţi de dânsa! Un străin care l'ar auzi pe badea Ion a nostru injurând până şi de cele sfinte, ar fi în drept să creadă că poporul nostru este cel mai nelegiuit şi cel mai nevrednic şi cel mai necredincios din toate neamurile pământului. Nouă însă nu ne este ertată această greşală. Căci vă întreb în conştiinţă, dacă poate fi bănuită credinţa unor oameni, care o duc până la eres, până la superstiţie şi nu s'ar lasă de post, chiar de i-ar afurisi popa în Biserică? Ziceţi-le întunecaţi, da! Aceasta nu e vina lor, dar necredincioşi, nici odată!

Atunci cum tălmăceşti D-ta Tată, intervenì Cc. Grigori care citeă un ziar, că aceşti binecredincioşi, pângăresc cu gura lor crucea, Evanghelia şi Biserica?

Foarte bine. Vezi că tu, numai l'ai auzit pe ţaran, pe când eu mi-am dat osteneală să-l şi pricep. L'ai auzit vre'odată injurându-se chiar pe sine în aşa chip.

Nu, dar o injură pe nevasta sa, pe copii, pe rude, pe vecini şi pe toţi aceia ce-i ies înainte. Pe dânşii da;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dar nici biserica nici Evanghelia nici legea lui nu o înjură.

Cum întrebară nimiți Grigori și Aglaia? Nu înțelegem!

Așteptați puțin și veți înțelege. Ia amintiți-vă mai întâi de istoria țărei voastre. De la cine a avut țaranii noștrii să sufere mai mult? Cine le ardeà satele și le treceà și pe dânșii sub tăișul săbiei?

Tatarii, Turcii, Leșii și Ungurii, răspunse Cc. Aglaia.

Foarte bine. Cei doi dintâiu erau Mahomedani, ceilalți doi Catolici; dar în mintea țaranului, păgânii erau cu toții și păgân a ramas și astă-zi pentru dânsul ori cine nu face parte din biserica lui. Păgânul întruchipează pentru el: omul rău, necredincios, varvar, crud, talhar, mincinos și încarcat cu toate moravurile. Văzând că între păgâni sunt unia care au și cruci, și Evanghelie și biserici, îi urau și îi disprețuiau mai strașnic decât pe Mahometani și nu priveau Bisericile, crucea și Evanghelia papistașilor ca lucruri sfinte și de cinste. Așa că atuncea când Badea Ion ne îngrozește cu înjurăturile sale către Badea Gavril care l'a amăgit, muierea care nu i-a gătit mâncarea, sau copilul care i-a făcut vre-o poznă, el îi aseamănă cu păgânii, fără a-și pângări nici în minte, nici în suflet sfânta lui Biserică, pe care o iubește și o cinstește poate mai mult ca noi, ascultând poruncile ei așa precum le poate pricepe și jertfindu-i până și pe patul durerei, el muncitorul trudit și flămând, până și hrana gurei?! Oare odată vi s'a întâmplat să vedeți pe cărăușul nostru răbdând de foame din sara de Joi și până Sâmbătă, pentru că nu o vrut să se înfrupte Vinerea și nu găseà, mâncare de post?

Ceia ce spui mata zise Cc. Aglaia, așa este. Acum îmi dau și eu seama de credința lor; dar alt-fel judecam lucrurile până acum.

Și sculându-se cu toții, părăsiră ceardacul, ca să-și vază fiecare de treaba lui. Cc. Grigori apucă spre cancelaria moșiei. Cc. Aglaea se duse mai întâiu să inspecteze lăptăria apoi, prin grădine, ajunse tocmai la Găinăria cea de la odaie, după ce-l certă pe Frantz

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

grădinarul pentru niște oale cu flori pe care uitase să le schimbe din jardinierile din salon. La întoarcere mai aveă să asculte lecțiile Eugeniței și să-i deie alte pe adoua zi. Cât despre Cc. Costache, el se retrase în camerdinăria lui pentru ca Mihalache să-l îmbrace nemțește, după care v'a aștepta în salonul cel mare ora dejunului făcând pasianțuri sau cetind vre-o gazetă.

Și ast-fel se scurgeau la Vultureni, orele, zilele și lunele de vară, de la St. Gheorghe și până la Noembre; în tihnă, liniște, belșug și Binecuvântarea lui D-zeu.

De obiceiu, vara, dejunul care aveă loc totdeauna la 11 se luă pe unul din cele două ceardacuri, după cum bătea soarele și tot acolo se luă și cina cea de seară. Când însă erà vreme urâtă și toamna târziu când erà frig, boierii mâncau în sufrageria cea mare. Se mai făceau petreceri la zile mari, ca de pildă: onomastica vr'unui membru a familiei, când se mâncă în parc, la vie, la vre'una din lunci, păduri sau livada cea frumoasă de unde se găsește așa de lămurit, pământul Basarabiei, însă masa erà întinsă și slujită tot cu același caifet ca în sufrageria cea mare. Pe lângă D-nu Ioniță sufragiul, în frac și mănușe albe, mai slujiau și cei doi perdegii în livrele aurite sau numai de doc — după anotimp — și care, în timp ce nu schimbau tacâmurile sau nu turnau vinul în pahare, se îndeletniceau cu alungarea mușților, înarmați cu niște pămătufuri mari făcute din pene de păuni. Bucatele erau cam cozmopolite, reprezentate mai mult din produsele bucătăriei franceze sau engleze. Rar de tot de te întâlneai cu vr'un șnițel sau strudel nemțesc. La fiecare dejun sau masă trebuià însă să nu lipsască cel puțin unul sau chiar două feluri de bucate românești. Mămăliguța cu unt, ochiuri și smântână, apăreau numai la dejun; pe când borșurile și sărmăluțele, pui cu smântână sau fripți la frigare, se serveau la masă.

După dejun— care se alcătuià din mezeluri, lăptării, două feluri de mâncări, dulcele și fructele anotimpului, fie care se retrăgeà ca să se îndeletnicească după plac, pe când Cc. Costache dormeà puțin, apoi își făceà cheful de după amiază, cu ciubucul cel lung, până la cea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sul patru, când se îmbrăcà iar nemțește și ieșeà în salonul cel mare sau pe vr'un cerdac, unde-l aștepià întreaga familie. Erà ora dulceților și a cafelelor turcești!

Această ceremonie, face să fie descrisă mai amănuntit pentru cuvântul că nu cred să mai fie casă boierească unde să se mai servească dulcețĭ; iar de se mai servesc pe aloculea, nu cu alaiul obișnuit de părinții noștrii.

Mai întâiu, unul din perdegii, deschideà amândouă canaturile de la ușà iar D-nu Ioniță, ținând cu brațele întinse o tabla bogată de argint, cu mai multe chisele de diferite soiuri de dulcețĭ și două farfurioare lungărețe, una goală și alta plină cu linguriți de argint — își făceà intrarea solemnă, urmat de celalt perdegiu, purtând și el pe brațele întinse, o tabla de argint și mai mare ticsită cu pahare de apă, și care se opreà țeapăn ca un stâlp în mijlocul salonului sau a cerdacului. Domnu Ioniță duceà tablaua cu dulcețĭ fiecăruia după simandichia persoanei, care alegându-și dulceața favorită, depuneà în urmă linguriță în farfurioara cea goală. Atunci interveneà perdegiul care deschisese ușa și-ți prezentà pe o tăbăluță mică paharul cu apă ce-i luase de pe tablaua colegului său, venind apoi să-l reià după ce te săturase-și de băut, pentru ca să-l readucă pe locul de unde-l luasă. Acestea le făceà cu atâta dibăcie și meșteșug, încât, ori câți musafiri se întâmplà, nimene nu aștептà paharul cu apă, nici nu rămâneà cu el deșert în mână. Apoi plecă alaiul în ordin invers pentru a reapăreà puțin mai târziu cu feliganele de porțelan de Saxa rotunde, fără toartă, susținute de niște zarfuri de filigran de aur încrustate cu mărgean, și servite, de astă dată de către perdegii amândoi, pe când Ioniță le purtà pe tablaua cea mare.

Dulcețile erau une ori înlocuite în timpul căldurilor prin vr'un cantalup, pepen verde, sau ananas, ori prin piramide întregi cu zmeură, caise, sau alte fructe; câte odată chiar cu înghețate. Cafeaua însă fierbinte erà nelipsită. Această ceremonie, care erà de datorie la ora 4 și înainte de culcare — se reînoia de câte ori soseà vr'un musafir, așa că la oraș, nu erà rar să vezi alaiul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

intrând și ieșind câte de zece ori; încât slujba de ciocoi și de sufragiu, nu era tocmai de chiverniseală.

Cer iertare cetitorilor mei, dacă îi plictisesc cu asemenea amănunte. Dar deh! Sunt și eu un biet scriitor Român și ca tot Românul, îmi place a mă luà după romancierii cei străini? Numarata'ți D-tră vr'odată, iubiți cetitori, de câte ori se bea ceaiul într'un Roman Englezesc sau Rusesc mai cu vază? Ba acum s'a luat după ele și Romanele franțuzești, decând cu Fiv'o Clocurile! De ce dar, m'ați ținè de rău pentru că eu, smeritul, cutez a vă oferi gustoasele dulceți făcute de Cc. Anica cămărășița din Vultureni, cu alaiul pe care dacă unii din D-tră îl mai țin minte, cei mai mulți nici nu l'au apucat?!

Deaceia, și tot fără suparare, vă rog să-mi îngăduiți a vă mai spune că Cc. Costache mai aveà casă mare și frumoasă la Iași, în Sărărie, unde sălășluià în acele luni de Iarnă; în care cântecul păsărilor din parcul de la Vultureni, este înlocuit prin urletele haitelor de lupi, care — bată-i pustia — își fac loc de trecere și sub garduri, înșfăcând în ciuda dulăilor și a haidăilor, câte un viței sau câte un mânz din ocol. Dar aceasta v'am spus'o numai în scop ca să cunoașteți în ce chip se chibzuià strămutarea din reședința de vară în cea de iarnă fără ca tihna și huzurul boieresc să se tulbure întru nimic.

Pe când se hotărà în principiu această vajnică schimbare Cc. Elencu, cămărășița de la Iași — care restul anului erà plătită numai ca să-și beie cafeluța în tihnă și a-și da în cărți ori câte odată a mai da și prin odăile de sus, spre mai mare suparare a paiajinilor care-și întinseseră urzelele pe cine știe ce cadru aurit a cine știe ce față simandicoasă sau chiar Domnească, zugrăvită de către vr'un vestit zugrav de la Viana sau Paris — Coanei Elencu, zicem începeà să i se bată sprincenele de catifea, visà necurățenii, sau îi cădeà mereu în cărți șapte ochi de ghindă pe inimă, ceia ce erà pentru D-nei semn netăgăduit de grijă și de suparare. Și așa chiar se întâmplă; căci la două trei zile, după vis mai ales, primeà următoarea scrisoare scrisă de gramatic și iscălită de însuși boierul cel bătrân.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Eleno!

«Află că, din prouia cerească, suntem sănătoşi şi că hotărât'am ca să sosim cu toţii în casele mele din Sărăric, în ajunul *Soborului mai Marilor Voievozi* şi *Arhanghelŭ Mihail şi Gavril*. Vei pregăti dar, cele de trebuinţă şi vei orândui cele cu cale, cum vei şti mai bine, că lipsă de nimic să nu fie şi că toate să se afle în bună stare, aşa precum le-am lasat. Al tău stăpân şi de bine voitor.

Bav: Vel Postelnic

Eu Costache Vultureanu ot Vultureni

De cum primeă scrisoarea, biata Cc. Elencu nu mai aveă odihnă. Fuga în ţigănime după femei la grijit; caută hornari pentru curăţitul sobelor, salahori şi cotiugari pentru ridicarea gunoaelor din ogradă, de la grajd şi de la fânărie, rămas tocmai de astă primavară; apoi se perindau într'una: stânjeni de lemne şi stoguri de fân, care de paie, care toate trebuiau rânduite; putini cu unt proaspăt, brânzeturi, verdeţuri şi murături de coborât prin anumite beciuri, dulceţele proaspete şi vişinatele de aşezat în camară, apoi scrisori de la nemţoaica Coniţei — aceia care o piaptănă,— că a poroncit Coniţa să se prefacă saltelele de la toate ietacele, să se aerisească blănile şi toate hainele de iarnă, să se facă dulceţile de iarnă precum: chitru pe răzătoare, chitru bucată, şerbet de chitru, de lămâie, de portocală de cafea şi de ciocolată; sau o scrisoare de la Duduia că vrea numai decât să i se dreagă pătişoru păpuşei celei mari, că n'are pe ce s'o culce când o v'a aduce cu dânsa la Iaşi, şi câte altele! In sfârşit ajungeau şi telegarii de la Vultureni, ceia ce înseamnă că nici stăpânii nu mai sunt departe.

La ţară, în ajunul plecării, D-nu Niţă Spânu, după ce da masa de seară şi pregăteà dejunul de adoua zi, lăsându-l în grija primului său ajutor, porneà la Iaşi împreună cu ajutorul celalt într'un furgon tras de patru cai de dârvală, încărcându-l numai cu calabalâcurile D-sale personale şi de a slugilor, căci ştieà că găseşte acolo o bucătărie şi mai bine înzestrată decât a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceía din Vultureni. Tot așa și D-nu Ioniță sufragiul, care plecă odată cu boerii, nu-și da osteneală nici să strângă masa, lăsând tacâmurile și argintăria în grija Cc. Anicăi, ca să le îngrijască până la primavara viitoare. D-nei aveă fățărnicia a mai arată boierilor o mutră întristată de plecarea lor, pe când se bucură că de acum rămâne singură stăpână asupra 20 de inși, să-și facă în tihnă pasiantul lui Napoleon, ori să chieme la sindrofie pe vechil, pe contabil, pe preutesele și cu diaconeasa cu familiile lor. Tot așa și Cc. Elencu, se pregăteà să arăte stăpânilor cea mai mare bucurie că-i revedeà însfârșit pe toți cu bine și sănătoși. Nu odată i se întâmplà să ude cu o lacrimă de bucurie vr'o mână boierească, sărutându-o cu dragoste.

In ajunul dar, a sfinților Arhangheli, cam pe la ceasurile patru, după dulcețurile și cafeaua obicinuită pe la acea oră, se suiau boierii în trei trăsuri urmate de unul sau de două furgoane încarcate cu bagaje, slujnice și slugi; iar după un ceas, un ceas și jumătate, ajungeà alaiul la casele din sărărie, unde erau toate în bună orânduială, după cum fusese porunca, și cina cea de seară pregătită.

La oraș această cină aveà loc regulat la ora șapte; la Vultureni însă, mai ales în timpul căldurilor, se da, une ori, mult mai târziu; de oare ce, după dulcețile de la patru, boierii obișnuiau să iasă la plimbare pe moșie, în landoul cel mare în care încăpeau cu toții, la care erau înșirați câte doi, opt cai, mânați de calare de către surugiul și înaintașul de rând în ziua aceia.

Primblările acestea, nu erau tocmai pe placul Cc. Aglaei; nu din altă pricină, dar pentru că boerii aveau naravul, sub cuvânt de plimbare, să mai și inspecteze lucrările de pe moșie, oprindu-se cu ceasurile lângă vr'un lan în prașilă sau în secere, sau la o mașină de treier, stând de vorbă cu vechilul, vatajii și muncitorii, pe când Cucoana, Duduia și biata Miss Peark, se aparau cât puteau cu umbrelele și cu batistele, împotriva muștelor, a țânțarilor, a bondarilor precum și a dogorătoarelor raze de soare. Paremi-se chiar, că aceste neajunsuri, o îndemnară mult pe Cucoana Aglăila, să preschimbe această angara displăcută și în chip foarte di-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plomatic, prin o înaltă măsură de educaţie şi igienă.

Fapt este că în ziua povestirei noastre, pe când Cc. Costache şi fiul său, gata amândoi de plimbare, priveau de pe ceardac cum Gavril surugiul şi Nicolae înaintaşul—cu pălăriile împanglicate cu cordele verzi şi roşie (coloarile Vulturenilor); cu chebăluţele lor de abă albă şi înflorite fâlfâind peste ilicele roşie şi poturi verzi, cu lungii colţuni ţuguiaţi, la fel cu chebăluţele, resfrânţi peste tureatca ciubotei — înaintau spre seară la pasul celor opt cai, Cucoanele îşi făceau prima baie în apa Jâjîei pe malul căreia li se clădise o mare şi frumoasă cabină.

Tocmai în clipa în care frumosul landou se opreà dinaintea scării, apărù de sub gang în curte şi Sandu Dudău, călărind pe desalatele, o mârţoagă de iapă murgă, a cărui mânz veneà din urmă zburdând şi nechezând. Tatăl lui Ghiţă erà un om frumos şi voinic, cu ochii mari şi veseli, negri şi deştepţi, cu plete negre lasate pe spate; îmbrăcat cu o camaşă de pânză lăstată, descheiată la gât, lăsând să i se vadă largul lui pept păros, încins cu un brâu roşu menţinut de o curăluşă, ţarii lui se opreau la glezne şi erà încalţat pe picioarele goale cu nişte iminii. Totul însă, de la pălăria de pâslă tare, până la sucmanul înflorit ce îi atârnà pe un umăr, erà atât de curat şi îngrijit, că ărătă de departe, cum că nu numai el, dar şi nevasta lui, trebuiau să fie gospodari de frunte. Veneà omul de la Prăşit, de aceia încălţase iminii, mai lesne de scos decât ciubota; căci cred că ştiţi şi D-tră, că păpuşoiul nu se poate prăşi a cătării de cât cu piciorul gol. Alt fel cum ai puteà să apuci fierul între degete, să-l tragi binişor, numai cât trebuie fără să-l sminteşti, şi să-l învăleşti în moşunoi de ţărână, aşa că abia să i se mai vadă vârful frunzuşoarelor? Cu toate că aveà şea frumoasă cu două oblânce, pernă de piele şi un frâu cu ţarţamuri, le lasase acasă, că dor nu se dusese la nuntă, ci la muncă; murga însă fiind cam âscuţită la şira spinării, bat'o vina şi norocul, îi aşternuse un ţuhal[1]) pe greabăn ca

1). Tuhal: Sac.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să nu o vatăme; iar, în loc de frâu, luase piedica de lână pe care i-o puneà în gură în timpul muncei, lăsându-o să pască în voie, fără ca să se poată depărta prea mult.

Cum zări pe boieri, Sandu descălică iute, legă iapa cu piedica ce-i slujisă până'acum de dârlog, de o gratie a grădinei şi cu pălăria în mână porni spre dânşii, oprindu-se la scară, fără a cuteză s'o urce:

«Sui sus Sandule, îi strigă Cc. Costache, că avem vorbă de judecată împreună!

«Om hi având, Măria Ta, zise ţaranul zimbind şiret. Fiecare cu dreptatea lui, şi de dreptatea Măriei Tale nu mă tem, că e bună şi dreaptă în tot deauna!

«Bine omule, îi spune boierul, cum ajunse românul pe ceardac. Eu te ştiam om în toată firea şi chiar unul din cei mai cuminţi din sat. Să poate să-ţi baţi aşa de crunt copilul?!

«Da nu l'am bătut aşa de tare, cât 'i gura Dumisale de mare, Măria Ta! Ia! ştiţi.... ca părintele la supărare. I'am mai scarmanat cea lânişoară de pe cap, unde-şi făcuse de urât, lăsându-mă flămând pe toată zia. Noroc de nişte vecini care m'au îngăduit la merindele lor; căci altfel, ori trebuià să-mi pierd astăzi jumătate de zi de lucru, ori să mă apuce pustia de vătămătură. Acum am venit să-l duc la Măsa ca să-i facă şi D-nei de petrecere, unde a spart şi bunătate de oală!

«Ia spune-mi Sandule, întrebă Cc. Costache, prefăcându-se că nu prea bagă de seamă la povestirea lui Dudău şi luând cu bunătate pe genunchii săi pe tânărul Ghiţă care nu mai puteà de fricâ. Ia spune-mi Sandule, ai tu mulţi copii?»

«Deh, Măria Ta! După pofta inimii, parcă să hie destui, slava Domnului; dar după numărul gurilor şi a lingurilor, parcă cam mulţişori, Dumnezeu să mii păzească pe toţi».

«Amin Sandule amin! D-zeu să ţi-i ocrotească! Dar dacă simţi şi tu că-s cam mulţişori la masă.... Ştii ce? Dă-mi mie pe unul. Iaca, dămi-l pe hoţomanul ista, care a flămânzit aşa de rău azi dimineaţă.

«Hă hă hă! Da ce să faci Măria Ta, cu dânsul, în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

timpină Sandu bufnind de râs ?! Nu-i plăteşte munca nici cât mănâncă la mine ; dami-te la Măria Voastră, unde ori hi bucatele mai scumpe !»

«Ia ! O să-l îmbrac frumos,... dar după părul lui,... O să trăiască bine.... o să se joace cu Duduia noastră, care mi-a făgăduit să-l înveţe şi carte..., şi o să-l fac om. Mai târziu o să-l însurăm cu vr'o fată de seama lui şi-i voi face o zestre frumoasă !... Ce zici ? Nu-i bine aşa ?

«Ba-i ghine, sărut mâna, răspunse Sandu îngândurat. Că o trăi în belşug, asta o ştiu eu ghine fără să-mi mai spui Măria Ta... Că s'o jucă cu Coniţa cea mică, asta iar nu-i rău şi chiar de mare cinste pentru un băiat de ţaran ca dânsul... dar ca să mai înveţe şi carte, asta nu vrau odată cu capul Măria Ta !»

«De ce măi Sandule întrebă boierul ?»

«Pentru că nu-mi trebue mie cărturar în casa mea ! Să-mi înveţe toate coţcăriile şi şmecheriile surtucarilor ? Baiu Măria Ta ! Sapa, coasa şi coarnele plugului, asta-i cartea lui şi a noastră ! Omul care îşi iasă din teapă, se leapădă de Dumnezeu şi să ţine de coada necuratului. Un adevărat rapăn pentru noi ţaranii ! la priveşte Măria Ta pe Gheorghi a Marandei, fiul jităriţei satului ! O ajuns şi el notar în Vultureni, dragă Doamne, n'ar fi mai ajuns ! Acum umblă numai în surtuc şi ciuboţele de glanţ nemţesc, prin toate baligele, ciulinii şi scâlţii ; îi mai hrâpareţ decât Hascal jidanul şi o bate pe biata bătrână de o sminteşte !»

«Apoi dacă ţi-aşi cere copilul pentru ca să-l învăţ carte, după calapodul lui Gheorghe a Marandei—Domnu Jitărescu precum se iscăleşte D-lui astăzi—fireşte că ai aveà toată dreptatea să nu mi-l dai. Dacă însă l'aşi învăţà să scrie frumos, să socotească bine, ai vedeà tu vr'un rău la asta, mai ales că n'am să-l îmbrac în surtuc, ci tot în portul lui ţărănesc ?»

«Of ! aş vedeà Măria Ta ! Zeu c'aşi vedeà. Că de cum o prinde a descurcà 2 buchii şi a mâzgâli la hârtii, o năzui şi el să se facă notar şi mi-o cere surtuc şi ciuboţele de glanţ pentru ca să le poarte prin ciulini şi câte le va întâlni pe drum».

«Stăi că n'am isprăvit Sandule : da la anu, când îl

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vei auzi citind, apostolu, zicând crezul și tatăl nostru în sfânta Biserică, n'o să te bucuri ?»

«Eu ? Să fac dintr'ânsul colivar ? Să mă ferească D-zeu ! Mai bine notar. Incaltea deal de ei înșeală numai pe oameni, Măria Ta».

«Ba-l înșeală ei și pe D-zeu' n'ai grijă, adause Cc. Costache zimbind, sau cel puțin așa cred ei, că pe D-zeu nu-l înșeală nimene, bre omule ! asta s'o știi tu de la mine. Dar așteaptă să urmez: când o fi pătruns adânc în sufletul lui credința și frica de D-zeu, când o fi învățat să-și iubească țara, limba și neamul, când s'o fi încredințat că și boierii cei mai mari și cinstiți, tot din țarani au purces și că, nu este cinste mai mare în lumea asta, decât să fii gospodar detreabă și cu inimă curată; apoi de l'ași mai duce și în școală unde ar învăța cum se hultuește un pom, cum se feresc viile și dobitoacele de boală, cum se lucrează pământul, într'un cuvânt măi Sandule, dacă toate câte le facem noi pe dibuite ca orbii și într'un noroc, el le-ar face după știință și fără greș, ai mai vedeà tu un rău și la asta ?»

«Ce rău să mai văd, Măria Ta, la atâta bunătate ?! Dar o hi hiind undeva pe lume o asemenea școală ? Apoi s'or hi potrivind cele din carte cu locurile noastre ? Cărțile cele ori hi poate scrise în Nemția, sau în locuri și mai depărtate.... Cine știe unde ! La noi o hi pământul alt-fel, altă sloată și alte văzduhuri. Iaca, fără să mă laud, dar aud lumea grăind că ași fi bun plugar și adevărat că nimeresc unde altul se poticnește. Eu chiteam până'acuma că-i din pricina unde-mi trag brazda, tot pe locurile unde au tras'o tata, bunicu și rezbunicu. Mi-a spus tata ce-a pățit bunicu în cutare an de secetă sau de sloată prea multă, am apucat de la dânsul câte-va din pățaniile lui, apoi am mai pățit și eu câte unele, așa că acum nu sunt mai ageamiu decât altul. Da cartea de unde să le spuie toate aestea, când poate că acel care a scris'o nici n'a calcat pe la noi ?»

«Și cu toate acestea, Sandule, ea le spune și le înșiră pe toate și ai să înțelegi pentru care cuvânt, chiar acum îndată. Inchipui-ți că tatăl tău, bunicu și răzbu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nicul tău, ar trăi şi astăzi, iar de câte ori un gospodar de la noi ar umblà s'o scrintească, îi ar eşi în cale ca să-l povăţuiască, povestindu-i păţaniile lor. Aşa'i că aţi nimerià cu toţii şi nu ai fi tu mai breaz decât ceilalţi?»

«Ba chiar aşa s'ar întâmplà, Măria Ta; numai să hie oameni de înţeles şi să nu se lenevească la treabă».

«Ei bine cartea aceia, cum îi zici tu, sau ştiinţa cum o chiemăm noi, este mai veche decât reştrăbunicul străbunicului tău. In ea stau scrise păţaniile celor mai dinainte de noi: plugari, vieri, grădinari, păstori, crescători de vite şi de cai şi alţii care au locuit sau locuiesc în toate ţările lumei. Din toate păţăniile acestea s'a ajuns ase descoperì unele adevăruri necliutite, şi în fie care zi cartea aceia se tot înbogăţeşte cu alte adevăruri, purcese din descoperiri aduse de alte păţenii. Aşa, că cine se ia după dânsa, ştie câte soiuri de pământuri sunt pe lumea întreagă, află cum se recunosc fie care, prin ce amestecuri se pot înbunătăţi, ori slăbì, după sămânţa pe care vrei s'o sameni şi potrivit cu ploile, seceta şi vânturile care bântue mai mult în partea locului, după tăria soarelui, sau a gerului; cum să lucrează cutare sau cutare pâne, ce pom roditor şi ce copac se prinde mai bine şi rodeşte mai bine la noi».

«Atunci, făcù Sandu scărpinându-se în cap, nu dai greş nici odată!»

«Mai nici odată, dacă ştii s'o descurci cum trebuie; căci cartea poate să te povăţuească ori cât de bine, dacă ai înţelege-o pe dos, pe dos îţi vor merge şi trebile, fără ca să fie cartea vinovată întru cevà. Da noi cum facem? Sămănăm bunătate de pâine unde nu se potriveşte locul, ori aruncăm seminţe proaste în bunătate de pământ, arat şi acela ca vai de lumie, şi apoi ne uităm în sus, aşteptând să se îndure D-zeu şi să ne ude ogorul pentru ca să scoatem cele 12 kile la falcie pe care le tot visam, ba şi le cheltuim de mai înainte, până să vie ploaea. Apoi D-zeu, măi Sandule, nu stă cu cofa'n mână să ude ţărina prostului şi a leneşului, nici nu opreşte ploile, pentru că ai ţinut tu foile Rusaliilor, Foca, sau alte rătăciri oprite de sfânta Biserică, şi ai ramas cu păpuşoii neprăşiţi, sau altă treabă neis-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prăvită. Cartea-ţi arată anume în ce fel, unde şi cum; trebue să faci cutare muncă, cât poţi munci, ce cheltuială o să porţi şi ce folos poţi trage. Omul care le ştie acestea e mai bogat decât mine, care nu am apucat să le învăţ; căci nici astăzi n'au ajuns să poată fi învăţate la noi; dar în curând cred că v'om ajunge şi la asta. Ei fătul meu! Socoţi că de-aş lucrà după ştiinţă cele patru mii de fălci care mi-au rămas din atâtea moşii, aş scoate din Vultureni numai ce bruma scot acum?»

«Apoi de ce nu aduci Măria Ta un om cu ştiinţa asta ca să le lucreze? Că, după pilda lui, ne-am folosì şi noi».

«De ce Sandule? Pentru că nu am atâţia bani, câţi mi-ar trebuì pentru ca să fac toate câte mi le-ar cere el. Ori ca să grăesc mai adevărat şi în frica lui D-zeu, pentru că sufăr şi eu de boala de care suferim cu toţii, de la işlic şi până la opincă! Iaca, să presupunem de pildă că mi-ar pune D-zeu mâna în cap, cum se zice, şi m'aşi trezì mâne dimineaţă cu banii care ziceam adineauri că-mi lipsesc. Cred că-ţi închipui şi tu ce aşi face. In loc să-mi caut frumuşel de moşie, a-şi amanetà Vulturenii la credit şi a-şi mai cumpărà alte două moşii cât dânşii de mari, amanatându-le şi pe cele două; căci deh! Cele patru mii de fălci pe care nu le pot lucrà cum se cade astăzi, nu mi-ar mai ajunge, ci mi-ar trebuì numai decât douăsprezece! Aşa suntem cu toţii măi băiete! Prost lucrăm ce avem şi râvnim la pământ mult, pentru ca să-l lucrăm şi mai prost!»

Ii drept cuvântul Mării Tale şi asta-i chiar povestea întregului sat. Unia cari erau singuri la părinţi, mai au şi astăzi tot pământul ce l'au capatat bătrânii în vremea lui Cuza; dar tot nu le ajunge, cu toate că paragină şi pălămidă găseşti cât vrei pe dânsul. Pe semne că aşai de mare Românul, că nu mai încape în ţarina lui ori cât de întinsă ar fi! Dar dacă spui Măria Ta că pentru ca să lucrez după carte, trebueşte atâta bănet, de unde să-l scoată unul ca mine, care mă socoate satul ca fruntaş? Damite codaşii? Că de jidan să te ferească D-zeu, iar cămătarii cei de o lege cu noi sunt încă mai primejdioşi. Surtucarii şi aiştia Măria Ta ca Jităreseu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Vezi măi Sandule, răspunse boerul; la pământ mult, trebue cheltueală mare, aşa de mare chiar că dacă aşi vrea să le înjghebez toate câte sunt de făcut pe moşie, într'un singur an, mi-ar trebui să bag într'însa, poate de două ori cât face ea toată: Să aduc apă pe unde nu este, să fac scursori pe unde este prea multă şi câte alte! Omul însă, care are numai atâta pământ cât poate dovedi cu munca lui şi alor săi, dacă este chibzuit şi-şi cunoaşte meşteşugul lui de plugar, v'a scoate folos mare, fără aproape nici o cheltuială alta de cât munca lui. Mai întâi v'a căutà să se hrănească bine şi pe dânsul şi pe ai lui. Această cheltueală, de care vă feriţi astăzi şi pe care vă place mai bine s'o înlrebuinţaţi pe rachiu, vă va folosì îndoit dându-vă mai multă putere de muncă; mă rog, povestea calului hrănit cu paie şi a celui hrănit cu fân şi ovăz. Nu-i pământul care rodeşte, măi Sandule, ci munca şi înţelepciunea omului care-l lucrează. Cu cât îl v'a munci acesta mai mult şi mai cuminte, cu atât v'a rodì mai mult şi pământul... Ei bine vezi? Ia ast-fel de Român voesc să fac din flăcăul aista, mai adăogă boierul mângâind cu bunatate obrăjelul lui Ghiţă, şi-ţi făgăduesc că de va fi cuminte şi v'a învaţà bine, când v'a înfipge plugul în pământul ce i-l voiu da, te vei mirà şi tu de ce v'a ştì să scoată din el».

«Apoi dacă-i aşa vorba, ia-l cucoane chiar acuma. D-ta să-i fii şi tată şi mamă. Eu, pentru binele lui, nici nu mai vreau să ştiu de dânsul, dac'ar trebui să nu-l mai văd decât la un an odată. Numai cel de sus să-ţi răsplătească binele ce vrei să mi-l faci! Şi sărutând mâna boierului erà gata acum să plece».

«Ia mai stai Sandule, îl oprì boierul, stai că tot n'am isprăvit. Am auzit că mai ai şi o fată de nouăsprezece ani. E adevărat?»

«De Măria Ta! Şi eu ca omul cel cu piatra din casă. Da ce? Vrei poate să mă scăpi şi de asta, sărì Sandu făcându-l pe speriatul?»

«Nu eu, zise râzând Cc. Costache, dar este unul Nicolai Balancea dacă-l cunoşti, fiul părintelui Eftihie Balancea de la Biserica noastră din deal. El caută să se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

însoare ca să poată fi hirotonisit diacon tot la noi şi după cât ştiu i s'ar fi aprins călcâile după fia-ta».

«Hă, făcù Sandu cu jind, da unde-i pomana asta Măria Ta! Mai ales că-i cam place şi fetii flăcăul părintelui Eftihie. Dar unde, saracul de mine, am eu zestre de cucoană Diaconească?! Ia! Dor cevă bulendre care şi le-a făcut ea singură, biata fetiţă, mai cu acul, mai cu munculiţa ei săracuţa. După puterea noastră Măria Ta».

«Apoi vezi tu măi băiete, zise Cc. Costache urmând cu gluma şi eu, după puterea mea am zestre destulă şi pentru două diaconese, dacă nu şi pentru mai multe. Iaca ii dau ficei tale trei vaci cu viţei, şase juncani de plug şi două zeci şi cinci de oi de cele ţigae cu berbecii şi cu mieii lor. Domniţa îi mai dă ceva bani şi tot D-nei îngrijeşte de toată gospodăria casei! Popa se mulţămeşte cu atât şi dacă te învoeşti şi tu, îi voi cununà chiar eu cu duduia cea mică. Ce zici? Ne primeşti de Nuni?»

«Mai e vorbă? şoptì Sandu ştergându-şi lacrimile de bucurie cu mâneca cămeşei. M'ai zăpăcit cu totul Măria Ta! Parcă mi să ridică inima la gură şi-mi înecă verba. Nu ştiu zeu ce bine ţi-oi fi făcut în neştire, de mă milueşti aşa!»

«Uite Sandule să ţi-o spun şi pe asta făcù Conu Costache privindu-l zimbitor şi cu bunatate: unde ne potrivim la gust, măi băete; că nici mie nu-mi plac cărturarii care umblă prin baligă şi scăeţi în surtuc şi ciuboţele de glanţ. Acum îţi poţi luà odorul ca să-şi ia ramas bun de la mama, fraţi şi surori; iar când ţi-o veni bine, adă-l la curte, că vorba îi făcută între noi. Să ştii Sandule să-mi dai astă-zi un copil şi eu mă leg să-ţi întorc un om detreabă, un gospodar vrednic şi luminat, numai de o vrea să înveţe».

«Apoi de n'o vreà, pacatul lui să fie! Măria Ta îţi faci cu dânsul pomană de-l iai, eu îmi fac datoria să mă lipsesc de dânsul, pentru binele lui. Acum, de v'a eşì un leneş şi un rău, numai vina lui o hi. Chiar mâine dimineaţă când s'o sculà Domniţa, o să vin cu tot neamul meu să-i sărutăm mâna cu toţii şi atunci o rămă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ieă și el la curte. Apoi către Ghiță care se ține mereu ăcățat de jâlțul lui Cc. Costache: Haide pocitanie urâtă ce-mi ești; că mare-ți mai este norocul!»

«Baiu, zise copilul înaintând totuși deși cu sfială spre tată-seu! Baiu, ca să mă bată Mâca și Țața Sănduca cu melesteul?»

«Las nu mai purtă grija asta de acum, că dor te-ai făcut lucru boeresc și n'or să îndrăznească nici una să dea în tine cu melesteul, că le croesc cu vatraru, răspunse Sandu râzând, și neputând de bucurie».

Pe când își luă Sandu odorul, Cc. Costache sculându-se de la locul lui zise fiului seu: haide Grigori la plimbare. Văd că Cucoanele ne-au lasat; s'au dus să se scalde. Degeaba am înhămat o herghelie întreagă de hatârul lor. Pentru noi amândoi, faetonul cel cu două locuri, ori chiar dogkarul tău, ar fi fost prea de ajuns. Și răzămându-se de brațul lui Grigori începù a scobori scările ceardacului.

Când apărură boierii jos, surugii descălicați și ținând pălăriile în mână, și puseră câte un picior în scară rămânând cu celalt la pământ.

După ce luară loc boierii în landou, Domnu Mihalache camardineru care îngrijise să așeze în lădița de sub capră ciubucele, tutunul, dulcețile și tacâmul de cafea pentru ori ce întâmplare, întrebă cu capul gol și închinzând oblonul: unde porunciți?

Să facă la lanul cel de grâu de toamnă de pe malul Prutului, cel dinspre Berești, zise Cc. Costache.

Atunci D-nu Mihalache camardineru îmbrăcă șapca sa de catifea pe când surugii își aruncau pălăriile pe cap și până să ajungă el măestos pe capră, aceștia și săriseră pe cai. Pe când D-sa trimiteă rotașului porunca boierească, înaintașul Neculai băgând de seamă că D-nu Niță Spânul eșise din bucătărie să caște gura la trăsură și îi închideă drumul pentru a-l face să se dea la o parte în mod mai delicat îi strigă: D-le Niță! D-le Niță! Ia te rog, alungă cioara asta din drum, ca să trecem și noi cu caii!» Și îndată bădița Gavril, surugiu, rotaș și patriot, strigă de la spatele lui Neculai:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Hii la șesul Prutului
In necazul Rusului.»

La care Niculai adăugă mai poetic și cu vr'o două tonuri mai sus:

Hi la șesul plin cu flori
Unde 'ție drag să te cobori

Iar amândoi surugii, ajungând sub boltă, pocniră odată în lăturașii lor, fără însă ai atinge, dar cu atâta zgomot, că bietului Mihalache îi țiuiră amândouă urechile, pe când D-nu Niță Spânu se învârteà uluit în mijlocul ogrăzei, ne mai venindu-și în fire de obrăznicia sfrijitului ăluia de Niculai, care îi făcuse nația de râs înaintea Boiarilor!

CAPITOLUL VI.

Primii pași spre lumină

Cam la vr'o oră după plecarea boierilor la plimbare, — pe când soarele spre asfințit numai erà sus pe cer decât de două sulițe, dând apelor albastre ale jijiei, acea frumnasă floare liliachie, cu răsfângeri de aur, din pricina dealurilor vecine, care se oglindeau în ele și a sălciilor de pe malul celalt,— treceà podul cel cu clape și se îndreptà spre casă, micul nostru Ghiță, calare pe roaiba tatei, care o duceà voios de căpăstru.

In mâni, eroul nostru, țineà cogeamite castravete mare și cogeamete bucată de pâne și mai mare. Erau ultimele daruri ale Cc. Anicăi cămărășița, pe care se sileà cu tot dinadinsul să le pue bine în stomah, peste numeroasele bomboane, dulcețuri și prăjituri, căpătate și înghițite, la curtea boerească.

«Mă-măăi! strigă Sandu, prefăcându-se speriat, și aeste le îmbuci? Parcă erà vorba să le duci Măndicăi lui Constantin».

«Las tătucă, răspunse vajnic copilul cu gura plină, le-oi aduce eu altele, mâini! Lor nu le trebuie numai decât chiar azi. Deacum îi fericesc cu bunătăți în toate zilele! Dar D-ta să nu le pomenești lor că am mâncat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

castravetele, că m'or ţinè de rău ; ba te pomeneşti că mă mai iau şi la batae».

Cum intrară pe poartă, japâneasa Ilinca nevasta lui Sandu, îşi puse furca'n brâu cu care torceà pe prispă şi îi şi luà pe amândoi în primire cu gura.

«Da ce barbate ? s'o întors lumea pe dos de acuma ? Mormolocul calare pe roaiba şi Dumneata pe jos :... parcă l'ai hi avut de vânzare».

«Hă ! hă !, râse omul, ba l'am şi vândut Fă, de şi n'am luat pe el nici o leţcae» !

«Alei bărbăţele ! Ţi-o fi pus vr'un duşman masalar în borşul cu fasole, pe care ţi l'am trimis azi dimineaţă, de grăeşti aşa» !

«Nu ştiu fă, că borşul l'o mâncat pământul nu eu».

«Şi de ce barbate ?»

«Ia unde o prins conaşul nostru la poticneală şi s'o lungit pe jos ca prostul. Traista o ajuns numai bine în mlaştină, borşul l'o mâncat pământul, cum spusei şi oala s'o făcut ţănduri».

«Au ! sbierà Ilinca ! oala mea cea nouă ! Abie o cumparasem de crăciun ! Ei lasă, că te învaţă mama să calci pe drum. Ghiavol mititel ! Am să-ţi bătăturesc temelia spinării, până o sună ca oala care mi-ai spart'o drace !»

«Ba să-i dai pace cuconaşului, zise Sandu tot râzând».

«Las că-l cuconoşăsc eu, se răstì femeia apucând un melesteu, pe care-l şi adusese îndatoritoarea Sănduca ţiţaea cea mare a lui Ghiţă !»

«Nu da fă, sărì românul smuncindu-i melesteul din mâni ! Să nu dai că-i lucru boieresc de acum. Nu ţi-am spus că l'am dat ? Iartă-l şi tu pe ziua de astăzi, că de acum n'o să ne mai facă nici o suparare».

«Doamne barbate, zise femeia crucindu-se, parcă vorbeşti într'aiurea zeu !»

«Nu mă crezi, hai? Las c'o să-ţi placă şi ţie, când ţi le-oi spune toate pe şleah».

«Bine omule d'apoi mi-ai stat toată ziua flămând?»

«De ! că doar nu eram în pustiu ! Dar tot parcă aş mai îmbucà ceva. Vorba ceea: de la vecini mâncarea, saţi nu are; tot mai bună mâncarea de acasă, sireaca !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Sănducă! strigă Ilinca, ai răsturnat ceaunul cu mămăligă?»

«Gata mamă, răspunse fata din fundul tinzei!»

«Atunci pune măsuța'n prag, să imbucăm cu toții! Gătește și pentru jupân poticnici oală spartă, o strachină plină cu răbdări prăjite, s'o mânânce toată, că altă cevă nu capătă până mâni».

«Ia cu asta, apoi știu că l'ai prăpădit de tot, zise românul pufuind de râs. Pe semne că nu l'au ghiftuit la curte până peste urechi! Să mai uită boerul la masa noastră de țarani?!»

«Mnealui nu se mai hrănește de cât cu dulcețuri, fripturi și pâne de cea albă!... Ba cică să ne aducă în fiecare zi, dacă nu l'o mânca pe drum, câte un castravete mai mare ca dânsul. Aceasta o să fie tain de la bunatatea Domniei Sale. Până una alta, mai adăugă Sandu scoțind din chimir unul de doi lei, dă fuguța măi voinice până la Hascal jidanul și să-mi aduci de acolo o litră de rachiu și două ocale de vin. Numai vezi de mai pocnește odată ca azi diminiață, c'apoi a tău îi dracul, cât ești tu de boer mare.

Zeu barbate făcù Ilinca după ce se așează roată împrejurul mesei din prag, ia spune-mi și mie până o venì Ghiță cu vinul, ce-o mai hi și vorba D-tale de adineoare despre dânsul.

Apoi vorbă sănătoasă măi femeie, ce să hie alta? M'ai auzit tu vorbid de clacă fă? Aveai și tu un schin în ochi și ți l'am scos. Nu-i mai bine așa întrebă Sandu-zâmbid șiret?

Ci schin în ochi? Ce grăești omule?

Păi schinu-i chiar Ghiță. Nu vă întreceați și tu și Sanda cu melesteul pe spinarea lui, mai dihai decât mă silesc eu cu umblăciul în cea pâine albă?

Alei! bade Sandule, să poate să grăești așa răutate, făcù biate Ilincă cu lacrimile în ochi? Parcă pe mine nu mă doare când dau într'însul? Nu-i și el carne ruptă din mine? Doar știu că nu l'am strâns de pe marginea drumului. Dar dacă l'aș lasă de capul lui, s'ar apucà de toate poznele și mi-ar da foc și casei. Il bat eu cam tărișor câte odată, nu-i vorbă; dar mi-i mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

scump decât lumina ochiului; pe care aşi da-o cu bucurie, numai să-l ştiu fericit şi om între oameni!

Apoi chiar aşa o să-l vezi, nu numai să-l ştiu! Il ia Cc. Costache pe sufletul lui de om bătrân. O să-l înveţe carte bună şi sănătoasă; nu cum o învăţat băetul jâtăriţei. O carte care te face să cunoşti pe D-zeu, să crezi în cele sfinte şi adevărate, să-ţi iubeşti neamul şi să nu dai greş nici odată la munca câmpului. Portul o să-i fie a nostru, nu cu surtuc nemţesc care te strânge la coate, iar gândirea şi vorbirea i-ar fi tot deauna cinstite şi la fel cu faptele. Apoi, când i-o veni şi lui vremea, o să se gândească boierii să-l şi însoare, ba iar mai da şi cevă pământ, scoţându-l gospodar de frunte şi priceput.... Ei ce mai zici măi femeie?!»

«Doamne Sandule zise femeea ramasă pe gânduri! Crezi tu c'o hi undeva pe lume o şcoală care să te înveţe gospodăria, ca să nu dai greş la pâne?!

«Este fă, este, o încredinţă românul! Este cu bună seamă, pe aiurea. Numai noi am ramas ca boul cel beteag, care stă cu gramada de fân în corlate şi nu-l poate ajunge! Chiar aşa şi noi bre femeie. Ne-o miluit D-zeu cu bunatate de pământ precum rar se găseşte în alte ţări; dar ce folos dacă nu ştim să-l muncim cu socoteală şi pricepere? De murim de foame de pe urma brazdei care o tragem, vina e a noastră şi nici de cum a lui D-zeu care nu ne trimete ploi la vreme, sau destulă căldură. Mi le-a tălmăcit el bine şi pe toate, boerul cel bătrân aşa că m'am încredinţat eu singur, că dreaptă îi este vorba».

«Te-o fi îngânat Sandule, făcù Ilinca dând din cap, ca să ne ia copilul».

«Ei iacă vorbă de femee, zise ţaranul fără mânie! Da de ce să ni-l iee fă nebuno? ca să facă dintr'însul păstramă ori friptură cu *sala'ră,* cum am văzut că îi carau ciocoii lui într'o zi la masă? Că de copii l'o învrădnicit D-zeu să vadă două rânduri, iar slugile roesc în curtea lui, mai mult de cât avem noi păsări în bătătură! Apoi ştii ce nevastă? Vai de casa unde cântă găina. De multe ori mai văzut dând greş, acolo unde dau cu mintea sănătoasă? Că dor nu sunt cel flueră

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vânt, să-mi dau cârma din trupul meu și dragostea mea de părinte, pe negânditele! Puteă să înșire boerul cât de multe o fi vrut, până ce nu le-am cumpănit pe toate cu mintea și cu inima, nu m'am învoit. Lasămă să fac cum știu eu. De va eși strâmb, pe mine să mă blastemi!! Tu diseară mai vezi de dânsul, mai curăți-l, mai primenește-l făi și o lăutoare, da cu leșie, nu cu melesteul cum ții obiceiul; apoi să ne gătim și noi, că mâne când va fi soarele spre chindie, o să mergem cu toții la curte ca să-l dăm în primirea boierilor și să sărutăm mâna Domniței, pentru că și ea ne-a făcut un bine tot așa de mare.

«A ta e voia barbate, zise Ilinca cu supunere. Știu că tare mi-i jăle adăugă ea oftând! D-zeu și maica Domnului să facă ca să iasă bine; dar mi se strânge inima și parcă nu prea am semne bune.»

«Apoi mai lasă-le și tu la pustia de semne! Uite că ne vine Conașu cu cloudiru în mână și cu plosca de gât. N'ai răsturnat nimica măi poticnici, întrebă Sandu vesel?»

«Nu tată răspunse copilul gâfâind de alergătură; dar m'o ținut jupânul de le-o scris la condică».

«Le-a scris în condică? de ce? nu i-ai dat banii?

«Ba i-am dat pe toți, dar a zis că le scrie numai așa.... ca să le poată ține minte.... pentru el.

«Da pentru el și pentru mine. Ca să ție minte cum să mă facă ca să-i plătesc de 2 ori! Fiii! a dracului nelegiuit!! Da treacă și asta pe ziua de astăzi, că am bucurie! După ce ne-om sătură de închinat în sanatatea D-lui «Ghiță Noroc» ori «Oală Spartă» cum îi mai zice, mai avem să închinăm și în sănătatea Sănducăi noastre, mireasa viitorului părinte diacon, de la biserica cea mare din deal.

«Ei tată și dumneata, zise fata roșindu-se și ștergându-se pe gură cu podina palmei de la mâna dreaptă apoi cu dosul! Acum mă iei și pe mine în batjocură!?

«Ba e chiar așa strigă Ghiță cu bucurie și grăbindu-se la vorbă pentru ca să nu i-o tae cei mari! Am auzit eu, țaţo, când boeru cel bătrân îi spuneă lui Tata

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca să te deà după bădica Nicolai, cel cu barba de un cot şi părul ca la femei. El o să se facă diacon la biserica mare; matale îţi dă boerul 3 vaci cu lapte, 6 juncani şi 25 de oi; iar domniţa îţi face zestre frumoasă, ţaţă, apoi îţi mai dă şi ceva gologani. Sic, sic, sic, coană Diaconeasă! Că de acum n'o să mă poţi bate cu melesteul; c'or sunà clopotele singure şi te-o şti tot satul c'ai făcut pacat mare!»

«Hă, hă! răcnì Sandu punându-şi amândouă palmele la urechi, că bine îi mai toacă guriţa ca de moară stricată! Şi eu credeam c'o ţine numai de râşnit mâncare! Na că mi-a şi luat vorba din gură nu i-ar fi a rău?

Zău tătuţă făcù Sanda rumenà ca bujorul de bucurie. Aşa să fie oare cum spune el?

Apoi dă, draga tatei, răspunse el prefăcându-se mâhnit! Ştiu că-ţi pare destul de rău, dar vei rabdà şi tu, că n'am ce să-ţi fac: Dor n'om stricà hatârul la atâţia oameni buni şi detreabă, numai pentru că nu-ţi place barba şi pletele lui Nicolae.

De tătucă, răspunse fata şiret. De mai fi dat după un altul, nu ştiu dacă mi-ar fi părut tot aşa de bine; dar fiind că e vorba de Nicolai, nu mă mai pun de pricină. Iaca îţi intru în voe şi-l iau aşa cum e el; cu barba lui cea frumoasă şi cu pletele lui mândre! Apoi făcându-şi treabă ca să-şi ascundă bucuria: mă duc să pregătesc cazanul şi albia, să-l spălăm pe Ghiţă; Mândico dute fuga şi adă vaca, soarele a asfinţit de amu şi-o intrat cireada în sat. Hai mamă, vino şi D-ta de îmi dă mână de ajutor.

Cu toţii se împrăştiară; cei mari pe la treburile lor, cei mici pe la joacă. Numai Sandu ramase singur pe prispă, odihnindu-se de munca zilei şi mulţumid lui D-zeu de fericitele întâmplări, ce le întimpinase el astăzi.

. . . . . .

A doua zi la vremea hotărâtă, tot neamul lui Dudău, primenit ca de sărbătoare, se îndreptà spre curtea boierească.

Inainte mergeà Ilinca, ţinând de mână pe viteazul Constantin, un moşneag bătrân, care împlinise tocmai la Florii inaintata vârstă de doi anişori; iar la sin pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Alexandru cel gros, un boț de carne cu ochi, înfășurat în o plăpumioară roșie și numărând și el atâtea luni, câți ani aveà frățiorul său. In urma ei calcà sfioasă viitoarea Coană Diaconiasă: cu salbă și mărgele la gât, cercei la ureche, cozile aduse pe cap în chip de cunună și impestrițate pe alocurea cu flori galbene de crăițe și fire de busuioc. Ca și mă-sa ține de mână pe mica ei surioară de 5 ani. Lângă dânsa tatăl ei, care o tot cicăleà cântându-i Doamne miluește ori pe Isaia dănțuește, ori întrebând-o de se pricepe la mâncat colaci și prescuri. In sfârșit, pe flancurile coloanei, zburdau împreună prietenul nostru Ghiță și prietenul lui Suru, dulău mare și zburlit, de care se temeau și boxii Englezești a lui Conu Grigori Vultureanu.

Lucrurile se petrecură întocmai cum fusesără plănuite și din ziua aceea de 24 Iunie o viață nouă începù pentru tânărul Ghiță Dudău.

Of! și grele mai furà Doamne aceste începuturi:

Până în ziua de Sf. Alexandru, ziua nașterii lui Conu Grigori, bietul Ghiță Dudău, nu putù deprinde nici o singură buche, cu toată didactica perfecționată a Duduei Eugeniței, care, pentru a-și ajunge scopul mai degrabă al vedeà învățat, îi arătà toate literile deodată spunându-i cum se numește fiecare și pe românește și pe franțuzește, și pe graiul unui alt soiu de oameni ce se zic: *Limba Engleză*. Buchile știa el să le deosebească chipul, așà că chiar le zugrăveà și pe nisip când erà sângur în grădină. Pe unele apucase să le zică și pe numele lor Românesc; dar de unde să le grăiască el pe franțuzește când nu se pomenise neam de franțuz vr'odată'n Vultureni?! Mai rău erà când trebueà să cheme buchile în graiul acelui *Limbă Engleză*, că împroșcà din gură, sau pufneà ca motanii la suparare, de îi venià Duduei să moară de râs și lui bietul Ghiță să plesnească de rușine și de ciudă. Apoi altă pacoste: Duduia și cu Coana cea lungă, îi mai arătau și niște mâzgâlituri pe hârtie vargată și-l puneau să le cheme pe acele: la, sol, si, do, re, mi, ba încă și fa, cum numai tata are voe să-i zică mamei! Spuneà Duduea, că după ce le-o fi învățat pe tus șapte o să poată și el

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cântă ca dumnei la clavir. De învățat le-a învățat el, de bine de rău să le spue din gură; dar de cântat tot nu puteà cântà. Așà că în 2 luni și mai bine de acestà învățătură internațională, bietul copil nu se alesese de cât cu «Peneș Curcanul» pe care-l auzise din gura Duduei și-l deprinsese îndată pe tot.

Cum își destănuià necazul vieții Cucoanei Anicăi Cămărășița, care-l luase sub înalta ei ocrotire, și îi mărturiseà frica sa nu se sature boerii a hrăni degeaba un copil așà de prost, buna femee puse pe vichil care mergeà des la Iași și fusese chipurile și militar, să-i aducă de acolo o drăguță de pușcă cât Ghiță de mare, cu care nu se puteà omorâ oameni nici întâmplà vr'o primejdie.

Apoi îi răsfrânse la dreapta vârful căciulei lui de Iarnă, prinzându-l cu o copcă, împodobind'o și cu pene de curcan reținute prin o cocardă triculoră. Mai puse să-i croiască și niște opinci după piciorul lui de copil, că D-nu Ghiță se răsfățà acum cu ciubote, și iatà că în ascuns de Boer uniforma de Dorobanț fu desevârșità. Dar nici Cuconu Nastase Vechilu nu stătuse cu mânile în sân. Când erau boerii la masă, ori la plimbare și nu-l puteau vedeà, îl luà pe Ghiță după grajd și acolo, în ascuns de toți, îi predà primele principii militare: lungindu-i gâtul cel mic a fiecărei mâni lipită de șezut ca să facă să reiasă pieptul înainte și strigându-i: capu sus răcane și talpa la pământ! să scapere scântei pe unde calci! Dar fiind că Ghiță erà cam ușurel și dosul grajdului pavat numai cu baligă, Conu Nastasă nu zăreà nici o scânteie.

Totuși în dimineața de 30 August, cam pe la orele când cu vre-o 8 ani înainte se dăduse primul asalt redutei Griviția, micul viteaz se înfățișà înaintea Cuconului Grigori care se aflà în salonul cel mare și încunjurat de întreaga familie, se oprì dârz înaintea lui și punând arma în prezentare îi strigà: să trăiți domnule Locotenent! Vă dorim sanatate! și îndată începù cu glasul lui de copil, a povestì cu pronunțul lui țărănesc rar și apasat «cum plecase nouă din Vaslui și cu **Sergentul zece**».

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Isbânda fu din cele mai strălucite. Conu Grigori şi Conu Costache îi dărui câte o pereche de boi, domniţa o vacă Elveţiană cu viţica ei tarcată; iar Eugeniţa bomboane care fură mâncate toate, înainte ca să fi ajuns la tamazlicul lui Ghiţă în bătătura lui Sandu Dudău, care nici el nu mai ştia pe ce lume se află de atâta belşug şi bunătate.

Această neîndoelnică dovadă de ţinere de minte şi deşteptăciune, îi făcù însă pe boeri să schimbe cu totul îndrumarea cam prea cozmopolită şi resfirată ce i-o dăduse Duduea Eugeniţa împreună cu Miss Peark, învăţământului, cel primise până atunci bietul Ghiţă cu atâta trudă şi nefolosinţă. Aşà că chiar de la începutul anului şcolar şi cu foarte puţină împotrivire din partea Duduei, care se săturase iute de apostolatul învăţământului, Ghiţă a nostru intră în şcoala primară din Vultureni, unde sub deosebita îngrijire a domnului Învăţător, se desmetici în curând şi ajunse repede a fi cel mai silitor, mai deştept şi mai bun şcolar din toată clasa.

Avù el deocamdată şi vorbă de pricină cu camarazii lui; zulipsindu-l pentru că învăţă mai bine şi se purtà mai curat de cât dânşii: cu cizme, ilic de plăeş şi pălărie vara, iar pe frig cu căciula de Dorobanţ, cu cojocel şi meşini blăniţi, îl făceau linge-talgere, ciocoi boeresc şi câte altele. Dar, fiind mai bine hrănit, erà şi mai vânjos; după ce dădù pe vr'o doi trei tava prin tărnă ori grapă cu dânşii prin bătătura şcolei, slujindu-se de chica lor drept tânpală; ceilalţi îi dădură pace. Ba ajunse chiar de mai mare vază între ei; că asta-i meteahna omului de cum prinde a umblà pe picioare: să nu cinstească de cât pe acela de care se teme.

Conu Costache se ţineà cu tărie de făgăduinţa ce i-o dăduse lui Sandu şi-l privighià pe Ghiţă de aproape. In fiecare zi îl chiemà la dânsul pe ceardac şi-l întrebà de cele învaţate, tălmăcindu-i cu bunatate pe unde ve-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

deà că nu pricepuse copilul, silindu-l să judece prin el însăşi şi să-şi dea bună seamă de tot ce învăţă, de tot ce auzeà şi de tot ce vedeà. Apoi îi vorbeà mult despre trecutul neamului; despre mărirele trecute şi suferinţele îndurate de români; întrebuinţând, pentru a i le intipări mai bine în minte, povestiri şi anecdote, care lăsau în urma lor amintiri neşterse despre moravurile, limba, obiceiurile şi portul oamenilor de mai de mult. Bine înţeles, că mare parte din cele ce i le spuneà Cc. Costache le împărtăşià camarazilor săi, care-l ascultau cu ochii zgâiţi, privindu-l ca pe o altă minune. Chiar domnul Învăţător, fără a se da de gol, aflà de la el nişte lucruri pe care nu avusese prilej să le înveţe din cărţile moderne şi autorizate de onorabilul Minister, încât îl luase la o deosebită dragoste; n'aveà cuvinte ca să-l laude în deajuns şi să-l dea de pildă celorlalţi copii.

Las că nici de alde Dudău nu-şi uitau de datorie faţă de luminătorul odraslei lor şi-i mai trimiteau câte o raţă, o cloşcă cu pui, vr'un curcan şi te miri ce alte nimicuri.

Duminica şi sărbătorile, bătrânul boer îl luà pe Ghiţă cu dânsul la Biserică şi în ziua aceea îl făceà să priceapă cele ce văzuse şi auzise acolo; tălmăcindu-i adevăratul înţeles a fiecărui obiect şi a fiecărei icoane; povestindu-i şi răstălmăcindu-i Evanghelia zilei, atât cât puteà pătrunde într'o minte încă atât de fragedă şi căutând a-i insuflà credinţa cea adevărată şi sănătoasă, ferită de bazmele şi eresurile celor întunecaţi, precum şi de adăugirile şi impodobirile mincinoase acelora ce căutà aş face din religia creştină o unelţă de speculă.

Atunci când deschizându-se porţile împărăteşti Preutul din Altar spuneà «Uşile, uşile cu înţelepciune să luăm aminte» Ghiţă din mijlocul Bisericei spunea, Crezul, rar, lămurit şi pătruns de cuvintele ce le rosteà. Toată credinţa din inimioara sa de copil se ridica spre bolta cerească odată cu tămâia Preutului, ca o mireasmă bine mirositoare. Iar mai târziu după ce mai rosteà cu aceiaşi evlavie acea rugăciune scurtă, dar care le cuprindeà pe toate şi pe care însuşi D-zeu întrupat a în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

văţat'o, se duceă de sărută mâna bătrânului care-l bine cuvântă şi-l sărută pe frunte.

In asemenea întocmiri şi cu asemenea povăţuitor începù Ghiţă Dudău primii săi paşi spre lumină. De ce nu ai îngăduit Tu Doamne ca omul de bine care se însărcinase să-l povăţuiască pe calea adevăratei lumini, să fi trăit câţivă ani mai mult ?

Câte nenorociri s'ar fi înlăturat şi vinovatul de astă-zi ar fi fost poate şi el un om de bine, cinstit, vrednic şi folositor.

CAPITOLUL VII

In care Ghiţă învaţă mai multe lucruri bune, dar rele şi mai multe.

Aţi văzut până acum iubiţi cetitori că norocul atinsese cu aripele sale casa lui Sandu Dudău, poate unde aveă omul tocmai pe vârful ei şi două cuiburi de cocostârci; apoi şi rândunelele chiar il podidise în anul acela de nu rămâsese locşor pe prispă neimpestriţat cu de ale dumnealor.

Dar nici boerii de la Vultureni nu erau lipsiţi de binecuvântarea cerească.

Grăile de toamnă şi de vară dăduseră frumoasa mijlocie de 7 jum. la falce. Nu e vorbă că sacara, orzurile şi ovăzurile fuseseră cam slăbuţe; dar în schimb viile făgăduiau peste patru sute de vedre la pogon. Cât despre porumb, sau păpuşoi cum îi zicem in partea locului, apoi puteai de a binele să întri cu calul într'înşii, fără ca de la margine să ţi se zărească vârful căciulei: câte 7-8 păpuşi pe fiecare strujan!

Eră o strălucire care te orbeă când te uitai pe câmp!!

Nesfârşitele mirişte, întindeau covorul lor cel galbăn — auriu cât puteai cuprinde cu ochiul, îmbătându-te cu mirosul florilor de câmp scăpate de sub secere şi a erburilor otăvite de isnoavă în urma ploilor căzute la timp prielnic, fără a fi stingherit nici munca şi nici roada. Apoi pe alocurea câte 3-4 girezi uriaşe pe unde fusese câte un lan boeresc şi se treerase cu maşinele; ori câte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

una, două mai micuță dar mai bine îngrijite, împrăștiate la întâmplare, după cum și unde, își făcuse câte un Român aria.

De și vremea erà cam târzie, dar tot mai întâlniai câte un gospodar mai bicisnic grăbindu-se aș încheia gireada și a o feținì. Ba mai dai și de un norocos, pe care D-zeu îl împovorase, cu roadă multă, mai alungând în jurul unui par vr'o două trei epe cu mânzi zburdalnici care tot ca și mamele lor, înotau până la pept în snopii desfăcuți, strivind paele cu copitele. Nevasta, fetele și flăcăii toți,— că la asemenea treabă vine Românul cu toată cinstea,— întorceau mereu cu furcele de lemn paeie sfarmate, ori le carau tocmai pe gireadă cu ajutorul unui dulap gros legat de o tânjală trasă de 2 boi și care, de câte ori se încarcă prea tare, scapată în sus, dând tumba peste cap, în râsul celor mari, fetița sau băețelul care se cățaraseră pe dânsul în scop de al înțepenì, dar mai mult de plăcere a umblà vara cu sania.

Și pretutindene mirosul acel înviorător de pae proaspete și de flori de câmp îți pătrundeà plămânii și sufletul; iar întreaga această întindere de o singură galbenă față; nu erà tăiată, de cât de albul tamazlâcurilor boerești și ale statului care păștеau în depărtare, sau de negrul brazdelor răsturnate de numeroasele pluguri, pregătind țarina pentru sămănăturele de toamnă.

D'apoi imașurile! dar fânețele cosite și stăvite din nou, cu zecimi de stoguri împrăștiate la întâmplare, rotunde și bine țuguiate la vârf și peste care trebuià să arunci o funie de 12 stânjeni ca să le poți măsură, după vorba și datina Românului: *peste cap.*

O sfântă și măreață poezie a câmpiilor noastre! Unde tot e mare, larg, întins, strălucitor și îmbalsamat; unde ochiul se scaldă în voe prin nemărginit, fără a mai da de o pârdalnică de figură geometrică; unde peptul ți se umple de balsamul erburilor și al florilor de câmp, crescute pe țărna străbunilor; unde tot ți-i cunoscut prieten și frate, de la om și până la firicelul de iarbă, pentru că totul ca și tine este pornit din aceiași țărnă, trăit sub același cer, înviorat de aceleași sloate și văz-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

duhuri și totul se naște, trăește și moare, acolo unde te-ai născut, trăești și vei muri.

O bine cuvântata țărnă românească! Numai acela știe să te prețuiască și te poate iubi cu adevărat, care s'a născut din tine și a trăit multă vreme departe de sânul tău iubit!

Prin lume or fi poate locuri mai frumoase, flori mai mirositoare, câmpii mai întinse, păduri virgine și pământuri mai roditoare. Străin însă de sufletul Românului, necunoscute lui și cărora nici el nu le este nimica. Pentru adevăratul om, care a mai pastrat in piept o inimă curată, care nu și-a dat de scop al vieții, nesățioasa și nebuna sete de a soarbe plăcerile și bucuriile din întreaga lume, dorind tot ce nu are și desprețuind tot ce este a lui, făptura în schimb îi desvălue neprețuitele sale comori de frumusețe românești! Iar în preajma pârâului șoptitor care îi răcorește satul in care s'a născut, pe prispa de sub streșina de stuf și pae reținute de lungile praștini, el soarbe plăceri mai dulci și mai sănătoase de cât sbuciumatul și înstrăinatul său frate de sânge, pentru cuvântul că o mare nu poate încăpeà într'un singur pahar de apă, nici toate bucuriile și plăcerile lumei, într'o singură inimă de om!

Astfel cuvântà, gândeà și simțià bătrânul Conu Costache Vultureanu, știind să prețuiască fericirea și gata în tot ceasul, a se înfățișà înaintea vecinicului și dreptului judecător.

Conu Grigori și Domnița Aglăița, resimțiau și ei adânc farmecul și poezia țărei lor; dar cu oare care alean de mâhnire, ca la vederea unui frumos apus de soare. Își dau bună seamă, că lanurile acestea întinse, această agricultură primitivă și măreață, nu vor mai puteà dăinui multă vreme și că sunt poate veniți să apuce alte timpuri. Se întrebau atunci cu jale, dacă prefacerile care le pricepeau ca de neînlăturat, vor aveà acelaș farmec, aceiași dulceață, aceiași poezie?

Și părintele nostru, își ziceau ei unul altuia, a apucat vremuri unde totul erà și mai mare și mai larg și mai fermecător de cât ce vedem noi astăzi. Intreaga economie a țărei era pe atunce mai mult pastorală, a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gricultură se făceà puţină aşà că poezia locurilor se asemănà cu aceea din timpurile Biblice; pe când astăzi, agricultura mică şi cea mijlocie, tinde a o înlocui pe cea mare şi Industria se naşte. Veşnica lege a propăşirei nu se poate nici odată opri în mersul ei şi urmaşii noştri, vor gasi şi ei poate în România viitoare, o altă poezie de aceleaş farmec duios pe care-l găsim acuma, căci totul se schimbă şi totul se preface. Fie cel puţin ca întru mărirea şi strălucirea neamului, şi noi, iar pe urmă şi urmaşii, să fim despăgubiţi de acelea ce vom pierde, cu acelaş belşug şi dărnicie, cu care au fost despăgubiţi bătrânii; iar ajunşi la apusul vieţii noastre, să ne vedem neamul mărit şi întărit în aceiaşi măsură.

Cât despre Sandu Dudău, deşi se strecurase de *Melifie* ca cel mai mare fiu la mamă văduvă, tot avusese nişte fraţi care-şi luaseră şi ei părticica lor de glorie de la Plevna şi de atuncea îşi iubeà Ţărişoara lui şi mai mult. Iubirea aceasta o hrăneà el şi mai înainte, de pildă: când la 77 se pomeni că trec godacii Prutul, îi părù destul de rău; unde credeà că de acum n'or să mai plece de pe capul lui. Când însă mai târziu, îi văzù că cu bună seamă îşi calcă pe urme şi se tot duc de unde au venit, atunci Sandu îşi făcù datoria de Patriot şi.... pe urmele lasate de ultimul cazac pe capra podului de la Ungheni, aşeză 7 pietre vrăjite, ca vrăjiţi şi învârtiţi să fie ei deacum, cu tot neamul lor Rusesc, a nu mai incalcà nici odată pământul ţărei. Scutit de aşa grijă şi mai ales de când Conu Costachi îi vorbise de cea carte minunată care o să-l înveţe pe Ghiţă a nu da greş nici o dată la munca câmpului, nu mai visà omul de cât 12 kile la falce, cum se mai întâmplase odată, ziceà lumea, pe vremea răzmiriţei celei mari din Muntenia. Socoteà noaptea, când nu puteà dormì, cât v'a puteà scoate din pământul lui şi din acel care-l v'a dărui de sigur boerul lui Ghiţă după ce-l v'a însurà. Douăsprezece kile la falcea de grâu! aşà o să scoatem noi în toţi anii, îşi ziceà Românul. Nu ca acum numai 7 jum. ori ca anul trecut unde cu toată munca şi priceperea mea de gospodar, n'am scos nici

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sămânța! Nu-i mai încăpeà inima în piept de bucurie și de nădejde! Nu mai aveà decât o singură grijă care îi mai întunecà zilele sale cele senine,.... ia cu măritișul Sandei!

Boerii se țineau de vorbă; logodna se făcuse chiar la curte și știa tot satul; zestrea erà gata; vițișoarele fuseseră dângăluite la coarne cu semnul miresei și după alesul ei ca să fie mai cu noroc. Numai încăpățînarea Părintelui Eftihie le strică pe toate:

«Nu! că el nu-și dă băetul la trup de femee, decât cu șase săptămâni înainte de hirotoniseală! Cică așà făcuse și el, și tatăl său, și bunicu; că dor unde căutai în obârșia lor, tot de neam colivăresc dădeai.

Apoi și Protopopul, nu știu ce mai căută și el, de tot îl amână, cu toate că erà băetul *seminar întreg*, ba de la Sf. Maria mare la ziua Crucei, ba de la ziua Crucei la Simedru, și mai mai erà să intrăm de acum în postul Crăciunului! Cine știe de nu s'ar fi trăgănat lucrurile și până în ziua de astăzi, dacă nu se supară Conu Costache Vultureanu. Porunci să-i înșire opt cai la căruță și.... drept în curtea Mitropoliei, ca să-i spue Inalt Prea Sfinției Sale, că dor nu s'o îndură, de hatârul protopopului, să-l lese fără diacon la Biserică, tocmai de Sf. Sărbători ale Crăciunului!

Cum l'o fi citit Prea Sfințitul pe bietul Protopop, cu ce tămâe l'o fi afumat, nu v'ași puteà spune. Destul că abia sosise boerul de la Iași, că alergă și Cuvioșia sa în fuga cailor de birjă, pentru ca să-i porunciască Părintelui Eftihie să grăbească nunta, de oare ce hirotonisirea lui Nicolae se hotărâse pe ziua patronului său Sf. Neculai Arhiepiscopul de la Mira Lichiei.

Așa că de atunci, nu mai avù Sandu nici o grijă, își căpătuise băetul, piatra și o văzuse scoasă din casă, iar de se întâmplà să nu rodească câmpul, se mângâeà cu gândul că-și v'a scoate ciuda asta cu vârf și îndesat, când îi v'a crește flăcăul.

Ghiță învățà din ce în ce mai frumos. In ziua de Sf. Petru, aduceà de la școală o mulțime de cărți și cununi, pe care i le dădeà Primarul și Domnul Învățător, ca mulțumită pentru că învățase bine tot anul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când zic că i le dădeà primarul şi domnul Invăţător, este numai pentru că aşa vine vorba. Cheltueala însă, o ridică Statul, împreună cu Conu Costache. Domniţa şi Duduia aşezau singure, cu mănuşiţele lor, buruenele acele pe capul băetului, în faţa întregului sat adunat la şcoală!

Bietul poticnici, se făceà roş ca sfecla de ruşine şi de bucurie, iar aşa gătit, păreà că iesă din o porcoae de fân cosit din proaspăt! De! cică aşà îi datina peste graniţă şi a ajuns şi la noi acuma, de mare cinste!

In patru ani, croul nostru nu mai avù ce invăţà la şcoala din Vultureni. Se nimerise că tocmai în anul acela, Conu Grigori fu ales deputat, singur din toată opoziţia conservatoare. Il luà dar şi pe Ghiţă cu dânsul la Bucureşti şi-l internă în cel mai bun liceu din capitală. Conu Costache l'ar fi trimes bucuros în Franţa să urmeze şcoala de agricultură din Grignon; dar pentru aceasta se cereà încă cel puţin patru clase liceale. Apoi aşà erà mai bine; că, de unde să ştie Ghiţă frauţuzeşte? Aşà lucru nu se învăţà la şcoala primară din Vultureni, pe când la Liceu, este profesor plătit anume numai pentru atâta treabă. In patru ani de învăţătură, v'a şti limba franceză bine şi se v'a puteà înţelege cu cei din Franţa.

In Bucureşti i se părù mai întâi că e pe altă lume! Şi ăi oameni de acolo sunt parcă de altă naţie. Nici limba nu mai samănă cu a lui, împestriţată ce erà cu o gramadă de vorbe care i se păreau străine şi de neînţeles. Când încercà să le rostească şi el, le puneà pe dos, spre mai marele haz a tovarăşilor, iar de mai scapà să zică «o hi» în loc de «o fi», râdeau băeţii de se prăpădeau! Dacă, amintindu-şi din biserica din deal, începeà să cânte «*Primavara dulce*» cum o ziceà dascălul Iorgu de la strana dreaptă, în seara de vinerea mare, băeţii îl făceau ţârcovnic, colivar şi câte vorbe răle toate, cântându-i nişte cântece de lume, atât de neruşinate, că-i plesneau obrajii bietului copil. Intr'o zi, bătù pe un *pui de jidan* care-l făcuse pălimar şi guzgan de biserică. Ovreiul în loc să se apere cu pumnii, strigă ghivalt şi fugì să-l vândă, după datina neamului,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tocmai la domnul director, care-l și puse pe Ghiță îndată la carceră, iar după aceia, îl chemă în cancelarie pentru ca să-i facă o sdravănă morală.

Și tălmăci lui Ghiță, că bietul ovreu era străin, pe când el era în țara lui; că trebue totdeauna să-i fie milă de străini, căci poate să-i vie vremea să ajungă și el în țară străină și că n'ar fi bucuros să se poarte cu el oamenii de acolo, cum s'a purtat el cu nenorocitul ăla de Moisescu. Că tot omul are dreptul să creadă cum vrea și că nici el, care se știe profesor mai învățat decât toți colegii lui, chiar din cei Universitari, care și-au capatat catedrele prin influențe politice, nu le crede toate ale popilor și nici din ale Evangheliei. Că el face binele numai pentru plăcerea de a face bine, iar nu, ca alții, de frica Iadului, sau pentru a-și fumă ciubucul la loc mai de cinste în grădinele Raiului. Că toate acestea sunt minciuni și scornituri de ale Popilor, pentru a scoate oamenilor bani de Liturghie, ori de ale celor bogați, pentru a închide ochii prostimei și a o înjugà.

Morala era frumoasă și înaltă. Eu unul sunt încredințat că domnul Profesor, care de sigur o fi capatat de atuncea și catedra dorită la Universitate, făceà bine, cât puteà de mult, numai de plăcerea de a face binele. Tot eu însă susțin, că pe ziua aceea domnul Profesor a făcut și un rău mare, zdruncinând din temelie o credință și o conștiință, pe care Conu Costache se silise s'o ridice și credeà că o ridicase pe temelii trainice și sănătoase; iar zdruncinând-o pe dânsa, eminentul profesor, nu o înlocuise cu nimica. Căci cine îi spuneà dumisale că acest copil nevinovat și crescut în credințele moralei creștine, v'a puteà urmà studiile sale înainte și v'a ajunge la acea înaltă concepție, care este tocmai concepția superioară a creștinului luminat: de a face binele pentru bine, fără gând de răsplată? Iubind pre D-zeu mai presus de toate și pre aproapele său ca pe sine însuși, creștinul luminat caută cu smerenie și cu blândețà să se ferească de cele rele, nedrepte și mincinoase, așteptând cu nădejde, când sufletul lui deslegat de cele pământești se v'a împreună cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lumina cea deplină, cu binele desăvârşit, de plinul adevăr şi de plină dreptate, care sunt însuşi D-zeul cel viu, care a fost mai înainte de timpuri şi v'a fi vecinic şi după împlinirea timpurilor. Işi dădeà oare seama, acest apostol a liberii cugetări, că bietul Ghiţă, bătându-şi camaradul, nu lovià în străin pentru că acesta ar fi fost străin, dar pentru că-i batjocorià credinţa, adică chipul lui de a crede şi de a gândì, şi că prin urmare el Ghiţă aparase principiul liberii cugetări ? Nu ! pentru că meteahna liberilor cugetători este tocmai de a cere libertatea gândirei numai pentru aceia cu dânşii de o părere şi simţire; adică aceia care urăsc religia creştină, fie ei mozaici, mahomedani sau budişti ! Creadă lumea cum o vreà, ori nu creadă în nimica, lor nu le pasă, numai în religia creştină să nu creadă nimene; numai creştinismului să i se ridice dreptul de a crede cum vra. De aceea poate îi erà atât de milă de bietul străin care îi batjocorise lui Ghiţă biserica. Gânditusa în fine oare, acest Filosof luminat, că stânge în inima bietului copil până şi simţimântul de recunoştinţă pentru binefăcătorii săi ? Când odată, omul este dator să facă binele numai pentru bine, apoi din două una, să gândeà Ghiţă, cu oare care logică : ori domnul Profesor are dreptate şi Conu Costache, cu tot neamul lui, nu-şi face decât datoria, dându-mi mijlocul de a învăţà carte, ori are dreptate biserica care te răsplăteşte în cer. Şi atuncea Cc. Costache trebue să-mi fie mie recunoscător că-i dau prilejul să-şi facă cheful cel de pe ceardac şi cu ciubucul cel de iasumie, în grădinele Raiului după ce v'a muri. In amândouă cazurile, n'am nici o datorie de recunoştinţă către dânsul, ci mai degrabă el către mine. Ast-fel bietul Director, care crezuse să sădească în inima micului său elev sămânţa grâului celui mai sănătos, mai curat şi mai roditor, aruncase numai neghină, care şi ea, e atât de roditoare, încât înăbuşe fără cruţare cele mai bune şi frumoase seminţe.

Apoi se mai întâmplà şi alta:

Intr'o zi de sărbătoare, colegii lui Ghiţă (că aşà se numeau între dânşii domnii liceani, ca să samene mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de dimineaţă a funcţionari) colegii lui zic, îl atraseră în o cafenea şi-l cinstiseră cu bere (un fel de băutură galbănă şi spumoasă care numai bună la gust nu este şi se plăteşte cu 45 bani paharul). Ghiţă care erà filotim, plăti şi el un rând, din polul ce îl dăduse Cc. Grigore la plecare. Dar ce să auză de alţi 2 băeţi care se înghesuiau la uşă şi să îndemnau unul pe altul să intre? «Da haide mă să intrăm şi noi, zise unul», nu vezi cum îl beau pe prostul ăla de şoldovean? Dacă-i aşà de darnic, barim să-l vârâm şi noi în pahar».

Cuvintele acestea îl puseră pe gânduri pe noul coleg. Vra să zică, acela care-şi dă paraua pentru a împărtăşi cu prietenii lui o bucurie sau o plăcere, este numai un prost care se lasă băut de alţii şi vârât în pahar ca braga asta nemţască?! Atunci culmea deşteptăciunei, stă în a beà şi petrece pe socoteala prostului; a-l vârà în pahar şi a nu te lasà vârât într'alui! Poftim dacă se potriveşte cu celea ce mi le spuneà Cc. Costache! Şi se hotărâ Ghiţă să treacă în tagma celor deştepţi, fără a mai aşteptà recunoştinţă de la cei ce-l băuseră.

De acolo, până a râde de prostia boerilor de la Vulturenі pe care, el şi cu tot neamul lui, îl vârâseră în farfurii şi pahare timp de 4 ani de zile în şir, numai erà decât un pas. Pentru ca să fim drepţi, trebue să mărturisim că Ghiţă nu-l trecù de o camdată; poate unde pârdalnica de neghină încolţise abià numai pe sub pământ, fără a eşi încă la iveală ca să înăduşe sămânţa cea bună.

Apoi nici Cc. Costache nu o lasà să facă la rădăcini multe în Bucureşti. De Crăciun, de Paşti şi mai ales de vacanţele cele mari îl chiemau pe Ghiţă la Vulturenі, unde conferinţele de pe ceardac erau nelipsite, aşà că sus pomenita neghină, nu prea aveà pas să crească în voe.

De alt-fel învăţà copilul şi la liceu tot aşà de bine cum învăţase la sat şi toată lumea îl luase în nume bun. Uniforma pe atunci nefiind obligatorie pentru Licieni, Conu Grigori obţinù autorizaţia pentru Ghiţă a nu-şi schimbà portul. Când se primblà pe Calea Vic-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toriei cu sucmănelul lui de Paşcani sau iarna cu cojocelul înflorit, se uitau toţi la dânsul cu drag. Chiar profisorii aveau bucurie să arăte vre'unui fecior de bani gata, îmbrăcat după ultima modă şi care se răsfăţă tocmai sus pe ultimile bănci ale clasei, pe un fiu de ţaran mândru de portul său, mai deştept şi mai harnic decât el şi care în fiecare an îi suflă premiul cel mare cu cunună.

Când veneau sărbătorile Crăciunului, tata îl aşteptă în curtea Gărei cu roaiba înhămată la o săniuţă, în care mama Ilinca îngrămădise, pentru ca să nu-i degere odorul, toate cojoacele şi lăicerile casei, până şi contaşul ei de zile mari în matasă albastră şi blană de vulpe galbenă.

De Paşti veneà chiar Cc. Anica cămărăsiţa să-l ia în trăsura cu 4 cai, că tot trebuià să vie la Iaşi să cumpere lumânări de ceară albă pentru Biserică şi drojdie de Bere pentru cozonaci.

Şi patru ani în şir ţinù lupta aceasta ascunsă între sămânţa cea bună şi pustia de neghină. Patru ani în şir Ghiţă se arătà la Vultureni acelaş băet detreabă, bun şi bine credincios; iar la Bucureşti acelaş bun coleg, în curent cu toate drăciile, cu toate ideile cele înaintate şi cu mult mai tare la bileard de cât la greacă şi latină. Dacă vr'un profesor de la cele limbi moarte îi făceà vr'o dojană, Ghiţă îi răspundeà verde: că el nu-i Cuconaş, ci menit să fie plugar, că nu are nevoie să vorbească pe greceşte sau pe latineşte cu de al de plăvan sau balan. Aceia porneau a râde şi-l îngăduiau, unde îl ştiau bun elev la celelalte materii. Totuşi din an în an se simţeà oare care scădere în sârguinţa ce o depusese Ghiţă la început. Vorba Românului: se cam lasase pe tânjală, aşà că în anul al IV în loc să ia premiul I cu cunună, abià se putù alege cu o menţiune, dată şi aceia de încurajare.

In timpul conferinţelor de pe ceardac, ori din odaia dumisale, Cc. Costache întrezereà oare care schimbare în felul de a gândi şi de a vorbi, a tânărului Ghiţă; dar şi când scapà băetul vr'o boacănă, datorită mai mult numeroşilor profesori ai săi de bileard, de cât a celora

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de pe catedră, D-lui o puneà pe socoteala necugetării şi nu-şi putù da seamă, cât de adânc erà înrădăcinat răul.

Intr'o zi, înainte de ultima plecare a lui Ghiţă la Bucureşti, de unde, vai, nu trebuià să se mai întoarcă la Vultureni, de cât după multă şi îndelungată vreme, Sandu Dudău cerù să vorbească cu boerul, care după ce luase dulceţile de după amează îşi fumà liniştit ciubucul în salonul cel mare, stând de vorbă cu fiul său şi cu nora. Românul fu primit îndată chiar acolo.

«Ce este Sandule îl întrebă boerul cu bunatate?

«Parcă să nu prea hie a ghine, Măria Ta, zise Sandu îngândurat?

«In ce privinţă?

«Ia.... cu băetul ista a nostru; că dor de acum îi tot atât a Măriei Tale cât şi al meu.

«Şi cei cu băetul nostru întrebă zâmbind bătrânul?

«Apoi grăeşte nişte vorbe, care nu pot hi nici pe placul meu nici pe al Mărei Tale! Paremise că am greşit amândoi calea, Cucoane. Au apucat'c chiar hăisa mult şi mă tem c'o să ne pomenim tocmai unde n'am vrut, adică chiar la surtuc!

«Ce face? întrebă Cc. Costache? Ţi-a cerut haine nemţeşti?

«De asta n'ar hi mare lucru, că tot aşi găsì cu ce să i le cumpăr pentru ca să nu-i stric hatârul. Ii vorba să-mi umple urechile cu alte pozne şi comedii: ba ca să înveţe de *Ofiţeri* ca să ajungă *Ghinarari*; ba ca să se pregătească de *Maghistrat*, ce o mai fi şi asta. Cică acolo ajungi *Prifect*, preşedinte de Trebunal ori, *aucat* de cei mari, care câştigă cu sutele de mii de lei. O dă dracului de plugărie şi-mi spune că pot să-l tai bucăţele, dar că el nu trece graniţa, decât pentru a merge la *Motia-Carol*, unde o mai hi şi asta, dar tot pe lângă Franţuji îmi pare. Cică acolo se joacă la noroc şi, ori eşi lefter de tot, ori bogat tare! Eu, adăugă Sandu scărpinându-se în cap, văzând că-i place tare să joace,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

eram cât pe ce să-i cânt din fluer cu melesteul pe cinstita dumisale spinare. Apoi m'am gândit ca să viu întâiu să ți-o spun Măriei Tale, și iată-mă că am venit.

Hm! făcù bătrânul boer trăgând în silă din ciubucul său de cireș, care erà aproape să se stingă. De bine, văd și eu că nu-i tocmai bine măi Sandule; dar nu trebue să ne spăriem așa degeaba.... îi încă copil.... ce vrâstă are?... Abie 16 ani!... Apoi la 16 ani, măi băete, erai tu cu mintea coaptă ca acu? Câte păseri le vedeai că sboară, credeai că toate se mănâncă hai?

Apoi de unde știi măi Sandule intervenì Cc. Grigore, că nu-i menit copilului altă soartă de cât a fi plugar? Vezi, dragul meu, oamenii se nasc cu însușiri și cu porniri deosebite. Unul îi pornit spre negustorie, altul spre meșteșug. In meșteșuguri chiar: unul se trage la ferărie, altul la lemnărie, și așà mai departe în toate ramurile muncei omenești. Unul intră în oaste și vorba lui Ghiță, ajunge în fruntea armatei; altul, având darul vorbirei, ajunge mare avocat, ori om de stat. Ei bine de ar fi fost împiedicați în pornirele lor, Gheneralul ar fi eșit un prost ferar, iar cel mai strălucit din fruntașii noștri politici, ar fi eșit un lemnar și mai prost.

«Așa-i, Măria Voastră, răspunse bietul Sandu încolțit din două părți; da vedeți că D-lui prea le deapănă pe toate: acù grăește de ofițărie, amù că vrea să fie avocat, amù doftor, amù prifect și dracu mai știe ce! Numai breasla tatei să nu hie! Ia aceasta apoi o ține strună întinsă! Mă tem că îl trage naravul mai degrabă la minciuni și la surtucării și de cât așà, mai bine l'așì vedeà mort!... Apoi vorba asta cu *Molia-Carol* îi grai cu minte ori cât de copil ar hi?!... Ia auzi! să-și aștepte el norocul de la o roată, ca acele pe care le învârtesc unii hoți de plăcintari pe la iarmaroace pentru a înșelà lumea?!...

Ei vezi tu Sandule zice Cc. Costache mai liniștit. Tocmai vorba asta copilărească mă încredințează că rãul nu e așà de mare precum mi l'am închipuit. Ii copil în toată puterea cuvântului. Se vede la vrâsta lui cu două clase mai mult decât onorabilul domn notar Jâtărescu; să socoate om mare și nu știe singur pe ce cale

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să apuce. Socoteşte că toate duc negreşit la fericire, fără ca să-şi poată da încă bună seama de toate piedicile, primejdiile şi amărăciunile, cu care sunt tixite toate fără deosebire. Nimic mai rău de cât o jumatate de învăţătură şi vai de omul care rămâne numai cu dânsa; pentru că atuncia viaţa nemiloasă se însăscinează să-l înveţe, biciuindu-l cu desamăgirile, desnădejdele, şi suferinţele cele mai mari. Multă putere, multă voinţă şi, mai cu seamă, o mare credinţă îi v'a trebui acelui nenorocit pentru a nu-şi curmà zilele, ori a nu intrà în ocnă! Să nu ne spăriem deci şi să ne facem datoria, stăruind prin ori ce mijloace, ca să-şi urmeze învăţământul până la capăt. Atunci îl v'om trimite la şcoala care ţ'am vorbit Sandule, şi acolo se va încredinţà însuşi, că meşteşugul de plugar este cel mai mândru, mai plăcut şi mal folositor sieşi, precum şi neamului, şi este singurul care te face om în adevăratul înţeles a cuvântului, neatârnând de cât de munca ta cinstită şi de voinţa lui D-zeu.

Amin nu se putù oprì a zice Românul auzind că tot stărue boerii a trimite copilul la şcoala cea cu 12 kile la falce.

Dacă însă ne v'om încredinţà că pornirile şi însuşirile lui sunt cu adevărat în altă parte, atunci, departe de al oprì, să-l îndrumăm chiar încotro îl trage inima; că, după cum ne spuneà odinioare Cc. Grigore: decât un meşteşugar care nu-şi iubeşte meseria, mai bine un om de frunte, care cel puţin îi folositor ţărei sale, dacă nu are liniştea, fericirea şi neatârnarea de care se bucură omul pe ogorul lui.

De Măria Ta, zise Sandu întunecat din nou, să dea D-zeu să ni fi fost spaima de geaba; dar mai sunt şi altele care nu-mi plac la dânsul.

«Şi anume care?

«Ia!... s'o cam înhăitat cu dealde Jătărescu. Zice, mă rog, că-i singurul om în sat cu care poate sta de vorbă.... că D-l Învăţător îi şcoală veche, ruginit rău; pe când notarul, de şi cu 2 clase gimnaziale, o citit mult este.... cum dracu îi zice cam uitat.... a! a! *socialistru.*

»Socialist îndreptă Cc. Grigore.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

«A ! a! Tocmai aşà cum spuneţi Măria Voastră!.... După cât am putut pricepe, aiştia sunt un fel de oameni.... las că-şi râd de D-zeu şi sfinţi,.... dar mai spun că nu trebue cununie; că femeile şi barbaţii să se împărecheze după plac şi întâmplare, ca dobitoacele; iar de copii, să îngrijască statul, că de aceia ia bani ghirului. Că pământul este a tuturor şi a nimărui, că unde vezi cu ochii şi încapi cu plugul, acolo să tragi brazdă mai frumoasă, să pui îndată secerea şi să ei cât poţi.

Ca şi pământul, totul e a tuturor şi a nimănui, aşa că tot ce ai crezut până acuma că este dreptul tău, muncit cu sudoarea ta, sau a părinţilor tăi, este lucru de furat. Şi bine se mai ţine doamne, domnul Jâtărescu, de credinţele sale! La Biserică se duce doar de 10 Mai, ca să nu-l dee D-l Prefect afară; încolo Liturghia o ascultă la crâşma lui Hascal. Până acuma o adus în sat trei madame de la Iaşi, una după alta şi pe toate le-a slugărit biata măsa ca pe nişte cucoane mari. Cât despre furat, slava D-lui! Ce vede nu lasă! Fură de ne stânge pe toţi!

Ei bine nu-l lasà cu dânsul zise Cuconiţa.

Doamne Cuconiţă, parcă noi putem să-l păzim! Ii cogeamite namină cât prăjina de lung! Şi apoi nu-l mai crede chiar în toate pe Jitărescu. Ba chiar il râde şi uneori i le trânteşte cam groase în obraz. Da e vorba Domniţă, sărut mânele, că parcă mi l'au schimbat cu totul la Bucureşti. Inainte, tot ce aveà pe inimă, ii erà şi pe buze; acum îi altfel. La Biserică, se duce el chipurile, că n'are ce se face de Cc. Costache; dar văd eu că nu mai are credinţă şi pace. Ia cârâe pe bietul cumnatăseu diaconul până şi în faţa lumei şi de ii zici ceva îţi răspunde că toate sânt scornituri de ale Popilor ca să capete colaci; numai nişte spărietori de vrăbii pentru oamenii cei proşti; dar că D-lui ca om învăţat, v'a face în toată viaţa sa binele numai de dragul binelui şi pentru aşi mulţămi sufletul; iar nu de frica Iadului ori de râvnă să ajungă la loc bun în împărăţia cerului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cum se poate Sandule, zise Cc. Costache spăriet de tot de astă dată. Așă vorbește ?!

Zeu așă Măria Ta și multe altele la fel.

Bre ! bre ! bre ! ce lume.... ce lume !.... făcù bătrânul ! Apoi după ce stătù mai mult pe gânduri ; Sandule, zise românului ! Adu-ți băetul la mine. Adu-l cum îl vei întâlnì. Nu se poate să fie chiar așă cum spui tu... Or fi glume nesărate de școlar nebun, ca să vă superi. Vreau să-l aud cu urechile mele !... să mă uit cu gândui în inima lui, să vâd ce este acolo ?... Și de o fi vr'o otravă, voi căutà s'o scot cum oi puteà. Auzi ?

Să-ți ajute D-zeu Măria Ta !... deh !... poate c'o hi fost și glumă.... dar știu că eu n'am priceput'o că prea e lungă.... că-i plin de draci pâcala dracului. Iaca mă duc să vi-l aduc. Vă sărut mânele, zise Sandu eșind pe ușă.

CAPITOLUL VIII

Cearta dintre două spițe

După ce eși Sandu Dudău din Salon, domnì acolo un răstâmp de tăcere, curmat numai de intrarea lui Mihalache camardineru, care aduceà un alt ciubuc, pe care-l oferì stăpânului său, îl aprinse și plecă îndată, luând cu dânsul și ciubucul cel stâns.

Cc. Costache după ce trase cu putere câte-va fumuri, învăluindu-se ca într'un nour, ridică capul și privindu-l pe fiul seu Grigore, iată dar, dragii mei bonjuriști, unde a-ți adus țara !... Parcă înadins v'ați silit a stărpì din inima românului, nepreținutele daruri care l'au ajutat să se strecoare printre atâtea veacuri de răstriște.... Curățenia inimei, aducătoare de cinste și de dragoste, credința.... din care prin dragostea lui către biserică, izvorà firește și dragostea sa către neam !

Să poate tată, întrebă Grigore jignit, că pentru vorbele nesăbuite ale unui băețandru, care și el nu le-a zis decât în glumă, să învinovățești o spiță întreagă de oameni, care, oricum și oricare le-ar fi greșalele, au muncit și jertfit mult pentru țară ? Aduți aminte tată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în ce hal am primit'o din mânele D-voastră şi vezi cum o trasmitem urmaşilor. Dacă celea ce le făceam erau rele şi nesăbuite, pentru ce, în loc de a sta la o parte pentru a nu vă strică tabieturile, nu v'aţi împotrivit mai energic, arătându-ne greşelele, împedicându-ne cu cunoştinţele şi experienţa pe care vi le dăduseră vârsta?

Pentru că nu erà în firea şi în moravurile celor puţini care mai ramaseră de o seamă cu mine — şi care au plecat cu toţii sărmanii; căci dor numai pe mine m'o uitat D-zeu pe pământ — nu erà zic în firele noastre, să ne luptăm cu armele pe care le întrebuinţaţi pe atuncea în orbirea faptelor voastre, adică: ocărurile, clevetirile, batjocurirea trecutului, pentru care nu v'aţi sfiit să falşificaţi şi Istoria. Unde şi în ce nu a-ţi lovit? În D-zeul care v'a făcut, în biserica care v'a scapat neamul, în strămoşii care v'au lasat numele lor nepatat şi, părăsind tronul pe care abia putuseră-ţi al făurì. Prea pătimaşi eraţi, făţii mei, pentru nişte oameni deprinşi a-şi cinstì obrazul şi barbele! Nu ne învinuiţi dar cu pacat şi nu uità, mai cu seamă, că aveam pentru voi mila şi dragostea de părinte; că cine din noi, te întreb, nu aveà în rândurile noastre vr'un ginere, dacă nu chiar un fiu?!

Vra să zică tată dumneta desaprobi toate câte le-am făcut, adică: unirea, Prinţul străin, egalitatea înaintea legei, desfiinţarea privilegiilor înaltelor stări, luminarea prin şcoli şi universităţi, regenerarea armatei, improprietărirea ţaranilor clacaşi, într'un cuvânt toate, toate?

Te înşeli fătul meu zise boerul liniştit. Le aprob pe toate fără măsură, dar dacă este vorba de chipul şi mijloacele cu care v'aţi ajuns scopul, apoi le desaprob pe toate. Toate erau bune şi drepte; ba cevà mai mult, chiar după firea şi trecutul neamului; sălăşluiau în conştiinţa tuturor. Privilegiile de care se bucurau unia, sarcinile la care unia erau supuşi, fuseseră numai nişte impilări a acelora mai tari, împotriva celor mai slabi şi care fusesără luate pildă: mai întâi tocmai de la imperiul Bizantin, iar pe urmă de la poporul slavon, care îl încunjurà din toate părţile; unele erau împrumutate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

până și de la turci, dar numai ale noastre românești nu erau! Cu învoirea noastră le-ați desființat pe toate și bine a-ți făcut. A-ți reînviat țara și a-ți înălțat'o mult, făcându-i însă niște răni pe care lesne vă era să nu i le faceți; dar de care, cu greu o vor vindecă urmașii.

S'or fi făcut multe greșeli nu zic, făcù Grigore Vulturescanu, dar trebuià cu ori ce preț și cât mai în grabă, să scoatem țara din halul în care se află.

Cu mai puțină patimă, cu mai multă prevedere și chibzuință, ar fi eșit ea țara tot atât de curând, dar mai sănătoasă, urmă bătrânul. Graba strică treaba. Greșalele voastre dragul meu au provenit toate numai din neîndeajunsa cunoștință a celor mai mulți dintre voi, despre țara și neamul pe care vă năzuiați a-l îndreptà. De asta însă suntem și noi vinovați, pentru că nu v'am făcut să-l cunoașteți în destul. Parcă mai dăunăzi recunoșteai și tu și Aglăița că eu îl cunosc pe țaran, mai bine de cât voi. Ei bine.... din lipsă de școli și în loc de a vă crește în țară, noi v'am trimes între străini și v'ați întors, străini de neam! Câte le-ați văzut bune și frumoase peste granită, mi le-ați adus aicea cu toptanul și pe nealesele. De aceia se apropie acuma o jumătate de veac, de când tot preschimbați la legi în fie care sesiune, și tot schiloade iesă saracile. De asta până și limba păsărească pe care o scorniserà-ți la început, abiă se poate spălà de noi omul de guițituri străine sub care a-ți copleșit'o dragă-doamne pentru a o latiniză, dar în fapt, numai de lene a vă reînvățà iar graiul, pe care îl uitaserà-ți pe acolo. Și tot de asta, mintea cea sănătoasă, judecata cea dreaptă și curată a Românului începe a se poticni, până ce va ajunge și el la toate necugetările și neroziile ale unor nații de palavragii, pe care ne-ați scornit'o de soră mai mare.

Cum făcù Grigore uluit? Franța? Apoi nu e și ea latină ca și noi.

Limba ei da și aceasta cu măsură; ea însă nu. Cultura francezilor purcede de la cultura latină, precum cultura latină purcede de la cea Elinească; dar atâta tot. Ia spune-mi te rog: Cimbrii, Celții, Francii și Galii,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

erau Latini? Apoi Burgunzii, Flamanzii, Normanzii, Bretonii şi Başcii îţi par tot latini şi astăzi? Latini suntem noi, sunt Italienii şi Spaniolii, pentru că toţi suntem urmaşii cuceritorilor lumei, pe când Francejii sunt numai urmaşii cuceriţilor noştri. Da! cuceriţi în totdeauna şi până mai eri: întâi de către legiunile Chezanilor, apoi tocmai de către acea cultură care le-a preschimbat graiul şi felul de a gândi; în sfârşit cuceriţii catolicismului Roman, de care nici astăzi nu se pot desface. De voiţi a reînoda legăturile noastre cu adevărata noastră obârşie mai aveţi o altă soră care vă ţine mai de aproape.

Vrei să vorbeşti de Italia tată? Dar ce erà Italia pe atuncea? Noi aveam trebuinţă de un sprijin şi Napoleon III erà atotputernic.

O recunosc, dar cel puţin acuma, mai slăbiţ-o cu Franţujii, care l'au dat peste cap pe bietul Napoleon. Luaţii mai bine pe Italieni la dragoste, că îs mai cu miez.

Bine tată făcù Grigore zâmbind de această pornire glumeaţă a Bătrânului; da în potriva unirei ce ai de zis? O! nimic băete nimic!

Unirea şi dinastia străină, care ne tae pentru totdeauna năzuinţele nesănătoase şi lacome de domnie, le-am avut pururea în gând şi le doream din suflet, pentru binele şi liniştea ţărei. Că aţi izbutit să le hărăziţi pe amândouă neamului, aceasta este o faptă mare, pentru care vi se v'a ertà multe pacate! Cu toate acestea, urmă bătrânul cu un zâmbet viclean v'aş găsì eu nod în papură şi cu unirea.

«Cu alegerea capitalei întrebă Aglăiţa?

«Da! jertfele nu au fost deopotrivă pentru amândoă părţile.

«Cum întrebă Grigore suparat? Voiai să aşezăm capitala noului stat sub tunurile Ruşilor.

«Nu! dar nici la două poşte de bazbuzucii Sultanului.

«Atunci la Focşani făcù Cc. Aglăiţa.

«Nici acolo. Ascultaţi; când se naşte un copil pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rinţii lui îl botează cu gândul c'o să trăiască şi că trăind, e să crească mare, nu-i aşa Aglăiţo?

Ba aşai zise ea, dar la ce voiţi să ajungeţi.

Barbatul tău şi cu ai lui, deşi nu prea bisericoşi, şi-au botezat făptuirea cu numele de România. Ce însemnează acest nume Grigori?

Afirmarea latinităţii noastre în mijlocul oceanului Slav, răspunse el cam cu ifos.

Foarte bine. Puteai adăugà chiar că însemnează iscarea, în mijlocul acestui ocean slavonesc, al unei insule latine; iar valurile slave şi hunice retrăgându-se de pe ţărmurile pe care zac înecate alte vlastare a neamului nostru, acele ţărmuri vor da insulei forma sa desăvârşită între Tisa, Nistru şi Marea Neagră.

O! făcù Aglăiţa dând din cap cu desnădejde! Când oare va fi aceasta şi ajunge-vom oare v'odată a o vedeà cu ochi?!..

Omul care aruncă sâmburile în pământ, zise bătrânul cu mărăţie, nu se gândeşte de va ajunge să se bucure de umbra copacului. O pornit atât de repede şi cu atâta vlagă în 40 de ani (adică pentru el nici 40 ceasuri!), în cât nu trebue să te îndoeşti, dragă Noră, că o să-i vezi şi roada când vei ajunge în anii mei! Dar chestia nu-i acolo: prin poziţia geografică a Bucureştilor, alegerea ce a-ţi făcut'o pentru aşezarea scaunului noului regat, pare că arată nişte năzuinţe cu totul altele: ca de pildă reînvierea trecătorului imperiu Româno-Bulgar de tristă amintire, pentru că unirea între două neamuri cu obârşii deosebite, va fi tot deauna şubredă. Dacă însă năzuinţele noastre sunt cele dintâi, adică acele fireşti, unde erà mai firesc să se aşeze capitala României decât la Roman, a cărui nume pare chiar o prevestire de viitor, dată de către veacurile trecute? Nu se află Romanul tocmai la jumatate de oale de Tisa, Nistru şi de Mare? Nu-i oare clădită între cele două râuri mai scumpe a Neamului: Siretul şi Moldova?

Un orăşel de mâna treia, făcù Grigore dând din umeri, lipsit de ori ce însemnătate comercială!

Pentru că a-ţi găsit cu cale, să faceţi legătura dru-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

murilor voastre de fer tocmai la Paşcani, în mijlocul câmpului şi abiă la trei poşte de vechiul Roman. Ei fătul meu! Americanii aleg un tâpşan pietros şi sterp, iar după 40 de ani, se pomeneşte lumea cu un Cihago! Dar în sfârşit, îmi dau bună samă de greutăţile ce le a-ţi fi întimpinat. Nu toţi Românii sunt gata la jertfe, când se poate şi alt-fel. Şi iată s'a putut, s'a făcut şi bine s'a făcut!

Am vrut numai să-ţi găsesc nod în papură şi iată că ţi l'am găsit făcù Cc. Costache râzând cu mulţumire. Haide! mai dă-mi din faptele voastre uriaşe, să ţi le dărâm şi pe acelea. Am chef de vorbă şi ţi le voi daramà pe toate una după alta. Ţine-te băete să te vedem!

Fie Ţată zise Grigore cu o prefăcută supunere. Să luăm dar partea improprietărirei ţaranilor şi a înmulţirei armatei, împotriva cărora te-ai ridicat tot deauna.

Te înşeli şi cu cea dintâi şi cu cealaltă Grigore! Eram împotriva cheltuelilor care se făceau într'o vreme sub Cuza, când se aduceau până şi ţăruşii pentru corturi de la Musu Godillot din Paris. Da de când a venit Vodă-Carol, mai auzit Grigore zicând ceva împotriva oştirei?

Nu tată, o recunosc, zise Grigore zâmbind; dar cu împroprietărirea? Aici îi aici!

Se înţelege făcù bătrânul cu şiretenie. Am fost în totdeaunii împotriva ei, şi ştii de ce?... Pentru că înainte de a mai împroprietări pe norocoşii de ţarani, a-ţi uitat să ne împroprietăriţi pe noi, saracii boeri.

Ei asta-i acu făcù Cc. Grigore uluit. N'ai fi avut gust cumva tată, care pe vremea aceia mai aveai două moşii mai mari decât Vultureni, să-ţi-se fi măsurat şi dumitale un lot, ca lui Sandu Dudău?

Nu, zise Cc. Costache cu linişte, pentru că nu l'aşi fi primit.

Apoi atunci?....

Apoi atunci, făcù bătrânul pufnind din ciubuc, socoţi tu oare cu bună seamă, că mai eram eu stăpân pe Vultureni şi pe celelalte două moşii când a-ţi venit voi cu legea?... Poate că vr'o doi-trei fruntaşi de ai voştri,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca de pildă Mihalache Cogălniceanu, să fi avut vânt de asta; dar nici tu, nici ceilalți, habar n'aveați, precum știu bine, că mulți nici azi habar nu au.

Cum tată, făcù Grigore în culmea mirărei? Nu mai erai stăpân pe moșiile dumitale?

Nici eu și nici un boer de ambele țări;... hăt tocmai de la tractatul de la Balta Liman și, dacă ai căutà bine, chiar și de mai 'nainte.

Numai înțelegem nimica spuse Cc. Aglăița.

O să înțălegeți îndată. Ia spune-mi Grigore: închipuești-ți că-ți dăruesc eu o casă cu noă odăi dar cu întocmirea de a da o odae Eugeniței și câte una de fiecare copil ce va naște ea până la împlinirea a $^{2}/_{4}$ din numărul întreg a odăilor. Ai mai fi tu oare proprietar deplin al acelor case?

Nu de sigur: Aș fi proprietar numai pe trei odăi și uzu-fructuar a celorlalte cinci una fiind a Eugeniței.

Prin urmare n'ai puteà nici vinde, nici închiria acea casă, decât trecând cumpărătorului sau chiriașului sarcinele la care ai fi supus.

Bine înțeles tată și în nici un caz decât, doar dispărând Eugeniția fără copii, nu m'așì fi putut numì proprietar deplin al casei căci aș aveà pe Eugeniția ca coproprietară.

Ai înțeles Aglăițo, întrebă bătrânul?

«Incep a prevede lucrurile cum stăteau, zise Domniția.

«Ei bine, noi cu moșiile așà stătem; ba și mai prost. In loc de Eugeniția singură, noi avem o sută ori două de coproprietari plodicioși, care nu se sfiau a trânti la copii cu duiumul. Tuturor trebuià să le dăm pământ de muncă și să îngrijim de gurile lor în timp de foamete; în schimb, cei dreptul, a unei munci pe care, mai ales în tinerețele mele, nu aveam cum s'o întrebuințăm toată, de oare ce economia țărei stă mai mult în creștere de vite, decât în sămănături. Moșiile nu mai aveau aproape nici o valoare, pentru cuvântul că nimene nu-și da banul pentru niște pământ a cărui drept de proprietate erà nedeslușit, supus scăderei în întinderea lui, și mai având sarcina ca, tocmai în anii cei mai răi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stăpânul lui să mai hrănească și atâtea suflete. Cine dar puteà să le fie mușterii ? Dar tot unul din noi, ca să se așeze băeții, ori să-și înzestreze fetele, când nu le călugăreau.

Ei bine, întrerupse Grigore biruitor, atunci legea v'a făcut un bine; căci înproprietărindu-se țaranii, a-ți ramas cu mai mult de cât o treime de moșie și vi s'a rescumparat cu bonuri de ale statului și cele două treimi, care erà să le dați. Așà c'ați ramas deplin stăpâni pe rest, ceia ce nu erați, chiar după spusele matale.

Așà pare a fi la prima vedere, răspunse Cc. Costache; însă chipul în care s'a întocmit legea, în loc de a drege cevà a stricat și mai rău. Dându-i fața unei vânzări silite, a-ți învrăjbit pe proprietari în potriva țaranilor, căci te încredințez Grigore, că cea mai mare parte dintr'înșii să socoteau cu bună seamă deplin stăpâni, nu numai pe pământ, dar și pe țaranii de pe moșii, de care se deprinseseră a-i numi «țaranii mei» și se simțeau dar jigniți, injosiți chiar, de a fi siliți prin lege să vândă cu sila ceea ce i-ar fi dăruit poate de bună voe pentru îndestularea mândrielor boerești și ca să se știe în viitor deplini stăpâni pe cât le-ar fi ramas. Dacă în loc de a ne batjocorì în camerà, în jurnale și în cărți, s'ar fi îndreptat ocârmuirea către doi trei, din cei mai cu vază dintre noi, mai înțelepți și mai iubitori de neam, rugându-i să ajute la un lucru drept, folositor, și țaranilor, și proprietarilor, cerându-le a lumină și a convinge pe ceilalți, îți dau capul meu chezășie, că toți până la unul, s'ar fi învoit cu țaranii lor dându-le de buna lor voe, cu mult mai mult decât le-ați dat voi, fără nici un fel de angară, nici bonuri. Pe urmă ar fi venit și o lege care să întărească după obiceiul neamului pe fiecare pe proprietatea lui, desființând toate drepturile de mai înainte care n'ar fi fost înfățișate până la un anumit soroc. Și ce lesne ar fi fost pe atuncea! Moșiile erau mari, noi proprietarii ne cunoșteam unii pe alții. Tot trebuià să se împărțească loturile țaranilor, am fi plătit și noi pentru hotărnicia moșiilor și în chipul acesta am fi avut un cadastru, care ne lipsește până și în ziua de astăzi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi oare dumneata tată, zise Grigore îngândurat, crezi că s'ar fi putut ajunge la una ca asta?

O cred cu temeiu; pentru că-mi cunosc neamul şi ce jertfe e în stare să facă, când i se atinge inima şi dreapta judecată! Ast-fel s'ar fi aşezat pentru vecie în loc de a se sdruncinà, dreptul sfânt de proprietate, temelia şi chezăşia de dăinuire a unui neam; iar socialismul, născut în ţări cu alte obiceiuri şi alte întocmiri de cât ale noastre, n'ar fi avut pas să ne calce hotarele!... Dar n'aţi voit-o, urmă bătrânul aprinzindu-se. Ne-aţi adus în geamandanurile voastre toate vrăjbile pătimaşe din alte ţări, toate urâle dintre clasele de acolo care se deosebesc între dânsele prin sânge şi prin vechime, tocmai aicea, la noi, în mijlocul unui popor de un singur neam! Unia pretinzându-vă *de sânge albastru* şi căutându-vă obârşiile în afară de neam; alţii jucându-vă de a *revoluţionarii* fără baricade; de a *socialiştii* în ţara noastră, unde jumătate din pământ stă încă neluerat, iar industria este încă în faşă; de a *comopoliţii*, când încă nu v'aţi reîntregit neamul! Aţi desfiinţat clasele sociale, cum le ziceţi voi; dar aţi sădit *ura dintre clase;* acolo unde nu se pomeneà, cu toate privilegiile noastre boereşti, fără a vă da seama, nici unii, nici alţii, că la toţi vă sânt, din antavism, degetele bătăturile de coarnele plugului! Cu ce ne-am ales şi de ce s'au folosit ţaranii cu legea voastră? Odată ce ne-aţi luat sau răscumparat, cum poftiţi că tot la asta vine, o parte de pământ, cine ne chezăşlueşte pe noi sau pe acei ce ar vrea să ni-l cumpere, că nu ne-l veţi răscumpărà sau luà mai pe urmă pe tot? Atunci ce fel de proprietari suntem noi? Odată că ţaranul nu poate vinde sau înstrăinà părticica lui de pământ, de cât numai unui alt ţaran, ce preţ mai are acest pământ, această marfă neconcurată de nimeni? Atunci ce fel de proprietar mai e şi el? Iar ţaranii neputând nici cumpărà nici vinde, când se vor fi înmulţit pentru tăria neamului, ştiţi ce vă vor zice? Daţi-ne pământ că vă ardem! Daţi-ne pământ că vă ucidem! Dacă aţi luat odată pământ de la boeri, se vede că aveaţi dreptul să faceţi aceasta! Mai faceţi dar ceea ce-aţi făcut! Ideile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

liberale ale «bonjuriştilor» au sădit ura dintre clase? Doamne fereşte! La propriété c'est vol» a zis un vestit socialist francez. Ei bine voi ia-ţi luat vorba din gură, pentru a o sădi ca o buruiană otrăvitoare, în inima omului celui mai cinstit şi mai cu minte din lume,... în inima ţaranului Român? Iată ce a văzut odată, iată ce aude ziluic, când interesele noastre de partid vă cobor până la dânsul, iată cum o să judece mâine. Şi să nu-l învinuiţi, că morala este a voastră.

Nu tată izbucni Grigori sculându-se de pe scaun! Ne judeci cu patimă şi eşti nedrept cu noi! Am scos pe ţarani din iobăgie, pentru a-l face om dintr'un biet întunecat ce erà, dându-i şcoli unde să se lumineze! Iam dat pământ pentru ca să prindă dragoste de dânsul şi să aibă pentru ce-şi varsà sângele şi murì apărând tot odată moşiile noastre întinse. Când a trecut el Dunărea, i s'a făgăduit pământ şi în urmă nu i s'a dat. Acesta este un rău, care poate aveà urmări răle în viitor. Pentru ogorul lui şi pentru această făgăduinţă, nu pentru moşiile voastre s'a bătut el ca un leu De ar fi fost numai pentru atâta, sau pentru glorie, poate că luà câmpii şi ne făceà de râs.

Află necugetatule, izbucnì la rândul său falnicul şi mândrul bătrân râdicându-se măreţ în picioare, află dacă n'o ştiai până acum: că Românul îşi varsă sângele şi-şi jertfeşte viaţa.... nu le vinde însă nici odată! Injoseşti pe bieţii Eroi, îţi batjocoreşti şi-ţi selbezeşti strălucirea epoletă pe care ai câştigat'o atât de mândru apărându-ţi neamul, limba şi părinţii; iar nici cum pacostea aceasta de Vultureni, cu cele 4000 de fălci din care se alcătueşte! Aşa şi el! Ce crezi tu oare? Unde-ţi mai este frumoasa credinţă în egalitate dacă tăgăduesti ţaranului cinstea de a simţi ca tine şi dreptul de a-şi iubì neamul, poate mai mult ca tine? Pentru cuvântul oare că te chemi Vultureanul ori că ţi-ai capatat un pergament scris pe piele de magar, care te hirotoniseşte om învăţat?! Voinicii Curcani de la Griviţa sau avântat ca şoimii în faţa primejdiei, zici tu, pentru ogorul lor şi făgăduinţele noastre!! Câte prăjini mă rog a-ţi preţeluit dramul de sânge de Erou?! Câte fălci la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ocaua dreaptă ? S'o făcut, o ştiu, o asemenea făgăduinţă iar acela care a făcut'o, erà îndreptăţit la asta ; căci numai el, din câţi erau şi din câţi eraţi, aveà singur încredere în soldaţii pe care îi comandà. Nu aveà însă nici o dovadă despre aceasta. Căci vai ! veacuri trecuseră de când steagurile ţărei, nu m'ai fâlfâiseră în faţa duşmanului. Datoria voastră însă D-lor Ofiţeri erà să vă luminaţi oamenii şi să vă înălţaţi acolo unde se râdicase vitejia lor. Aţi făcut'o şi asta: o ştiu şi dovadă că aţi făcut'o este că aş fi făcut până la moarte, dacă murdara şi pătimaşa politică a partidelor noastre, nu s'ar fi slujit şi de dânşii injosindu-le şi pătându-le trecutul, pentru ai face coadă de topor ; că ce a mai ramas sfânt şi nepângărit de patimile politicianilor ?!

Apoi liniştindu-se se aşează iar pe divan, pe când Cc. Grigore îşi reluă locul. Vezi, adăugà Cc. Costache, tu ai trecut Dunărea şi ai făcut rezbelul, pe când eu n'am fost militar, bătrâneţile reţinându-mă aicea trântit pe saltea. Tot eu însă îţi voi spune de ce s'o bătut Românul nostru aşà de strălucit: de frig, de foame şi pentru ca să se aleagă mai iute la un fel cu dânsul ! Ori să moară, că atunci scapà de toate belelele, ori să se întoarcă acasă unde-i mai cald şi mai linişte. De gloanţe şi de moarte nu se temeà pentru că aşà e firea lui din obârşie. Dar pot să-ţi mai proocesc cevà şi pentru viitor: Cu cât arta militară v'a propăşi, cu cât desăvârşindu-se v'a cere de la soldat mai multă deştăptăciune şi spirit de iniţiativă, cu atâta soldatul Român v'a eşi mai de frunte, pentru cuvântul că tocmai aceste două însuşiri le are ţaranul nostru, mai mult ca oricare altul. Este destul să-l vezi la drum, sau la nevoe ; cum îşi caută vita, sau îşi trage carul în mijlocul câmpului, pentru ca să te încredinţezi de asta ; pe când ţarauul din apus aleargă după Veterinar, lemnar sau ferar, lăsându-şi carul în drum.... Hm ! urmă bătrânul boer pufnind din ciubuc şi scoţând la rotocoale ! Te lăudai adineoare că a-ţi dat ţaranilor pământ şi le-aţi făcut şi şcoli. Nu-i aşà ?

Ce poate o tăgăduieşti şi asta, zise Grigore nedumerit ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ba nu; dar dându-le pământ l-aţi învaţat cum să-l lucreze ? că deh ! îi meşteşug şi asta; un meşteşug care are rostul şi propăşirile lui. Ce eră bun acum 50 de ani, când spărgeai la ţelină pe unde voiai, nu mai merge astăzi, când vlaga începe a i se sărăci. Ce învăţaţi pe ţarani în şcoalele voastre ? Literatura ?

Ia să vorbim pe şleah fără a ne trage spuză pe turtă. V'a trebuit funcţionari ca să vă arataţi la fel cu ţiţaca voastră cea pe la Paris. Aţi împănat atunci fabricele voastre de slujbaşi, luând aproape din leagăn, bunatate de plugar, pentru ca să umpleţi cu dânşii cancelariile voastre goale. Măsura a-ţi botezat'o: *învăţământul gratuit şi obligător*. In oraşe iar fabrice de funcţionari cu grade tot mai înalte: scoala primară urbană, Gimnaziu, Liceu şi în sfârşit şi două Universităţi; pentru ca să vă croiască la funcţionari din ce în ce mai buni, din ce în ce mai cu carte. Când cei din Liceu au eşit Bacalaureaţi şi v'au cerut pâne, tot mai erau locuri în cănţeleriile prefecturilor, pe la Vamă, pe la Regie şi pe la sate ca Notari. Tot o mai mers, de-a şchioapa, dar a mers. Ce o să vă faceţi când or eşi cu sutele, Universitarii ? Licenţiaţii ? Pe Bacalaureaţi îi veţi trimete în locul absolvenţilor de şcoală primară; iar pe aceştia îmbătrâniţi şi obişnuiţi cu surtucul, iar cucoanelor D-lor cu rochii şi pălării à la mode, îi veţi trimete la plugul pe care nu-l mai au !

Şi ce putem noi face alta, spuse Grigore ? Mai întâi ne trebuiau oameni care, de bine de rău, să aplice noile întocmiri pe care le dăm ţărei. Luând dintre fii ţaranilor şi cât mai tineri; credeam că vor fi mai destoinici şi mai cinstiţi decât bătrânii învechiţi în relele Regualamentului Organic. Apoi trebuià să facem şcoli superioare şi cât mai bune pentru ca să putem găsi pentru copii noştri ceea ce noi ne dusesem să căutăm în Străinatate. Bine înţeles că pe cât aceste şcoli produceau oameni mai destoinici şi mai luminaţi, ei trebuiau să înlocuiescă pe cei dintâi. Nu puteai pune pe un Bacalauriat sub ordinele unuia cu patru clase primare, sau chiar şi mai puţin, precum nu vei puteà pune un Liceuţiat, sau un Doctor, sub ordinile unui Bacalauriat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi pentru ce mă rog, întrebă Cc. Costache? Socoţi tu oare că Diploma îţi dă şi experienţă şi că munca şi silinţa depusă pe băncile şcolei, îţi va înlocui ceea ce te învaţă viaţa în un răstimp de zece ani de slujbă? Vai de omul care rămâne numai cu învăţătura primită în şcoală; fie el chiar şi Doctor în ori ce ramură! Şi apoi ce vrei oare să devie nenorociţii aceia pe care i-aţi silit să-şi părăsească teapa şi-i veţi aruncà pe drumuri când nu vă vor fi de trebuinţă?

Au drepturile lor câştigate şi societatea lor care îngrijeşte de dânşii.

Dar cu cei care n'au dreptul la pensie ori nu s'a înscris în Societatea Funcţionarilor ce le faci?

Aceia să-şi ispăşească neprevederea şi să se apuce de alte treburi. Nu numai de cât să trăiască pe spinarea budgetului.

Daa! ai dreptate! N'au decât să se facă agenţi tulburători de linişte, în slujba tuturor opoziţiilor; ori să umple puşcăriile şi ocnele, după ce au slujit ţara şi li s'au reţinut şi din leafă pentru pensia.... altora! Frumoasă morală. Dar acum când nu se mai poate capatà slujbă cu patru clase primare, cu ce se aleg acei pe care le absolvă la vârsta de 12 sau cel mult 14 ani? Până cresc mari uită până şi buchile, eşind.... analfabeţi cu diplomă! Socoţi tu Grigore, că dacă aş fi avut la îndămână nişte şcoli practice de agricultură, m'aşi fi gândit a-l trimite pe băetul lui Dudău tocmai în Franţa la şcoala din Grignon?

Ei bine şi D-ta Tată, făcù Grigore plictisit, prea le vrai pe toate odată! Se vor face şi asemenea şcoli cu timpul. Apoi nici n'avem jumatate din şcolile primare de care avem nevoe. Nu se poate face într'o zi totul.

Da lungă vă mai este ziua, făcù bătrânul! Parcă la Iarnă să împlinesc tocmai 40 de anişori de când s'o suit Cuza pe tron; şi numai cu diurnele parlamentului şi recompensele naţionale ce le-aţi papat de atuncea, s'ar fi putut înjghebà cam vr'o trei sute de asemenea şcoli de Agricultură! Las că vă ţin eu socoteală cu răbuşul, n'ai grijă! In locul a trei patru din şcolile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

voastre primare şi bune de nimica, de cât a scoate pe Român din teapa lui, mai bine a-ţi fi făcut o şcoală practică de Agricultură cu locul ei şi grădină, ea ar fi fost tot deauna plină; iar băeţii eşiţi de acolo ar fi învăţat pe părinţi şi pe consătenii lor a nu muri de foame pe brazdă, sbierând că nu le ajunge pământul când nu ştiu să-l lucreze nici pe acela care-l au! Iar dacă la 2-3 şcoli de agricultură a-ţi mai fi rânduit şi una elementară de meseriile trebuincioase la sate, n'am fi văzut la noi: nici ferari ţigani, nici butnari, nici tâmplar, jidan. In asemenea întocmiri ţaranul şi-ar fi iubit şi cinstit plugul şi numai acei cu adevărate daruri ar fi născuit mai sus. Aceasta v'ar fi scutit de a întrebuinţă fel de fel de chichiţe înjositoare, cu taxe şi uniforme, pentru a se face cu neputinţă pătrunderea în şcolile mai înalte, ceea ce după mine este o crimă.

Lumină şi libertate D-le Bonjurist! Lumină pentru toţi şi de o potrivă! Eu boerul ruginit şi retrograd, cum ne făceaţi cinste a ne numi odată, eu strigoiul, sânt acela care v'o strig aceasta! Nu vă temeţi de lumină, lăsaţi-o să pătrundă în voe în coliba ţaranului; pentru ca razele ei jucându-se pe ferul lucitor al plugului să-l încălzască ca să încolţească mai bine sămânţa sub brazdă!

Aţi copleşit cu raze învălişul casei neamului; dar ce mi-i bun dacă îi lasaţi temelia să putrezească de mucegaiul neştiinţei. Luaţi pildă de la soare: razele sale orbesc pe năsăbuitul care îndrăzneşte a-l privi în faţă, dar căldura lui pătrunde departe în adâncimile pământului! Dacă sunt gata să cheltuesc ori cât, pentru a trimete pe Ghiţă la o şcoală de agricultură, nu o fac nici de mutra lui, nici de hatârul lui Sandu, dar pentru ca să fac în mic, ceia ce eraţi datori să faceţi în mare, să-l dau de pildă consătenilor săi. Dar iată-l în sfârşit că vine şi D-lui. Şi în adevăr Ghiţă să ivì în pragul uşei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL IX.

Fătărnicia unui copil

Inainte de a urmà mai departe, vă voi rugà, iubiți cetitori să mă ingăduiți a vă povestì, căror împrejurări datorà tânărul nostru Licean, că se puteà înfățișà fără teamă înaintea bine făcătorului său, cu fața liniștită a nevinovăției și cu toate răspunsurile cele mai meșteșugite, ticluite gata din'nainte.

Bietul Sandu, cum eșì de la curte, dădù fuga mai întâi acasă, dar nu-l găsì pe băet acolo. Il caută pe la Jâtărescu și tot degeaba. Nu erà nici acolo. Cât pe ce deacum să urce iar dealul pentru ca să vadă de n'o fi cumvà la părintele Diacon care îi erà Cumnat... Trecând însă pe lângă cârciuma lui Hascal, îi venì în gând să se uite prin geam și de astă dată o nimerì tocmai bine.

Tânărul Ghiță, ședeà pe o laviță, cu coatele sprijinite pe o masă murdară, plină de zeamă și sămânță de harbuz, coji de ceapă și sfărămături de mămăligă rece, sorbind din când în când dintr'un pahar cu vin profir. Dumnealui întăreà și cu vorba și prin mișcarea capului, cuvântarea pe care o țineà domnu notar Jitărescu la trei bețivi de frunte, cărora se sileà să le tălmăcească cum boerii au furat pământurile de la țarani, cum au fost în totdeauna vrăjmașii Romanilor și că nici pot să fie altfel, pentru că toți până la unu s'au corcit cu fanarioții și deci s'au făcut neam dușman țaranilor.

Hă hă! apoi dacă-i vorba de dușmănie, s'or fi făcut poate și ei de neam surtucăresc, hai domnule Notar, intrebă râzând cel mai treaz dintre auditori, o namilă de om cu părul roșu, cu ochii bolohăniți și cu mustețele ude de rachiu anison?! Da 'mneta de unde știi că mamele lor s'au dat în dragoste cu fanaragii? Erai pe acolo hai adăugă bețivul lovind cu pumnul în masă?

O știe din carte intervenì Ghiță cu ifos! Am cetit-o și eu asta: Boerii noștrii sunt Români numai cu numele, dar s'au corcit cu Fanarioții. Și apoi zile pe nume măi prostule: Fanarioți nu Fanaragii!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr 1901-1932

Da ce-mi pasă mie ?! Fanariot sau fanaragiu, treaba primăriei, că numai ea are fanar la poartă! Da tu măi mucosule ce ai să prosteşti lumea începù beţivul gata de batae ? Nu cumvà ţ'o fi poroncit tată-tău surtuc la Iaşi ? Ori unde ţii isonul cu colivarii la Biserică ? I'an ascultă băeţele: ce-o fi făcut mama boerului cu fanarul primăriei, n'am eu treabă şi pace. Dar cât despre vorba cu furatul pământului asta-i minciună goală bre! Şi dacă cărţile voastre spun aşà lucruri, apoi le dau dracului pe toate; nu ştiu ce-o fi făcut cu alţii; dar mie ştiu că nu mi-o furat nimica, auzi tu ? Eu lor.... nu zic ba. Că deşi sunt om cu meşteşug. Am fost cinci ani la şcoala cea mare din Păcurari la Iaşi. Ii zice lumea *Piniticiar*. Abià o trecut anul de când am scapat de acolo. Auzi măi Toadere zise beţivul lovind cu palma peste ceafă pe tovarăşul său din dreapta, care sforăeà cu capul pe masă? Mă măă! n'auzi ?! Cică ne-o furat boerul pământ. Parcă nu-l am tot, acela care mi l'o lasat tata, D-zeu să-l erte adăugă el duios şi gata să plângă ? Numai că nu sunt prost ca dânsul să-l muncesc. In fiecare an îl bag tot în sticla cu rachiu şi într'o săptămână două l'am lucrat tot şi i-am şi dat roada pe gât! Hă hăi! cine-i harnic şi voinic ca mine ? Apoi mă mai încurc cu câte vre-o rablă de telegar boeresc, ori duc nişte boi de furat peste Prut fără *paşaport*, aşa că nu duc nici odată lipsă de nimic; ba chiar când mă ghibueşte *Suprifectu* ori poliţia, luai-ar dracu pe toţi, nici atunci nu duc lipsă; căci după ce ne săturăm cu toţii de la batae, adică ei cu datul şi eu cu primitul, tot la Păcurari ajung, unde Statul, sireacu, ne îngrijeşte şi cu mâncărică şi cu căldură bună, iar tovarăşii mei învaţă o mulţime de lucruri bune; că deh! ori cât de meşteşugit să fii, tot nu le poţi cunoaşte pe toate. Iaca aşa măi piciule! Scrie-o şi pe asta la carte dacă vrei! Aşa trăesc oamenii harnici ca mine, nu cum trăeşti tu măi trântorule pe schinarea boerului; şi apoi mai ai obraz să-l faci corcitură de fanaragiu! Ptiu! Nu ţi-i ruşine ?!

Măi Ghiţă măi, strigă Sandu din pragul uşei unde

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

încremenise auzind câte se spuneau acolo! Ia hai că te chiamă boerul.

Pe mine tată, întrebă Ghiță? Sculându-se a lene și eșind în tindă?

Da haide măi și nu mai întrebà zise Românul supărat și îmbrâncindu-l afară! Of! Iar mi te-ai înhăitat cu pleava asta de notar, lua-l'ar toți dracii din fundul Iadului! Frumos! Tare frumos!!! Tu copil cu carte, fecior de om gospodar, cinstit, să stai la cârciumă cu bețivii!... o să ajungi rău măi băete!... Tocmai la școala din Păcurari, vorba lui Neculai Bețivul.

Ei parcă am băut cevà? Abia intrasem.

Taci! Nu mai îndrugà minciuni! Nu te-am văzut eu pe fereastră? Parcă n'am auzit ce frumos te mai citeà bețivul? Imi plesneà obrazul de rușinea ta, unde după altele, aveà și dreptate bată-l să-l bată. De te mai și băteà încalte: că bine mai făceà! Zeu de nu l'aș fi cinstit și eu cu rachiu de mulțumire! Acuma să te duci cu fuga la curte; auzi tu măi stricatule? O să vezi tu ce-ai să pățești acolo? A tău ii dracul de acuma. O aflat el Cc. Costache în ce ape te adăpi șarlatanule! Cum necinstești Sf. Biserică și cum te lepezi de gândul cel cinstit de a te face plugar.

Vai de mine tată! Dar cine i le-a spus, întrebă speriat băetul.

Cine? Apoi chiar eu dragul tatei, n'ai mai hi! răspunse Românul. Că pe semne eu eram nebun să te las în voe să-ți faci de cap până la urmă? Ori te faci om de treabă, ori să pleci acuma peste hotare. Că nici eu, nici Cc. Costache, nu mai voim să știm de seama ta!... Mie, nu-mi trebue surtucar netrebnic în bătătură și nici măte-i că dor ne-am sfătuit împreună.

Ce tot spui tată de surtucar și de Biserică? D-ta te uiți la gura mea de copil care-și face de petricanie ca să mai treacă vremea? rău ai făcut zău că i-ai înpuiat urechile bătrânului boer cu asemenea vorbe; că eu nu-s așà băiat cum crez D-ta. Nu mă ascultați ce vorbesc în glumă. Eu voi cu tot dinadinsul să mă fac țaran cinstit ca D-ta și să ai bucurie de mine; iar nu să ajung un surtucar șmecher, care să te dea de ru-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şine. Nu, nu trebuiă să te uiţi la vorbele mele de nebun, dar la inima mea care te iubeşte. Trebuiă să mă iai cu binişorul, cu dragostea şi ai fi văzut atuncea că toate nu erau de cât nişte glume.

Să dea D-zeu să mă hi înşelat măi băete; dar acuma dute şi te descarcă cu boerul. Asta să-ţi hie chiar pedeapsa pentru că ne-ai înşelat. Dute nu te teme. Boeru-i drept şi mai subţire de cât mine. Pe dânsul n'ai să-l poţi legà de gard. Dacă te-o ertà, ertat să fii şi de mine.

Ghiţă însă nu plecă până ce nu scoase din gura lui tată-seu tot ce vorbise cu Cc. Costache şi aceasta aproape cuvânt cu cuvânt.

Atunci numai, plecă spre curte, făcându-şi bine pe drum planul cu ce minciuni va puteà înşelà mai bine pe bătrânul Vultureanu, care de alt-fel, cum zisese Sandu, nu erà tocmai uşor de legat la gard. Of de s'ar vedeà trecut de hopul acesta se gândià el, că până la anul va găsì altă şmecherie ca să-l puie în cofă pe moşneag. Prea o fost sincer şi el! Proşti ei, dar prost şi eu! La anul când voi venì, am să umblu tot cu crucea în sân şi cu dracul în gând. De o cam datà să vedem dacă voiu puteà să-l *traduc* pe bătrân să mă pue în gazdă la mama lui Popescu, după cum o ticluisem cu el la Bucureşti, ca să scap de internat. Scrisoarea lui o am la mine în chimir. Azi dimineaţă nici nu mă mai îndoiam de izbândă; dar acum cu prostia făcută de tata, o să meargă mai greu. Ha! ha! ha! râsă faţarnicul băiat. Nostim ar fi dacă aşi nimerio şi pe asta! Colac peste pupăză! Şi redevenind serios intră în salon şi se duse să sărute mâna Domniţei.

«Ia vino încoace june Bucureştean, zise bătrânul Boer luându-l de o cam datà pe Ghiţă în batjocură. Ce am auzit? Vrei să te laşi de coarnele plugului şi să te înscrii în reghimentul ghenerarilor?

«Eu? Măria Voastră, întrebă siretul, cu o mutră nevinovată de parcă ar fi căzut acum din cer?

«Dă aşà grăeşte lumea.... ba mai spune că te faci Prefect, Magistrat ori Avocat mare ca să câştigi cu sutele de mii; iar fiind că te grăbeşti a fi bogat straşnic,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ci că ai vrea să-ți încerci norocul la ruleta din Monte-Carlo, de unde o să mi te întorci milionar.

«Ei înțeleg eu acum de unde vin vorbele acestea, zise Ghiță dând din cap și apoi pufnind de râs. Astea sunt treburi de a lui tata. S'o speriat de câte i le îndrug ca să-l necăjesc, unde-l văd că se supără și mă crede cu tot dinadinsul. Doamne domniță, zise ștrengarul către Cc. Aglaca, de i-ați vedeà pe amândoi; adică pe tata și pe Părintele Diacon, ce mutre nostime fac când îi supăr, a-ți râde și Măria Voastră! Mai ales Diaconul, că nici lui nu-i dau pace cu biserica, ba că protestanții cred mai luminat de cât noi, ba că nu-și cunoaște el singur legea, cu toate că-i absolvent de Seminar, pentru că-i prost și nu pricepe. Dăunăzi i-am spus că am să mă fac Catolic Papistaș. Iii! Era să arunce cu potcapul după mine; apoi lui Tata pot să-i zic ce ai poftì, că rabdă; dar când îi spun că nu mai voi să învăț cartea cea cu 12 kile la falce, apoi se face roșu ca buratecu și umblă după mine cu melesteul cu care mă băteà mama când eram copil. Eu atunci o rup de fugă tocmai la Jitărescu, unde iar petrec bine auzind cum îndrugă la prostii și la vorbe tecnice pe care nu le înțelege și le spune pe dos.

Foarte rău copiie zise Cc. Aglaca zâmbind fără voe. Cu Biserica nu se glumește; de părinți e pacat să râzi. Ți-i minte de fii lui Noe, care au râs de părintele lor pe care îl găsiseră beat; iar cine se vără între oameni ca Jitărescu ajunge a se luà după dânșii.

Știu Măria Voastră, făcù Ghiță întristat și pocăit. Văd că n'am făcut bine și acum îmi pare rău. Macar că sunt cogeamite om, tot minte de copil neastâmparat la mine! Când mă apucă însă zburdatul, trântesc pe negânditele niște boacăne, de mă rușinezi și eu de dânsele. Parcă cine a învățat Religia creștină ca mine de la Cc. Costache, D-zeu să-i dea zile multe și fericirea veșnică, poate oare să nu iubească sfânta noastră Biserică? Parcă este cevà mai frumos în lume de cât să fii un plugar luminat, care își cunoaște meseria? Ca să mă iau după vorbele lui Jitărescu, de asta să nu purtați nici o grijă Măria Voastră. Lasă că-i un stricat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi un beţiv, dar ştiu mai multă carte decât dânsul şi n'am la ce să mă uit la vorbele lui. Din potrivă, mă silesc să-i dovedesc cât îi de prost, dar s'o face şi el om de treabă de pe urma mea; că doar mă ştie cu două clase mai mult decât dânsul, mă întreabă şi mă ia în seamă deşi, pe lângă dânsul, sunt numai un copil.

Vra să zică, făcù Cc. Costache, toate câte mi le-a spus tatăl tău, sunt numai nişte glume proaste de ale tale? Odată ce recunoşti de la tine cât de ruşinoasă ţi-a fost purtarea şi cât de greşit eşti în faţa părinţilor şi a lui D-zeu, nu te voiu mai ocărâ şi te ert, pentru că şi D-zeu iartă pe cel ce-şi mărturiseşte pacatele. Vezi numai să nu mai glumeşti aşă, că nu-i frumos. Răspunde-mi acum în toată curăţenia sufletului tău cel bun: nu cumvà te trage inima într'altă parte? Mai ai tu vre-o aplicare spre altă carieră? Nu-ţi fie frică, mărturiseşte-mi. Departe de a mă supară, l'oi face şi pe Sandu să-şi dea învoirea şi te voi ajutà şi eu tot aşà de bine ca până acum; numai să-mi eşi om detreabă.... Ei ce zici?.... Poate vrei să te faci doctor.... ori militar... poate că ai vreà să urmezi la drept când vei terminà Liceul?.... Răspunde de!?... de ce taci?

Lui Ghiţă i se băteà inima tare. Cât pe ce erà să lese făţărnicia la o parte şi să fie şi el sincer odată, cum nu mai fusese demult; dar crezând că Cc. Costache îi întinde o cursă ca să-l descoasă, răspunse hotărât după un răstâmp de gândire: «Nu-mi trebue mie meşteşug surtucăresc! Las că ştiu cât le plăteşte pielea! Lasaţi-mă mai bine în teapa mea Măria Voastră. După ce voi absolvì încă o clasă liceală, după cum se cere pentru a intrà la Grignon, trimetiţi-mă acolo şi mă jur că mă voi întoarce om vrednic şi bun plugar. De cât un coate goale de avocat, care latră pe 5 lei la vr'o judecătorie de pace, mai bine un plugar de frunte şi cinstit.

«Bravo băete, zise Cc. Costache ne mai rămânându-i nici pic de bănuială asupra sinceritătii lui Ghiţă! Acuma ai grăit şi tu vorbă adevărată de băet cuminte. Nădăjduesc că la anul îmi vei venì iar premiantul I cu cunună, nu ca anul trecut unde ai cam sfeclit'o.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apoi mie, Măria Voastră, nu mi-i ruşine de ce am păţit, zise prefăcutul plecând ochii în jos? Dar zeu că nu sunt vinovat. Nu-mi dau pace băeţii să învăţ.

Nu-ţi dau pace băeţii să înveţi? Da înainte cum de-ţi dădeau pace şi acuma nu?

Când erau mai mititei parcă erau mai de treabă; dar acum nu te poţi linişti de dânşii: ba te pişcă, ba te ţine de vorbă, ba te face să râzi şi să-ţi pierzi vremea! Apoi şi firea mea e păcătoasă: când nu sunt liniştit, învăţ şi eu ca papagalul, fără a-mi da seamă de ceea ce citesc. Şi fiind că am fost deprins almintrilea la Măria Voastră, până să ajung la examen, am uitat jumătate din ceea ce am învăţat peste an. De aşi aveà şi eu un colţişor retras, o cameră unde să fiu singur şi să mă gândesc la aceea ce învăţ, m'aşi prinde că nu m'ar întrece nimeni din tot Liceul.

Sunt ast-fel de naturi zise Cc. Aglaia în franţuzeşte ca să nu o înţăleagă Ghiţă. Iaca chiar Eugenia noastră, când i se întâmplă să nu-şi dea sama de ceea ce a învăţat într'o lecţie, uită totul, ori cât de bine ar fi recitit'o.

O fi aşà cum spui tu măi băete, zise Cc. Costache dus pe gânduri; dar de unde să-ţi găsesc eu un locşor aşà retras cum vrei tu, tocmai la Internat, unde nici pentru Director n'or fi încăperi destule?

La internat ştiu că nu se poate, făcù Ghiţă. Apoi urmând cam cu sfială, iată însă ce s'ar puteà face, dacă a-ţi îngăduià şi Măria Voastră.... Am la Liceu un bun camarad dintre externi;.... şade la bătrâna lui Mamă.... văduva unui Preot. Zice că m'ar primì Maică-sa în gazdă, cu mâncarea, încălzitul şi spalatul, numai cu 75 de lei pe lună; ar fi mai eftin ca la Internat şi a-ţi mai face, Măria Voastră, o mare pomană ajutând o biată văduvă saracă. Iată chiar scrisoareà pe care mi-o scrie Achil Popescu fiul ei:

Şi cu adevărat, dădù bătrânului o scrisoare purtând pe plic şi stampila poştei din Bucureşti şi prin care tânărul Achil Popescu îl rugà să stărue pe lângă Cc. Costache Vultureanu să-şi facă pomană de a-l pune în gazdă la dânşii; că aceasta ar fi de mare ajutor pen-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tru bătrâna lui Mamă, care abia se puteà strecurà prin atâtea greutăți și scumpete, ea care fusese trăită în belșug, pe când răposatul erà în viață. Apoi că fiind cunoscuți de către un suflet mare și milos ca a Măriei Sale, care alinează suferințele multor nenorociți, vor aveà și ei un sprijin și un ajutor.

Bine zise boerul mișcat. Consimt și-i voi ajutà și pe dânșii cu cevà peste cei 75 de lei. Numai să-mi făgăduești că la anul vei luà premiul I cu cunună, m'ai auzit? Să știi că de ți l'o suflà altul, mă supăr și te voi da iar la Internat.

Cât despre asta să nu aveți grijă Măria Voastră!

Când mă voi vedeà liniștit în odăița mea, n'o să mă mai poată întrece nimene. Achil nu-i tocmai cel palavragiu mare. Ii place să tacă și să învețe. Mulțumesc lui D-zeu că prin mila Măriei Voastre, m'am învrednicit să le fac și lor un bine, că tare sunt lipsiți de toate saracii bieții oameni.

După ce mai stătù puțin înduioșindu-i pe toți cu miseriile bietei văduve și cu frumoasele însușiri ale lui Achil Popescu, care se sileà la carte lucrând până noaptea târziu doar va puteà ajutà un ceas mai curând pe bătrâna sa mamă, Ghiță sărutà mâna boerului și eși triumfător din curte, mirându-se încăodată în gând, de dibăcia lui și de prostia lor.

Apoi la vr'o câte-va zile plecă la București în întocmirile ce le vom vedeà în altă parte.

CAPITOLUL X.

Sfârșitul unui boer mare

In ziua înălțărei Sf. Cruci, 14 Septembrie 1890, se împlineau numai bine 83 de ani, de când Cc. Costache Vultureanu deschisese ochii la lumina soarelui. Această sărbătoare îi erà foarte scumpă, pentru că erà legată de amintirea scumpei sale soții Cleopatra, care se mutase dintre cei vii tocmai de Ziua Crucei.

Ca în toți anii, Vlădica de la Sf. Spiridon venise din ajun în Vultureni, adus de poștalionii boerești și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

primit cu mare alaiu în sunetul clopotelor de la biserică, ca să slujască Vecernia; iar a doua zi Sf. Liturghie, după care aveà să se înapoeze cu acelaş alaiu. Ca nici odată, bătrânul boer cerù Vlădicăi, care pe vremuri îi fusese Duhovnic, să-i primească mărturisirea după Vecernie, de oare ce se pregătise cu postul, şi cine ştie de va mai ajunge până la Crăciun ca să-şi spele sufletul de ori ce intinare.

De alt fel, nu-i erà tocmai bine de vr'o cât-va timp. Nu că resimţià vr'o durere; dar erà cuprins de o mare slăbiciune şi puterile parcă i se tot micşurase din ceas în ceas, ca lumina unei candele în care untul-de-lemn este pe sfârşite. Familia îngrijată de această stare, îl rugase în mai multe rânduri ca să cheme un Doctor; dar nici nu vru să audă, zicând că ştie el mai bine de cât Doctorii ce are şi că boala lui nu este de dânşii! De altmintrilea nici nu-i prea făceau haz numindu-i: hengheri, pleşcari şi alte nume frumoase.

Apoi nu se prea uità nici el la boală. In fiecare primăvară, un bărbier ţigan veneà de la Iaşi să-i lese vr'o 50 de dramuri de sânge, ori să-i pue cevà lipitori, după care erà tun până la anul cellalt. Când răceà, bea ceai de nalbă sau de soc, ca să asude şi schimbà la cămaşi până să făceà bine. De la o vreme, Doctorul Rusu în care pusese încredere, pentru că-l scapase pe Grigore de lingoare, îl mai desbarase de obiceiul cu lasatul sângelui; dându-i când nu se simţeà bine, ba cevà chininà, ba revent, sau unt-de-lemn de cel chinezesc [1]). După ce muri bietul Rusu, boerul luă ca doctor de casă pe Ciurea; care, cu toate că erà Român, se pricepeà la boale cât şi un Neamţ! Asta o măturisise, mă rog, chiar D-r Rusu! Dar şi acela apucase să plece în acea lume, unde nu mai sunt nici lacrimi, nici dureri şi prin urmare nici nevoe de Doctori.

In dimineaţa acea dar, Cc. Costache se simţià aşà de slab, în cât nu se putù da jos din pat când venì Mihalache să-l îmbrace, că având să se împărtăşească, nu-i puteà da nici dulceaţa, nici cafea, nici ciubuc. Ii

1). Aşa numiau boerii ricinul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spuse atunci boeru cu bunatate privindu-l trist: «Măi băete ştii tu una? Mă chiamă Cuconiţa la dânsa».

Numai ce a plecat Domniţa la biserică cu Duduia Măria Voastră, cum se poate să vă cheme la D-nei făcù Mihalache cu mirare?

Ţi-am zis Cu-co-ni-ţa, nu Domniţa măi Gogomane! Ori te-ai csenamorisit. Na! că din pricina ta am făcut un pacat înaintea Sf. Grijanii, făcù bătrânul boer crucindu-se cu evlavie şi părere de rău.

Doamne Măria Voastră! de când îi moartă biata Cuconiţă, D-zeu s'o bucure între cei drepţi, zise bătrâna slugă oftând.

Apoi tocmai asta este şi vorba mea. Vezi? am să mor şi eu chiar astă-zi, măi Mihalache.

Alei, Măria Voastră: Cum se poate să grăeşti asemenea vorbe, făcù biata slugă cu lacrimele în ochi?! Mai bine aş muri eu păcătosul de mine, decât să ajung aşà zile! M'aţi luat de copil şi mi-i părul alb acuma. Ce aşi mai face oare eu pe lume, fără Măria Voastră?!

Ia lasă lacrimile şi bocetele muerilor, măi voinice! Românul nu se teme de moarte şi, ori când, este gata să o privească'n faţă. Ştii tu cine se poate teme de moarte bre? Numai acela care s'a îndoit vr'o dată de cele sfinte şi pacatul acesta, nu-l am pe suflet! Am avut dragoste curată în totdeauna către D-zeu şi sfânta sa biserică; Neamul meu cel mândru l'am iubit din tot sufletul şi D-zeu m'a învrednicit să-i privesc redeşteptarea cu ochii; către copii mi-am făcut de aşişderea datoria de părinte, ferindu-i cât am putut de rele şi îndreptându-i spre bine; răsplata mi-a fost mare, căci am văzut două rânduri de vlăstare pornite din trunchiul meu! Acum mi-o sosit şi vremea de odihnă veşnică, după 83 de ani de viaţă şi de muncă curată. Mă duc şi eu acuma să întâlnesc sufletul ce l'am iubit atâta pe pământ, care din cer a veghiat asupra mea şi asupra casei noastre şi care mă chiamă la dânsa, tocmai în ziua în care a plecat şi ea.

Apoi după un răstimp de tăcere întretăiată numai de plânsetele lui Mihalache; De mă iubeşti precum o cred, urmă bătrânul boer, mai ai multe de făcut pentru mine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dragul meu, după ce voiu pleca. Am pus la cale să fii ferit de lipsă şi nevoi câte zile vei avea şi nu vei mai sluji pe nimene. In schimb însă, te jur să veghezi cât vei trăi asupra lui Grigore, a Domniţei şi a Duduiei, căci mult pot face sfaturile şi dragostea unei slugi credincioase, în vremea de grea cumpănă. Le vei vorbi cât mai des de mine şi de răposata Cuconiţă, amintindu-le să ne poarte de grija sufletului. Le vei învăţa acolo unde nu se pricep, că deh! Să nu-i învinovăţeşti pentru asta, că aşà au fost crescuţi. Tu cunoşti mai bine rânduelele. Vezi să nu se uite cumvà vr'un parastas sau vr'o pomană.

Am înţeles Măria Voastră, zise bătrânul Camardiner. Când voi închide ochii, mă vei îmbracà cu hainele şi albiturile ce mi le-am pregătit anume pentru asta şi pe care noi amândoi le ştim. Pe pept îmi vei aşezà Icoana de la cununia mea cu Cuconiţa, iar pe cap, fesul de catifea liliachie, pe care tot ia mi l'a înflorit cu fir de aur şi mi l'a dăruit într'un an, de ziua mea. Apoi te vei duce la sopronul cu trăsuri şi, în dosul[1]) balonului celui vechi, vei găsì o ladă mare: ştii tu aceea pe care am adus'o acum cinci ani când am fost la Chiev. In ea vei găsì sicriul în care voesc să fiu îngropat; este întocmai la fel cu a Cleopatrei. Ai înţeles bine tot ce ţi-am spus nu e aşà? şi le vei îndeplinì pe toate fără a uità cevà?

Of! Stăpâne spuse bătrâna slugă. Le-am auzit, le-am auzit, nu m'ar mai fi rabdat pământul ca să ajung să le aud!! Mă leg cu sufletul meu, să-ţi îndeplinesc poruncile toate.

Bine dragul meu, D-zeu să te bine cuvinteze pentru toate îngrijirile ce mi le-ai dat şi mi le vei mai da după moarte.

Acuma, dute la Biserică şi spune Prea-Sfinţitului că nu sunt în stare a merge până acolo şi că mare mi-ar fi bucuria şi mângâerea, dacă s'ar îndurà să mă împărtăşască chiar aicea, spune-i tot odată că n'ar fi rău să se grăbească, doar aş puteà luà ceva întăritor pe urmă căci tare mă simt slab.

1). Balon — adică caretă pe arcuri încovoeate în sus

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bietul Mihalache alergă într'un suflet până la Biserică şi se înapoe îndată cu răspunsul cum că slujba erà pe sfârşite şi că Prea-Sfinţitul împreună cu Clerul va sosì peste un sfert de ceas. Cc. Costache porunci atunci să se pue o masă în mijlocul salonului, dădù cu apă pe obraz şi pe mâni, îmbrăcă un halat şi luând el singur icoanele din iatac, le aşeză pe toate frumos pe masa pregătită şi prevăzută cu sfeşnice mari, lumânări şi tămâe.

Apoi se aşeză pe divanul cel mai aproape de masă şi aşteptă în rugăciuni, răzămat în pernile de la aşternut. Aşteptarea nu ţinù mult şi Episcopul înconjurat de cler şi urmat de Grigore, Aglaea şi Eugeniţa şi de mai mulţi servitori şi ţarani, îşi făcù intrarea în salon. In timpul rugăciunilor Cc. Costache plânse mult, rugându-se din toată inima. Apoi primì hrana celor drepţi, din mâna fostului său Duhovnic şi în mijlocul a tot ce-i fuse scump, pe acest pământ.

După plecarea clerului şi când toate fură aşezate la locul lor, bătrânul care rămăsese încunjurat numai de ai lui, părù că se înviorează.

I se dădù un bulion tare, băù un pahar de vin vechiu de 30 de ani, şi se ivì Mihalache cu nelipsitul tacâm de cafea turcească şi cu ciubucul cel de iasomie. Părea atât de liniştit şi de vesel, încât Cc. Grigore, care în ascuns şi trimisese la Iaşi, după Doctor, nu se putù reţine a-i spune, sărutându-l pe mână cu dragoste.

Doamne tată Dragă! ce spaimă ne-ai mai făcut la toţi! Se poate să ne sperii aşà de tare, pentru oleacă de slăbiciune?

Aşà zău făcù Cc. Costache cam în batae de joc! V'aţi speriat aşà de rău? Ei bine, iaca eu nu m'am speriat de loc. Unde m'aţi văzut plângând adineoare, m'aţi socotit poate că-mi pare rău după viaţă, ori că mi-i frică de necunoscut, cum ar puteà să-ţi fie ţie frică, Grigore, fiind că n'ai credinţă în cele sfinte. Pentru mine însă, aceia ce ţie îţi pare necunoscut, este atât de lămurit şi ferit de ori ce îndoială, că departe de a mă înfricoşà, mă chiar atrage. De când am deschis ochii la lumina zilei, am supt odată cu laptele credinţa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în legea strămoşiloc şi dragostea de neam. Am greşit şi eu ca toţi oamenii, ca tânăr am avut şi eu patimile mele şi am păcătuit poate mai mult ca altul; dar mi-am iubit din suflet neamul şi credinţa, care pentru noi Românii sunt nedespărţite. De neam m'am îndoit, ce să zic, unde-l vedeam atât de slab, împilat şi copleşit din toate părţile. De biserică însă nici odată; şi răsplata mi-a fost tocmai, în reînvierea aceluia pe care îl socoteam perdut.

Ştii tu oare Grigori, de ce nu m'am îndoit nici odată de Biserică? Pentru că ea însăşi, ne îngrădeşte împotriva îndoelii, învăţându-ne a crede şi a nu cercetà.

Ei bine vezi tată, făcù Grigori, tocmai această dogmă m'a răsvrătit împotriva religiei, de cum am început a cugetà. Este în firea mea, să cred numai în celea de care îmi pot da bună samă, prin mine însumi. Nu mi-i destul să-mi spue Biserica «crede şi nu cercetà» pentru ca să-mi pot încătuşà gândirea, ori cât aş dorì.

Tu nu pricepi adevăratul înţeles al acestei dogme copile. Biserica noastră nu te opreşte să cugeţi şi cum vei voì; ia-ţi cere numai, când îndoiala pătrunde în tine, ori nu înţelegi cevà, să nu tăgăduieşti şi să nu hotărăşti.

Amânăţi numai hotărârea zicându-ţi: «nu înţeleg». Veni-va'n urmă viaţa, cu amărăciunile şi durerile sale, care, fără îndoială, te va deslușì, lămurì şi luminà.

Dar în timpul ce-mi amân judecata şi până să vie viaţa să mă deslușească, sunt în afară de credinţă, prin urmare şi de Biserică; iar în afară de biserică nu este mântuire. Ce mai zici tată şi de aceasta din urmă dogmă.

Zic ceea ce am zis de cealaltă şi pot zice de toate, fără deosebire: că este dreaptă şi adevărată; că tu n'o înţelegi şi că sunt alţii, din felurite pricini şi în felurite scopuri, care tind a-i da alt înţeles decât acela pe care-l are. Ce vra să zică cuvântul Biserică în greceşte; Ecclisia? Nu oare o adunătură de oameni care mărturisesc aceiaşi credinţă?

Cine iubeşte, cinsteşte şi mărturiseşte: lumina, frumosul, adevărul, binele şi dreptatea, se află în Biserică, fie el botezat sau nu, pentru că acestea toate, sunt măr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

turisite de Biserică; cine însă se reazămă pe minciună, pe rău, nedreptate, silă şi întuneric, este afară de Biserică, fie el miruit, preot, Patriarch, sau Papa Romei. Iată cum în afară de Biserică nu poate fi fără adevăr, bine şi dreptate. Biserica copile nu este o clădire zidită din piatră, nici o haină în cutele căreia te poţi ascunde. Biserica este imaterială, ca şi sufletul, ca gândirea. Ea este călăuza, desăvârşită, fără greş şi necuprinsă, a nedesăvârşitei, greşalnicei şi mărginitei noastre minţi, fiind că imaterial este binele, imaterial adevărul şi imaterială dreptatea, pornite toate, ca şi gândirea, ca şi sufletul, de la isvorul tuturor imaterialităţilor: începutul,... viaţa,... Dumnezeu!...

Doamne tată făcù Grigori! Cine mai poate crede în imaterialitatea sufletului şi ale insuşirilor lui, tocmai astăzi, când ştiinţa a surprins toate tainele creerului omenesc ?! Când prin atingerea cu scalpelul a cutărei, sau cutărei celule a creerului, distrugi graiul fără a te atinge de limbă, sau de coardele vocale, distrugi memoria, voinţa şi toate, câte se credeau până acum imateriale; iar prin anumite tratamente, le poţi redeşteptà pe toate! Le-am atins cu vârful cuţitului şi le-a căzut în pulbere masca lor ipocrită:

Sarmani nesocotiţi, făcù Cc. Costache dând din cap cu milă, care rupând coardele unui clavir credeţi,— în trufia voastră—că a-ţi desfiinţat armonia! Iar punând coardele la loc socotiţi că a-ţi reînviat arta! Chiar de aţi făurì un Piano, el v'a rămâneà mut, până să vie artistul care să-i redeà viaţa, până să vie inspiraţia, care să-l facă pe artist să scoată din clapele şi coardele acele neînsufleţite, armonia sublimă care te înalţă mai pre sus de cele pământeşti! Chiar dacă a-ţi ajunge în Laboratoarele voastre să alcătuiţi un trup omenesc, nu veţi fi făcut decât haină,... haina aceasta pe care o lepăd eu astăzi şi pe care a-ţi luat-o drept mine! Taina vieţii însă,... nu o veţi puteà surprinde nici odată, cu toate scalpelele şi laboratoarele voastre! Pentru că mintea vă este mărginită; pentru că sunteţi ai morţei; pe când eu, abia acum, mă îndrept spre adevărata viaţă!

. . . . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apoi după ce stătu puțin pe gânduri: dar nici voi nu mai aveți mult, până să vă întoarceți de pe calea rătăcită pe care vă avântați atât de sigur. Atâta numai că veți apucà calea opusă care vă va duce la alte rătăciri, pentru cuvântul pe care ți l-am spus adineoare: că nedesăvârșită și mărginită este mintea omenească!

Aminteşte-ți numai istoria gândirei omenești: nu șovăește oare de mii de ani între spirit și materie, fără a puteà să-și găsească cumpătul?

Materialism neînfrânat, sau spiritualism nemărginit, iată tot ce a fost în stare să scornească mintea noastră și între aceste două, ne sbatem zadarnic de mii de ani!! Descoperirile uimitoare pe care le faceți zilnic, v'au adus a nu mai crede decât în materie, fie care o supuneți voinței voastre și cu toate acestea o îndumnezeiți! Mâine veți cere spiritului a se supune vouă ca materia și veți da în altă nerozie.

Până ce veți deschide ochii la lumina adevărului, care vă stă în față și pe care o tăgăduiți numai din trufie, pentru că nu a-ți aprins'o voi! O vecinică și tristă pildă a «Turlei lui Bavel!» Până când oare întuneca-vei cu uriașa ta umbră, dreapta judecată a spiritului omenesc!?

Apoi urmă cu duioșie: și de a-ți ști dragii mei, cât este de dulce la ceasul morții, a crede în adevărul neclintit, în binele fără prihană, în dreptatea deplină, în dragostea nesfârșită, ertătoare și uitătoare de rele! Iată cu de pildă: mă despart de voi fără durere, pentru că știu că voi fi nelipsit lângă voi, deși nu mă veți mai vedeà și poate chiar, uneori, mă veți da uitărei. Eu însă vă voi urmà în viață, ocrotindu-vă de rele prin rugăciunele mele, precum ne-a ocrotit până acuma, aceea pe care mă duc s'o regăsesc în ceruri.

Pentru D-zeu tată întrerupse Grigore suparat, iar vrei să ne sară inima! Ce ne tot vorbești de moarte? Dumneata o să ne îngropi pe toți!

Așà crezi tu băete, întrebă cu un zâmbet de milă și ertare cucernicul bătrân? Ia te rog pune mâna pe picioarele mele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi în adevăr, bietul Grigore îngrozit, simţi răcindu-se palma, peste ciorapii de lână groasă cu care tatăl său era încălţat! Acea răcială a morţii care respinge şi parcă răsvrăteşte carnea celor vii! Descălţă dintr'o smuncitură amândouă picioarele şi vai! le văzù pe amândouă ca de ceară galbănă, cum îşi aminteà că văzuse odată în copilărie faţa bietei sale mame, pe care, în loc să o sărute, fugise speriat şi ţipând.

Vezi făcù bolnavul, privindu-şi cu linişte picioarele? Acestea au şi murit şi simt că amorţeala se urcă încet în sus. Când va ajunge la inimă, fericitul vostru părinte, care v'a iubit, vă iubeşte şi vă va iubì şi dincolo de viaţă, va fi intrat în veşnicie.

Aglăiţo! Eugeniţo! Mihalache! moare tata, strigă Grigore disperat. Degrabă trimiteţi pe cineva înaintea Doctorului să vadă pentru ce n'a sosit până acum şi să-l aducă în goana mare. Până o venì, degrabă o bae de picioare cu apă clocotită şi muştar.... alergaţi mai iute. O Doamne Doamne simt că înebunesc.

Nimene să nu se mişte, poroncì bătrânul cu măreţie! In zadar ar fi toate! Văzuta-ţi oare Moartea, să-şi redea vr'odată prada? De ce vă îngrijiţi de picioarele acestea? Numai sunt ale mele. Făceau parte, sarmanele, din haina învechită pe care o lepăd fără nici o părere de rău, pentru ca să îmbrac alta, ţesută numai în lumină, bunătate şi în adevăr.

Tată, tată eartă-mă strigă, Grigore căzând în genunchi la căpătăiul marelui bătrân, acoperându-i mâinele cu lacrâmi şi sărutări, pe când Domniţa Aglaea şi Eugeniţa îl îmbrăţişau şi ele plângând, iar credinciosul Mihalache cu capul răzemat de uşă, îşi înăduşà scâncetile în cogeamite basma roşie, cu flori galbene!

Să te ert dragul tatei? dar ce mi-ai făcut?

Dacă ştiam.... dacă mi-aşi fi putut închipuì,.... nu aş fi vorbit ca adineoare.

Şi foarte rău ai făcut copile! Socoţi tu oare că mi-ai putut ascunde vr'o dată gândurile tale? M'ar fi întristat mai mult, văzându-te faţarnic. Cine ştie.... poate că D-zeu a vrut să mă miluiască cu aşà moarte frumoasă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dulce, blândă şi duioasă, pentru ca să-ţi fie pildă şi să te aducă la lumina cunoştinţei.

Cugetă cât de liber, fătul meu; nu te sfii a cumpăni ori ce lucru, ori ce gândire, pacatul nu-i acolo. Inainte însă de a-ţi da hotărârea asupra credinţei strămoşilor tăi, această pavază bine făcătoare care singura ţi-a putut ocroti neamul, învaţ'o; că nimene din spiţa ta nu şi-a dat osteneală s'o afle şi s'o cunoască. Nu uită că ea vorbeşte numai în pilde.

Inchipuindu-ţi pe D-zeu cu barba albă, pe Mântuitorul, aşà precum îi a pastrat întruparea, datinile, istoria, iar pe Duhul sfânt în chip de porumb, nu numai îndoeală, dar necredinţa cea mai desăvărşită îţi vor cuprinde sufletul şi mintea. Când vei pătrunde însă deplinul adevăr cuprins în aceste închipuiri, te vei încredinţà lesne: că una şi nedespărţită este Sf. Treime; pentru că una este puterea plăzmuitoare, alta cea luminătoare iar alta acea înviorătoare, şi că nu se poate închipuì nici una din ele, fără celelalte două. . . . . !

Şi în adevăr copile:

Invaţaţii noştri, prin telescoapele şi calculele lor, au descoperit şi descopăr în fie care an stele şi planete, din care unele sunt cu mult mai mari de cât neînsemnatul nostru pământ, ba şi de cât soarele acesta care ne dă lumină şi căldură. Ei râd de geneza Bibliei, cu toate că Geologia o întăreşte preschimbând cele şapte zile în şapte perioade, cu straturile lor suprapuse. Râd, dar de vei sta să-i întrebi: lanurile acestea nenumărate, care apar şi dispar din ochii noştri, cum se nasc ele şi cum se pierd ? Rămân muţi cu toţii ori sunt siliţi a recunoaşte că este necesară o putere atot plăzmuitoare, care le dă fiinţa şi learuncă în spaţiu cu toate întocmirile şi legile fireşti la care trebue să se supue pentru a trăi un anumit număr de sute de veacuri şi a pierì din faţa noastră prin răcire şi probabil a se desfiinţà sau a se preschimbà în altele.

Această putere a tot plăzmuitoare, mai presus de timpuri şi de spaţiu, trebue să fie atot luminătoare şi mai pre sus de lumina searbădă a soarelui nostru; tot ea trebue să fie aceea care dă viaţa tuturor lumilor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plăzmuite de dânsa, de la sistemele planetare cele mai mari, până la cel mai mic viermuleț ascuns în fundul pământului nostru. Iată dar că această putere, pe care noi creștinii o numim Sf. Treime, este întreită și totuși una; că este fără început pentru planeta noastră —că știința ne învață că nu ea a apărut întâiu în spațiu— și este fără de sfârșit, pentru că nu planeta noastră va fi cea de pe urmă răcită.

Tot așà de lesne vei pătrunde și celelalte taine și învățăminte, căutând ale tălmăci și înțălege; însă cu sufletul curat și nu cu precugetatul gând de a le tăgădui. Iar când înțelesul nu-ți apare îndată, amână-ți judecata; căci ți-am mai spus Grigori pe cine îl vei aveà atunci de dascal.

Iată eu de pildă: am început a mă închinà Dumnezeului cu barbă albă; multe nu le puteam pricepe și mi se răsvrăteà mintea în potriva lor. Dar pe măsură ce-mi cultivam cugetul în suflet curat, mi se deslegau toate problemele și astă-zi pot spune cu Psalmistul:

«Cele nearatate și cele ascunse ale înțelepciunei tale mi le-ai arătat mie».

Pătruns de adevărurile creștine, știu că tot ce este material în mine, precum și creerul prin care cugetăm, se va preface în țărână; iar partea imaterială care însufleța materia din mine, se va reîntoarce de unde plecase, prin voia puterii a tot plăzmuitoare, unde nu mai sunt lacrimi, nici dureri, ci vecinica răcoare și verdeață!

Și cât sunt de adevărate aceste imagine poetice, pentru cine își dă osteneală să le priciapă!

Lacrimi nici dureri nu pot fi pentru materialitatea din mine, reîntratà în patria ei vecinică, dar răcoare și verdeață, sigur că da; deși n'or fi acolo copaci sau iarbă verde. Ți-am mai spus că scriptura sfântă vorbește numai în pilde: Oare călătorul care după o călduroasă și obositoare zi de drum, în arșița soarelui de Iulie, ajunge într'o poiană umbroasă, nu se desfată de umbra și verdeața pădurei?

Ei bine, tot așa și sufletul, obosit de lungul drum al vieții, ars de fierbințeala patimilor și chinurilor lumești,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se va desfată de cerească răcoare și de verdeața nădejdiilor curate, văzându-le îndeplinite și vieţuind în ele pentru totdeauna!

Și mai gândiți-vă copii, că legea a fost dată pentru a lumină, povățuì și mângâeà o lume! Ea dă smeriților întunecați dar cu inimele curate: răbdarea și supunerea, mângâerea și nădăjdea. Iar pentru cugetele cele mai înalte și mai culte, numai curate și sincere să fie, ca este lumină din lumină și adevăr din adevăr! Fără de dânsa, numai stearpa și dureroasa îndoială,... pe urmă îngânarea,... apoi întunericul,... desnădejdea.... disperarea și.... la sfârșit sinuciderea! Cu dânsa, fătul meu, nădejdea cea învingătoare a răului, cu dânsa binele: adică fericirea.... lumina.... viața, Dumnezeu!

Și pe când le spuneà acestea, o rază de soare îi lumină fața, făcându-i în jurul capului un cerc luminos, care părea celor de față pornit chiar de la el. După un răstâmp de tăcere întretăiat numai de lacrimele și suspinele acelora care-și dau bună samă că de acum nu l'or mai vedeà: haide copii le spuse bătrânul cu dragoste; fiți cuminți și nu plângeți! Chinezii se bucură când moartea intră în casa lor; iar în asta mi se par mai înțelepți de cât noi! Apoi către Mihalache: ție copil bătrân, în loc de a-ți înghiți basmaua acolo la ușă; mai bine mi-ai aprinde ciubucul care mi s'a stins.... după cât văd mai am cevà vreme de stat între voi, că amorțeala nici n'a trecut încă de genunchi. Lasați-mă dar să vă spun ce doresc să se facă după moartea mea; căci așà mi-a plăcut cât am trăit, să le orânduesc singur pe toate, când aveam de făcut o călătorie.

Diata mea, sau testamentul cum se numește acuma, o veți găsì în lada cu hrisoave care se află sub patul din iatac. Ea este mai mult duhovnicească, neavând alt copil de cât pe tine Grigore, trecându-ți ție tot ce mi-a mai ramas de la strămuni. Te îndatorez însă, și prin graiu și printr'însa, să urmezi și să nu treci cu vederea, nici una din sarcinele pe care mi le luasem pe lumea asta. Mihalache nu va mai slujì pe nimene dar nici vă va părăsì cât va trăì; m'am înțeles cu dânsul și-l vei îngriji, iar după tine Eugeniţa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nici ceilalţi nu trebue să se resimtă de moartea mea: ca de pildă băeatul lui Dudău, văduva Popescu din Bucureşti şi cei care îi vei găsì însemnaţi în Diată.

Iţi aduci bine aminte măi Mihalache de tot ce ţi-am zis în privinţa sicriului şi hainelor ce le voi luà cu mine? Apoi cam cu nerăbdare: «da mai lasă-ţi basmaua în pace şi stăpâneşti-ţi firea măi omule!

Am.... înţeles.... Măria Voastră scâncì biata slugă.

Apoi întorcând privirile cătră ai săi: să-l întrebaţi în totdeauna, dragii mei, cum trebue să-mi purtaţi de grija sufletului, închipuindu-vă că eu grăesc prin gura lui. Doresc să fie îndeplinite cu deamănuntul, nu numai rânduelele bisericeşti, dar şi cele mai neînsemnate datine şi obiceiuri ale poporului, chiar atunci când unele vă vor părea cam copilăroase. Ele sunt datinile neamului nostru Grigore, a ţărănimei dintre care neam ridicat şi trebue păzite cu sfinţenie, ca o închinare a timpului de astăzi, către vremurile apuse! Aşa dar nici un obiceiu străin, vă rog: nici coroane bogate, nici flori scumpe din alte ţări. Flori de câmp însă cât voiţi că pe acelea le-am iubit şi priceput: busuiocul, nalba, sulfina, lumânărica Domnului, garofa, crăiţa, într'un cuvânt, tot ce se va puteà găsì pe câmp sau în grădina ţaranului, acum pe vreme de toamnă. Apoi lumânări, colaci, colive cât de multe şi cât de mari, ca nimene să nu ducă lipsă şi să aibă ce duce acasă. La înmormântare să nu poftiţi pe nimene. Cine o vrea să vie, să fie bine primit şi indestulat. De va aduce cineva coroane şi flori scumpe, puneţi-le mai departe, la picioarele sicriului, cu decoraţiile mele, că deşărtăciuni lumeşti se chiamă, şi unele şi altele! Dacă însă vr'o văduvă bătrână sau vr'un ţaran cărunt, în amintirea binelui ce poate li-l voi fi făcut, mi-ar aduce vr'un mănunchi de busuioc sau de crăiţe, să mi-l aşezaţi negreşit în sicriu şi cu dânsul să mă îngropaţi! Numai ţaranii mei din Vultureni, cu care am veţuit şi am muncit, să-mi poarte sicriul la groapă; iar îngroparea să aibă loc cam după toacă de seară, când prinde soarele a asfinţì; căci, odată cu mine, asfinţeşte cea de pe urmă rază al unui întreg leat de români. Apoi mai am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

un dor urmă bătrânul, dar vă rog să nu râdeţi şi să mi-l îndepliniţi întocmai; că şi el, cât vă va părea de copilăros, e de mare însemnătate pentru mine.

Ori ce vei dorì vom face tată şi va fi sfânt pentru noi făcù Domniţa.

Bine copilă. Ascultă: acum e vremea săcetoasă şi nu sunt semne de ploae. Ţineţi voi minte acea ridicătură de pe muchia dealului chiar în marginea livezei unde îmi plăceà să-mi fac cheful de peste zi?

Da tată răspunse Aglăiţa.

Ei bine pe acea movilă să se ridice un umbrar şi sub dânsul să-mi aşezaţi sicriul, cu faţa spre răsărit. Acolo să mi se facă rugăciunile obişnuite până la înmormântare, care sub nici un cuvânt, să n'aibă loc înainte de trei zile. De acolo se văd dealurile Basarabiei pe care le-am stăpânit odată! Ştiu că nu le voi vedeà; dar ele vor privì la mine şi boarea le va aduce toată dragostea şi nădejdea ultimului boer moldovean, făcându-le să se redeştepte şi în mânile fraţilor noştri înstrăinaţi. Aceasta va fi o amintire şi un indemn pentru voi, urmaşii mei iubiţi, ca să lucraţi fără preget la întregirea neamului, trecând spiţelor viitoare, singurul dor ce-l mai hrăneam în suflet după acelea ce le-am văzut cu ochii îndeplinite: unirea şi neatârnarea.

Dumnezeu să bine cuvinteze neamul şi pe falnicul său îndrumător. Nici odată să nu îndepărteze de dânşii nici dreapta sa ocrotitoare, nici nemăsurata lui milă.

Domnul să te binecuvânteze pe tine Grigore, pentru că ai slujit şi tu neamului, l'ai iubit şi ai fost vrednic de numele pe care-l porţi. Dee-ţi cerul o moarte blândă ca a mea, luminându-ţi calea spre credinţa dătătoare de nădejde şi de fericire. Fii şi tu bine cuvântată iubită Noră, pentru toate bucuriile ce mi le-ai dat prin purtarea ta curată şi vrednică de marele femei care au strălucit în neamul nostru Românesc.

Iar ţie Eugeniţă, scumpa şi dulcea odraslă a unui nume care se stinge, te bine cuvânteze cerul cu toate darurile cu care a împodobit'o şi pe iubita ta mamă. Să nu uiţi nici odată în rugăciunele tale pe iubitul tău Grand-Papa, cum îmi ziceai şi eu mă voiu rugà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui D-zeu către care mă duc, pentru ca să-ţi dea noroc în viaţă şi fericirea sufletească. Acum dragii mei chemaţi pe Preoţi că amorţeala s'a urcat mult în sus şi simt că mi se sfârşeşte viaţa.

Şi în adevăr, de cum pătrunse clerul în odae, bolnavul căzù într'o toropeală adâncă. S'ar fi putut crede chiar că murise falnicul bătrân, de nu s'ar fi mişcat buzele, prin care se vedea că urmărea rugăciunile Preoţilor. Deodată se ridică puţin în sus şi, crucindu-se cu evlavie, întinse amândouă mâinele spre cer cuvântând lămurit şi tare: «In mâinele milostivirei tale celei mari, părintele luminei, depun sufletul meu. Primeşte-mă întru împărăţia ta!». Apoi liniştit şi zâmbitor îşi aşează capul pe perină, îndreptându-l de două trei ori, de părea că ar fi căutat cum o să-i fie mai îndămână ca să doarmă somnul veşniciei; iar când voi să mai facă odată semnul crucei, mâna sa dreaptă, nu se mai ridică de pe umărul său cel stâng . . . . . .

. . . . . .

Domnul Doctor sosind de la Iaşi, după o scurtă cercetare, făcù cunoscut familiei, că clientul său încetase din viaţă şi că boala de care murise purtà un nume Elino-Latin pe care m'aşi grăbì a-l spune, dar zeu! că l'am uitat.

SFĂRŞITUL PĂRŢII I

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA II

RĂSĂRITUL UNUI LEAT NOU

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL XI.

Avânt spre rău

Acei intre D-voastră, iubiţi cetitori, care vor fi avut rabdarea să citească partea întâia a acestei lucrări, şi-or fi amintind, de singur, că tânărul Ghiţă Dudău, din copil bun, curat la suflet şi gândire, ajunsese, numai în trei ani şi jumatate de traiu in Bucureşti, a-şi pierde toate avânturile sale frumoase şi toate pornirele cele bune, sădite cu atâta grijă de bătrânul boer din Vultureni. Perduse nu numai credinţa, dar cu ea şi simţul de iubire, de cinstire şi de recunoştinţă, către părinţii şi binefăcătorii săi.

Făţărnicia şi înşelăciunea, erau în ochii lui probe netăgăduite de dibăcie şi deşteptăciune; iar fiind că absolvise cu chiu cu vai, cele dintâiu patru clase secundare, pe când Jitărescu se mulţumise numai cu două, se socoteă mai învăţat, mai cunoscător de lume şi mai inteligent decât chiar însuşi profesorii lui, a căror vorbe le înţelegeă pe dos şi din adevărata maximă: «că omul trebue să facă binele pentru bine, iar nu pentru răsplată, dedusese că: «acela care îi făceă lui bine, nu-şi îndeplineă decât datoria şi că tot el trebuiă să-i fie recunoscător lui Ghiţă, care îi dăduse prilejul unei binefaceri.

Vrut'am oare, prin aceasta să arăt că toţi şcolarii de pe la Liceile noastre sunt ca Ghiţă Dudău şi că cugetă şi simţesc ca dânsul?

Nici prin gând!

Scopul meu este numai să dovedesc, de voi puteă, cum că nimic nu este mai primejdios şi mai dăunător societăţii şi insului de cât o jumatate de învăţătură, care, după ce-ţi dărâmă până'n temelii duioasele cre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dinţe ale copilăriei tale, te lasă la jumătate de drum, în bataia soartei şi a vântului tuturor îndoielilor, a tăgadelor şi a nedumerirei, fără a-ţi fi clădit pentru suflet, un alt adăpost mai temeinic, mai luminos şi mai sigur.

E fapt că la noi mai mult ca ori unde, cei cu jumătate de învăţătură sunt cu mult mai numeroşi, de cât aceia care şi-au desăvârşit învăţământul până la capăt, luându-şi diplomele universitare. Iar de stai să cercetezi şi pe norocoşii aceştia din urmă care au putut răspunde la examen, te-ai îngrozi poete, socotind cât e de mic numărul celora dintre ei care au mistuit, cu adevărat, cunoştinţele primite! După programe te sperii de numărul colosal de învăţăminte primite de D-lor; dar câţi din ei ajunşi şi la catedre universitare, au înţeles şi asimilat cele învaţate şi sunt în stare să judece prin ei înşăşi ?!

Să fie oare scopul învăţământului a goni bunul simţ, prin fel de fel de judecăţi pripite ? A-ţi susţineă păreri nesăbuite, aruncând în capul oamenilor lesne crezători, nume pompoase de autori pe care nici nu i-ai citit, damite să le fi adâncit scrierile prin dreapta şi nepărtinitoarea ta judecată; este oare faptul unui om cu adevărată cultură? Luminat eşti oare atunci, când arunci tăgada asupra unor lucruri, numai pentru cuvântul că alţii le-ar fi dovedit de mincinoase şi nesăbuite, fălindu-te chiar, că nici odată n'ai avut să le cercetezi şi tu, mulţumindu-te cu zisele lor ?

Puţin e oare numărul aşa zişilor liberi cugetători, care-ţi spun ritos: *Eu în viaţa mea nu mi-am perdut vremea să d-schid o Biblie sau o Evanghelie; căci ce aşi găsi de cât* **naivităţi** *sau basme bune pentru babe sau copii?* Aşa că la ei libertatea cugetărei, se închee mai mult în *libertatea de a nu cugeta*, slujindu-te numai de cugetările altora, de le pricepi sau ba, destul să fie *moderne* şi propăvăduite de către un nume lung de o poştă, străin de neamul românesc şi de firea lui!

Şi pe aceşti liberi cugetători, îi întâlneşti cu câte patru clase primare, cu un bacalauriat, sau vr'o licenţă şi chiar cu vr'un doctorat; atuncea când nu-i vezi răs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fățându-se pe o catedră, propăvăduind știința spițelor viitoare, desrădăcinându-le mai întâi eresurile învechite, pentru a le sădi în urmă eternele principii ale *moralei pure!*

In asemenea întocmiri, nu vă miraţi dar, iubiţi cetitori, de câte vi le-am arătat pân'acuma, nici de celea ce le veţi mai întâlni mai departe. Vina nu e nici a lui Ghiţă, nici a camarazilor, nici a profesorilor; ci numai a veacului. Iar mai în deosebi pentru ţara noastră, vina e a grabei care am pus'o cu toţii în a ajunge veacul.

Ieşind dar din salonul cel mare, unde l'am văzut înduplecând prin dibăcia şi minciunile sale pe Cc. Costache ca să-l scoată din Internat şi să-l pue în gazdă la mama camaradului său Achil Popescu, se duse întins la cumnatul său Diaconul; căci nu-i prea veneă la îndămână să se întoarcă singur acasă, fără nici un sprijin împotriva furiei Mâcăi Ilinca. Acolo începù iar a'l cârâi pe bietul cumnatul seu, dar în aşă chip, că sfârşi prin a mărturisi, că toate câte i le spusese despre religie, erau numai nişte glume făcute pentru ca să-l supere; dar că în inimă, are credinţă mai multă, decât acei care-l au pe D-zeu în toată ziua numai pe buze. Apoi îi mai cerù şi ertare că-l luase aşă în batjocură şi acum că erà să plece peste câte-va zile îl rugă să nu-l mai creadă un băiat stricat şi fără de lege.

Bietul Diacon îl sărută cu drag şi foarte mişcat. Apoi îi propuse de la sine, să-l petreacă până acasă, căci auzise că Mâca Ilinca îşi aşteptă odorul la poartă cu făcăleţul, zbierând cât îi luà gura: că de ar şti c'o să înfunde *cremenalul*, nu se lasă până ce nu-i va sparge capul; că dor ea l'a născut şi tot ea trebue să scape lumea de un rău!

Ghiţă nu se lasă rugat, ci primì îndată cu bucurie propunerea cumnatului său, căci tocmai asta aştepta şi el de la dânsul după cum am văzut mai sus. Işi cunoşteà bine Măicuţa. Nu că o credeà în stare să făptuească un omor! Dar pentru ce să nu înlăture umilirea de a-şi vedeà patată onoarea lui de cogeamite absolvent a patru clase de Liceu prin lovituri brutale de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

făcăleț, ca pe vremea când erà numai un biet întunecat, neștiutor de carte, un copil de țaran, bun de păscut viței satului ?!

Intrevederea fu cam zgomotoasă nu-i vorbă; dar mulțumită blândelor vorbe ale părintelui Diacon, ea fu ferită de ori ce atingere umilitoare a făcălețului! Moș Sandu, însă, mai necredincios decât S-tul Apostol Toma, alergă într'un suflet până la curte și nu se dădù împăcat, până ce nu auzì din gura boerului că toate nu erau decât niște copilării a lui Ghiță, care de alt fel e băiat de treabă, bine credincios și fără alte năzuințe decât a devenì un vrednic și cinstit plugar!

Socotiți poate, iubiți cetitori, că D-nul Ghiță, prea fericit că a scapat ca prin urechile acului, s'a mulțumit numai cu atâta izbândă diplomatică? Ei bine, vă înșelați. Tot înduioșând lumea cu binișorul, asupra lipsurilor și suferințele bietei preutese vadane și a martirului Achil, D-lui izbutì să strângă pentru dânșii, aproape cinci sute de lei! Cc. Costache dădù 200 de lei zicând că asta este deocamdată, dar că va face bătrânei o pensie de 600 de lei pe an, cât va trăi; Cc. Grigore dădù 50 de lei, Cc. Aglaea și cu Domnița fură mai darnice și dădură 150 de lei; părintele Diacon aruncă o hârtie de 20; iar Cc. Nastase, ca vechil de moșie, nu putù da de cât îndoit ca un biet Diacon și aruncă 40 de lei. Nici Cc. Anica nu scăpă de bir și se lipsì bucuros de cei 30 de lei care alcătuiau lefușoara ei pe o lună întreagă, că dor și ea erà văduvă și cunoșteà și ea sărăcuța, lipsurile și amărăciunile văduviei!

Apoi un băiat așa de bun și de milos, nu puteà de cât să însufle încredere și Cc. Costache, revenind asupra primei sale hotărâri de a trimite banii de gazdă prin Poștă, îi încredință lui Ghiță pensia lui pe jumatate de an înainte, unde erà iarna aproape și ca să-și poată biata femee să se pregătească de cu vreme de lemne și de cele de trebuință; ba îi mai dădù vr'o 50 de lei să-și cumpere cărți și să mai meargă și la vr'un teatru, la vr'o piesă istorică, însă nu la fleacuri de cele străine! Biletul de tren, îl luă, din ordin, Cc. Nastase,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care tot trebuiă să meargă la Iaşi în ziua plecărei lui Ghiţă! Cc. Anica dădù şi ea cu învoirea Domniţei, o putină de brânză, alta cu unt topit şi mai multe borcane cu dulceţuri pentru că Cc. Preoteasa să-şi mai hrănească şi îndulcească văduvia. Aşa că tânărul Dudău, când se suì în tren, aveà, în afară de merindele aratate, c'am la vr'o 900 şi cevà de leişori la chimir,.... că tot chimir purtà pe atuncea.

Ajuns în gara de Nord, unde-l aşteptà cu nerăbdare prietenul Achil Popescu, încărcară în o birjă merindele, se suiră într'alta şi alaiul porni spre strada Rinocerului unde locuià văduva Popeasca, într'o căsuţă micà şi pe jumatate în pământ. Câinii mahalalei, cam nedeprinşi cu atâta alaiu boieresc, începură să urle a zaveră, iar biata preoteasă, ieşì la poartă fără papuci, numai în ciorapi cu tulpanul desfăcut şi inima săritù, socotind că vin pojarnicii!!

După ce s'au descarcat bagajele şi se dădù drumul birjelor, Ghiţă luă în stăpânire odăiţa lui, foarte curăţicà de alt fel, deşì cam igrasioasă; predete merindele şi dulceţile gazdei şi îi numără două zeci de hârtii a două zeci lei una, pentru zece luni; după învoiala ce o avusese de mai înainte adicà a patru zeci de lei pe lună. Biata femee, care de la moartea răposatului, nu mai văzusă atâţia bani gramadă, fu foarte mulţumità; dar când îi mai spuse şarlatanul că, dacă îl va îngriji bine, Cc. Costache a hotărât să-i facă toată viaţa ei o pensie de 50 de lei pe lună, nu mai ştiu cum să-şi mai arăte recunoştinţa, de şi o înştiinţase că asta nu se va întâmplà decât peste doi ani, când va fi să plece în străinatate. Avù prevederea să-i mai spue că vor mai venì din când în când bani pe numele ei, dar că aceştia sunt ai lui, care le trimete Boerul pentru scopuri politice şi ca să nu dea de bănuit guvernului îi trimete pe numele ei. Ea să iscălească numai de primire, dar că se va duce numai el la Poştă să-i ridice.

Bine Maicà, bine, zise băbuţa. Fie voia boerului şi a D-tale! Mie nu-mi trebue alţi bani, că destul mi-aţi dat, D-zeu să vă înzilească şi să vă fericească!

Achil nu erà aşa de lesne crezător. Nu bănuì însă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nici el că banii ce-i va primì Ghiță în felul acesta ciudat, sunt chiar ai măsei; dar fiind că erà om cu morală modernă, socoți mai degrabă că sunt trimiși lui Ghiță de vr'o cucoană bătrână, în ascuns de barbat, sau de rude. Ce aveà el cu asta? Bine că se procopsise băeatul. Ei erau mulțumiți; că unde mănâncă doi se mai găsește și pentru al treilea; luminatul, încălzitul și spalatul erau tot aceleași, doar cevà muncă mai multă pentru mama; dar unde mai pui că peste doi ani, o să aibă 600 de lei asigurați, afară de ceia ce le rămăsese de la tata și de ce v'a mai puteà câștigà el.

Din toată daravera asta, și D-nul Ghiță avea pentru ce să fie mulțumit. Las că pusese mâna pe banii și pensioara babei; dar își asigurase mâncarea și locuința aproape pe un an de zile, căci 80 de lei pentru cele două luni de vacanță îi vor fi lesne de găsit în cazul când nu s'ar mai duce la Vultureni. Își puteà dar alcătuì un budget de petreceri, de peste o mie de lei pe an, numărând cei 600 de lei, care trebuia să le primească pentru babă și 500 ce-i mai rămăsese în chimir.

Era deci timpul să-și preschimbe chimirul în Portofel. Destul, își ziceà el, cu hainele țărănești; portul întunecaților analfabeți, nu se mai potrivește unui tânăr luminat cum sunt eu. Voiu pastrà numai din acea îmbrăcăminte cât va fi trebuință pentru amăgirea proștilor din Vultureni, de voi mai merge acolo, ori pentru a face pe țaranul de Carnaval la vr'o serbare patriotică, sau la vre un bal mascat.

Și în adevăr cu vr'o trei sute și ceva de lei, se îmbrăcă cât un baron, pe la haine gata și pe la desfaceri. Numai pe două rânduri de haine, dădù nouă zeci de lei; cu patru zeci de lei, luă de la un telal, un palton de iarnă, nou nouț și pentru care se jură bietul ovreu, că dăduse o sută. Apoi vr'o două părechi de ghete a treisprezece lei. O duzină de cămași colorate a douăzeci lei, de la un faliment. Tot de acolo își luă ciorapi, mănuși, fel de fel de cravate, gulere, manșete, botoni, umbrelă și baston; că erà un adevărat chilipir și nu le-ai fi cumparat pe toate de la prăvălie nici cu prețul îndoit. Norocos cum erà la târgueli, mai dădù

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi de alt chilipir: cumpără de la văduva unui funcţionar, care împrumută bani pe amanet pe când erà în viaţă, un ceasornic de aur, cu două capace, numai pentru două zeci şi opt de lei.—Unde erà văduva la ananghie şi nici nu ştia preţul lucrurilor! — La această sculă, Ghiţă anină cogeamite lanţ de corabie în similor, de părea că face cinci sutare pe când îl luase cu doi lei pe Calea Victoriei.

Se aşezase după cum vedeţi, cât se poate de bine. Ca să fie mai liniştit din partea învăţământului, o prezentă pe mama lui Achil ca corespondenta lui la Liceu, unde erà înscris deacum ca extern. Ca femee onorabilă şi mama unui elev fu primită, fără nici o împotrivire, aşa că tot ea primeà şi notele proaste şi observaţiile care curgeau ca ploaia, fără ca să le poată ceti. Ghiţă nu se sinchiseà de ele şi se gândeà acum să mai găsească vr'o babă sau v'un funcţionar bătrân, pentru a-i face pensionarii lui Cc. Costache, în întocmiri asemănătoare, când îi venì vestea, despre moartea binefăcătorului său!

Mai întâi ramase ca trăsnit, văzându-se dintr'o zi într'alta, fără sprijin, fără pensie, şi silit poate să se reîntoarcă la bătătura lui tat'seu, ceia ce nu erà de admis! Dar când primì o scrisoare din partea Cc. Anicăi, prin care îl încredinţà că răposatul nu-i uitase nici pe dânsul nici pe văduva Popescu, în diata pe care o făcuse înainte de moarte, se liniştì cu totul, bucurându-se chiar că dăduse prilej, Cc-lui Costache, de a-şi face de acum cheful în grădinele Raiului, sorbind cafele şi scoţând la rotogoale din ciubucul cel mare. Mai bine aşa gândeà el, că poate-mi retrăgeà bătrânul pensia de ar fi aflat că m'au eliminat de la Liceu pentru absenţe nemotivate şi rele purtări.

Măsura aceasta aspră fusese o adevărată persecuţie din partea Ministrului, care fără ca să-l fi văzut în ochi, presimţise în tânărul Licean, un puternic adversar politic pentru viitor!

Câţi externi duceau o viaţă şi mai veselă decât dânsul, dispunând de mijloace mai multe, sau fiind oamenii partidului şi nu le ziceà nimene nimica!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aşà că văzându-şi calea închisă spre carierele de stat, se hotărâ a-şi îndestulà dorul de lumină şi de cunoştinţă, înscriindu-se la o Universitate mai mare, clădită numai în piatră cubică, asfalt şi bazalt artificial şi care poartă falnicul nume de *Caldarâmul Căii Victoriei*. Acolo se învaţa adevărata carte a vieţii reale, fără altă cenzură decât a gardiştilor şi ori cine se poate luminà şi pătrunde în ea, fără ca să i se ceară diplome de absolvire de pe la alte şcoli!

Se puse dar cu foc şi dragoste la învăţat. Toţi profesorii lui îi preziceau un viitor strălucit, nu numai în capitală, căci faima lui se va răspândì în curând şi peste hotare şi în întreaga lume, făcând onoare numelui de Român în vreun *match* internaţional de biliard! Bine înţeles că e vorba de profesorii de biliard, că pe cei de la Liceu, care-l dăduseră afară, Ghiţă nici catadisceà să-i mai salute când îi întâlneà pe stradă. Nişte analfabeţi vânduţi guvernului, pentru o biată leafă de trei sau patru sute de lei pe lună.

Ş'apoi ce viaţă plăcută unde petreci, înveţi, te luminezi şi în loc să te coste, mai scoţi câte cevà de eşti dibaciu.

Aşà de pildă:

La cafenea, când se ducea, (şi se duceà mult, mult de tot! Mai des chiar îl întâlniai acolo decât acasă) nu plăteà consumaţia decât atunci când nu găseà vr'un prieten sau cunoscut, să-i facă cinste; ceia ce se întâmplà foarte rar, săci aveà grijă, înainte de a intrà, să se uite prin geam; iar de luà tacu în mână, apoi ştia că esă la sigur cu cinci lei câştig; dacă nu mai mult.

La teatre aveà intrarea gratis, unde erà prieten cu suflerii, sau vr'un artist mai mare, de la teatru Naţional, îl luà cu dânsul în turneu de provincie, însărcinându-l cu bagajul şi rechizita, ba la nevoie făceà şi pe sufler când acesta aveà rol pe scenă.

Se încercase şi în arta dramatică o dată. Nu că nu aveà talent,... erà dinpotrivă înzestrat cu o mimică naturală şi destul de bunicică;... dar ce folos dacă nu aveà noroc la scenă?! Intr'un rând i se încredinţase în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tr'o dramă cu şapte omoruri şi unsprezece tablouri, rolul fiorosului asasin. Un caracter de acelea cum îi plăceà lui Ghiţă: care fac treabă multă fără a deschide gura. Treaba merse de minune; vârâse dejà pumnalul în vr'o şase inşi fără nici o mustrare de cuget şi publicul îi admirà mimica; mai ales când îşi ştergeà pumnalul înroşit de sânge, aplauzele deveneau furtunoase. Ii mai rămăsese să ucidă numai pe răzbunica copiilor care-l aşteptà culcată într'o cameră de otel, şi în care asasinul Ghiţă trebuià să pătrundă pe fereastră cu pumnalul în dinţi. Dracu vrăjì însă, că tocmai când săreà cu uşurinţă de pe pragul ferestrei, un picior i se aninà de privaz în cât bietul Ghiţă se lungì pe podele cât erà de lung, ca atunci când cu oala cu borş! Publicul nesimţitor se pornì a râde, iar nenorocitul artist, o pornì cu fuga în culisă, lăsând toată treaba baltă, pe când biata victimă se întrebà de sub plapomă, de trebuia să se scoale acum pentru ca să se asasineze singură ori să-şi prelungească somnul prefăcut. Noroc că D-nu Director dădù singur drumu cortinei, scoţîndu-şi victima din nedumerire, iar pe Ghiţă din numărul artiştilor cu viitor mare! Ghiţă avù bunul simţ a nu se încăpăţînà şi fiind că aveà plămânii sănătoşi, se mulţumì cu rolul de sufler, la ocazie.

Iată dar că pe lângă câştigurile de la bileard, mai aveà şi câştig la teatru; iar înzestrat fiind cu o frumoasă voce de bariton, mai câştigà cântând pe la corurile bisericeşti vr'o 20 lei pe lună; căci notele le învaţase la Vultureni, şi citeà binişor muzica.

Câte coruri bogate nu aflà el pe trotuarele capitalei cu care îşi împodobeà şi inima şi judecata.

Pentru un om care ştie să vadă, să audă şi să priceapă, ce taine nu se desvălue acolo?!

Cunoşteà bine de acum şi în toate amănuntele lor, diferitele chiuluri pe care le poate trage un tânăr, fără ase împiedecà de D-nu Comisar respectiv a raionului şi aceasta începând cu birjarii, apoi cuconiţele şi isprăvind cu căzăturile bătrâne, ahtiate după aguridă, sau poamele necoapte!

Politica de partid nu mai aveà pentru el nici o taină,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu erà întrunire publică, fie guvernamentală fie opoziţionistă, pe care să nu o împodobească cu prezenţa lui şi a partizanilor săi, toţi tineri cu aceleaşi vederi largi şi îndelungată experienţă, buni pregătiţi ca şi el, pentru a luà destinele ţărei din mâinele babalâcilor! Căci aveà părerile sale făcute asupra oamenilor noştri de stat începând cu M. S. Regele căruia îi spuneà deadreptul Carol, şi isprăvind cu profesorii de Liceu pe care aveà mare ciudă.

Aşà de pildă: Ion Brătianu nu fusese de cât o căzătură de la paş'opt; Lascar Catargiu un işlicar corcit cu fanarul! Erà ştiut că Ţarul Rusiei, pe când erà la noi, îl prinsese pe Sturza cum îi rodeà rublele cu dinţii şi la 1888, de nu veneau Conservatorii, vindeà Transilvania Ungurilor! Carp? un smintit! Maiorescu? un mocan care cautà să procopsească pe fraţii săi de peste munţi! Manu? un grec care s'a temut să treacă Dunărea cu divizia lui! Intr'un cuvânt, toate ocărurile josnice, mincinoase şi nesăbuite, pe care ziarele politice le împroaşcă în vâltoarea luptelor de partid asupra tot ce e mândru, înalt şi luminat în ţara aceasta, Ghiţă le luà de bune şi adevărate, alcătuind din ele crezul său pentru viitor.

In politica externă, precum şi în înaltele concepţiuni sociale, aveà şi acolo crezul lui făcut gata, în urma unor cugetări adânci şi îndelungate discuţiuni cu adevarate genii şi apostoli ai omenirei, întâlniţi cu toţii prin cafenele şi berării.

Aşà de pildă: *Patria Română* erà un cuvânt frumos care-ţi umpleà gura şi care erà bine să-l rosteşti, amestecându-l şi cu altele, ca: *Ştefan şi Mihai, fraţii înstrăinaţi, pământul sacru a neamului* şi altele; dar numai la ocazii şi după un oare care număr de halbe de bere când umbli pe trei cărări cântându-l pe *Deşteaptă te Române*! Să te fereşti numai a le da drumul în inimă, că ajungi chiar a le crede cu tot dinadinsul şi intri în rândul proştilor! Ba nu zeu: ce este acea Patrie Română, decât o sumedenie de Munţi, de dealuri, de văi şi de câmpii, acoperite cu ierburi şi copaci, udate de ape; iar pe această întindere s'au clădit sate şi oraşe,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

locuite de oameni. Apoi toate ţările lumei, nu sunt alcătuite la fel? unele mai mari altele mai mici! Oamenii nu sunt tot oameni pe întreaga suprafaţă a pământului? Că unia sunt smoliţi, alţii albi, alţii galbeni, cafenii, sau roşi; ce e cu asta? Unde au bătut, din loc în loc pe crerii munţilor, nişte stâlpi pentru ca să se ştie unde începe Patria Română, punând de o parte şi de alta nişte trântori chemaţi la noi *grăniceri*, iar dincolo *finanţi*, hrăniţi şi plătiţi degeaba, ca să oprească lumea să treacă dintr'o ţară într'alta, asta însemnează oare că ei pot oprì nourul, vântul şi ploaia, de a trece peste capul lor fără ca să le ceară voie?! Trecuse şi Ghiţă graniţa odată, când se dusese cu o trupă tocmai la Elöpatak, şi văzuse câte formalităţi plicticoase se cer trecătorilor, numai în scop de a stoarce bani de la bieţii oameni, pentru ca să-şi poată Patria Română şi cea Ungurească întreţine sute de mii de alţi trântori, oploşiţi unia prin cancelariile guvernelor, hrănindu-se din sudoarea poporului; iar alţii trăind prin lagăre, hrăniţi tot din acea sudoare şi învăţând meşteşugul de a ucide, arde şi tăià cât mai multă lume la comandă, fie pe fraţii sau părinţii lor, iar la urmă, pentru a murì, ca nişte dobitoace sau a rămâneà schilozi, de hatârul gogoriţei de Patrie!

Oare pentru ca un neam de oameni, a găsit cu cale să se aşeze într'o anumită parte din suprafaţa pământului şi a bate de jur împrejur nişte stâlpi zicând: acesta e pământul nostru, ţărâna aceasta, iarba şi copacii de pe ea, apele care o întretae şi o adapă, se preschimb întru ceva? Prin ce minune devine el pământ Românesc? Prin dreptul de vechime? Să-l înapoiem atuncia Dacilor de la care l'am luat. Prin dreptul cetui mai tare? Atunci de ce să ne împotrivim, când un neam mai numeros, sau mai tare, ar veni să vi-l răpească?

Cine se face stăpân pe un lucru care poate fi trebuincios şi altuia, este un hrăpăreţ, fie el neam, sau nu. Cine strânge şi adună mai mult decât îi trebue, aduce pagubă celuia ce nu are de ajuns şi devine vătămător. Dacă Stan a furat de la Bran un lucru oare-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care, dovadă că-i făceà trebuinţă; iar dacă Brau s'a lasat a fi furat, dovadă iar, că de acel lucru aveà mai puţină nevoe decât Stan, ori că n'a ştiut să-l păzească şi să-l apere; prin urmare erà nevrednic de dânsul! Pentru ce dar armată, legi, judecătorii, poliţii şi tot felul de cuiburi de trândăvie, costisitoare, zadarnice şi desfrânătoare?! *Capitalul şi propietatea*, iată singurile şi adevăratele duşmane ale omenirei! Iată pentru ce Ghiţă erà şi duşmanul evreilor, pentru că sunt strângători, hrăpăreţi şi prin urmare vătămători; iar nu pentru că sunt de alt neam şi că au răstignit pe unul de ai lor, acum 1892-de ani! Iată pentru ce Ghiţă urà cu patimă pe negustori, pe propietari, pe răzăşi, pe clacaşi, într'un cuvânt pe toţi care deţineau cevà, agonisit, sau moştenit, căci toţi până la unul, erau nişte răi făcători, care-şi însuşeau lucrul tuturor.

Teoria aceasta de ură obştească, nu o hrăneà numai pentru cele materiale; dar o ridică mai sus, la cele imateriale.

Cine se mângâe cu nădejdii deşarte, este un tâmpit, un prost, sau un faţarnic, care vrea să înşele lumea; iar cine îndrăzneşte să creadă în prostiile trecutului, ori nu împărtăşeşte pe deplin credinţele lui Ghiţă, este un duşman care trebue ars pe rug, în folosul omenirei.

Nici o casă, nici o batjocură nu e deajuns pentrù asemenea oameni; căci numai ast-fel va pierde lumea încrederea într'înşii!

Unde-şi face pasărea cuibul îi e şi patria; aşa trebue sa facă şi omul! Iar cuibul să şi-l facă de câte ori şi cu cine va voi să trăiască cu dânsul! Când unul din doi se satură de cellalt, n'are decât să-şi ia sborul! Ast-fel numai, se va puteà curmà desfrâul ce se desfăşură nerusinat pe Calea Victoriei, odată cu aprinsul felinarelor!

Ast-fel să cugete şi să vieţuiască adevăratul om luminat, cunoscător al vieţii, omul viitorului, *supra-omul*, care se va fi înalţat mai pre sus de proastele prejudecăţi ale unui trecut întunecat! Acesta nu mai poate face binele pentru bine, folosindu-se mai întâiu lui,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iar pe urmă omenirei întregi; iar nu cutărei sau cutărei adunături de oameni, unită numai pentru a hrăpi!

Iar pe urmă când îi vine ceasul a reîntrà în deşertul din care a eşit, ori care ar fi el şi ori urme ar fi lasat pe pământ, să i se arunce hoitul în foc, pentru ca să nu prindă loc mai mult decât un pumn de cenuşă şi să nu supere pe alţii cu mirosul! . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

O măreaţă şi cu adevărat românească, întruchiparea spiţelor trecute! In care ai iubit şi ai crezut; tu care după ce te-a părăsit soaţa vieţii tale, ai ştiut s'o iubeşti şi dincolo de mormânt, rădicând pentru ea biserica de Piatră din Vultureni, icoana neclintitei voastre credinţe şi a credinţei neamului; tu care ai iubit cu osârdie până la moarte pământul sfânt a strămoşilor, crescându-ţi lastarele în dragostea de ţară şi în credinţa viitorului ei! Desbrăcatu-te-ai de haina cea lumească atunci când ceasul ţi-a sunat pentru a te îmbracà în acea vecinică de lumină, de bunătate şi de adevăr! Ai plecat fericit pentru că asta ţi-a fost aşteptarea şi că ai dobândit-o! Credinţa şi nădejdea în viaţă; credinţa şi mângâerea în moarte! Pus-ai să-ţi aşeze trupul pe o culme înaltă de deal pentru ca umbra ta de Român să se întindă macar o clipă, peste hotarele ţărei, dar tot în hotarul neamului pe care ţi-a fost dor să-l vezi redeşteptându-se şi pe care îl voiai mai mare, tot mai mare şi reîntregit!

De pe culmile unde sălăşlueşti acum în fericirea vecinică, întinză D-nul sub picioarele tale, o maramă atât de groasă, ca nici ochii tăi sufleteşti să nu poată străbate vremelnica, dar scârboasa ceaţă care întunecă minţile a vr'o câte-va sute de Români rătăciţi!

Zic sute, pentru că abia am ajuns cu povestirea în 1892; astăzi însă în 1907 a-şi puteà însemnà poate câte-va mii! Iar ajungând chiar la acest număr mare pentru cei rătăciţi, numărul propăvăduitorilor acelor teorii frumoase, care au sdruncinat şi întunecat acele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

criere sănătoasă altă dată, nu s'ar puteà numarà nici cu sutele.

In zadar însă le vor fi silințele! Pentru că asemenea gândiri nu sunt în firea neamului nostru și nu pot prinde rădăcini în el! Dacă ne vor tulburà vremelnic, nu vor puteà distruge datinile și dragostele neamului, care este unul și de o ființă și nu se poate învrăjbì! Românul năpăstuit, ajuns în închisoare, scrie nevestei să-i aducă boii și copii, să-i mai vadă odată; și îi îmbrățișează cu aceiași dragoste pe toți, oftând că nu se poate aduce casa și ogorul, ca să le sărute și pe acele.

Groaznic la mânie, Românul nu mai iartă dar are și darul uitărei! Bănuitor adesea, este cu toate acestea lesne crezător! Dar ceia ce nu știe Românul, ceia ce nu poate, nu cunoaște și n'a cunoscut nici odată este acea ură trainică și neîmpăcată! Urăște și el, cât sufere! S'a trecut durerea? S'a dus odată cu dânsa până și amintirea răului! Din câți suntem azi, care am avut rude sau prieteni omorâți peste Dunărea, cine oare mai îi urăște pe Turci?

Din nenorocire, goana noastră către propășire, ne-a făcut să-i scoatem pe mulți din teapa lor, fără ca să le putem da și armele de trebuință pentru a se luptà în viață. Necăpătând decât o spoială de învățătură și de bună creștere, nu am putut ajunge decât la jumatate de conștiință și de judecată! Părăsind, fără a le cunoaște și pricepe, credințele, dragostele și datinele neamului, pentru că noi cei dintâi i-am învățat a le desprețuì, s'au pătruns de obiceiuri, trebuințe, moravuri și însușiri chiar, luate din alte neamuri, împrumutându-le până și joasnica zavistie și neagra ură, amândouă atât de protivnice firei românești! Iar schirosele zavistiei și ale urei neputându-și înfipge colții în tulpina unuia și aceluiași neam, pentru ca să-l învrăjbească între ai săi, s'au încuibat în câte o mlădiță mai bicisnică și singuratecă! Aiurea dar, ura și zavistia claselor între clase; la noi, ura și zavistia declasaților în potriva tuturor claselor sociale! . . . . . .

. . . . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iar tu sărmană jertfă a veacului de astăzi și a greșalelor veacului trecut, tu care, ai fi putut trăi fericit, luminat și mândru, iubindu-ți legea, neamul, streșinul și ogorul, iată-te pierdut de pe acuma; pentru că veninul, cu care ți-au otrăvit inima, se lecuește a nevoie și i se va găsi leacul, atunci când va fi prea târziu pentru tine, sermane Ghiță!

Crezând că urci o culme unde vei fi ferit de amărăciunile muncii și ale datoriei, ai și pornit spre vale, ca emetele munților, afundându-te tot mai iute, tot mai adânc, zdrobindu-te sub povara întunecoasei prăpăstii, care s'a deschis nemiloasă și de neînlăturat, sub picioarele tale.

CAPITOLUL XII

Pe aceiași cale

Viața aceasta slobodă și plină numai de plăceri morale, de înalte cugetări și de învățături practice, țină aproape doi ani, cu toate că Cc. Grigori își cumparase, în toamna anului 1893, o frumoasă casă din strada Lascar Catargiu, numită pe atunci strada Amzei, și se așezase în capitală, precum știm, cu scopul de a duce pe Eugenița în societatea înaltă.

Prin ce minuni de dibăcie putù, vicleanul Ghiță să ascundă tuturor adevărata stare a lucrurilor, ar fi prea lung a o spune cu de amănuntul și v'ași plictisi. Când în primul an se duse de vacanțele mari la Vultureni, se lăudă cu succesele ce le repurtase la Liceu, însă arătă o mare disperare pentru că rătăcise toate premiile sale în tren. Unia crezură, alții se mai îndoiră, până când primi o scrisoare de la Achil prin care-l anunță că pachetul cu premii a fost găsit de comisarul gării de Nord pe o canapea în sala de așteptare, și prin care-l întrebà dacă trebuià să i le trimeată la Iași și pe ce adresă ? Ghiță arătă scrisoarea și toți fură de părere să le lese la București, având a le aduce la anul, odată cu cele ce le va mai capatà.

Apoi din multele pățanii ce știù să le povestească

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu haz, ca întâmplate lui din pricina portului țărănesc, izbuti să-i facă pe boieri, să-l silească a se îmbrăca de acum în haine nemțești. Nu tot aveă să meargă anul viitor la Grignon? Acolo ar fi alergat strengarii de stradă ca după urs, văzându-l așă costumat și eră bine să se deprindă mai dinainte, cu portul străin, ca să nu pară stângaciu. Ba îi mai și dădură și bani ca să-și cumpere o garderobă care-l aștepta, gata și purtată chiar, de aproape un an la București.

Cu sosirea familiei Vultureanu în capitală, primejdia crescù, nu e vorbă; dar e atâta departare între strada Amza și strada Rinocerului! Damite între un biet elev de Liceu, după cum îl credeau toți și familia unui om politic, care venise în București cu scopul de a-și mărită fata.

Drăguță și crescută cum eră, Duduia Eugenița nu aștepta mult, căci în carnaval îi fu logodna, iar îndată după sărbătorile Paștilor, se și cununà cu un elegant deputat, purtând un nume strălucit și fin al unui părinte de mai multe ori milionar. Apoi și Cc. Grigori, la prima remaniere a guvernului ce avù loc înainte de inaugurarea podului de peste Dunăre, fu silit să primească portofoliul Domeniilor. In asemenea împrejurări, cine mai aveà timpul să se ocupe și de purtările lui Ghiță Dudău!?

După retragerea însă, a cabinetului Conservator și după ce se mai liniștiră lucrurile, Cc. Grigori se gândì cu tot dinadinsul a îndeplinì voința lui Cc. Costache, cu privire la Ghiță și îi cerù acestuia actele sale de studiu ca să poată scri la Grignon spre a da și luà toate informațiile necesare; așa că, la începerea cursurilor să-l poată trimite direct acolo, fără ca să se mai ivească greutăți din pricina vre unei lipse de forme. Căută bietul Ghiță se mai tărăgăneze lucrurile dar i se înfundă de astă dată, căci Cc. Grigori pierzând răbdarea, se duse într'o zi la liceu și află tot adevărul!

Tot în ziua aceeà, vicleanul nostru, fără a bănuì nimica, se înfățișà zâmbitor în cabinetul de lucru a fostului ministru, zicând că chiar acum a vorbit cu D-l Director care i-a făgăduit actele pentru sfârșitul lunei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

viitoare, de oare ce luna aceasta e foarte ocupat, având a prezidà o comisiune alcătuită de guvern. Cc. Grigori se înroşi la obraz, se sculă de la birou, îl luă pe Ghiţă de ureche, îl prohodì din cabinet în salon, din salon în antreu, iar din antreu îl ajută să coboare scările cu vârful ghetei sale de lac, lovindu-l mai jos de cât şirea spinării!

Auzi?!! Să-l ia ciocoiu de ureche! Să-l lovească nu ştiu unde, cu talpa piciorului!! Pe el om de două zeci de ani! Mai învaţat şi mai luminat de cât dânsul, cu tot Ministerul lui de babalâci răsuflaţi!!! Iată dar cine-mi sunt şi boerii! Cum calcă onoarea bietului popor!!! Bine că nu m'a şi lungit la scară să-mi aştearnă două zeci şi cinci de harapnice, cum le este obiceiul, după ce se îngraşă din sudorile noastre îşi ziceà Ghiţă, galben de furie şi arătând pumnul său vânjos, coşurilor palatului ce se mai zăreau în depărtare! O! Din acea clipă de urgie, jură o năstruşnică şi verde ură aristocraţiei întregi şi în deosebi familiei Vultureanu, pe care o înjură cât îi luà gura!

Dar nu se mulţumì numai cu atâta, căci nu numai ura îi clocoteà în vine,-dar şi dorul de răzbunare! După ce se încredinţă bine, că Cc. Grigori nici nu se gândise a cuprinde şi pe văduva Popescu, în mânia lui şi că pensia erà inatacabilă, nu pregetă a trimite Cc. Aglăiţei şi barbatului ei, fel de fel de anonime murdare, cu scopul de a le zdruncinà fericirea casnică. Apoi împrietenindu-se la cafenea cu redactorul unei dintre acele fiţuici murdare, care nu-şi pot menţine oftigoasa lor viaţă, de cât subvenţionate de un partid spre a aruncà cu noroiu în celalt, desvăluì acestuia pretinsele hoţii şi călcări de legi, făptuite de Grigori Vultureanu în puţinele luni în care deţinuse portofoliul Domeniilor! Te minunai cum în aşà scurtă vreme, un singur om putuse făptuì atâtea crime!!

Când prind însă a curge belele pe capul omului de ţiu lanţ; iar câte odată dintr'o nenorocire iesă şi un bine. Aşa de pildă eroului nostru nu-i mai rămăsese de cât un an până la recrutare. Prin înrăurirea lui Cc. Grigori ar fi putut obţine amânarea ca să-şi complec-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

teze studiile în străinatate, iar pe urmă să facă stagiul de un an. Pe când acum o să gogească trei ani deplini în cazarmă, cu toți borșarii, cu toți inculții de soldați și de sergenți și lasat în voia vr'unuia moș Teacă de căpitan. Nu știa el ce pățise bietul Bacalbașa în oaste?! Așa că supararea lui nu erà mică. Apoi și bietul Achil Popescu, ieșind asudat de la un bal mascat dat în Sala Eforiei răcì atât de rău, că apucat de peri pneomonie dublă își dădù sfârșitul a noua zi, după toate regulele științei medicale.

Biata preoteasă cât pe ce să se ducă după feciorul ei, făcând prin asta o nouă economie Vulturenilor. Nebună de durere, resgingeà ori ce mângâere, ba chiar și ori ce hrană, zicând că nu mai aveà de ce să mânânce, că nici Achiluță sarmanul de el, nu mai gustà mâncarea. Să i-l aducă de unde-l'o dus și atunci o să se mire o lume întreagă cât o să mânânce ea de bine și cu poftă! Cu mare ce-o hrănì primele zile cu colivă, zicând că și Achiluță o gustă pe ceea lume, și că o va primì mai cu drag din gura ei, decât din a calicilor și a popei. Apoi din colivă trecù la sărmăluțe, de la sărmăluțe la curcan fript și din pomană în pomană, ajunse baba a-și face obiceiul ca toți oamenii. Ca s'o mângâe îi spuse că Achiluță îi apăruse în somn după pomana de trei zile și-i poroncisă să-l înlocuiască pe lângă măsa și să-și schimbe de acum și numele, ceia ce a și făcut chiar la biserică și la Primărie în neștirea ei, și de acum trebue să-i zică și lui Achiluță, cum îi ziceà răposatului, căci s'a lepădat de dragul ei, și de tată și de mamă și numai vrea să știe decât de dânsă; că Cc. Costache i-a lasat cinci zeci de lei pensie, cât o trăì și că o să-i primească regulat din trei în trei luni căci se înțelesese cu Cc. Grigori să nu mai aștepte pentru asta ca să plece el în străinatate, unde nu mai vrea să meargă ca să nu o lese singură; că s'a hotărât de acum să-și caute o slujbă unde-va în provincie, unde nu-l cunoaște nimene și vor puteà trăi mai eftin, ba chiar bogați; căci cu ce mai aveà, cu pensioara și cu leafa lui, ori trăì ca niște pașale! Biata văduvă primi cu înduioșare să facă voia lui Achiluță, care se oste-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nisé să vie tocmai de pe lumea cealaltă ca s'o spue; deşi îi părù cam rău, că să adresase lui Ghiţă care îi erà numai prieten şi nu chiar ei deadreptul, care îi erà mamă bună. La început, îşi mai dădeà uneori în petec, dar se obişnuì degrabă şi din Achiluţă nu-l mai scoteà.

Cu rânduiala asta având actele lui Achil, care fusese de o vârstă cu dânsul şi căruia îi şi samanà întru cât-va; dar având şi mărturia văduvei Popescu, care intră busna şi nepoftită în camera consiliului de revizie şi îngenunchind, începù să se bocească strigând: «nu mi-l luaţi maică, nu mi-l luaţi! Că atâta odor am şi eu să-mi susţie bătrâneţile» fu şters îndată din controale ca unic fiu la mamă văduvă şi saracă.

Pe când lucrà cu atâta dibăcie ca să scape de armată, întrebuinţà influenţa Redactorului de Ziar de care am mai vorbit, pentru ca să-l recomande sub numele de Achil Popescu, noului prefect de Constanţa, care până să instaleze şi să-şi ducă familia acolo, erà mai des la Bucureşti decât la post. Se puse cu multă gentileţă la dispoziţia lui, făcându-i fel de fel de comisioane şi, ca răsplată, fu rugat să primească a girà poliţia din Cerna Vodă în calitate de subcomisar de ocamdată, comisarul de acolo fiind grav bolnav într'un spital din capitală şi cu puţină nădejde de scapare; iar îndată ce locul va rămâneà vacant îl va înaintà comisar şi titularul postului.

Pentru un spirit independent şi luminat, erà o crudă jertfă şi o umilire să treacă din om liber, nedeprins a-şi datorà existenţa decât muocii sale cinstite, în rândurile trântorilor care se hrănesc din sudoarea poporului! Se supuse însă soartei şi primì, că erà şi acesta un mijloc de răzbunare împotriva putregaiurilor scârboase care se numesc Patrie şi societate. Prin jafurile şi asuprirele ce le va face tot mai nesuferite poporului şi ast-fel va grăbì sosirea vremurilor celor mari, de libertate, de lumină şi de frăţie universală! Şi avù puterea de voinţă, uitarea de sine, de a părăsì frumoasa capitală, cu înţeleptele ei plăceri, pentru a se înmor-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

mântă într'un orăşel de provincie, martir al unei idei mari, menită a deşteptă şi reînvia omenirea.

Prin stăruinţa D-lui Prefect, căpătă liber parcurs pentru el, familia şi bagagiu până la Giurgiu. Ajuns acolo, se duse seara, după sfatul unui chelner de la otel, la un şantan unde se adunau căpitanii de remorchere şi avù norocul să facă cunoştinţă cu unul *Achilea Stavropulos* care plecà a doua zi deadreptul la Sulina cu nişte şlepuri, dar trebuià să acosteze la Cerna Vodă pentru a mai luà unul de acolo. Căpitan Stavropulo dejà bine dispuş ca şi D-nu *Ipocomisari şi chiema Achilea*, aflând că mai este şi viitorul Astinomos (poliţai) apo tin Ţernadova, unde aveà adesea interese şi daraveri, îi propuse îndată să-l ducă la post, fără nici o cheltuială. Bagajele se vor încarcà pe un şlep, iar D-nu Ipocomisar şi *Mama di la Dimialui* vor aveà salonul Remorcherului la dispoziţie. Apoi pentru a întări amiciţia crescândă îi oferì şi o sticlă de Şampanie, la care bietul Ghiţă fu silit să răspundă cu alta. Grecu nu se lăsă învins, vinurile şi lichiorurile începură a se perindà una după alta, şi se încarcà socoteala rău de tot. Cu groază se întrebă acum noul Subcomisar, dacă nu iar fi venit mai eftin să ia bilete de clasa I pe un vapor de pasageri, decât să meargă aşa pe gratis? La spartul petrecerii, îi reveni inima la loc, căci Grecu se făcù foc când îl auzì că vrea să plătească ceea ce consumase la masa unui căpitan Elin! Aşà că Ghiţă scăpă numai cu frica şi paraponul de a nu-l fi băut pe Grec mai zdravăn.

A doua zi, sub splenditele raze ale soarelui de Aprilie remorcherul Amfitritì, remorcând şlepurile: Licurgos, Afroditi Pallas şi Penelopi, părăsì măreţ portul Smârda, bătând la pupă bandiera Grecească iar la catarg steagul tricolor, în onoarea lui Kirios Astinomus! Masa servită pe covertă erà îmbelşugată. Nici oule proaspete, nici zumi avgolemono (supă de orez dreasă cu ou şi lămâie) nici rizotto a la Milaneze nu lipsirà; iar la băutură amândoi Achilii se întrecurà cu vin de itaca şi chipriotico. Grecu politicos băù mai întâi în sanatatea lui Carlo şi-l vârâ pe Gheorgheos nu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai în al doilea pahar ; Achil răspunse închinând pentru înfrăţirea popoarelor şi a muncitorimei ! Grecului nu-i prea plăcù înfrăţirea cu hamalii şi cu turcalalele, dar n'avù ce face şi dădù paharul pe gât. Mersără aşa toată ziua, noaptea o petrecură în salon pe nişte canapele cam înguste, dar destul de moi şi curate ; apoi adoua zi după un prânz tot atât de bun şi îmbielşugat, zăriră ca o pânză de paiangen pe cer : erà măreţul pod Carol I ! Apoi trecură pe sub dânsul şi acostară în portul Cerna Voda, unde semnalându-se pandiera română de pe catarg, toţi fuecţionarii alergară la debarcader crezând că e vr'o înspecţie Ministerială care vine să-i surprindă, ori cel puţin D-nu Prefect în primblare de plăcere.

Bine înţeles ca un om luminat şi ferit de prejudecăţile unui întunecos trecut, nu puteà să facă deosebiri între diferitele neamuri puse sub oblăduirea lui. In ochii lui Achil, turc, arman, evreu, grec sau român, nu se deosebeau, decât prin avutul lor şi cât puteà capată de la fie care ; aceasta bineînţeles în nobila năzuinţă de a luà de la cei ce aveau prea mult şi a da celora ce nu aveau de loc. La luat nu întimpină nici o greutate, pot zice chiar că i se da fără ca să ceară, lumea de pe acolo fiind deprinsă de veacuri a-şi face datoria către oamenii ocârmuirei. La dat însă erà mai grea judecata, unde dau toţi fără deosebire, care mai mult, care mai puţin, după putere : Probă dar că cu toţii aveau de prisos ; căci de n'aveau, de unde erau să dee ? Imi veţi zice că de frică poate se împrumutau, sau îşi vindeau cealmalele. Dar cine împrumută celuia pe care-l ştie că n'are ? Iar dacă se desfăceau, ori se lipsiau, de celea ce le erau de neaparată trebuinţă, asta dovedeà că nu ştiau să-şi apere avutul lor şi prin urmare erau numai nişte nevrednici de a-l deţinea în paguba altor mai harnici. Aşà că ajuns la acest principiu nestrămutat : de a luà de la toţi, fără a da nimănui nimica !!

Cu toate avantajele (că aşà să chiamă în limba politienească) ce le aveà acolo, nu-i plăceà Cerna Voda, că prea erà în batia drumurilor şi puteà da cu ochii de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cc. Grigori sau de vr'un cunoscut, în drum spre băile de la Constanța. Norocul îl slujì și de astă dată, că bietul său șef care tânjea de atâta timp în spital, avù prevederea să moară înainte de începerea stagiunei balneare și D-nul Prefect, unul din rarii demnitari care se țin de vorbă, îl înaintă pe Ghiță în postul vacant, după făgăduință. Acesta cum se văzù cu decretul în buzunar, cerù concediu, *pentru interese familiare*, se duse la minister și obținù de acolo transferarea la Tulcea, unde de asemenea erà locul vacant, iar indatoritorul său tiz Căpitan Achilea, care aveà la Tulcea interese și mai mari de cât la Cernavoda, se grăbì a-i transportà bagajele și Mama D-lui Comisar Achil Popescu, la noua sa reședință.

CAPITOLUL XIII.

Eroul nostru la gurile Dunării

La Tulcea, văzù de îndată, fostul șef al poliției din Cernavodă, că se înșelase cumplit, cerând un post care, deși erà egal cu cela ce-l ocupase și mai ferit de responzabilitate, erà tot odată lipsit aproape de ori ce *avantaj*. Domnu Poliței, noul său șef direct, departe de a fi pe moarte ca celalt, erà un băiat plin de viață și de fumuri, care-l țineà în picioare la raport. Zbierà la dânsul ca la un gardist și nu permiteà avantajele, decât după ce-și luà el partea leului! Aveà spionii lui și cum primeai vr'un *cadou* fără să i-l aduci întreg și nevătămat la dânsul, te și da în judecată; iar dacă îți făceai datoria să i-l aduci, te miluià cu câțiva lei acolo, care nu plăteau nici osteneala drumului până acasă la el, de oare ce locuià la celalt capăt a orașului, ca să-și ascundă amanta. Lasă că hărtiile le iscăleà dimineața în așternut, dar serviciul și răspunderea ți le aruncà în spinare prin ordine scrise și delegații. Apoi pe câți nu trebuia să-i slugărești? Prefect, director, procuror, substitut, judecător de instrucție, tot complectul tribunalului, Ofițerimea toată și de toate gradele, până și consulul turcesc care se socoteà la el acasă și Consu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui Rusesc care se socoteà Ţarul tuturor pescarilor lipoveni din judeţ!

Erà cât pe ce să-şi ia omul lumea'n cap, când se făcù o vacanţă de Comisar la S-tul Gheorghe. Fără a pierde vremea, cerù postul care nu prea erà râvnit de alţii şi fu primit de îndată.

Acolo o nimerì bine de tot, căci leafa erà tot aceia ca la Tulcea (200 de lei), mai aveà şi locuinţă, apoi pensia babei. Cc. Popeasca erà foarte gospodină şi-şi făcù păsări, curcani, porci şi de toate cele. Primăria îi da locuinţa, încălzitul, luminatul şi o diurnă de 20 de lei lunar, pentru serviciile comunale ce le-ar fi priveghiat el cu dragă inimă, dacă ar fi fost înfiinţate. La băcănii şi la cârciume aveà credit *pe gratis* şi cadouri la zile mari. Cât despre icre şi peşte, nici mai pomenesc. Cine ar fi avut neobrăzarea a-i cere bani pentru aceasta? Aşa că viaţa nu-l costà nimica; doar masa D-lui Prefect când veneà cu consiliul de revizie şi a D-lui Subprefect când veneà în inspecţie! Dar când să se întâmple asta? Doar la vr'o schimbare de regim, când se primeneau şi cei mari. De când cu telefonul lui Edison, ce mai aveau boierii nevoie să se osteneascâ pe drumuri, când puteau administrà tot aşà de bine şi de la reşedinţă? Doar ca plăcere, primavara şi toamna, când nu prea sunt ţinţari mulţi. Mai erau însă alte avantaje, mult mai mănoase, şi pe care nu le cunoşteà nici D-nul Subprefect, da mite Prefectul şi cei din Tulcea, şi din ţară, care i-ar fi putut învidià locul.

Sfântul Gheorghe sau pe Turceşte Catarleţ, nu este decât un sat aşezat tocmai la revărsatul braţului celui mai oriental al Dunărei în marea Neagră. De şi comună rurală care prin ea însuşi abia dacă ar puteà face faţă cheltuliilor comunale, s'a înfiinţat acolo un comisariat de poliţie din împrejurările următoare.

Se poate spune, că în acel sătuleţ, se concentrează cel mai însemnat comerţ, de pescărie de pe o rază de peste şaizeci de kilometri împrejur. Teritoriul comunei se întinde pe lângă o fâşie de pământ între marea Neagră şi lacul Reazim, până la gura Portiţei, megie-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şindu-se acolo cu comuna Cara-Orman din judeţul Constanţa. Pe tot lungul acestei fâşii de pământ (adică peste 45 kilometri) sunt răspândite aşa numitele *cherhanale* sau pescării, care poartă fiecare numele proprietarului lor precum: cherhanaua lui Milano, a lui Tarduli a Vădanii, a lui Ichim etc.

Ele sunt toate nişte clădiri mai mult sau mai puţin lungăreţe, acoperite cu stuf şi alcătuite din lemne cătrănite pe din afară. Au unele în bătătura lor câte o gheţărie, iar toate nişte pari cătrăniţi pentru uscatul şi cârpitul năvoadelor. In lăuntru îţi amintesc mult cramele de pe la viile podgorenilor noştri, din pricina mulţimelor de butoaie care însă în loc de must, sunt tixite cu peşte sarat, atât de baltă cât şi de mare. Păreţii au *cadre* ca acele de pe vapoare, unde se odihnesc de la trei zeci şi până la o sută şi mai bine de pescari, întrebuinţaţi de fiecare cherhană, după puterea stăpânului. De obiceiu, la uşa de intrare se afla o despărţitură de scânduri, ca cu o cameră mică, unde doarme stăpânul când vine la cherhană şi unde îşi ţine *teşterele*, (adică condicele de socoteli) aceasta numai întâmplător, că de normă, duminicile şi sărbătorile, vin oamenii la sat. Cherhanalele sunt mai mult pentru pescuitul morunului, nisetrului şi a scrumbiilor. Fiecare stăpân de cherhană mai are dar o sumedenie de alţi pescari, răspândiţi în colibe prin baltă, şi de rostul cărora de multe ori nu mai poate da. Toată populaţia aceasta, cu adevărat flotantă, este sub oblânduirea D-lui Comisar de Catarleţ sub imediata lui privighere.

Nimene nu şi-ar puteà închipuì, că aceşti pescari, sau mai bine zis viţei de mare cu faţa de om, trăiţi mai mult în apă decât pe uscat, a căror bărbi şi păr, încălcite nu au, cu anii, alt pieptene decât valurile mării, altă hrană şi băutură timp de săptămâni întregi decât peştele şi apa verde şi clocită a bălţilor, sunt plătiţi mai scump decât un lucrător ceasornicar la Geneva! Nimene n'ar crede că prin salbaticii aceştia, se găsesc doctoranzi în medicină, studenţi universitari de tot felul, scapaţi din temniţile ruseşti, unia pentru delicte de drept comun, iar alţii pentru delicte politice

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi oploşiţi acolo fără ştirea nici a lui D-zeu nici a lui Vodă! Uitaţi de lume, uită şi ei lumea, se deprind cu noua lor soartă şi să tâmpesc încetul cu încetul, aşà că nici aceştia nu se deosebesc de ceilalţi.

Rar vre unul din doctoranzi îşi revine în fire, esă din starea de tâmpenie şi atunci, neputându-se întoarce pe pământul Ţarului care l'ar spânzurà, îşi ea libera practică de doctor, în ţara în care la oploşit; căutând în schimb s'o ferească cu ideile sale nesăbuite de semicult şi semi barbar, uitând de fraţii lui din baltă, venind numai câte odată să-i speculeze ori să-i împingă spre rău şi în dauna neamului românesc, care a avut prostia să-l infieze! Dărămise mâine Ţarismul, izbutească în Rusia acea confideraţie democrat-socialistă pe care eu o privesc ca o utopie,—şi veţi vedea, iubiţi cetitori, cu cine vor ţineà aceia pe care unia din D-v poate le-aţi votat împământenirea, de milă şi pentru ca să-i scapaţi de streang! Nici n'au ajuns aşà vremuri şi mulţi din ei au şi început a-şi arată dragostele lor, curate, cercând să asmuţească străinătea în potriva ţărei unde şi-au găsit adăpost! Vedeţi că sângele apă nu se face şi lupul nu-şi schimbă decât părul!

Dar să ne reîntoarcem la St. Gheorghe şi la pescarii ramaşi statornici acolo uniia de bună voe, alţii, de nevoe.

Să nu socotiţi cumva că nu li se plăteşte simbria după tocmală când vin la sat să se socotească. Tefterele despre care am vorbit mai sus, deşi conţin adevarate comori pentru un Psiholog, sunt ţinute la zi în cea mai perfectă regulă şi nici un parchet ajutat de cei mai dibaci experţi n'ar puteà găsì nimic de spus în potriva lor. Iată însă ce să întâmplă:

Ca să cumpere o pereche de cizme, o glugă, o pălărie sau stambă pentru cămaşi, pescarul ar trebui să facă patru zeci şi cinci de kilometri până la Sulina, sau opt zeci şi trei până la Tulcea şi în ambele cazuri ar trebuì să piardă o săptămână; căci cam cu săptămâna sunt tocmiţi. Apoi să-şi croiască şi să-şi coase singur camaşile, că la sat, nu să prea găsesc cusutorese. La stăpân însă găseşte totul gata, eftin şi bun.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvaniaro/mdrr1901-1932

Aşa că o pereche de cizme, ce o plăteşte numai cu patru zeci şi cinci de lei, ca şi pe calea Victoriei, îi ţine câte odată şi două luni, iar când a dat zece lei pe o camaşă, ştie că n'are grijă mai multe săptămâni! Se găureşte ea mai înainte pe unde e putredă, şi se descoasă, dar tot ţine; că doar camaşa nu e făcută ca să te apere de apă ci mai mult de arşiţa soarelui. Din această pricină când te uiţi la pescar în starea lui naturală, cam aduce cu boul balţat, tocmai din pricina găurilor de la camaşă.

Stăpânul nu începe nici odată socotelile înainte de amează, ca să dea timp bărcilor întârziate să se adune toate. Până atunci pescarul se adăposteşte de soare, la umbra.... cârciumei şi, pentru ca să se răcorească şi mai bine, bea pe datorie. Când îi vine rândul, bietul om păşeşte pe două căreri şi nu prea vede lămurit, dacă cele două cizme noi, pe care le-a şi îmbrăcat, alcătuesc amândouă o singură pereche, sau trei perechi cum i le-a scăzut stăpânul la tefter; apoi ţine bine minte că şi-a cumparat şase camaşi de cele a zece lei, una o vede că-i cam nouă nouţă şi-l cam roade la ceafă; dar ce s'au făcut cu celelalte cinci?.... numai haram mai ştie de seama lor. Bine că s'o miluit stăpânul să-i mai dea două hârtii (40 lei) pe veresie; că alt fel n'ar fi avut nici cu ce petrece; iar fiind că are două hărtii, se duce întins la cârciumă, unde începe cheful cel mare.

In acest local tot odată cârciumă, cafenea şi biliard; sunt băuturi pentru toate gusturile. Pe lângă vinul de Sarica şi Nicoliţel, sunt vinaţuri străine, romuri, cognacuri şi licheoruri, nici mai autentice, nici mai falşificate de cât cele din prăvăliile şi restaurantele cele mai renumite din Bucureşti. Ba la 89 mi-aduc aminte că am găsit nişte şampanie delicioasă, salvată de pe un vapor de rezbel francez ce se înecase tocmai pe timpul rezbelului din Crimeea! Aşa dar, în cârciuma aceia, au toţi cu ce se îmbătă la vr'o zi mare. Chiar doctorandul persecutat de Ţar, tot îşi mai poate aminti de vremile lui cele bune de la Donau din Petersburg, sau de la Café Français din Odessa, bând şampanie bună.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De ţi se întâmplă să ajungi la St. Gheorghe în zorii zilei ce urmează după vr'o sărbătoare, te socoţi pe câmpul de la Griviţa, în noaptea de 31 August, aşa zac, răspândite sau gramadă, trupurile omeneşti! Nici partea râniţilor nu lipseşte: capete sparte, fălci mutate din loc, barbe smulse, cât poftesti! Şi toate aceste mici neînţelegeri, să desleagă în faţa D-lui Comisar, care le curmă nemijlocit prin împăcăciune. Intre pescari împăcăciunea e lesne şi cei ce s'au stâlcit mai rău se sărută mai cu foc; căci de! Cine e bucuros să piardă săptămâni pe la uşa parchetului şi a judecătorilor? Ba mai dai cu nasul şi de D-nu *Procanod*, care te întreabă de unde ai venit? Cum ai trecut graniţa? Ce ai făcut inainte de a veni în ţară? Şi de te-ar crede pe cuvânt tot ar mai merge, dar s'apucă să scrie dincolo, să întrebe, să cerceteze şi până vine răspunsul, petreci la închisoare; iar după aceia, te mai întreabă uneori prin ce punct vrei să te dea peste graniţă! Aşa că ori câtă dreptate ai aveă, tot e mai bună împăcăciunea. Numai trebue pentru asta să se împace şi D-nul Comisar şi aici e aici! Că de ai prins a cheltui una din cele două hârtii D-l Comisar zice că nu-i ajunge şi mort copt, trebue să te împrumuţi de undeva, ca să te împace. Une ori te împacă şi pe veresie; dar atunci în loc de două hârtii îi aduci şase şi pas de nu i le aduce.

In asemenea întocmiri trăi Ghiţă Dudău sub numele de Achil Popescu, până în anul mântuirei 1905, mulţumit de viaţă, învăţând în cartea cea mare a naturei, împărtăşindu-se cu luminile doctoranzilor de baltă, convertind la ideile cele mari pe impiegatul vamal, pe notar şi chiar pe telegrafist! Numai Popa satului rămâneă surd la îndemnările lui, unde nu pricepeă bine decât ruseşte, dar erà şi el socialist în multe!

Să nu credeţi însă că dacă adună hârtii şi nu cheltuià din leafă, o făceà din mârşavul scop de a-şi închide geniul şi talentele sale într'un tot necunoscut şi in a capitaliză ca un tâmpit de burghez.

O nu! Scopul lui erà mai mare,.... neasemănat mai mare! După ce va fi strâns în deajuns, se va duce la Monte-Carlo, unde căştigând cel puţin o jumatate de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

milion, se va întoarce în țară și va scoate o gazetă socialistă, a cărui titlu îl găsise: *Lumile viitoare!* Menirea ei va fi: terorizarea burghezimei și a capitalurilor, în folosul muncitorimei; și exploatarea acestia din urmă, în folosul lui propriu! Pe mulți i-a văzut hrănindu-se din sudoarea Poporului, cam pentru care cuvânt el n'ar bea această sudoare. cum l'au băut și pe dânsul odată camarazii de școală?!

Prin Ianuarie 1905, biata Popească întorcându-se de la o sindrofie unde se încăpățînase a merge în papuci calcați, cu tot gerul și zapada care băntuiă pe afară și aceasta sub cuvânt că o dureă o afurisită de bătătură, fu apucată de un junghiu năbădăios, întocmai cum îl apucase și pe Achiluță cel adevărat. Cu toate îngrijirile luminate ale D-lui Agent sanitar a punctului St. Gheorghe (un doctor în medicină, vă rog să credeți) băbuța își dădù obștescul sfârșit tot după a noua zi ca și feciorul ei.

Această coincidență stranie, atrase luarea aminte a distinsului medic, care întrebase cu îngrijire despre antecedentele pacientei și dacă nu murise cineva de asemenea boală în familie. Dându-și seama de importanța unei asemenea constatări pentru știință, nu pregetă să publice într'o revistă medicală, o serie de articole senzaționale și foarte documentate despre: *unele cazuri de hereditate în Bromo-Pneomoniele în Dobrogea, descoperit* de către Doctor X de la St. Gheorghe! Avù însă nenorocirea a mai arată și unele măsuri preventive, ce erà dator guvernul să le ia în asemenea împrejurări, pentru a ferì populația noilor noastre provincii de contaminare; Bronco Pneomonia ereditară putând lesne luà un caracter endemic.

Guvernul, căruia nu-i place a fi suparat, mai ales de oamenii din partidul advers tolerați provizor în funcțiunile publice, îl dădù afară drept ori și ce răsplată.

Ghiță nu publică nimica, dar cugetă mult. Moartea bătrânei venise la timp. Acum, că aveà strânși la el vr'o douăzeci de mii de lei pe care nu-i știa, nici Marea nici Dunărea și cu atât mai puțin lumea, erà timpul să-și ea zborul spre îndeplinirea măreților sale visuri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL XIV.

Pribegire prin străini

Se duse dar la Sulina unde se arătă foarte îndurerat şi abătut, stârnind mila funcţionarilor şi chiar a D-lui Suprefect, care, deşi venit de curând, aveà pentru dânsul oare care bună voinţă, simţind în el un tânăr înzestrat cu apucături tot atât de frumoase ca ale lui. Fiind om influent, căpătă pentru Comisarul punctului St. Gheorghe, Achil Popescu, un concediu de două luni, ba îi mai făcù şi hatârul a-i da leafa înainte pe tot timpul concediului, sfătuindu-l ca să se întremeze şi să-şi uite durerea la Constantinopol. Ghiţă-Achil, mulţumì cu lacrimele în ochi pe bunul său şef, împrumută cât putù de la mai mulţi comercianţi de acolo; apoi, cum ţineà locul notarului care erà delegat în altă comună, luă cu dânsul toţi banii comunei St. Gheorghe ca Doamne fereşte să nu i le fure alt cinevà în lipsă, zicând primarului că îi duce D-lui Suprefect ca să-i remită el notarului când s'o întoarce, fiind că aşà e şi ordinul care i l'a dat chiar D-nul Suprefect verbal. Bietul primar îi dadù şi căruţa lui ca să-l ducă până la Sulina; iar de acolo, prin înrăurirea amicului său Căpetan Achilea stabilit la Sulina, mai căpătă şi drumul gratis în clasa I şi cu mâncare, până la Constantinopol pe un vapor al societăţei greceşti Curdgi, bătând pavilion Otoman.

Abia eşi dintre digurile portului în mare, că avù prilejul să se încredinţeze în ce chip nerușinat, infamii capitalişti de la companiile de vapoare, amăgesc pe bieţii călători, care plătesc destul de scump mâncarea de şi cei mai mulţi din ei nu o pot gustà din lipsă de poftă de mâncare. Adevărat că pe dânsul nu putuseră să-l păcălească, unde mergeà pe gratis; dar tot mai hrăni şi el delfinii care zburdau prin valuri în jurul vaporului, cu ce brumă apucase să mânânce înainte de plecare. Apoi toată noaptea se visà calare pe roaiba tatei din Vultureni, care prinsese parcă la nărav şi acù se ridică în două picioare de credeai că vine pe spete,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

acù trânteà niște zvârlituri de-ți încleștai mâinile în coama ei ca să nu-i treci peste urechi! Când deschideà ochii, bietul călător se vedeà cu mâinele încleștate.... de ligheanul ce infamii capitaliști au prevederea să-l pue la îndămâna victimilor lor, nu din mila către ele, dar pentru a feri mobilierul și mai ales covoarele cabinelor, de vr'o pacoste.

Jalnică erà starea bietului om când a ajuns în capitala Sultanilor Turcești și în furia lui trimese Suprefectului o telegramă cu următorul cuprins:

«Mulțumesc! Ajuns muribund! Devotat Achil.

Se oprì în Constantinopol mai multe zile pentru a se odihni și a pregăti mai multe scrisori către Suprefect pe care le încredință francate unui grec a cărui cunoștință o făcuse la Sulina, rugându-l să le pue la poștă din 15 în 15 zile, iar la otel, lasă vorbă că ori ce scrisoare va veni pe numele de Achil Popescu, să i se expedieze mai întâiu la Smirna, posterestante și după o lună de zile la Consulatul general din Cairo. Ghiță nici gând n'aveà să cerceteze Asia sau Africa; o făceà aceasta în scop de a înlesni autorităților, că atunci când se va descoperì trăsneaua cu banii primăriei, să-l caute tocmai acolo unde nu puteà să fie. Găsind dar în port un vapor Italian care plecà întins la Neapoli, se îmbarcă pe el și în trei zile, se coborì pe cheiul Santa Lucia din Neapoli.

De și până la Constantinopol călătorise sub numele de Achil Popescu, pe vaporul Italian își dădù numele său adevărat de Ghiță Dudău; zicând căpitanului că voiajază pe contul unei case comerciale din România, îi cerù să certifice că călătorise pe acest vas arătându-se în acest certificat și prețul cheltuelilor sale pe bord. Zise că-și uitase pașaportul, la otel, dar arătă actul său de naștere, certificatele de studii precum și diferite scrisori vechi ce le primise încă pe când erà la București. Căpitanul fără nici o bănuială, îi dădù certificatul cerut pe baza căruia și a actelor sus aratate, legațiunea noastră de la Roma îi eliberă un pașport în regulă pe numele de Ghiță Dudău. De la Roma se întoarse iar la Neapoli; iar de acolo se duse drept la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Marsilia, de astă dată pe un vapor de ale Mesageriilor Maritime franceze, luând clasa II ca să nu bată la ochi.

De şi aveà la el peste doă zeci şi cinci de mii de lei, Ghiţă avù iarăşi prevederea, să nu tragă la un otel de mâna I. Se mulţumì chiar de la început cu unul mai mic, până găsì o cameră mobilată pe care, pentru ca s'o aibă mai eftin o plătì pe şease luni înainte, la o familie de muncitori, unde la nevoe îşi puteà aveà şi masa mai eftin decât la Restaurant, prevenind cu o zi înainte.

Ştim că ţinta lui nu erà Marsilia ci Monte-Carlo; dar se gândise că viaţa de la Nissa sau Monacco ar fi fost neasemănat mai scumpă, iar Tulonul cam plicticos; aşà că se stabilì aicea, unde viaţa erà mai veselă pentru unul ca dânsul şi de unde se puteà duce la Monte Carlo şi să se reîntoarcă în câte-va ceasuri.

Din prima seară a sosirei sale, eşi ca să viziteze oraşul şi să încerce a legà cevà cunoştinţe; căci cu puţină franţuzească ce o învăţase la Liceu, tot se puteà înţelege cu lumea. Aicea însă parcă vorbeà lumea altfel: în loc de *j* sau de *g* se pronunţă *z*, se vorbeà repede şi tare, de nu puteai prinde cuvintele decât din zece unul şi tot ţi se păreà că te ceartă ori te ia drept surd şi apoi se grăià tot atâta cu mâinele şi picioarele, cu capul şi cu ochii, cât şi cu gura! Pe când se aflà pe Cambura, cea mai frumoasă stradă a oraşului, voind să se ducă se petreacă la Ucazar unde i se spusese de la otel că va găsì un teatru de varietăţi, oprì pe un călător şi-l întrebă f. respectuos dacă mai e departe până acolo? Acela îi răspunse grăbit: «*Soni vez mon bon, toujour devant vouss cette laurze voie pendant soixante et quinze metres et vous vous cognerez la face contre l'Alcazar à votre main droite!* Ghiţă n'ar fi înţeles nimica, dar fiind că în acelaş timp Marsilieżul îi arătă direcţia cu mâinele, numărul metrilor cu degetele şi îi mai dădù şi un pumn pe umărul drept pentru ca să nu uite că stabilimentul se află pe mâna dreaptă, pricepù îndată. Cum n'aveà metru nici la el nici la otel, se hotărì să urmeze direcţia arătată şi după puţin zărì transparentul luminos care străluceà la poarta teatrului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Chiar de la primul antract, Ghiță avù rorocul să se împrietenească cu un grup de tinerì antimilitariști care îi recomandară gazda despre care am vorbit mai sus, iar vr'o câteva zile după ce se încredințară că erà un amic a poporului, îl duseră la clubul lor, unde fu admis de îndată și inscris sub numele de: citoyen Georges Budesco de Bucarest. Indată le tălmăcì fraților cum putù mai bine, că adevăratul său nume erà Prințul *Boudesco de Boul schti* unde fusese proprietarul celei mai mari și celei mai populate din străzile Capitalei române; dar că scârbit de nemernicia nobililor și de infamiile capitaliștilor burghezi, se lipsì și de titlu și de avere, dăruind întreaga stradă Boudești, muncitorilor și saracilor care locuiau în ea și că venise acum în Franța, pentru ca să se lumineze și să se jertfească, lucrând pentru binele omenirei! Spre mai mare dovadă arată un plan a Capitalei și în adevăr, frații se încredințară că cea mai lungă stradă din acel oraș purtà numele noului lor tovarăș, adică Calea Budești. Nu mai erà deci nici o îndoială pentru ei!

Pe când se așteptà a stârnì entuziasmul cel mare a fraților i se dovedì, că prin dărnicia lui nesăbuită, săvârșise o adevărată crimă în potriva omenirei! Prefăcuse niște muncitori sarmani dar cinstiți, în niște uricioși capitaliști, care își vor fi însușit poate la ora asta, toate viciurile burghezimei infame, unia din ei ajungând poate și cămătari! Ce este în adevăr calea Dudești? o linie de vr'o câți-va centimetri pe planul unui oraș? Ce sunt Bucureștii? Un punct pe harta continentelor? Ce este România? O scârboasă țărișoară de vr'o cinci șase milioane de salbatici, unde domnește încă persecuția religioasă și întunecoasele superstiții ale jesuiților și ale Romei? Căci fiind latină, după cum o arată numele, nu poate fi decât Catolică! Ce ispravă a făcut el îmbogățind locuitorii salbatici și întunecați dintr'o părticică a unui punct neînsemnat, din nemărginită omenire?!

Din potrivă dacă ar fi vândut cât de scump, casă după casă din acea stradă Dudești, pe care o moștenise pe nedreptul de la hrăpitorii săi strămoși, ar fi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stors *milioane* de la capitaliştii burgheji! Iar acele milioane, sau *sutimi de milioane* poate, nu erà în drept să le împrăştie după bunul lui plac, ci să le aducă pe toate aicea, ca un depozit sacru în această Franţă, care după cum se ştie, este centrul lumei civilizate, în acest oraş măreţ în care bate plămânul Franţiei, prin care răsuflă chiar şi Parisul, în această societate care este creerul şi înţelepciunea Marsiliei, deci al întregei Franţei şi prin urmare a lumei întregi, în care pasc aiurea numai dobitoace cu chipuri omeneşti.

Numai clubul nostru, fraţilor, isprăvì acel care luase cuvântul, numai acest locaş de lumină şi de înţelepciune, erà în drept să dispue de acel *miliard*, pentru susţinerea şi înfiinţarea de greve generale pretutindene; scutind ast-fel de oboseala muncii înjositoare, sutimi de mii de şcolari! Fratele nostru dar, a comis o adevărată crimă, pentru care v'aşi cere să-l pedepsiţi cu moartea, de erà Francez; dar fiind numai Român a lucrat cu inconştiinţa compatrioţilor săi şi departe de al blamà, trebue să ne mirăm că în creerul unui semibarbar, s'au putut găsì idei altruiste!! Rău că nu s'a găsit nimene la timp să-l călăuzească, dar, sub îngrijirile noastre, se va luminà şi va ajunge poate departe de tot!

Bietul Ghiţă, pentru ca să se desvinovăţiască arătă fraţilor cei două zeci de mii de lei, zicând că cu aceştia e sigur să poată face mai mult decât puteà face Calea Dudeşti, adică cel mult vr'o zece cincisprezece milioane (şi aceasta chiar aşteptând ocazii favorabile). Aicea însă, la vr'o câte-va staţii de drum de fer, se află ruleta de la Monte-Carlo, unde este dovedit că, într'o singură noapte şi cu un singur napoleon, se poate câştigà o jumatate de milion de franci. Deci 182,500,000 de fanci pe an! Aşà că în mai puţin de şase ani ai întrecut şi miliardul, punând în joc numai un napoleon pe când el va riscà o mie!

Această desvinovăţire, stârnì în rândurile apostolilor egalităţei dintre popoare şi a frăţiei universale, un râs tot atât de universal! I se tălmăcì dar, barbarului şi întunecatului Român, că ruleta din Monte-Carlo e o scornitură infamă a capitaliştilor şi o înşelătorie pe o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

scară mare, prin care se jupoae între ei de banii ce iau strâns din sudoarea popoarelor! Că înadins, lasă pe unul dintre cinci sprezece sau două zeci de mii de păgubaşi, să câştige, pentru ca să atragă prin pilda lui zecimi de mii de proşti. Dar că, şi din acei puţini care câştigă, unia sunt înţeleşi cu direcţia jocurilor, iar alţii se grăbesc a pierde adoua zi, câştigul lor din ajun.

Destăinuirile şi bunurile sfaturi ale acestor oameni, născuţi şi crescuţi în apropiere de Monte Carlo şi care de sigur văzuseră multe şi vorbeau cu siguranţă, n'avură darul să schimbe hotărârile lui Ghiţă, căci vă amintiţi, că ruleta fusese pentru dânsul una din primele sale năzuinţi, încă din copilărie. Cum ar fi putut trăi aşà de aproape de Monte Carlo, fără a-şi fi încercat norocul macar odată?! De unde ştia el că toate vorbele astea nu erau nişte clevetiri, aruncate numai din zavistie, pentru a nu vedeà pe un barbar şi întunecat de Român, ieşindu-le înainte şi izbutind acolo, unde ei nici nu îndrăsniseră a se avântà vr'o dată?!

Apoi mai făcuse cunoştinţă la restaurant cu un jucător de meserie care se duceà de două ori pe săptămână la Monte Carlo, unde câştigà în totdeauna sume mici, din care-şi întreţineà familia. Tot aşà de bine ar fi putut câştigà sume mai mari şi ori când ar fi voit, ar fi putut să facă să sară banca, câştigând jumatate de milion. Ii lipseà numai pentru aceasta cele două sau trei mii de lei neaparate, pentru aşezarea unei combinaţii sigure, pe care o descoperise de mult, dar nu o putù aplicà nici odată din lipsa de mijloace. Această combinaţie o arătă lui Ghiţă pe o mică ruletă pe care o purtà tot deauna la dânsul şi netăgăduit că reuşeà fără greş, dacă aveai cu ce susţineà o serie de perderi, până ce se schimbà norocul. Atunci începeai a-ţi mări miza, înmulţind'o prin ţifra treisprezece, care să ştie că este vrăjită. Ori cine îşi poate închipuì cât de degrabă se măreà miza şi, seria neputând să fie decât favorabilă după ce *guignonul* o părăsise, în câteva lovituri banca săreà fără dor şi poate!

Pe deplin convins şi pentru ca să se răzbune pe fraţii care-i despreţuiseră neamul (că de! se vede că nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se internaţionalizase încă îndeajuns şi tot mai pastră vr'o prejudecată două)! luă chiar a treia zi trei mii de franci în buzunar, pe prietenul de restaurant cu dânsul şi două bilete clasa I pentru Monte Carlo, fiind că se însărcinase el cu cheltuiala drumului dus şi întors, mâncarea şi băuturile pentru amândoi. Suma însă care o luase eră prea mică şi seria fericită începusă când Ghiţă nu mai aveà nici un ban la el. Pontă dar numai în gând şi se încredinţă deabinele că de cheltuiă mai puţin cu masa, şi cu petrecerile, câştigà la sigur jumatate de milion chiar în seara aceia! Se înapoia deci la Marsilia împrumutând de la tovarăşul său pentru biletele de întoarcere. Acesta aveà bani, fiind, ca de obiceiu, în cevà câştig şi ştiind că Românul aveà de unde să-şi plătească datoria.

A treia zi se întoarse fără dascal. Dădù peste o serie fericită de la început, câştigă până la trei zeci de mii de lei şi când să zică Doamne ajută, perdù dintr'o singură lovitură tot ce câştigase şi lăsă la a doua şi cele şapte mii de lei ce le adusese cu el. Noroc că-i mai rămăsese câţi-va lei din cei o sută ce-i luase de cheltuială şi se întoarse la Marsilia cu clasa treia!

Scârbit amar şi pe deplin încredinţat de nestatornicia norocului, se duse cam ploat la clubul antimilitariştilor, mărturisì fraţilor greşala ce o făcuse şi declară că jertfeşte în folosul marilor principii ce le propăvăduesc *ultimul ban* ce i-a mai ramas, rugându-i în schimb să-i găsească de lucru; pentru că eră hotărât de acuma a-şi câştigà zilnica pâne prin muncă cinstită şi cu sudoarea de pe frunte. De astă dată, în loc de râs, stârnì cele mai furtunoase aplauze, căci numarase casierului frumuşica sumă de opt mii cinci sute de lei! Bagaţi vă rog de seamă, că prin aceasta, îi furà pe fraţi cu o mie cinci sute de lei; căci *zece mii* îi mai rămăsese cu totul şi această sumă trebuia s'o remită casierului pentru a se ţineà de cuvânt. Ghiţă însă eră băiat prevăzător şi găsì mai nimerit a mai pastrà cevà la el, pentru ori ce întâmplare. Fraţii îi jurară sprijin şi ajutor până la moarte, preşedintele declară şedinţa închisă şi cea viitoare peste o săptămână.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Rabdă Ghiţă o săptămână întreagă mâncând din economie, la gazda lui, lipsindu-se de ori ce petrecere şi întrebându-se câte odată dacă nu cumvà făcuse o prostie lipsindu-se de atâţia bănişori adunaţi... numai el ştia cum! Când se deschise şedinţa următoare inima îi revenì la loc, căci bunii fraţi îl întrebară de îndată că ce lucru erà dispus să facă, şi ce meserie avusese în ţara lui? El răspunse, că fiind până acum fecior de bani gata, nu învăţase nici un meşteşug, dar că scrisese mai multe articole prin ziarele şi revistele din România. Atunci, fraţii după propunerea Preşedintelui, îl numisă în unanimitate de voturi, membru conrespondent şi luminator din partea Franţei, pentru întreaga România! Ghiţă adânc mişcat de aşà mare cinste, mulţumì societăţii, jurând că va şti să-şi facă datoria până la moarte, înfruntând, de va fi nevoie, pe tiranul ţărei sale şi pe toţi zbirii lui!

Apoi, după şedinţă, întrebă pe Preşedinte cam ce leafă i se va plăti pentru ostenelele sale, cu gândul de a-i cere chiar un mic avans, D-l Preşedinte îi răspunse cu multă bună voinţă, că va propune în şedinţa săptămânei viitoare, în vederea capacităţei sale şi a sacrificiilor ce le făcuse în ţara lui cu atâta nechibzuiuţă dar totuşi impins de sentimente înalte şi frumoase ca clubul să renunţe, în mod cu totul excepţional, la partea ce i se cuvine de drept din sumele ce le va încasà noul conrespondent de la ziarele şi revistele Româneşti, pentru scrierile lui. Când bietul Ghiţă îi spuse că în ţara Românească, pentru a-ţi vedeà proza tipărită, trebue ori să mai dai din pungă, ori să ai vr'un prieten bun printre ziarişti, dar că de vr'o plată nici vorbă nu puteà fi, D-l Preşedinte se uită la el chiorâş şi i-o tăià scurt de tot, zicându-i că nu va lipsì să comunice membrilor pretenţiunile sale şi că în viitoarea şedinţă se va luà o hotărâre definitivă. După aceste cuvinte rostite cam rece, pentru jertfele sale clubului, preşedintele îi mai întoarse şi spatele lăsându-l zăpăcit pe trotuar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL XV.

Dragoste și frăție internațională

Încă o săptămână, bietul Ghiță fu silit să ducă viața cea mai retrasă și lipsită de ori ce plăceri. Dar seara să mai ducea bietul băiat să mai răsufle pe Canebiera, până în dreptul prefecturei și se înapoia acasă să se culce, neîngăduindu-și a luà macar o bere. Duminică se duse la club mai de vreme, dar găsì intrarea închisă și fratele portar îi făcù cunoscut că, din cauza de neînțelegeri cu poliția și guvernul, ședința viitoare va aveà loc deabia peste o lună.

Răbdă bietul om încă o lună întreagă și în sfârșit găsì ușa clubului deschisă!

Membrii păreau foarte aprinși. Află că se furase chiar din biuroul președintelui niște acte foarte compromițătoare, poliția făcuse o descindere, confiscase registrele și abià cu o zi înainte le restituise. Aceasta fusese și pricina întârzierii. Se făcuseră și câte-va arestări, dar arestații se purtaseră atât de dârz, încât nu li se putuse scoate nici o mărturisire compromițătoare și li se dăduse drumul la toți.

Președintele, după ce își ocupă locul, deschise ședința luând cel dintâi cuvântul:

Am două comunicări de făcut zise el cu ton ironic. Cea dintâi numai de formă, pentru că o cunoașteți cu toții. Burghezii iar și-au aratat nemernicia! Poliția lor o pătruns în sanctuarul nostru, ne-a confiscat condicile, s'a dedat la toate josniciile și mișeliile sale obișnuite, răsfoind filă cu filă toate actele și procesele noastre verbale, violând secretul conrespondenței, garantată de constituție, fără însă a găsì nimica.

Jos burghejii strigară membrii într'un glas și cu Ghiță împreună! Moarte polițiștilor infami!

Au fost și martiri D-lor adăugă președintele cu vocea tremurândă! Mulți din frații noștri au suferit închisoarea și torturele închizitoriale ale zbirilor burghezi!

Moarte burghezilor! La spânzurătoare zbirii!!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Martirii însă, urmă președintele, își făcură datoria și știură să ne păstreze tainele, până la ultima picătură de sânge!

Ooo! Ooo! urlă publicul îngrozit, s'a făcut varsare de sânge? E grozav!

Da D-lor s'a făcut varsare de sânge zise Președintele fâlfâind în aer o batistă însângerată! Iată și batista ce mi-a adus-o unul din martiri, care erà cu nasul umflat, unde căzuse pe scări, împins de un zbir a burghezilor! Din fericire însă nu avem a deplânge moartea nici unuia din frații noștri. Toți au fost mai tari și mai răbdători, unul decât altul, iar poliția a ramas rușinată și restignită pe stâlpul infamii sale, în fața lumei indignate.

Bravo, bravo! să trăiască martirii!

Acestea fraților, trebue să ne slujescă de învățământ! Vinovații suntem noi, pentru că primim în sânul nostru tot felul de venetici și de străini! Nu acuz pe nimene fraților, dar poliția n'a venit decât pe baza unor acte adevărat compromițătoare și care mi-au fost furate din biuroul meu, pe când vorbeam cu D-l Georges Dudesco. Aceasta îl apără pe D-lui cu desăvârșire de ori ce bănuială de făptuire, dacă nu și de complicitate.

Trec acum la a doua comunicare care este tocmai privitoare la D-sa. Vă amintiți de onoarea ce a-ți făcut acestui străin, numindu-l în unanimitate conrespondent luminator pentru presa din țara lui obscură!

Da, da! ce-i cu dânsul, întrebară frații?

Ei bine D-sa în loc de a-și face datoria din convingere, cere leafă, de și eram hotărât să vă cer a renunță în favoarea lui la toate sumele ce le va încasà de la ziare și reviste, pentru scrierele sale.

Nu primim! Nu primim, urlară frații! Acesta este dreptul nostru! Noi plătim cotizația regulat, pe când partida D-sale e încă în alb!

D-nul Georges Doudesco, sau pentru a-i da titlul său adevărat, Prințul Doudesco de Doudeschti, pretinde că în țara lui de întunecați, ziariștii sunt atât de numeroși, încât plătesc din buzunare, onoarea de a scri prin gazete!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Oh la la quelle blague![1]). Ne socoate buni de dus la păscut, ca pe cei din ţara lui, făcù unul în râsul tuturor!

Cer cuvântul zise acelaş orator, care la admiterea lui Ghiţă îl cam scarmanase tărişor. Bine a zis On. nostru Preşedinte şi frate, că vina tristelor evenimente a căror victime am fost cu toţii şi eu mai în deosebi, — D-lui erà posesorul batistei însângerate, — că este a noastră şi datorită bunătăţei nemărginite a Francezilor, care cu toate că sunt cei mai inteligenţi d'intre oameni, au prostia de a se încrede în toţi veneticii, fugiţi din ţările lor! Am luminat pe Germani şi i-am ospătat la noi, iar ei s'au scaldat în sângele nostru! Acum încep şi românii a ne îndrăgì, cine ştie dacă într'o zi nu vom aveà de furcă şi cu ei?! Ştiţi că de la admiterea acestui Prinţ al unui trib de salbatici, v'am lasat a înţelege să fiţi cu bagare de samă. Dar D-v pe atunci eraţi înflăcăraţi de minciunile lui, unde vă miluise cu opt mii cinci sute de franci! Ei bine ştiţi de unde luase aceşti bani? Din fondurile secrete ale poliţiei burgheze, care-l plăteşte zilnic ca să ne spioneze, punându-l să ţie pe Preşedintele nostru de vorbă, pe când un agent secret ne fură actele!

La moarte spionul român! urlară fraţii în cor, dar fără ca Ghiţă să le mai ţie isonul de astă dată!?

Staţi prieteni, zise oratorul! Nu vă grăbiţi, că aceste sunt numai presupuneri; dar iată pe ce mă întemeiez: Sunt şase săptămâni, de când îl urmăresc pas cu pas. De unde mai înainte îl vedeai făcând pe Prinţul în toate cafenelele cele mari, de odată, după comiterea faptului, D-sa se închide toată ziua în casă, ieşind numai seara! Şi ghiciţi unde se duceà? Până în dreptul prefecturei de poliţie şi se întorceà îndărăt. Poate că unde se simţià urmărit de mine nu a intrat nici odată acolo, aşa că nu pot precizà învinovăţirea şi D-tră nu-l puteţi osândì cu dreptul. Rămâne stabilit însă, că: ori este un spion al burghezilor, căruia i s'a dat cei opt mii de lei pentru a ne face să-l primim între noi, ori

1). O ce moft!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

numai un trădător, care o fi excrocat de la cineva această sumă şi ne-a dat'o cu credinţă că va trăi de acum în belşug pe spinarea şi din sudoarea blândului muncitor francez!

La aceste cuvinte şi după o moţiune a Preşedintelui său, clubul, votă în unanimitate, confiscarea celor opt mii cinci sute de lei a poliţiei burgheze, ca desdaunare pentru pagubele materiale şi morale suferite de la dânsa. Tot cu aceiaşi unanimitate cu care fusese primit cu şase săptămâni înainte, Ghiţă fu exclus şi poftit afară, în chip mult mai violent decât îl poftise o dată Cc. Grigori Vultureanu; una că erau mai mulţi şi că mâinele şi picioarele care îi grăbeau plecarea, erau mai vânjoase de cât ale unui bătrân aristocat.

Având chiria plătită înainte încă pe mai bine de patru luni, Ghiţă Dudău se hotărâ a mai prelungi şederea sa în Marsilia, încercând în zadar a-şi găsi vr'un câştig. Amicul şi profesorul său de ruletă, îi dovedi că el singur erà vinovat de nenorocirea ce i se întâmplase la Monte Carlo, de oare ce începuse a jucà pe o serie favorabilă, care nemijlocit trebuià să se sleiască. De ar fi fost împreună, de sigur că nu l'ar fi lasat să făptuiască o asemenea nechibzuinţă. De acum, ne mai având destul capital, nu putù să încerce o lovitură mare, dar cu ce mai aveà, puteà să-şi câştige cu înlesnire existenţa şi, cine ştie, să mai adune câteva mii de franci. Mai plecară dar într'o zi la Monaco, şi tânărul nostru avù norocul să câştige trei mii de lei. Cum se văzù cu acest câştig în buzunar, se împotrivì cu încăpăţinare la toate îndemnările prietenului său, căci nu erà jucător din fire şi emoţiunile jocului nu-i erau plăcute de loc.

El erà mai mult sgârcit. Ii plăceà să petreacă, dar pe socoteala altuia; iar francezul nu se prea lasà băut şi mâncat ca românul. Iţi plăteşte consumaţia la cafenea, ba te poftеşte şi la masă; dar dacă vede că uiţi a-ţi împrospătà amintirile, după care îţi întoarce spatele, sau te ia în batjocură.

Ghiţă se hotărâ să pue două mii de lei la o parte şi cu restul să petreacă iarna în Marsilia, aşteptând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

norocul, sau mai bine zis alergând după el. Mai dădeà uneori de vr'un căpitan grec care fusese prin Sulina şi care îl ospătà vr'o câteva zile, plătindu-i chiar micele servicii ce i le puteà face. Îi trecù prin minte să plece spre America sau Transvaal; dar parcă nu-i veneà să meargă aşa departe. De aicea tot puteà să se reîntoarcă în ţară, acum că-şi reluase numele său adevărat; dar numai pe uscat.

Cum se tot căzneà să caute vr'o slujbă la vr'un armator, unul îi zise într'o zi: cum de te încăpăţinez ca străin, a căutà de lucru la noi? Nu vezi că pentru un loc de muncitor, sunt o sută de oameni care aştept ocazia? Noi înşine, când nu mai putem găsì pâine în oraşul nostru, ne ducem la Paris. Acolo se găseşte tot deauna de lucru pentru cei silitori şi deştepţi.

Un băiat deştept ca D-ta, şi dacă ţi-a mai ramas cevà parale, poate lesne găsì mijloace de trai în capitala lumei. Îmbracă-te frumos, fii în tot deauna elegant, căci un proverb francez ne învaţă *că nu se împrumută decât celor bogaţi*, nu fii modest, ci din potrivă palavragiu. Sutimi de mii de străini trec prin Paris în fiecare an şi te poţi întâlnì acolo cu norocul mai lesne, decât în America sau la minele de aur!

Aceste sfaturi se întipăriră adânc în mintea lui Ghiţă. Cum de nu se gândise la una ca asta de la început şi se închisese într'un biet oraş de provincie? Un fel de Sulina în mai mare, dar care n'are nici macar o Dunăre?! Işi făcù mai multe rânduri de haine şi pe la sfârşitul lui Februarie 1906, plecă cu ele spre Capitala lumei, oraşul lumină cum îi zic Francezii, de când cu electricitatea![1]).

Cum călcă asfaltul marilor bulevarde, pricepù îndată că nu o să fie bine de dânsul. Din sutimile de mii de străini toţi vorbeau franţuzeşte tot aşa de bine ca el şi câte o altă limbă, de care Ghiţă nici habar n'aveà. Românii vorbeau mai bine ca dânsul şi cunoşteau Parisul mai bine ca Franţuzii. Încercă să se ducă pe la jurnale, pe la casele de bănci, pe la prăvăliile mari şi

1). Sunt cu martur că, pe când era luminat numai cu gaz acrian, nimenea nu-i zicea aşa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe la cele mici, cerând un post. Nimene nu-l băgă în seamă ori îi spuneau să se întoarcă mai întâi în țara lui să învețe franțuzește și apoi să vie la dânșii; până și birjarii depuneau examene de admitere.

Aflând că este un loc vacant de chelner la una din marile cafenele, se duse să ceară postul, dar află că departe de a i se da leafă, el trebuiă să-l cumpere cu mai multe mii de franci, de la Licitații.

Apoi scumpetea eră nemai pomenită, încât pe la sfârșitul lui Aprilie, cu toată economia, rămăsese cu 200 de lei în buzunar. Se duse într'o casă de joc și mai perdù din ei 150.

Când se văzù cu cinci zeci de lei în buzunar, mai să-l apuce leșinul cel mare. Scrise îndată tate-i la Vultureni că el învățase de acum cartea cea cu douăsprezece și jumatate la falce și că o știe pe toată, că i-au trecut toți gărgăunii din cap, că s'o cuminți de tot și că să-i trimeată vr'o câte-va sute de lei, pentru ca să se înapoieze la Vultureni, unde va face Agricultură rațională după carte și se vor îmbogăți cu toții.

Răspunsul nu întârzie mai mult de opt zile și pe când nu mai aveà decât doi franci în buzunar, bietul om primì de la Moș Sandu, dor sfatul de a luà cu chirie o falce de pământ de la boerii Parisului și dacă poate cu bună seamă scoate douăsprezece kile la o falce de pământ, apoi să-și vândă pâinea acolo pe loc, că a auzit că-i mai cu preț decât la noi și va capătà cu ea destule sute de lei pentru ca să vie în țară de-l mai trage inima la neam. Numai să se păzescă atunci de a-i mai calcà pragul, că dă de melesteul mâcăi, drept ori ce bun venit!

Ce te faci Ghiță acuma se înbrebă el cu groază?! Nemai având ce mâncà se duse la legațiune și izbuti să înduioșeze pe ministrul țărei, care îi făcù rost de un bilet de tren până la Predeal și îi mai dădù cevà bani de cheltuială. Ghiță nu mai perdù nici o zi, își luă geamandanul cu hainele cele frumoase și un altul cu rufe, iar cu trenul de 8.45 seara plecă din gara Strasbourg a Parisului spre România.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL XVI

Reintoarcerea în țară

Astfel după 18 luni de pribegire, Ghiță Dudău ajunse a calcà din nou pe acele hotare, pe care visase să le desfiinţeze, silit a-şi mărturisì, cu toate ideile lui cozmopolite şi internaţionaliste, că acest colţişor de pământ, pe care-l despreţuise odată, tot erà mai dulce şi mai plăcut inimei sale, decât toate acele ţări şi oraşe pe care avuse parte să le întâlnească în drumul lui. Văzuse cât de bine erau primiţi străinii şi mai cu seamă românii, în celelalte ţări, câtă vreme aveau parale şi ce bine le mergeà, cât de lăudaţi erau, când nu aveau de cheltuiaiă şi căutau de lucru. Se întrebà acum dacă toate teoriile astea frumoase de înfrăţire obştească, nu erau oare mijlocul de a îngânà pe cei lesne crezători, pentru ase folosì de bunurile şi de munca lor, împărţind cu ei în dragoste şi frăţie ceea ce aveau în ţara lor, batjocorindu-i şi goniudu-i când veneau sermanii să ceară partea lor de foloase şi de muncă în numele frăţiei obşteşti, în alte ţări ? Acestea toate se mărgineà să le gândească însă în ascuns, în taina inimei şi a judecăţei ; din potrivă, faţă de alţii înalţa până sus de tot celea ce văzuse în străinatate, lăudându-le şi înfrumuseţindu-le cu mii de scorniturì, dor o pâcălì şi el pe alţii cum fusese păcălit şi el.

La graniţă, dădù peste un fost camarad de Liceu care luându-şi licenţa în drept, fusese numit nu de mult comisar a gărei Predeal. Acestuia îi făcù o lungă povestire cât de bine trăise un şir de ani în Italia; cum se însurase acolo cu o văduvă bogată care făcându-l şi pe el văduv, îi lasase prin testament toată averea ei. Din nenorocire, vadana fiind cam slutişoară, Ghiţă cam neglijase să-i mai facă şi copii, încât rudele atacară testamentul şi-l lasară gol puşcă, mai cerându-i şi despăgubiri şi cheltueli de judecată. Ministru plenipotenţiar al ţărei la Paris, care îi erà ca şi un frate, după ce-l scăpă de pumnalul unui văr al treilea a văduvei care-l urmărise până în Franţa pentru ca să-l o-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

moare din gelozie, îi făgăduì că îi va restituì toată averea văduvei, intervenind pe cale diplomatică şi fără multă tărăgăneală, sau judecată. Erà absolut sigur de izbândă, având în vedere intimitatea relaţiunilor dintre ţările surori. Il trimiteà vremelnic să stea în ţară pentru ca crudul său văr al treilea după nevastă, să-i piardă urma; dar în curând îi va face cunoscut că a câştigat procesul şi atunci va fi din nou foarte bogat! Până una alta, îl rugă să-i facă rost de drum până la Bucureşti, ceea ce fu lesne de aranjat cu şeful de tren. Apoi vorbiră de foştii lor camarazi, criticând pe unul, lăudând pe altul, până ce Ghiţă întrebă şi de Achil Popescu. O! acela, zise Comisarul a sfârşit'o rău de tot! Nu ştiu cum din comisar a ajuns notar se vede tocmai la St. Gheorghe, că am primit o circulară pe când eram încă în poliţia Capitalei, că a fugit cu 2000 de lei din casa comunei. Apoi ştiu că într'o vreme i se dăduse de urmă la Smirna apoi la Cairo. In urmă nuştiu ce s'o mai fi făcut cu dânsul, de oare ce am primit mai lunile trecute ordin ca să încetăm ori ce urmărire, afacerea fiind clasată. S'o fi spânzurat pe acolo de vr'o creangă de curmal, ori s'o fi înecat ca Faraon în marea Roşie!

Uite-te D-le făcù Ghiţă ca trăsnit! Cine s'ar fi aşteptat la una ca asta din partea lui?! Achiluţă un hoţ! Un pungaş! In cine să te mai încrezi?! Eu care am copilărit cu el? Da măsa?

O! Baba a murit de scârbă în Dobrogea, făcù D-l Comisar.

Sarmana biata femee suspină Ghiţă de pe scara vagonului care se şi pusese în mişcare!

Seara ajunse în gara de Nord şi petrecù prima noapte într'un otel din calea Griveţei unde nu putù închide ochii din pricina ploşniţelor şi a miilor de griji ce îl năpădeau, când se întrebà în ce chip îşi va puteà capatà hrana zilnică!

A doua zi dimineaţă se îmbracă spilcă şi suindu-se în tramvai se coborâ tocmai la intrarea principală a expoziţiei care pe atunci erà în toiul ei. Schimbà ultima sa piesă de cinci lei la ghişeu, şi cu restul se instalà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la una din cafenelele de lângă palatul artelor. Acolo, făcû cunoştinţă cu o familie germană, venită tocmai de la Dresda pentru ca să cerceteze Expoziţia şi care se plângeà amar, că Direcţia nu se îngrijise a pune la dispoziţia străinilor, ciceroni, cum avuseseră prilejul să întâlnească în Italia, pe unde călătorise vara trecută. Ghiţă se oferì îndată a-i călăuzì în schimbul unei plăţi fixe de zece lei pe zi plus întreţinerea şi trăsurile. Această sumă, adăugà el cu multă gentileţă, le va produce o însemnată economie de timp şi de cheltuială, căci se angajà a le arată mult şi cu folos, cunoscând în perfecţie oraşul şi locurile unde se mânâncă şi se petrece bine, fără multă cheltuială. Nemţii primiră cu recunoştinţă şi furà foarte miraţi, văzând persoane oficiale şi foarte importante, răspunzând prietenos şi zâmbitor, la saluturile amicale, ale ciceronelui lor. Bine înţeles că aceştia văzându-se salutaţi aşa de amical de un necunoscut înconjurat de figuri străine, îl luau şi pe Ghiţă drept un străin de marcă ce le fusese poate prezentat şi pe care-l uitaseră, aşa că îi reîntorceau salutul în chip tot atât de intim. Când nemţii îl întrebau uimiţi pe cine salută, Ghiţă răspundeà cu modestie. O! Nimene; e amicul meu Istrati; pentru moment Directorul General a Expoziţiei; sau bunul meu amic Gheorghe Cantacuzino preşedintele Consiliului de miniştri. E foarte ocupat acuma şi de asta n'am vrut să-l opresc ca să vi-l prezint! Când îl întrebau bieţii oameni, cum de având asemenea cunoştinţe, face meseria de Cicerone? O! nu sunt Cicerone de meserie, răspundeà Dudău sunt diletante numai şi o fac pentru D-stră că-mi sunteţi foarte simpatici. Acum partidul meu se află în opoziţie şi am destul timp; dar de am fi la putere nu v'aşi puteà servì, fiind de obiceiu silit să accept sarcina de secretar General la vr'un Minister.

Mă veţi întrebà poate, iubiţi cetitori, în ce limbă se înţelegeà Ghiţă aşà de bine cu Nemţii săi. Aflaţi atunci că le vorbeà cea mai perfectă limbă germană. Stăpâneà graiul lui Schiller mai desăvârşit încă decât limba lui Molière. Lasă că la Liceu se înscrisese şi la Germană, predată de un Transilvăneau Sadeà, dar primele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

elemente, le capatase încă de la Vultureni, de la Lea Hascal, fata cârciumarului; apoi îşi desăvârşise studiile, cu D-şoara Mitzy de la Zingher, o junâ artistă de patruzeci şi cinci de primăveri! O adevărată Germană, de şi se născuse în Polonia Rusească şi de o credinţă cu D-şoara Lea Hascal. Dar cine mai întreabă de credinţă în zilele noastre? Nici chiar poliţia, care te întreabă numai de paşaport. Mitzy avea paşaport german în toată regula. De unde însă? Nu ştiu! Fapt e că pe lângă alte amintiri mai dureroase, ea îi hărăzi şi cunoştinţa limbei sale naţionale, după paşaport! Mai voiţi cevà?

Când plecară Nemţii, îl lasară moştenire la alţi compatrioţi. Apoi veniră Francezi, Belgieni, Italieni, Olandezi şi cine mai poate să le ţie minte?! De un singur lucru îi păreà rău lui Ghiţă; că nu se înscrisese la liceu şi la Engleza, şi că respinsese în tinereţele sale avansurile unei oare care Miss Nelly, care se ofereà să-l înveţe şi limba lui Sheakespeare numai din practică şi pe gratis. Această părere de rău se mări până la durere, când află că se pripăşisă la noi un Miliardar autentic, cu Automobilul său cu tot! Dar erà prea târziu acum ca să înveţe!

Expoziţia, ca toate lucrurile frumoase şi înalte din lumea aceasta trecătoare, trecù în lumea amintirilor şi cu ea dispărù şi ultimul străin. Bietul Ghiţă Dudău, se găsì dar în acea stare în care se aflase la sosirea lui în Bucureşti. Ce erà de făcut?

Cât de mult se mai schimbase ţara, mai ales Capitala, de când plecase el în Dobrogea! Se făuriseră fel de fel de legi de admisibilitate în funcţiunile publice, încât nădejde de a capatà vr'o slujbă mai ca lumea nu mai erà decât pentru licenţiaţi. Nici notar la sat nu mai puteai fi numit, decât în urma unui examen, pe care de alt fel l'ar fi trecut uşor, având practică destulă. Ce rău făcuse că părăsise Catarleţul, unde nu l'ar fi suparat nimene! Să ceară a se întoarce iar acolo ca notar, nici pomină că se duccà la temniţă.

Ba mai dădù şi peste altă pacoste:

Pe când cascà gura înaintea magazinului Universal

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de pe Calea Victoriei, un agent de la siguranță îl atinse cu mâna pe umăr strigându-i în gura mare: he he! Trăiți D-le Comisar de Cernavoda, de Tulcea și St. Gheorghe, trăiți D-le Achiluță Popescu! Nu mă mai cunoașteți ?

Ghiță se întoarse ca ars cu fierul roș și văzù cu groază înaintea lui, pe unul din foștii săi ipistați, care-l privea triumfător. Un altul ar fi rupt-o de fugă; Ghiță însă se liniști îndată și răspunse cu cel mai mare sânge rece:

Te înșeli D-le. Pe mine mă chiamă Ghiță Dudău și nici n'am calcat de când sunt în Dobrogea.

O fi așà după cum spui D-ta răspunse agentul, dar eu te recunosc de a binele. Poftiți dar la D-nul Șef a Siguranței să-i vindeți lui brașoavele astea D-l meu, că de mine nu fac, sunt de douăzeci și opt de ani în poliție și am văzut cam multe.

Poftim, poftim, zise Ghiță cu acelaș sânge rece. Ba și la D-l Prefect dacă îți cere inima. D-ta îți faci datoria de vrednic și înțelept agent și te urmez cu plăcere. Înțeleg cu atât mai mult amăgirea D-tale că l'am cunoscut și eu pe acel mizerabil de Achil Popescu; îi am fost chiar camarad de școală și știu că în adevăr semănà mult cu mine. Pe atunci îl credeam băiat de treabă, dar mi-a istorisit faptele lui murdare chiar D-l Comisar din Predeal care de asemenea îmi este camarad de școală.

Ia mai lasă D-le palavrele astea, zise Agentul cam suparat; nu pricepi că te-am recunoscut ? Pe cine vrei D-ta să legi la gard ?

Ghiță tăcù, dar cum intră în cabinetul Șefului de Siguranță îi remise o cheiță rugându-l să trimeată un agent până la locuința sa ca să aducă, din sertarul de jos al unui scrin ce se află acolo, o geantă în care ține actele sale de identitate, și se deschidă Geanta cu cheița aceasta; apoi îl mai rugă, că, până se va înapoea agentul, să cheme la telefon pe D-nul Comisar al Gărei Predeal și să-l întrebe dacă în ziua de șase Iunie, a stat de vorbă cu Achil Popescu, ori cu Ghiță Dudău. Și cine este acesta din urmă ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Atât din răspunsurile Comisarului de Predeal, cât şi din actele găsite în geantă, se dovedì lămurit că pe când Achil Popescu se află în ţară, D-l Ghiţă Dudău erà stabilit de mult la Neapoli; iar, pe când cel dintâiu erà la Smirna după cum dovediseră cercetările poliţiei, acest din urmă îşi scoteà un paşaport de la legaţiunea noastră din Roma, pe baza actelor şi a dovezilor ce le prezentase acolo. Iar cea mai bună dovadă erà faptul că Comisarul de poliţie care erà camarad de şcoală cu amândoi, încredinţă că persoana cu care vorbise mai bine de un ceas la Predeal, erà Ghiţă Dudău, iar nici cum Achil Popescu, despre care chiar vorbiseră împreună; aşà că Ghiţă fu concediat cu mii de scuze din partea D-lui Şef. Agentul însă îşi făceà cruci peste cruci, zicând că trebue să fie un făcut la mijloc, că aşà asemănare şi la chip şi la trup, şi la glas, nu se poate.

Asta fu bună de tot şi la locul ei, se gândì Ghiţă eşind din curtea poliţiei; de acum pot luà ceasornicul din buzunarul Prefectului de mi-a venì poftă, că nimene n'o să mă mai poată bănuì; dar e vorba ce mâncăm noi acum, că mi-i foame în draci şi n'am nici o parà chioară în buzunar?!

Pe când îşi puneà această vajnică întrebare, Cc. Grigori, care de rândul acesta nu mai erà Ministru, ci numai Vice-Preşedinte la Senat, trecù într'o birjă şi recunoscându-l pe Ghiţă, oprì trăsura şi îi făcù semn cu bună voinţă să se apropie.

«In sfârşit te-am prins ştrengarule, îi zise în glumă. Te-ai făcut mai cuminte? Ori tot aşà de nebun şi desmaţat ai ramas? Vino negreşit să mă vezi şi fără teamă. Nu mai sunt suparat pe tine şi v'om chibzuì amândoi ce pot face pentru tine. Vino mâine diminiaţă la nouă la mine acasă. O să vorbim mai slobozi, că acum n'am vreme».

După aceste cuvinte spuse în grabă, făcù semn birjarului să plece înainte, lăsându-l pe Ghiţă uluit pe trotuar, fără ca să fi putut răspunde macar un cuvânt.

Mai făcând vr'o câţi-va paşi, dădù peste una din victimile sale de la jocul de biliard, un ficior de bani gata,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

căruia îi câstigase pe vremuri multe partide a cinci lei. Acela îl recunoscù întâiu şi sărindu-i de gât, îl poftì la masă într'unul din primele restaurante; iar după mâncare se duseră împreună la Imperial, unde Ghiţă îi câştigà la Bliard cinci sprezece lei şi consumaţia.

Despărţindu-se de amicul său, o luă în spre locaşul de întâlnire a comitetului socialist unde aveà intrarea liberă; căci aratase patalamaua fraţilor din Marsilia prin care îl aleseseră corespondent luminator pentru România din partea Franţei, fără a se lăudà însă cu ce alaiu a fost eliminat. Acolo i se spuse că în sara viitoare, la oarele opt, se vor luà nişte hotărâri foarte importante şi ca să nu cumvà să lipsească.

Încercă să afle cam despre ce poate fi vorba, căci de vr'o schimbare de Regim nici nu se puteà bănuì macar. Guvernul Conservator prezidase Expoziţia jubilară şi părea în culmea strălucirei sale, aşezat la putere cel puţin pe întreaga legislatură. Se cam vorbise de oare care desbinări între Takişti şi Cantacuzinişti, dar se împacaseră şi se zvoneà acum de reîntregirea partidului prin reîntrarea în sinul lui a Junimiştilor. Liberalii, din potrivă păreau dezbinaţi şi nepunticioşi, căutând pe sub mână să aţâţe tulburări printre studenţi şi meseriaşi. Aşà că nu prea înţelegeà bine ce rost ar fi putut aveà rezoluţiuni importante în asemenea împrejurări. Cu toate acestea i se spuse că să pregătesc evenimente mari, poate chiar sângeroase şi că nimene nu trebuià să lipsască mâne sară.

Cam intrigat, Ghiţă se întoarse acasă unde se culcă îndată, pregătindu-se de intrevederea ce trebuià să o aibă cu Cc. Grigori Vultureanu chiar a doua zi.

Diminiaţa, dar la ora hotărâtă suì aceleaşi scări din strada Lascar Catargiu, pe care le coborâse atât de repede cu vr'o câţi-va ani mai înainte. Un servitor, îmbracat în livreaua Vulturenilor, venì să-i deschidă şi cum se numì, îi spuse că erà aşteptat; şi îl introduse în cabinetul stăpânului.

Eroul nostru îşi pregătise intrarea ca cel mai talentat actor şi de la uşă făcù mişcarea de a îngenunchià

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zicând cu o voace mişcată: Iartă-mă Cc. Grigori, că mult sunt greşit în faţa Măriei Tale!

Cc. Grigore mişcat şi el dea binele, îl luă pe Ghiţă de amândouă mâinele îl aşează lângă el pe o canapea şi spuse cu dragoste: Să nu mai vorbim despre trecut dragă copile că avem şi noi partea noastră de răspundere în greşalele tale. Datori eram să veghem mai bine, ca să fii ferit de înrâuririle vătămătoare. Istoriseşti-mi acum în curăţenie de suflet, toată viaţa ta, din ziua când, într'un moment de indignare de care m'am căit îndată, te-am dat afară din casa mea. Te-am căutat mult, am scris lui Achil şi mamei sale în mai multe rânduri, fără a capată însă nici un răspuns. Dar spune-mi mai întâi din ce trăeşti şi ce faci?

Ce să vă spun Măria Voastră oftă Ghiţă. Pentru moment n'am nici o ocupaţie şi trăesc ca vai de lume, mai adesea ori flămând, decât sătul. Văzându-mă fără nici un sprijin şi numai din vina şi ticăloşia mea, n'am mai cutezat să mă întorc la tata şi mi-am luat lumea în cap. Trecui Dunărea la Rusciuk şi de acolo, muncind pe unde găseam, ajunsei tocmai la Constantinopol, unde m'am angajat chelner pe un vapor Italienesc care m'a dus tocmai la Neapole. In Italia am trăit mai mulţi ani de zile făcând de toate (că doar numai Popă Catolic n'am fost) şi m'o împins pacatele tocmai la Paris unde eram să mă arunc în Sena, dacă Ministru nostru nu se îndură să mă trimeată în ţară pe cheltuiala statului. Aicea cât eră expoziţia îl făceam pe Ciceronele, dar acum stau rău de tot! Să vă povestesc prin câte am trecut şi câte am păţit? V'aşi plictisi Măria Voastră. Destul să vă spun că m'am căit de faptele mele şi cu toate lipsurile şi suferinţele îndurate, n'am ucis, nici pradat pe nimene, şi nici n'am mai încercat să înşel. Când nu găseam de lucru răbdam de foame şi de frig, până ce-mi trimiteă cerul vr'un noroc. Aşa fac şi acuma şi iată că D-zeu s'a îndurat de mine ca tot deauna, odată că mia deschis iar casa şi inima Măriei Voastre!

Vra să zică, făcù Cc. Grigori te-ai săturat de străinatate şi i-ai gustat toate amărurile?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ba prea mult Măria Voastră! Am văzut îndeajuns cât plăteşte. De şi, cum vă spuneam, o duc greu în Bucureşti, dar, ori cum, mă simt la mine acasă şi n'aşi mai trece graniţa, să ştiu că m'ar face împarat?

Ei bine de acum să ştii că n'o să mai mori de foame băiete îi zise Cc. Grigori. Am să mă rog de ginerele meu care e acum Prefect la Iaşi, să te numească Secretar comunal la vr'o comună din judeţul lui; căci altă slujbă nu mai poţi capată cu cele patru clase Gimnaziale ale tale. Din partea mea îţi dau o sută de lei pe lună, aşà că cu leafa ta vei puteà să trăeşti bine la sat. Când vei aveà nevoe de cevà mă vei găsì totdeauna gata să-ţi fiu de ajutor. Aveai la tatu-tău nişte vite, voiu spune să ţi le dee ori îţi voi dăruì altele. Ţine de o cam datà aceste două sute de lei şi vino peste trei zile ca să-ţi dau o scrisoare de recomandaţie către Prefect, bani de drum şi cu ce să-ţi poţi cumpărà o căruţă cu doi cai să nu cheltueşti când te cheamă la Suprefectură ori la vr'o constatare. Poartă-te bine şi nu vei mai duce nici o lipsă. Acuma dute, şi vino după cum ţi-am zis, peste trei zile, tot la ora asta. Ghiţă sărută umil mâna lui Vultureanu iar cum eşì în stradă călcă dârz cu capul ridicat şi cu fruntea'n nori!

Ce proşti şi aristrocraţii ăştia, se gândeà el pe drum! Te calcă în picioare şi apoi cred că e destul să-ţi arunce o pomană, pentru ca să-ţi uiţi trecutul! Auzi? Un om ca mine să se înfunde la sat! Aşi înţelege să fac o asemenea jertfă, pentru un scop oare care; dar nu să-mi perd ochii şi sănătatea, scriind rapoartele Primarului, pentru un biet codru de Mămăligă! In trei zile, am destul timp ca să scornesc cevà ca să mă lase aicea să-mi scot chipurile licenţa în drept, pentru ca să-mi pot face o carieră. Cu minciuna asta tot l'oi puteà amăgì vr'o doi trei ani. Petrecù bine toată ziua pe socoteala feciorului de bani gata, apoi seara la opt se duse la Comitet.

Intrunirea, secretă, erà foarte numeroasă şi unul din fruntaşii partidului luă cuvântul chiar cum se deschise şedinţa:

«Fraţilor, zise el: momentul e solemn! In curând va

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sună ceasul de moarte a burghezimei infame şi hrăpitoare! Vedeţi ce se petrece în Rusia! Vedeţi ce se petrece în Austria şi ce se întâmplă zilnic în celelalte state, până şi în libera şi luminata republică franceză! Pretutindene socialismul se ridică îngenunchind aşezămintele putrede şi ticăloase ale unui trecut de întuneric! Pretutindene cad însângeraţi despoţii, zbirii lor nemernici, sau trădători ce caut să ne stea în potrivă. Regii şi împăraţii, guvernatorii de provincii cu poliţiştii şi jandarmii lor, în fine până şi capii statelor Republicane, când încearcă să ne ţărmurească întru câtva, sunt aruncaţi în aer, fulgeraţi sau străpunşi de bombele, gloanţele sau cuţitele fraţilor! Numai noi oare suntem meniţi a sta cu mânele în sân ?!

Nu, nu, strigară cei de faţă cu înflăcărare!

Numai noi oare să stăm în adormire, când se trezeşte o lume,... până şi întunecatul mujik Rusesc ?! Să nu punem şi noi umărul pentru emanciparea popoarelor ?!!

Da! da! La lucru! Destul am dormit urlă adunarea într'un glas!

Atunci fraţilor reluă cuvântul D-l Preşedinte, lasaţimă să vă tălmăcesc cum stau lucrurile, după care vă voi arată ce aveţi de făcut.

Ascultăm,... ascultăm,... vorbeşte!

Ciocoii şi burghezii din partidul naţional, care împreună cu ciocoii şi burghezii conservatori, monopolizează puterea în ţara asta, îngrăşându-se când unii, când ceilalţi, din munca şi sudoarea noastră, Liberalii găsesc că adversarii lor politici destul s'au răsfaţat vr'o doi ani la putere şi că e timp să le mai vie şi lor rândul, pentru ca să fericească poporul, precum l'au mai fericit şi-l vor mai fericì încă, făcându-i băi de abur, pe la sate şi ospeluri comunale, pe când moare de foame şi trăeşte prin bordee! Pentru a silì însă pe tiran, să-i schimbe sfetnicii, le-ar trebuì niscai-va turburări agrare, *à l'eau de rose* cum zic Francezii, adică blajină de tot, cam în felul acelora de la Slatina şi fără multă varsare de sânge de mojic. Ducând lipsă, ne-au întrebat şi pe noi de avem cumvà asemenea marfă de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vânzare ; iar noi le-am şi vândut'o cât am putut mai cu preţ.

Bravo ! Bravo ! Bine a-ţi făcut !

Am luat toate măsurile şi toate garanţiile, ca la schimbarea de regim, să avem între ei oameni de încredere şi încercaţi, care să-i privigheze de aproape şi să-i ţie în frâu. Având neaparata trebuinţă de noi au făcut pe proştii, consimţind la toate cererile şi condiţiile noastre, cu gândul să ne mintă şi să ne pue botniţa, a doua zi după ce s'ar fi socotit la putere, pe umerii noştri ; iar noi facem pentru moment pe lesne increzetorii. Nici prin minte însă nu le trece, că puterea n'or s'o vadă de cât în vis. Dacă duc D-lor dorul de turburări agrare, apoi o să le plăzmuim noi una şi bună, care să-i înghită şi pe ei odată cu adversarii lor ! In curând furia populară va spulberà, în vijelia sa cumplită, toată ciocoimea şi toată burghezimea din România întreagă !... Ce-i de vor pierì vr'o sută de mii de nemernici şi vr'o două, trei sute de mii de martiri ?! Nici cât o Holeră zdravănă, sau vr'o ciumă mai blajină. Iar apoi din sângele acesta, va răsărì o eră nouă de libertate deplină, de plină egalitate, de adevarată frăţie şi de lumină pentru toţi !

A zoi ! a zoi ! strigă entuziasmat un frate român, moldovean din târgul Cucului, a zoi ! Suntem fraţi cu toţii zic şi zău !

Iar dacă ciocoii şi burghezii din ţările vecine, vor trimite oştiri ca să ne cucerească, ne vom pune din partea lor în potriva armatei române, pentru că nu ar fi decât un bine şi o victorie a marei idei. Va fi în adevăr atuncea o graniţă mai puţin şi vom puteà lucrà mai cu spor, în unire cu fraţii noştri de gândiri, la nimicirea trântorilor şi la împărţirea capitalurilor !

Bravo, Bravo ! Trăiască internaţionala, strigară cu toţii ; dar rumunu di pi Eşi se întrebà nedumerit «dar ci fac iu atunci cu chistighile di pi contrabandă hâu ?!»

Lupta este dar hotărâtă întrebă Preşedintele ?

Da ! da, urlară fraţii ! Trăiască lupta !

Ei bine atunci, iată ce aveţi de făcut de o cam dată : Acei din voi care pot, să plece pe la satele lor de na-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ştere, cutreerând şi pe cele din vecinatate, spuneţi fraţilor ţarani, că liberalii s'au însărcinat să proclame votul universal. Dacă bieţii întunecaţi n'or pricepe şi vă vor întrebă că ce este votul universal, spuneţi-le că vor fi cu toţii numiţi deputaţi şi senatori cu câte două zeci şi cinci de lei leafă pe zi. Spuneţi-le că n'or să mai facă de acum armată şi rezerviştii nu mai au ce căutà la regimente când vor fi chemaţi de ciocoi, pentru că liberalii vor desfiinţà legea militară. Arătaţile că Regele ţine cu liberalii, dar că se teme de ciocoi, de asta nu se dă pe faţă; dar că Regina, mai vitează, a hotărât să se pue în fruntea armatei şi a ţărănimei, pentru ca să ucidă pe ciocoi şi să le ia moşiile, pentru a le împărţi la oameni. Intr'un cuvânt spuneţi-le ori ce minciună vă v'a trece prin cap, pentru a-i răsculà, şi a-i împiedicà pe rezervişti de a se prezentà la chemare, în caz când i-ar mobilizà. Atunci fraţilor, nici arme nu ne mai trebuesc; căci ce-ar puteà face patru zeci de mii de oameni în potriva unui popor întreg? Dar şi pe aceşti patru zeci de mii vom reuşì să-i aducem din partea noastră; căci acei din voi ce nu vor puteà merge la sat, vor lucrà aicea, şi o dată capitala în mânele noastre am izbutit pe deplin.

Ura! Da zdrastvuiet Ruminski progrom, urlà un frate Potemkinist!

Cer cuvântul strigă Ghiţă înflăcărat, suindu-se pe un scaun ca să domine adunarea!

Fratele Ghiţă Dudău are cuvântul, urmă preşedintele cam nedumerit.

Acum vr'o treisprezece ani, începù oratorul, un ciocoi înfumurat m'a lovit cu palma peste obraz! Ghiţă găsise mai estetic să schimbe întru cât va şi partea unde primise lovitura şi mădularea care îl lovise. De treisprezece ani, fraţilor, clocoteşte în mine ura şi dorul de răzbunare! Nu mai departe de cât azi diminiaţă, acest nemernic se tăvăleà la picioarele mele, căutând a-mi cumpărà iertarea, prin făgăduieli de slujbe şi protecţii. In zadar au fost toate, pentru că asemenea insulte nu se spală decât prin sânge! Am refuzat totul.

Bravo Dudău, Bravo Ghiţă întrerupseră fraţii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ei bine astăzi, după bărbăteştile şi înălţătoarele cuvinte, ale iubitului nostru preşedinte şi frate, urmă Ghiţă, sunt gata a-mi jertfi onoarea, adică ce are omul mai scump, pentru triumful causei noastre! Chiar mâine mă duc la el să-i spun că m'am răsgândit şi că cer să mă numească Secretar comunal într'o comună din judeţul Iaşi în care m'am şi născut şi unde am rude şi prieteni. Va fi bucuros să scape de urgia mea atât de ieftin, el care-mi propusese un biurou la Ministerul Domeniilor; iar eu, voi fi mai aproape de fraţii ţarani, voi puteà înrâurì mai bine asupra lor, fără să atrag nici o bănuială şi în curând, o să auziţi vorbindu-se de mine.

Bravo! Bravo! Trăiască Ghiţă Dudău!

Imi iau de acum ramas bun de la voi fraţilor căci peste trei zile părăsesc Capitala, pentru ca să nu mă mai întorc în ea, decât în fruntea a cincizeci de mii de ţarani moldoveni! Vă jur pe capul meu şi pe capetele voastre care-mi sunt mai scumpe, vă jur, că atunci când va sunà ora cea mare, nu va rămâneà în viaţă, nici un ciocoi, nici un burghez, nici un capitalist, în tot judeţul Iaşilor! Să trăiţi fraţilor şi să vă ajute norocul să biruiţi, cum voi biruì eu! Faceţi toţi ca mine!

Şi modest, coborându-se de pe scaun, se îndreptà spre eşire, în mijlocul furtunoaselor aplauze ale adunărei şi strângând cu bună voinţă sutimile de mâni ce se întindeau spre el.

CAPITOLUL XVII

Aţiţări criminale

A treia zi după memorabila şedinţă a Comitetului Socialist, unde Ghiţă Dudău ştiuse să se impue ca orator de frunte, arătându-se de o energie fără seamăn în jertfirea sa pentru binele obştesc, el sună la uşa palatului Vultureanu din strada Lascar Catargiu.

Fu primit în salon de către ambii soţi, iar Domniţa Aglaia, avù buna voinţă a nu-l întrebà nimic despre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trecut, tratându-l cu aceiaşi bunatate, de parcă l'ar fi văzut în ajun şi nu ar fi trecut treisprezece ani de la ultima lor întâlnire.

Apoi Cc. Grigori îl luă cu el în cabinet şi îi zise că nici nu mai este nevoe să-i dea vr'o scrisoare, de oare ce Ginerile său fusese în ajun la Bucureşti pentru vr'o câte-va ceasuri şi adusese prilejul să se înţeleagă cu el verbal şi că numirea lui erà hotărâtă.

La ora asta adăugà boerul, ordinul tău de numire ca secretar comunal la comuna Ţuţora, trebue să fie făcut. Nu vei aveà decât a te prezentà la prefectură ca să-l poţi luà; după care te vei duce direct la post. Plecând astăseară din Bucureşti şi mâine cu trenul de patru spre Ungheni poţi fi la Ţuţora, pe la asfinţit. Eu singur ţi-am ales această comună că fiind aproape de Vultureni unde vei puteà lesne venì să-ţi vezi părinţii şi fraţii, după ce te voi fi împacat cu ei. Să nu care cumvà să te duci pe la dânşii până ce nu te voi chemà eu, că trebue să-i pregătesc, fiind foarte îndârjiţi cu toţii în potriva ta, şi ai strica-o dar mai rău căutând s'o dregi fără de mine.

Zicând acestea Cc. Grigori îi numără încă cinci sute de lei pentru ca să-şi poată cumpărà cai, căruţă şi cele de trebuinţă, ca să fie pregătit de iarnă; dar sfătuindu-l tot odată să nu se prea lege în partea locului, pentru că aveà de gând să-l aducă mai pe urmă chiar în Vultureni, în locul lui Jitărescu, care deveneà din zi în zi mai nesuferit.

După ce îşi luă ramas bun de la Cc. Grigori şi de la Domniţa Aglaea, încredinţându-i de adânca sa recunoştinţă şi de cumplita lui căinţă pentru că-i suparase într'o vreme, se duse drept la Comitet unde i se dădù lista tuturor membrilor afiliaţi care locuiau în Iaşi sau în împrejurimile oraşului, dându-se pentru ei scrisori, porunci şi deslușiri verbale. Şi el primì sfaturi cum trebuià să urmeze, de cine trebuià să se ferească, în cine puteà să aibă încredere; cam în ce fel trebuià să lucreze, ce făgăduinţi puteà da şi prin ce mijloace puteà să corespundă mai repede şi mai sigur cu comitetul central, la vr'o împrejurare neprevăzută.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Seara, petrecut de mai mulți, se duse la acea gara de Nord, în care sosise atât de plouat în vara asta și unde își luă un bilet de clasa treia pentru a înlătură bănuelile agenților de poliție care mișunau pe acolo și printre care recunoscù pe fostul său Ipistat de la Cerna Vodă. Acum nu se mai fereà de dânsul și îndreptându-se către el, îi întinsă o mână protectoare, zicându-i că mulțămită dragostei ce îi aratase D-l Vice Președinte a Senatului Grigori Vultureanu se duceà să ocupe o importantă funcțiune administrativă la Iași; că departe de ai purtà sâmbetele pentru eroarea ce o făcuse, îl consideră ca un funcționar capabil și deștept, întrebându-l ce ar putcà face pentru dânsul și dacă ar primì un post de Sub comisar la Iași? Bietul Polițist zăpăcit de atâta bună voință din partea unui om pe care-l aduse ca pe un rău făcător la siguranță, mai că nu îngenuche înaintea lui zicându-i, că dacă vrea să-i facă un mare bine, să stărue pe lângă D-l Prefect de Teleorman să-i dea un asemenea post la Alexandria, unde are o soră văduvă și șase nepoți de la doi până la nouă ani. Ghiță nu se stânjànì de loc a-i făgăduì postul de Comisar acolo, de oare ce Prefectul județului Teleorman îi este cam rudă; apoi se suì într'un vagon clasa I din care după ce eșì din gară se mutà în vagonul de alăturea care erà de clasa III-a și unde își așezașe bagajul înainte de a se fi întâlnit cu agentul. Multă vreme bietul agent visà că pornește și el în clasa I spre Alexandria, numit fiind în calitate de *Comisar clasa II!* Mult timp se lăudà printre colegi de înalta protecțiune a D-lui Ghiță Dudău funcționar *superior* la administrația din Iași; dar în zadar; că în curând trebuià să cadă partidul și bietul agent, de și ramas în serviciu, numai are pe lume altă protecție de cât pe D-l Șef de la serviciul siguranței.

Dimineața între orele 8 și 9, eroul nostru se coborà pe peronul gării din Iași. Luând apoi o birjă cu un cal își lasă bagajul la un han din S-ta Vineri, și după ce se mai dichisì puțin, plecă la prefectură să-și ia ordinul de numire. Acolo i se spuse că ordinul erà în adevăr făcut, dar neiscălit încă de D-l Prefect, care se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întoarce abiă diseară din județ; dar ca să vie adouazi la opt și i se va da de sigur.

Iată dar două zeci și patru de ceasuri perdute și pe cheltuială. Ce să facă? Să viziteze orașul? Îl cunoștea în destul.

Se hotărî dar să-și înceapă tainica însărcinare ce i-o dăduse frații de la București către frații din Iași. Îi luă dar la rând după listă și îi văzù pe toți. Unul din ei îl poftì la masă, iar seara îl duse într'o berărie înfundată, unde se adunau în taină, mai mult ca să chefuiască, dar tot odată și să se sfătuiască. Ghiță îi studià bine pe toți, află multe de la ei și dimineața înainte de a plecà la Prefectură, ticluì un raport către Comitetul Central, în care membrii avură prilejul a se încredința, că noul lor frate, mănuià tot atât de bine condeiul cât stăpâneà arta vorbirei.

După ce își luă patalamaua în buzunar, în loc să aștepte până la patru plecarea trenului găsì mai practic să tocmească o căruță care-l duse mai întâi la Holboca, unde aveà de văzut acolo pe un frate din cei însemnați pe listă. Acesta îi fusese foarte mult recomandat de la centru și cu el trebuià să reguleze amănuntele planului de luptă, fiind un fost ofițer din armata franceză, care servise mult timp în Africa. Ba luase parte și în rezbelul Franco German, unde, dacă l'ar fi ascultat Francezii, îi desființau pe Nemți de pe fața pământului. Un asemenea om nu trebuià dar trecut cu vederea, și se stabilì chiar din ziua aceia ca la momentul dat acolo să concentreze toate forțele insurgenților veniți din satele de pe malul Prutului și, împărțindu-se în trei corpuri după sistemul lui Napoleon al III, să se avânte spre inamic, indiferent dacă l'ar găsì sau ba; destul numai să-l învingă.

De la Holboca, prin Mânzătești și Bosia, ajunse la Ungheni, unde avù norocul să găsească acolo chiar pe D-l Suprefect care de obiceiu trăià la moșia sa din apropiere și veneà foarte des la gară când erà liber, aceasta în diferite scopuri administrative și altele:

Suprefectul, un frumos și împunător bătrân, lung cât o zi de Vară și cu musteața albă foarte mare și stu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

foasă—că dor atâta păr îi mai rămăsese la dispoziție—de cum îl văzù pe Ghiță, îl luă militărește de tot după obiceiu, iar Ghiță, care fusese dăscălit din Holboca, nu se tulburà de loc, știind că șeful său sub o înfățișare de moș teacă, erà înzestrat cu o inimă de aur. Destul să nu-l superi, să nu-i răspunzi, să-i dai în tot deauna dreptate, încolo făceai cu el ce voiai și-l duceai de nas după pofta inimei.

Ascultă băete, se restì Subprefectul la noul său Secretar, răsucindu-și musteața, mi-a vorbit Prefectul de tine! Ii ești recomandat de vărul meu Grigore Vultureanu. Știu că ai fost o pușlama și jumatate, un strengar, un împușcă'n lună, care ai cutreierat Europa; dar că te-ai pocăit! Să știi că cu mine berbantlîcurile nu merg. Să-ți cauți de treabă! Auzi tu mă? Că alt fel te dau afară! Te vâr la temniță, ori te fac om de treabă! Fiind că ești țaran din plasa mea, din două una: ori te iau la dragoste, ori te ia mama dracului! Că eu iubesc poporul și mai ales țaranii din plasa mea. Auzi tu mă sfrijitule?! St! Nici o vorbă! Cată dar să fii devotat mai întâiu D-lui Subprefect,.... apoi D-lui Prefect, dacă îți poruncesc eu,.... în sfârșit Guvernului și Partidului la putere! Așa fac eu mă; și vezi că nimene nu mă poate clintì din loc! Ai înțeles mangafa?! Răspunde.

De și nu fusese militar, Ghiță își luă poziția și răspunse dârz și apasat: Am înțeles să trăiți D-le Subprefect.

Bine băete! așa te vreau! Am să scot eu ceva din tine. O să pleci la Țuțora ca să regulezi corespondența și să mi-o trimiți până mâine seară cu vătăjelul la mine acasă; apoi să te duci la Măcărești, că e aproape și de o cam dată ai să girez și comuna aceia; căci mangafaua de acolo, am măturat-o și rămâi tu în locul ei, până ce voi găsì alta. Pe primarii tăi amândoi, să mi-i ții din scurt, ai auzit? Mie nu-mi trebue bucluc în plasa mea. Vreau să dorm liniștit, că dor de asta vă plătește comuna. Cel din Măcărești e un Vulpoi, cel de la Țuțora un Bou, catați dar de vă înțelegeți împreună. Ascultă! Am auzit că umblă fel de fel de pușlamale prin plasele celelalte, vârând minciuni de tot

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

soiul în urechile oamenilor. Bine înțeles că în plasa mea nu vor îndrăzni nici o dată să calce, că mă cunosc ei cine sunt și nu le ajunge nasul. Bagă însă bine de seamă! De s'o pripăși vr'unul pe la tine să mi-l aduci legat cobză și dichisit frumos, ca să nu-i rămâe mai mult păr pe cap de cât am eu! M'ai auzit? Să nu care cumva să aflu că o calcat vre'unul în comuna ta fără ca să nu-l fi adus peschiș, că îți scot toți dinții și te trimit pe urmă să mânânci pesmeți stricați la Castel. Acum pleacă?... Ai ajuns?

Ajung îndată să trăiți D-le Subprefect răcni Ghiță făcând cât putù mai bine la stânga'n prejur. Și dând drumul pasului, ajunse îndată la căruță; iar după vr'o jumatate de ceas de zdruncinătură prin luncile de pe malul prutului, se pomeni și la Țuțora.

Acolo dădù peste Moș Iftime Gândac, Primarul comunei, care la prima vedere i se părù întocmai cum îl descrisese D-l Subprefect, adică un adevărat bou cu chip omenesc, bun de legat la iesle. La început îi spuneà cuconașule, se da supus la toate câte i le spuneà Ghiță, dar nu știu cum se întâmplà, că toate eșiau numai după capul lui, iar nici cum după arătările lui Ghiță, nici după poruncile D-lui Suprefect. El bietul om, îndeplineà toate poruncile cu sfințenie, dor de spuneà: oare n'ar fi mai bine așà cuconașule? Pârdalnica de întâmplare însă, răsturnà toată combinația, Ghiță își schimbà părerea, ordinele se schimbau ori rămâneau în nelucrare, și treaba se făceà, ori nu se făceà, așa precum o găsise mai bine, de la început, boul de primar.

Vulpoiul din Măcărești, erà cu totul alt fel de om. Ii ziceà Gheorghe Nastasache după nume, poreclit și Ciupitu, după felul obrazului. Erà jumatate de surtucar, umblând cu botfori de târg și haine de șiac cafeniu. Fusese în vremuri camardiner la un boer mare, care îi dăruise o vie în podgoriile Iașului, chiar la cotitura șoselei care duce din oraș la satul Țuțora. Acolo își aveà locuința și gospodăria, venind la primărie tot așà cum veneà și D-l Subprefect la tact însă cu *naiticeanca* cu doi cai, pe când D-l Suprefect puneà patru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cai înaintaşi la faeton. Citeà foarte bine literile latine şi iscăleà frumos; la scris nu prea aveà obişnuinţă. Nu că n ştia; dar nu aveà notarul *lui* pe care de curând guvernul îl făcuse şi secretar, ca să se afirme şi mai lămurit drepturile ce le aveà Cc. Gheorghe asupra condeiului secretarului său? La citit preferà literile Chirilice şi când aveà să facă *ciorna unui izvod* sau să scrie vr'un *ravaş particularnic*, apoi tot slova vechie o întrebuinţà. Jurnale nu citeà, unde spun toate nişte minciuni, iar monitorul îl citeà secretarul, că dor de asta erà plătit. Ca politică o aveà pe a D-lui Suprefect de normă şi îi mergeà bine. Ţineà fireşte cu boerii, că dor îi slujise de mic copil şi de la boeri se pricopsise; da parcă şi între liberali nu se găseau destui boeri? El *luase* primăria mai mult ca să-şi facă daraverele la Vie; apoi tot mai picà vr'o clacă de bună voie pe vremea culesului, a îngropatului şi a desgropatului, rămânându-i dor legatul şi haragii pe seama pungii sale.

Altfel erà om cu iniţiativă şi autoritar; puţin îi păseà de Prefect, da mite de Suprefect. Ce ziceà el şi ce erà *conform cu legea* aceia să se facă! Legea însă erà tipărită cu litere latine, aşà că puneà pe *scriitoru său* s'o citească. La ţifre se pricepeà, că erau tot ca cele din cărţile cu litere kirilice; aşa că cu cât un articol de lege aveà mai multe *ţifre* cu atât erà mai vajnic. Art. 50 care puteà să-l dea în judecată pentru refuz de serviciu, nici nu-l băgă în seamă; dacă însă secretarul lui l'ar fi sculat noaptea din somn pentru îndeplinirea art. 15232 din codul de procedură criminală ar fi alergat la primărie cu picioarele goale fără căciulă în toiul iernei, fără a mai cercetà dacă un asemenea articol a existat vreodată! Te joci cu art. 15232!! Cinci ţifre în şir! Una mai mult decât caii pe care îi înşiră D-l Suprefect la trăsură! Odată conrespondenţa *ispidiată conform legii*, puţin îi păseà de ce s'ar mai fi putut întâmplà prin comună. Pentru celelalte daraveri mai mici: ca starea *ţivilă*, *ispasuri*, constatări de poliţie criminală sau sanitară, n'avea pe *Conţilii* lui? Ii delegà verbal şi pace! Adevărat că nici unul nu ştia carte, da *sicritaru* lui ce treabă aveà decât să-i dăscă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lească ?! Lui destul să se afle în tot deauna în conformitate cu legea;... dar şi oamenii în schimb trebuiau să-i iasă la clacă de bună voe şi nesiliţi de nimene; că alt fel pentru o pisică moartă aruncată peste gard, Cc. Gheorghe Nastasache îi ameninţă cu art. 15234 din legea sanitară, combinat cu art. 15232 C. pr. Cr. şi bieţii români îngroziţi fugiau la Via primarului s'o şi lege căci pe celelalte lucrări le făcuseră ei de bună voie!

Vorbeă însă numai în pilde şi cimilituri, iar glumele şi pâcâliturile sale erau vestite prin partea locului. Nimene nu i-ar fi putut pune deşteptăciunea la îndoială. D-l Subprefect care erà cunoscător în oameni îl botezase Vulpea şireată din Măcăreşti, de şi numai meteahna asta nu o aveà pe suflet bietul om! Toate şireteniile sale când se descopereau, erau în conformitate cu legea şi ticluite de alţii; adică de foştii notari şi secretari comunali, care-şi traseră, bine înţeles partea leului!

Pe un asemenea om, Ghiţă nu întimpină nici o greutate să-l încalice cu desăvârşire, jucându-l după pofta inimei. Totuşi se ferì de a-i se desvăluì în alte privinţi. In scurt timp îşi făcù cai şi căruţă, vacă de lapte, îşi luă o căsuţă pe malul Prutului şi cumpără de la un contrabandist, pe te miri ce şi mai nimica, un frumos armasar sur rotat a ofiţerului de *obiemici*[1]) de peste Prut. Rusul venise după cal, nici vorbă, zicând că i l'a furat pe la sfârşitul lui Mai; dar Ghiţă arată condica *à souche* de bilete de vite, prin care se dovedeà că armasarul ce-l aveà în grajd, fusese trecut în condică tocmai prin Februarie şi aveà o încrestătură la urechea dreaptă, coada retezată, încât nici semnalamentele nu se potriveau cu cele aratate de Rus.

Când calare, când în căruţă, cutrierà satele de pe lângă Prut până departe, petrecând la cârciumi poftit pe la nunţi, ba botezase chiar un copil la Stânca Roznovanului. Aveà prieteni prin Sculeni, prin Bereşti şi prin Bosia. Spuneà el multe oamenilor dar cu măsură şi mare bagare de samă, ca să nu să compromită. Se făceà iubit de toţi; deplângeà sărăcia de astăzi şi ne-

1). Graniceri Ruşi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dreptăţile, arătând că ce bine ar fi să se schimbe starea asta, să se întâmple aşà şi aşà, lăsând să se înţeleagă că sunt la Bucureşti oameni, care se gândesc la aşà cevà şi că în curând se vor întâmplà lucruri mari. Nu că ştià cevà, ori cunoşteà pe oamenii ăştia, dar citise şi el prin gazete, care poate zic şi ele minciuni; dar lui aşà îi spuneà inima, că de astà datà o să fie cevà. Tare o să fie greu de dânsul, căci de şi el omul Guvernului chipurile şi o să fie mai primejduit ca alţii, între ciocan şi nicovalà cum s'ar zice. Dar mai bine s'ar lasà de pâinea care o câştigă din greu decât să se pue în potriva norodului, căci şi el e ţaran băştinaş, din Vultureni, ajuns surtucar pe negânditele. Haina asta care o purtà de nevoe, îl strângeà rău pe la coate, dar cum va puteà să adune cevà, o va aruncà dracului, ţinându-se de coarnele plugului, după cum îi erà felul şi obârşia. Pe surtucari n'aveà ochi să-i vază, de şi erà silit să li se închine, că n'aveà încotro. Ei de-ar vra D-zeu Sfântul să-l lumineze pe Regele care-i bătrân, s'asculte de Regina care e tânără şi voinică! Numai să-i dea voie şi El, şi îndată ar încălicà pe un cal alb cum e zapada şi care varsă foc pe nări; s'ar pune în fruntea oastei şi iar face pe surtucarii toţi ferfeniţă, aducându-i să-şi dea pământurile norodului cu două zeci şi cinci de lei falcea, nu ca acum! Ce a-şi mai lepădà eu Doamne, surtucul în ziua aceia, oftă Ghiţă! Oamenii tăceau, dar se puneau pe gânduri.

Cu D-l Subprefect aveà alt cântec. Cutrierà satele, dor ar da de vr'o puşlama; dar nu erà nici una în toată plasa, că să temeau toate de Subprefect. In zadar încercase bietul Ghiţă din devotament pentru şeful lui, căruia erà gata să-i jertfească şi viaţa, să vorbească oamenilor aşà după cum vorbesc talharii de socialişti. Işi găsise beleaua şi oamenii erau să-l alunge cu parii din garduri şi cu ciomegele. Dar tot erà bine să mai încerce şi să ştie D-lui că dacă îi va spune cineva că umblă unu cu ast-fel de vorbe, acesta este chiar el, care o face în chip dibaciu pentru ca să-i spioneze.

Numai în satul lui de baştină nu prea calcà de şi îl împacaşe Cc. Grigori cu părinţii, dar se cam temeà de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

faţii lui; unul Constantin care până mai eri fusese şef de garnizoană ca rezervist şi Lisandru care îi luase locul, fiind trecut ca sergent în rezervă. Aiştea ţineau amândoi cu Cc. Grigori şi de ar fi auzit cevă împotriva boerilor, ar fi fost în stare să-l lege şi să-l ducă drept la procuror. D'apoi Moş Sandu?! Se făceă cevă în sat fără voia şi ştirea lui? Toţi ţaranii ţineau cu dânsul, de la primar până la jitar, şi el erà omul lui Cc. Grigori. Dar ce importanţă are un sat într'o plasă întreagă. Când se vor sculà toţi se vor ridicà şi ei, n'or aveà încotro.

Ghiţă însă nu erà mulţumit de lucrarea lui. Se simţeà prea tânăr, prea străin, de şi născut în partea locului. Apoi nici puteà vorbì mai pe şleah, fiind funcţionar şi îmbracat cu surtuc. Şi ar fi trebuit un om mai cu vază, cam bătrân, trăit numai în plasă, având cunoştinţe şi rude în fiecare sat, care să-l asculte românu, fără a se puteà îndoì de dânsul. Că de!... erà vorba de viaţă şi de moarte; iar în asemenea împrejurări, cine se poate încrede într'un băetoi venit de eri alaltaeri şi rău văzut în satul în care s'a născut? N'avea la cine să se deschidă. De ciupitu nici că puteà fi vorba că l'ar fi pârât îndată Subprefectului. Moş Iftimi Gândac păreà c'ascunde cevă şiretenie într'însul, dar de ce soiu, numai balan s'aleagă, că prea erà mocnit de tot.

Intr'o seară, pe când stăteau la gura sobei numai ei amândoi, bătrânul deschise vorba:

Bine măi Ghiţă, făcù el, ia spune-mi tu mie cum se poate ca tu, fecior de om gospodar şi de om cuprins, te-ai surtucărit aşà de rău în cât ai ajuns scârţâitoarea comunei? Altă breaslă n'ai mai găsit? De trăgeai şi tu brazda curată pe ogorul lui tată-tău, nu erà mai bine decât aşa, unde cine se scoală mai diminiaţă te poate da afară?

De moşule, oftă Ghiţă adânc! Pacatul nu e al meu ci a ciocoiului celui bătrân din Vultureni care a murit. Cc. Costache nu mi-a dat pace şi m'o pus la carte.

Nu grăi aşa cu pacat măi băete. Acela nu erà ciocoi, ci adevărată sămânţă de boer şi om detreabă. Am avut multe daraveri cu dânsul şi-l cunosc eu bine. Ia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vezi? Nici Grigori Vultureanu, feciorul său, nu-i om rău de felul lui. Numai s'o vârât acum în politică şi şi-a lasat moşia pe mâna vichililor şi a vătăjilor, care jupoae lumea, pe când el nici habar de grijă n'are, unde îl jupoae mai întâi pe dânsul!

Apoi lasă că le-am auzit eu chiar din gura lui Sandu. Răposatul, saracul voià să te înveţe plugăria cea nouă! Dacă tu te-ai dat la surtucărie, a cui e vina de!?

Vina e a lui, moşule; că de nu mă dădeà la carte, nu deschideam ochii să-mi pot da seamă de ticăloşiile boerilor! De şi sunt un copil înaintea D-tale, dar am învăţat din Istorie cine erau boerii şi ce pătimeà bietul ţaran din pricina lor, înainte de a te fi născut D-ta pe lume! Apoi şi D-ta vei fi apucat cevà din vremurile lor, macar în tinereţe.

Oi fi apucat măi băete, nu zic ba. Boerii, erau ei cum erau; dar acum am ajuns şi mai şi, decât pe vremea lor! Erau şi pe atunci vremuri grele şi angarale multe. Dar cine n'aveà plugul lui, vacă cu lapte şi vr'o gloabă de cal? Nici codaşul cel mai calic nu erà lipsit macar de atâta şi când intrà seara cireada în sat, parcă nu se mai isprăveà, atât erà de numeroasă şi de mândră! Astăzi, cei cu moşiile, dacă nu le dau în posesie[1]) pe la jidani, le caută singuri chipu, adică cum face Cc. Grigori, ori fiind mai nevoiaşi, fac şi ei ca jidanii şi ne jupoae mai rău decât vechilii; cu cât plătim noi astăzi falcea pe un an de zile, cumparam odată doi boi de plug şi o vacă cu viţelul ei, adică patru vite! Cu cât plătim păşunatul unei părechi de boi, cumparam o vacă cu lapte! Oile zber de foame pe toloaca satului, unde păşteau adineoare porcii şi gâştile! *Chiru* creşte din an în an; mai pune lefuşoara D-tale, lăcustele de pe la toate ministerele care ne tăbărăsc din toate părţile şi la urmă jidanul, care-ţi ia pe degeaba aceia ce ai de gând să seceri peste doi ani; încât am ajuns cu toţii goi puşcă! Fruntaşii se întovărăşesc câte trei la un plug înhămând şi cai la prigon; iar codaşii rămân îmbrăcaţi numai cu câte o

1). Arendă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

piele de român, învălind nişte oase pipernicite şi care şi aceasta e vândută la vr'un jidan.

Helbet moşule, făcù Ghiţă! Mult a fost puţin mai este! O să vă scăpăm noi degrabă de toate relele! Dor nu sunt numai eu pe lumea asta care mă gândesc la durerile poporului şi la lipsurile lui! Suntem mulţi! de tot care suntem gata să ne jărtfim şi cea de pe urmă picătură de sânge, pentru ca să vă scăpăm de lichele şi de sărăcie; numai să ne veniţi şi voi în ajutor!

Cum, întrebă Moş Iftimi?

Uite cum. Să ajutăm pe liberali să vie la putere şi ei ne vor da votul universal.

Dăi dracului măi băete, că nu-s mai breji decât ceilalţi. Câte ori au venit la putere, numai de când îi ştiu eu... şi tot nimica n'au făcut! Şi ce tatar vrei să facem noi cu lotul universal? Ce mâncare o mai fi şi asta? Vr'o angară nouă de sigur, peste banii ghirului?

Nu moşule. O să fiţi deputaţi cu toţii aşà că alegeri n'or să mai fie şi o să aveţi pe fiecare zi leafa pe care o ai acuma pe o lună, adică două zeci şi cinci de lei!

Iaca mă! făcù bătrânul pufnind de râs şi clătinând şiret din cap! Adică să-mi las bucatele pe câmp, pentru ca să plec cu Grigori Vultureanu la Bucureşti, unde m'or pune de îndată în locul lui Vodă! hai?

Ba nici de cum. D-ta nici nu te urneşti din sat unde ţi primeşti şi leafa. Stai numai de poruncesti, iar Vodă îndeplineşte ce-ai poruncit D-ta zise Ghiţă râzând şi el.

Ia mai lasă-le la pârdalnicul, vorbele astea măi ştrengarule, că dor n'am mâncat masalar! Astea sunt iar minciuni surtucăreşti. Nu se mai prind de noi măi băete, că de vorbe suntem sătui slava Domnului!

Lasă moşule că nici eu nu cred în vorbele astea. Dacă îmi făgăduesti însă că nu mă vei pârâ la cei mari, şi că vei ţineà taina ascunsă în D-ta, apoi ţi le voi spune toate pe şleah. Dacă ţi-a fi voia ne vei ajutà; de nu, să ne laşi să lucrăm pentru binele nostru, aşà cum ne-om pricepe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu numai că îți făgăduesc, dar ți-o jur pe copii mei. Ce am eu cu ceia ce faceți voi? Voi veți face, voi veți trage; vorba românului! Ce, sunt eu om care să părăsc pe creștin?!

Atunci ascultă cum stau lucrurile. Aveai toată dreptatea. Vorbele care ți le spuneam adinioare, sunt numai niște minciuni de a liberalilor, pe care le-au scornit ca să vie mai curând la putere. Noi facem pe proștii și ne dăm din partea lor, ca să-i înșelăm mai bine.

Ei și ce a-ți înțeles dacă vă dați de partea lor? Vor veni iar la putere, se vor sporî birurile cum fac astăzi ceilalți... Și cine știe de îi vor puteà răsturnà pe conservatori.

Păi de răsturnat or să răstoarne ei pe conservatori, dacă îi ajutăm și noi; dar puterea n'or s'o vadă, ci va rămâneà a poporului. Regele îi sătul și de liberali și de conservatori, căci l'au mințit în totdeauna și l'au amăgit ca și pe noi. El vrea să dea puterea în mânele poporului, adică a țaranilor și a meseriașilor.

Atunci de ce n'o dă? Nu-i el mai mare?

Nu poate, că l'ar omorâ boerii care-l încunjoară. N'are încotro: se preface că ține cu dânșii și va pune pe Regina în capul oastei și împreună cu poporul răsculat va zdobì întreaga surtucărime.

Ce spui mă?! Regele și Regina cu voi? Și meliția?

Și meliția toată moșule, că doar ea a jurat Regelui credință, iar nici cum conservatorilor sau liberalilor.

Așa e mă. Bine zici. Și apoi?

Răscoala va fi în toată țara. Aici la noi, ca și în București și în toate orașele, mai întâiu vom ucide și pradă tot ce este boer sau surtucar, luându-le înapoi banii și averile pe care le-au făcut din munca noastră. Nu vom întrebà cine-i liberal și cine-i conservator. După ce vom fi isprăvit cu Iașul îi vom luà la rând pe cei de la țară și după ce le vom fi luat pământuturile, apoi foc și pârjol în casele lor. Pe jidani însă îi vom jăfuì numai, fără a-i omorâ, ca să nu strige prea tare gazetele de peste graniță, care sunt toate cumparate de dânșii.

De măi băete! Ce să zîc și eu? Mare strășnicie o să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fie şi asta şi mult sânge o să curgă. Şi tot de creştin! Eu unul m'aşi fi mulţumit să mi se dea pământ cât îmi pofteşte inima şi să-l plătesc cinstit în fiecare an cu 25 de lei falcea, da nu ca acuma.

Apoi tocmai asta voim şi noi. In loc de *votul* universal făgăduit de liberali, adică deputăţia pentru toţi, noi să facem *lotul* universal cu 25 de lei falcea cu răscumparare în 25 de ani, iar pe urmă, fiecare să rămâe bun stăpân pe bucata lui, fără să mai plătească cevà.

Apoi dacă nu se poate fără varsare de sânge şi Regele e cu noi, împreună cu oştirea, sunt şi eu cu voi măi băete. Dar voi cine sunteţi? Cum vă numiţi şi cât sunteţi de mulţi?

Noi nu avem alt nume de cât a poporului, făcù Ghiţă cu ifos. Numai în Bucureşti suntem peste patru sute de mii, afară de oraşele şi satele din toate judeţele. Cu toţii suntem fii de ţarani purtând în piept dragostea de opincă şi ură neînpacată în potriva surtucarilor.

Apoi dă mâna ta încoace măi deliule, zise bătrânul cu înflăcărare şi spune-mi numai când se începe hora că a tău sunt acuma.

Trebue să ne pregătim cât mai în grabă, răspunse Ghiţă. Semnalul poate să fie dat d'intr'un ceas în altul, poate mâne, poate peste o lună, dar nu mai târziu de cât în Martie. Eu sunt trimes din Bucureşti anume ca să răscol pe Prutenii noştri de pe aicea, să pregătesc totul şi să aştept să mi se dea de ştire. Ca mine este câte unul în fiecare plasă şi lucrăm cu toţii de o potrivă fără ca să ştim unul de altul şi fără să ne cunoaştem. Aşa că dacă l'ar prinde pe unul din noi, sau dacă ne-ar şi tradà, n'ar aveà cum să arăte pe ceilalţi. Ce este mai *nostim* e că toţi suntem plătiţi de guvern, care habar nu are de cele ce i se pregătesc. Ne plătesc proştii ca să-i cotonogim! Aşà stau lucrurile Moş Iftime. De vrei să ne ajuţi şi D-ta mare ţi-a fi cinstea şi răsplata de către popor.

Nici ca să te mai îndoeşti băete că o să te ajut şi cu mare spor. Pentru mine nu e grea treabă. Am rude şi cimotii în toate satele. Unde mă vor vedeà pornind, se vor luà toţi după mine chiar fie şi în mijlocul fo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

culul. Nu că mă laud dar sunt iubit și cinstit de toți. Știi că la mine vorba iesă cam cu greu din gură. Ei bine iaca ce-ți făgăduesc și satele pe care pot să le ridic cu mic cu mare: în afară de Măcărești și Țuțora, ai mei sunt Unghenii, Bosia, Cristeștii, Mânzătești, Stânca Pălădoaei, Berești, Lucenii și Stânca Roznovanului. Pe Vultureni să-i lăsăm în pace, că țin cu boerul din pricina lui tată-tău. Să-mi spui numai de mai înainte, unde anume trebue să se adune, ca să las vorbă.

Asta zise Ghiță pot să ți-o spun și acum: La Holboca, pe podișul d'inspre Iași.

Fie și la Holboca zise Iftimie. Acuma vino până afară să-ți arăt cevă. Vezi tu colo pe zarea dealului între Cristești și Mânzătești, acele două lungi girezi de pae?

Le văd moșule, răspunse Ghiță.

Ei bine, când vei primi tu poruncă, mă duc să le aprind pe amândouă pentru că să pot vedeà flacările de la ele în toate satele din plasă, și până în două trei ceasuri, toată lumea se va găsi adunată pe podișul Holbocei, care cu ce-o aveà: coase, topoare, puști de vânătoare sau pistoale. Asta ții pofta inimei?

Asta moșule, să trăești și să-ți dea D-zeu zile să te bucuri de fericirea care îi fi dat-o celor saraci și oropsiți.

Amin făcù Moș Iftimie, crucindu-se cu evlavie, fără a se gândì că semnul pe care-l făceà era a marelui nedreptățit, care suferise moartea cea mai cumplită pentru a învățà pe oameni rabdarea, iertarea și dragostea, pe când el se puneà în slujba răsvrătirei, a răsbunărei și al urei împotriva celora de un sânge cu dânsul.

CAPITOLUL XVIII

Răsculații la Vultureni

In sfârșit, după o iarnă din cele mai grele, sosì și primavara anului 1907, menită a înroșì cu sînge de Român iarba și Ghioceii ce abià începeau să pornească de sub stratul gros de zapadă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O primavară, tinereţia anului, precum te numeşte poetul Italian! La câte veţi tinere, în floare, sau încununate cu fulgii albi a puterilor trecute, n'ai adus tu moartea, atunci, când sub adierile tale fermecătoare, făptura întreagă iesă din giulgiul ei cel alb!

O vecinică aducătoare de nădejde, de căldură şi de lumină, pe când îmboboceai crăcile pădurei şi slobozeai mersul pârăelor îngheţate, ce aduceai tu Românilor?! Imbobocit'ai oare la olaltă şi ura, în sufletele cele curate? Dezgheţat-ai cu căldura ta cea dulce, sloiul învrăjbirei d'intre fraţi? O nu! Pentru că eşti izvor de viaţă, nu de moarte; de bucurie, iar nu de jale; de dragoste, iar nu de vrajbă! Toate veţuitoarele te iubesc şi te aşteaptă cu dor; numai ticăloasa seminţie a lui Adam, care se crede mai presus de tot ce se mişcă şi vieţueşte în sânul tău, ajunge prin nesăbuinţa şi trufia ei, să-ţi păteze frumuseţea, să-ţi întunece strălucirea, şi să-ţi prihănească până şi amintirea!

O mână de nebuni,... şi a fost de ajuns, ca tineri, bătrâni, femei şi prunci, să se rostogolească în moarte! Tunurile sprijinitoare de neam împotriva duşmanilor, tulburau, cu bubuitul lor, liniştea văzduhurilor tale, o primăvară! arzând conace şi colibi Româneşti. Iar gloanţele şi ghiulele, izbeau numai în carne nevinovată; căci vinovat nu erà nici un român, nici macar mâna de nebuni, care stârnisă răscoala!

Şi noi şi părinţii noştri, am fost orbiţi cu toţii, ca cei ce trec de o dată din întuneric în prea mare lumină; iar nemijlocita urmare a greşelelor noastre, nu puteà să fie alta decât cele aduse de vântul primăverii anului 1907!

Orbiţi dar de lumină, să ne reîntoarcem oare, macar o clipă, în întunericul trecutului?

Cine ar puteà aveà un astfel de gând?

Leacul este, din potrivă, a ne obişnui ochii cu lumina, ca prin razele sale să ne luminăm trecutul şi să privim şi viitorul în faţă, fără clipire! Atunci prin dreapta şi nepărtinitoarea judecată, vom pricepe multe din cele ce ni se păreau întunecoase, privindu-le în adevărata lor lumină; iar în luminoasa cale pe care ne

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

avântăm de mai bine de o jumatate de veac, ne vom da seamă şi vom vedeà mai lămurit stâncile, prăpăstiile şi primejdiile de încunjurat, pentru a nu mai fi loviţi ca în luna Martie din anul grozav.

Să nu ne temem dar de lumină, s'o soarbem şi s'o răspândim cât se poate mai mult, potrivind'o după foaia neamului şi trecutul său! Atunci fără îndoială, în loc de a blestemà, vom binecuvântà cu toţii primavara din 1907, care ne-a aratat primejdii, pe care nimene nu le bănuiau, nimene până atunci.

Da. O spun aicea în curăţenie de suflet sigur că nu voiu fi desmînţit de nimene!

Unii nici nu bănuiau şi alţii nu-şi dădeau seama de cele ce s'au pregătit o iarnă întreagă!

Nu bănuiau nimica conservatorii de la putere, deşi aveau la îndămână toate rămurile ocârmuirei. Liberalii socoteau că primind în sânul lor nişte elemente energice,— periculoase numai atunci când sunt lasate în voia lor, dar lesne de îndrumat pe calea binelui—îşi înmulţeau partizanii şi ast-fel se apropiau de putere. Chiar căpeteniile adevărat culte şi curate a micului grupuleţ cu idei străine şi nepotrivite neamului, se credeau în stare să stăpânească pe semiculţii şi întunecaţii de sub conducerea lor.

Conservatorii care prezidaseră expoziţia jubilară nu aveau nici un cuvânt pentru a se retrage de la putere înainte de sfârşitul legislaturei; liberalii din potrivă voiau s'o capete cu ori ce preţ, înainte de acest termen, pentru a discreditâ partidul Conservator; arătându-l neputincios să stea patru ani în şir la cârma ţărei şi nu pregetară dar, să dea mâna cu Socialiştii, care erau bine hotărâţi să primească tovărăşia, dar numai cu gândul ascuns că odată ajunşi la putere, s'o dobândească deplină, înlăturând la timp priincios pe liberali.

Aceasta eră mentalitatea politicianilor noştri de pe atunci. Nimene însă nu se gândeà la cei mulţi, la întunecata gloată *talpa ţărei* — cum o numim în timp de alegeri sau la nevoe — care se mişcă cu greu, dar o-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dată pornită, poate arde, pradă şi ucide! Iar oprită şi zdrobită cu sila, poate împreună în aceiaşi grozavă şi năstrușnică ură şi pe acei care au fost siliţi să tragă în carne vie, şi pe acei care au amăgit-o băgând-o în gura tunului!

In loc de ură de partid, căreia vă siliţi a-i da firma mincinoasă de ură de clase, bagaţi de seamă Români, să nu stârniţi ura în potriva *Surtucăr imei*. Vedeţi? Ţaranul a şi găsit cuvântul care ne cuprinde pe toţi, fără deosebire de partid sau de cultură! Noroc numai că Românul nu poate să urască vreme îndelungată; încetând suferinţa, încetează şi ura în sufletul lui cel bun!

Nimene dar nu-şi da seama de primejdie: nici Guvernul, nici opoziţia, nici instigatorii răscoalei!

Când ţaranii pin Moldova de sus, începuseră a stâlci pe ovrei şi a le risipi averile, toată lumea, în cap cu guvernul, crezù la o întindere, a programurilor de peste Prut, în ţara noastră. Se luară în grabă jumătăţi de măsuri, care în tot deauna sunt cele mai primejdioase în asemenea împrejurări. Să trimise compănii de opt zeci de oameni, batalioane de trei sute şi regimente de o mie; aceasta treptat, fără a se bagă de seamă că se loveà în prestigiul armatei şi că de se trimiteà de la început o adevărată companie sau un batalion întreg în primul sat răsvrătit, ar fi ramas învingător fără luptă şi celelalte sate ar fi stat pe gânduri. Parchetele şi poliţiile căutau instigatori printre rușii potemkinişti, sau studenţi Basarabeni!

Când Guvernul băgă de seamă că după moşiile ţinute de ovrei, începeau acum a fi jefuite şi acelea a unor proprietari mari şi cu vază în partidul Conservator, crezù că mişcarea e pusă la cale de partidul liberal şi socotì că face un act politic, retrăgându-se de la putere; lăsându-i să înăbuşe în sânge, o răscoală pe care ei numai, o înscenaseră.

Până să se ia o asemenea hotărâre, ce bine înţeles nu puteà fi luată dintr'o zi într'alta, răscoala se întinse cu repeziciunea fulgerului în întreaga ţară, cuprinzând târguşoarele mici din Moldova, sărind de la Buhuşi la Cotnar, Podul-Iloaei, Bivolari şi câte altele. Apoi şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muntenia! De unde răscoalele avuseseră până atunci un caracter antesemit, deveniră agrare. In Teleorman şi Vlaşca se ardeau conacele şi se ucideau proprietari şi arendaşi, în Moldova ţaranii cereau lotul Universal a 25 de lei falcea.

Bieţii liberali, de şi nu înscenaseră nimic, pricepură de unde venea lovitura; primiră răspunderea şi luară puterea făcându-şi datoria pe deplin. Şi valuri de sânge nevinovat curseră atunci şi se distruseră sate întregi! Capii Socialiştilor îngroziţi de cele săvârşite neprevăzute, dădură bine înţeles tot ajutorul pentru liniştirea unei mişcări eşite din nesăbuinţa lor.

De unde să se aştepte apostolii luminei universale, ei care doreau ca tot cetăţeanul să aibă voinţa lui în conducerea destinelor ţărei prin mijlocul colegiului unic şi a votului universal, de unde zic puteau să se aştepte că Moş Iftimie de la Ţuţora, va pricepe înalta această concepţie prin *lotul* universal a 25 lei falcea, şi că va fi mai bine priceput de oameni, de cât D-lor?! Apoi tot ei să fie răspunzători şi de bazaconiile scornite de Ghiţă Dudău: deputăţia universală a 25 lei leafă plătită la bătătura românului şi câte altele? Vorba Românească: unde dai şi unde crapă! . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Cc. Grigori, din primele zile ale rascoalei, plecă la Iaşi pentru a se încredinţă prin el însuşi de starea lucrurilor. De acolo voiă să meargă la Vultureni, unde aveă să-şi pregătească plugurile pentru arăturile de primavară. De răscoală pe moşia lui, nici nu visà; pentru că îşi cunoşteà ţaranii, oameni cuminţi cu toţii. Se ştia iubit de dânşii şi că, în caz de primejdie, ar fi fost în stare să-l apere cu vieţile lor.

Trecând cu trăsura prin Şorogari, văzù o companie întreagă care staţionà acolo, iar căpitanul care o comandà îl rugă să-l iee cu dânsul până la Vultureni, unde aveà să deie nişte ordine miliţienilor. Bine înţeles că Vultureanu îl primì cu plăcere şi pe drum căpitanul îi spuse că sergentul Alexandru Dudău îi ra-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

portase că satele de pe şesul Prutului erau foarte neliniştite şi că se duceà acum să facă o inspecţie şi să-şi adune rezerviştii şi miliţienii din compania lui; căci chiar acum primise ordine de mobilizare.

Cum ajunseră la curte, căpitanul şi trimise după sergent care îi raportă verbal între patru ochi mai mult de cât îi putuse scri. Starea lucrurilor erà cât se poate de primejdioasă.

Se vorbeà de a da foc tuturor curţilor boereşti şi cea dintâi ar fi curtea lui Cc. Grigori, de şi Vultureniii sunt hotărâţi să se opue la una ca asta, şi trimiseră chiar răspuns că nu numai că nu s'or duce la răzmeriţă, dar că să-i lese pe dânşii şi pe boierul lor în pace; căci de alt fel vor rupe picioarele celuia dintâi care va îndrăznì să le calce moşia sau satul. Cu toate acestea, să trăiţi D-le Căpitan, zise Lisandru, tot ar fi bine să avem cevà arme la noi, că în tot satul nu se află de cât şase puşti de vânătoare şi două cu cremine! Cu astea cu ciomegile şi coasele, ce putem face noi un sat de oameni împotriva a unsprezece sate după cum se laudă ei c'or fi?

Şi când crezi ca să înceapă buclucul, întrebă căpitanul gânditor şi răsucindu-şi musteaţa?

Cât de curând să trăiţi D-le Căpitan. In noaptea asta n'aşi crede, dar mâine dimineaţă poate. Ci că au primit ştire anume când să se adune, dar când şi unde n'am putut aflà. Dacă v'am pomenit de ziua de mâine e unde, beţivul de Jitărescu să lăudà la cârciumă: că ce o să mai chefuiască Joi; şi azi avem Marţi D-le Căpitan.

Apoi dacă e aşà o să fie serviţi d-lor după plac. Tu măi băete să-ţi aduni îndată toată suflarea de rezervist. Cu căruţele sau călări să vă duceţi la magazia regimentului să vă îmbracaţi şi să vă luaţi armele. Vă veţi întoarce la Şorogari unde se află D-l Locotenent cu compania. Lui o să-i raportezi cum mi-ai raportat şi mie şi îi vei spune că l'aştept să vie cu toată compania aici la curte în zori de ziuă, gata la luptă. Aici la sat şi chiar oamenilor tăi vei spune că vă concentrez ca să plecăm la noapte la Podul-Iloaei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aide pleacă fuga'n sat şi cată să-ţi asfinţească soarele în Şorogari ca să vă odihniţi şi voi puţin înainte de a plecă încoace. Ordinele către D-l Locotenent şi magazie ţi le trimet eu îndată acasă prin un vataf a boerului.

Trăiţi D-le Căpitan, făcù Lisandru şi îşi dădù drumu la vale în sat cât îl ţineau picioarele iar după o oră, rezerviştii toţi din Vultureni, alergau în goana cailor spre căzărmile de la Copou.

Cc. Grigori nici nu bănuiă în ce pericol se află şi Căpitanul se ferì a-i vorbì despre cele ce aflase ca să nu-l neliniştească în zadar, până nu veneà trupa. Atunci erà hotărât să întrebuinţeze la nevoe şi autoritatea sa de comandant, ca să-l trimeată sub bună pază la Iaşi, pentru ca să nu i se poată întâmpla nimica.

Dacă în sat se zvonise despre gândurile răsculaţilor, printre slugile şi argaţii de la curte nu se ştia nimica. Timpul erà urât şi geros, aşà că oamenii îşi vedeau de trebile lor şi se întorceau grăbiţi să se încălzească la foc, spunând la snoave şi poveşti. Cc. Anica făceà la pasiansuri, şi nu mai voià să dea în cărţi, de oare ce îi tot cădeà a moarte, întocmai ca în ajunul morţii răposatului boer, D-zeu să-l erte! Apoi erà şi rău dispusă, unde visase noaptea că-i cădeau măsălile din gură (pe care de alt fel le pierduse pe toate de mult); dar tot erà a rău că povestea moartea unor oameni iubiţi, de şi neînrudiţi cu dânsa pentru că dinţii cădeau cu dureri, dar fără sânge.

Pe la aprinsul lumânărilor, şi pe când Cc. Grigori sta la masă cu căpitanul, se văzù de odată o mare luminä pe cer dinspre Cristeşti. Boerul trimise pe Mihalache să întrebe ce este? Acesta se întoarse îndată zicând că arde aria de la Mânzăteşti şi că aleargă lumea într'acolo ca s'o stângă. Căpitanul încruntă din sprincene şi deveni tăcut. Cc. Grigori crezându-l ostenit îl duse în iatacul lui, iar el se culcă în iatacul D-ţei Aglaei care erà alăturea, şi amândoi adormiră, trudiţi cum erau de pe drum. Mihalache după ce strânse masa şi stinse lumânările se reîntoarse în fosta camardinerie a Cc. Costache, devenită precum se ştie odaia lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi pe care o mobilase după gustul său, atârnând de perete două pistoale turceşti, un iatagan cerchezesc fără teacă şi o puşcă de vânătoare cu două ţevi, încarcate în tot deauna cu alice de lup. Lumea din curte se liniştise de mult. Doar o lumină se mai zăreà în odaia cămărăşiţei dar se stinse puţin mai în urmă, după ce Cc. Anica reuşise pasianţul lui Napoleon, lucru ce se întâmplă foarte rar şi numai Iarna; căci Vara nu aveà când.

Şi în adevăr că bine raportase bătrânul Mihalache stăpânului său. Alergà lumea la foc; însă nu pentru a-l stînge ci pentru a aprinde altul, menit să mistue străvechea şi mândra capitală a ţărei Moldovei! Care călări câte doi pe o gloabă de cal, câte zece într'o căruţă, se îndreptau cu toţii spre Holboca şi pe la orele 10 seara erau cu toţii, pe podişul dinspre Iaşi, peste cinci mii de răsvrătiţi sub conducerea Generalisimului, care purtà mândru chipiul legiunei străine din Franţa şi barba în furculiţă. Lângă el primul său adjutant D-l Ghiţă Dudău, calare pe harmasarul furat de la Obiesnicu de peste Prut, înarmat cu un revolver şi un steag roş; care de alt fel părea mai mult negru sub razele lunei. In stat major mai zăreai şi barba lui moş Iftimie care îşi spoise obrazul ca să nu fie recunoscut de autorităţi şi calare pe o iapă balţată pe care o loveà cu cogeamite buzdugan de o făceà să se clatine pe picioare; apoi de al de Jitărescu, Neculai Beţivul absolventul din Păcurari şi altă lume simandicoasă de acelaşi soiu.

Generalisimul se hotărì îndată să aplice planul lui Napoleon III la Solferino. Işi împărţì armata în trei corpuri şi plecă în trei coloane spre inamic, pe care erà sigur de alt fel că nu-l va întâlnì, sau întâlnindu-l chiar, va trece sub ordinele sale.

Care nu-i fu mirarea, când suit cu statul său major pe un dâmb, ca ori ce cap de armată care se respectă şi privind cu ochiana spre bariera Tataraşilor, văzù înşirat, gata de luptă, un batalion întreg de infanterie şi nişte birje venite pe semne cu procurorul şi alte autorităţi, pe care bravul General le luă de îndată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

drept tunari așa le străluceau alămurile sub razele lunei. Și să nu socotiți, mă rog, că era vorba de vr'un batalion de cele de timp de pace, ci cogeamite șirag de lume ce nu-l puteai cuprinde cu ochii!.

Stați noroade strigă viteazul! Să nu se miște nimene. Am un plan grozav. Vedeți voi pe nenorociții ăștia, făcu el arătând armata? Peste o oră sunt toți ai noștrii, sau în rândurile noastre! Ori atunci,... nu mă veți mai revedeà viu!! Eu, și numai eu singur, mă voi jertfi pentru voi și cauza omenirei! Tăcere! Nu strigați, nu vă manifestați entuziasmul, să nu prindă inamicul de veste.

Și coborându-se falnic de pe cal, luă o glugă de pe spinarea unui cioban, cogeamite căciulă de oaie fumurie de la un altul, căruia îi mai împrumută și cârja dădu ordin statului major să-l aștepte două ore încheiate și de nu va veni până atuncea, va fi semn că l'au omorât. Iar în acest caz, Ghiță Dudău să ia comanda și să deie atacul, de îndată ca să-i răsbune moartea!

Apoi se coborî într'un șanț care în adevăr părea că duce spre armată dar mai făceà și alte cotituri. De atunci, după cum prezisese singur viteazul, nimene n'a mai dat peste dânsul nici viu, dar nici mort! Să nu-l fi prins Rușii peste Prut, că apa era încă înghețată?!

După ce trecură cele două ceasuri, Ghiță care ajunsese Generalisim pe câmpul de onoare, trimese ceva iscoade să cerceteze ce-i cu armata? E numai glumă ori are gând de harță? Se încredință însă că nu e glumă și că la ziuă o să-i atace de-a binele. Iscoadele o aflaseră aceasta de la cârciumaru de pe dâmbulețul ce se ridică în afară de barieră care ținea și el cu răsculații. Vorbise însă cu soldații și aflase că erau hotărâți să tragă și în părinții lor, dacă veneà împrejurarea.

Ghiță văzând că nu mai era de stat cu mânele în sân, înaintă calare în mijlocul mulțimei:

«Fraților strigă el! Dacă vedeți că ne-a eșit armata în potrivă, să nu vă speriați. Asta înseamnă că cei de la București și-au schimbat planul și că în loc de a ne desbarà pentru vecie de ciocoii de la Iași și apoi să-i pisăm de la țară, după cum primisem eu poruncă;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trebue să-i dibuim mai întâi pe moşieri pe la vizuninile lor şi până ce ne vom face de petrecanie cu dânşii, armata o să fie cu noi şi o să ne ajute. Aida dar de o cam dată să dăm buna dimineaţă cu Cc. Grigori Vultureanu, că numai bine trebue să fi sosit aseară din Bucureşti, aducând o sumă mare de bani pentru ca să-şi pregătească munca câmpului pe toată vara. Aşa dar la Vultureni fraţilor cu mine! De acolo vă duc eu şi pe la ceilalţi. N'aveţi grijă, că n'o să ne scape nici unul!

La Vultureni! La Vultureni! strigară cu toţii; dar numai vr'o şase şapte sute se luară după Ghiţă; ceilalţi porniră să-l caute pe fostul generalisim..... pe la casele lor.

Bine înţeles că statul major urmă întreg pe noul său comandant, iar cele şase şapte sute de soldaţi ai libertăţei, erau în mare parte oameni cu diploma şcolei din Păcurari. Mă prind pe ce voiţi, că n'aţi fi găsit un singur gospodar detreabă printre dânşii. Tot unul şi unul, care puteau câştigà mult, dar de perdeà n'aveau ce perde, nici macar naravul, care se ţineà grapă de ei.

Când abie se îngânà ziua cu noaptea, ceata lui Ghiţă intră în cea mai deplină tăcere pe sub gangul de intrare în curtea lui Cc. Grigori. Intr'o clipă surugii, rândaşii, argaţii, contabilul, vechilul şi până şi biata Cc. Anica, fură legaţi burduf, fără a puteà da macar un ţipet. Doar bietul Fideluş dădù un lătrat, dar căzù zdrobit de călcăiul unui răsculat. La bucătărie dădură peste D-l Niţă Spânul care auzind vuet, apucase frigarea cea de argint şi le strigà:

«Haoleo, fugiţi la naiba, că vă mânânc pe toţi nefripţi, nesaraţi şi fără sos! N'o vedeţi că taie ca briciul?» Dar şi el avù soarta lui Fideluş. Cu capul despicat de un topor se răsturnă în sunetul arămei a dragelor sale tingiri!

Lui Mihalache, care nu dormeà greu nici odată, i se părù că aude zgomot neobişnuit în curte. Privind pe fereastră îşi dădù îndată seama de primejdie, apucă puşca din cui şi se repezì în iatacele boereşti strigând:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fugiți prin balconul de la Parc că vin răsculații să vă omoare! Au umplut curtea! Eu mă duc să-i țin de vorbă cu astă rugină de pușcă, dar fugiți repede că mult n'o să-i pot țineà!

Se repezì în fugă spre ceardacul dinspre curte, strigând: Inapoi nemernicilor că vă stârpesc pe toți! Și, fără a mai aștepta, dădù foc din amândouă țevile, rostogolind în țarănă pe Jitărescu și pe Neculai Bețivul. Până să încarce, mai bine de 40 de inși tăbărâră pe scări în frunte cu Ghiță și cu Moș Iftimie care ridicând îndată grozavul său buzdugan, sfărmă capul bietului bătrân restogolindu-l fără simțire pe lespedele ceardacului!

Cc. Grigori, departe de a urmà sfatul lui Mihalache, aruncă halatul său pe umere, puse picioarele în papuci și, fără nici o armă, urmat de căpitan desbracat și el, dar cu sabia goală într'o mână și cu revolverul în cealaltă se avântă spre ceardac, unde ajunse în acea clipă în care bietul său servitor se zbăteà în ghiarele morței.

Ce vă este copii, întrebă el măreț și fără teamă? V'ați apucat acum să omorâți bătrânii? Ce voiți de la mine?

Uit'te ia ce voim, răcnì ucigașul lui Mihalache ridicând buzduganul pentru a doua oară. Căpitanul fu însă mai iute și îi vârâ toată sabia până în plăsele în pieptul lui Moș Iftimie, care scăpă buzduganul și căzu zicând: m'ai mâncat fript afurisitule! Ghiță atunci înaintând cu furie către Grigori Vultureanu îi strigă: ții tu minte, căzătură bătrână, lovitura de picior pe care mi-ai dat-o la București? Na lovitură mai sigură! Și îi zburà crierii cu revolverul, apoi mai trase un foc în căpitan pe care-l nimerì drept în inimă!

De acum fraților zbierà el pe jumatate nebun de fapta lui, luați tot ce veți găsì aicea, că a vostru e totul. Mie nu-mi trebue nimica că m'am răzbunat destul! Ardeți și daramați tot ce nu veți puteà luà să nu rămâe nici piatră peste piatră.

De odată o mână rece o apucă pe a lui. Erà Mihalache care trezit din ameteală se târâse până la el în brânci.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ucigaşule, spuse bătrânul cu vocea şuerătoare a celor murinzi! Asta ţi e răsplata pentru binele ce ţi l'a făcut Cc. Costache?... şi eu sunt ucigaş!... şi eu am omorât doi oameni din pricina ta, spurcatule!... că tu i-ai înebunit şi i-ai adus aicea!... o ştiu!... o văd! Mi-o spune inima!... Tu eşti vinovat de moartea lor şi de moartea noastră!.... Tot sângele varsat, pe capul tău să cadă, ştergând urmele botezului!... Eu mor,.... dar mor curat că m'am ţinut de jurământul ce îl făcusem stăpânului meu,.... pe care mă duc, să-l slujesc acum şi dincolo,... cum l'am slujit aicea!... Tu,... tu o să mori şi tu.... n'ai grijă,... până diseară,... când va asfinţi soarele,... ţine minte blestemul lui Mihalache Stamati!..... Apoi deschizând ochii mari şi sculându-se drept în picioare: Indată! răcnì bătrânul, vin îndată Măria Ta! Vorbeam cu nişte răi! Şi făcând doi paşi înainte ca hipnotizat, se prăvălì cu capu înainte pe scări.

Toţi ramaseră îngroziţi de cele ce se petrecuseră.

Dar nimene n'avù vreme să stea mult în reculegere că deodată de sub gang, apărù o secţie de infanterişti sub comanda sergentului Dudău Alexandru, pe când dispre parc se auziau tropăituri şi semnale de goarne.

Ce se întâmplase?

Locotenentul pornise mai de vreme Compania, că văzuse de departe răsculaţii intrând în curtea de la Vultureni. Trimesese dar secţia lui Dudău să aţie calea la poartă, alte două secţii le trimise prin Parc să oprească eşirea răsculaţilor prin partea ceia, iar el veneà în susţinere cu restul companiei.

Prea târziu însă, căci nenorocirea se întâmplese şi făptuitorul reuşise să fugă.

In adevăr, Ghiţă cum văzù pe fratele său mai mic apărând sub gang cu soldaţii, fugì prin sufragerie, salon şi ceardac într'un desiş a parcului înainte ca soldaţii să-l fi putut zări; apoi de acolo se strecură până la locul unde îşi legase harmasarul, încălecă pe el şi zbură peste dealuri şi câmpii spre pădurile da la Repedea. Dar până acolo nu putù ajunge bietul cal şi pe când săreà un şanţ din grădina Rivalet, fosta reşedinţă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de vară a lui Mihai Vodă Sturza, bietul animal crăpă de oboseală, trântindu-l pe Ghiță în niște spini unde leșină de durere, de turburare și poate chiar de remușcare!

In urma lui răsculații văzîndu-se înghesuiți între ziduri și cu toate eșirile tăiate, căci fiecare latură de dinafară era păzită de un îndoit rând de sentinele și nu te puteai strecură prin nici o deschizătură, nici chiar pe acoperământ, căzură toți în genunchi cerând ertare și dând de gol pe capii lor! Ziceau că au fost amăgiți pe bună dreptate și socoteau că Regele și *guvernu* poronciseră să se răscoale.

Se poate c'or fi avut și dreptate, căci l'am auzit pe prietenul nostru Ghiță îndrugând minciuni și mai gogonate.

Bietul Locotenent mai avù de furcă și cu țaranii din Vultureni gata să se încaere cu trupa, pentru că nu lasau să se răzbune asupra răsculaților care le omorâseră pe bunul lor boier.

La moarte ucigașii și deberdeii strigau ei! Nu v'am hotărât să nu calcați pe la noi? Cine sunteți voi pârliților? Țarani sunteți voi? Gospodari? Gospodăriile voastre sunt la Ocnă și la Criminalul din Iași! Lasă-ne D-le Ofițer să ne facem de petrecanie cu dânșii.

Inapoi cu toții strigà Locotenentul că pun să vă împuște pe toți ca pe niște câini! Nu vedeți că s'au predat și sunt sub privegherea și răspunderea mea? N'aveți grijă că-i voiu duce pe toți la Iași. Nu va scapà nici unul. De acum ei sunt ai Legei și legea nu-i va cruțà. Fiecăruia după faptă și pedeapsă. Dar voi să nu vă atingeți de nici unul că datoria mea de soldat ar fi să-i apăr împotriva voastră și nu fac ei cu toții cât viața unui gospodar cinstit.

Așa e! Așa e! strigară Vulturenii într'un glas! Dacă te legi D-ta să-i dai pe mâna judecăței, ia-i d-ta pe suflet, dar de o vrea să fugă vre unul apoi dă peste ciomegile noastre!

Când însă dădură soldații din trupul Căpitanului lor pe care-l iubeau cu toții, fu o adevărată minune că nu se năpustiră cu baionetele asupra prizonierilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL XIX

Blestemat de părinți! Judecata și blestemul fraților!

Jalea eră de nedescris la curtea din Vultureni!

Soldații își regretau căpitanul, care fusese în totdeauna bun și drept cu ei și pe care îl știau părinte de familie. Liniștiți întru cătvà și rechemați la simțul datoriei de către superiorii lor nu mai puțin mișcați ca dânșii, stăteau posomorâți sub arme, cu lacrimile în ochi, privind cu ură, gramada de răsvrătiți, reduși acum la neputință!

Aceștia abătuți aveau și ei ură în suflet; dar nu atât în potriva soldaților, cât a celora de către care fusesără amăgiți. Își dădeau bună seamă acum că nici Regele, nici Regina nu doreau peirea surtucărimei; că armata o să-i împuște ca pe niște câini turbați la cea mai mică mișcare și că în loc de pământ a 25 lei falcea, or să capete numai câte 25 de ani de petrecere la temniță. Apoi câți dintre dânșii nu aveau ceva pacate de ascuns, care vor eși de acuma toate la lumină! Și toate belelele acestea pe capul lor, numai pentru că se luaseră după minciunile unor spurcați care i-au adus ca pe niște boi la măcelărie și la pierzanie, și care spălaseră cu toții putina, după ce-i băgaseră în belea!

Țaranii Vultureni și slugile din curte, blestemau pe răsvrătiți. Veniți cu mic cu mare, barbați, femei, copii, îl plângeau din toată inima lor curată și blândă pe sarmanul boer care plătise cu viața singura vină ce o aveà în ochii lor; de a-i fi cam părăsit de la o vreme, lăsându-i pe mâini străine.

«Eră bun la suflet, drept și milos ziceau ei, ca tatăseu D-zeu să-l erte pe Cc. Costache! care o viață întreagă de om a împărtășit împreună cu noi, și zilele cele bune și cele rele, ajutându-ne la nevoi și sfătuindu-ne ca un părinte. Dacă se luà Cc. Grigori după pilda părintelui său și rămâneà în mijlocul nostru, în loc să umble la București după *meneștere*, nici câinii ăștia turbați și fără de lege n'ar fi îndrăznit să vie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

împotriva lui. Că boerul bătrân era cunoscut de oameni cale de şapte poşte şi iubit de toată lumea, nu numai de noi!»

Apoi către prizonieri:

«Şi ce-aţi înţeles acuma turbaţilor, că a-ţi ridicat viaţa la patru creştini cinstiţi? Că de ăştia lalţi trei nu ne este nici o milă fiind nişte talhari cum sunteţi cu toţii?! Ce a-ţi înţeles că a-ţi pus pe drumuri atâta lume, făgăduindu-i pământ? Pământ vă trebue vouă *părliţilor* care l'aţi dat pe rachiu şi pe acel ce l'aţi avut? Iată că o să capataţi pământ destul acum când vi s'or îngropă oasele şi naravul! Să dea D-zeu să vă împuşte pe toţi *Goverau* ca pe fiarele salbatice. Auzi? Pământ la unia ca voi? Da când aţi lucrat voi pământ vre-odată? Poate de silă, în curtea temniţei, cu baioneta soldatului la spate! Oameni gospodari sunteţi voi? Gospodarii care se luaseră ca nişte proşti după voi, v'au părăsit bre! astă noapte, când şi-au dat seamă cine sunteţi! Şi acum din pricina voastră ori să-şi piarză şi ei zilişoarele de muncă, umblând pe la procurori. Iaca ce a-ţi făcut mişeilor, nu v'ar mai rabdà pământul». . . . . .

. . . . . .

Cc. Anica sarmana, de şi o prinsese frigurile de spaima ce o trăsese, eşi din casă desbrobodită şi legată la frunte cu o basma care îi menţineà pe tâmple felii crude de cartofi, bune pentru dureri de cap. Se târâ cum putù până în faţa cadavrului stăpânului său, dădù un ţipet şi căzù leşinată; apoi mai leşină odată în faţa bietului căpitan pe care nu-l văzuse decât în ajun, şi pentru a treia oară zărind trupul lui Mihalache, pe care nu-l bagase in seamă când se suise pe scări! Pe ţigan găsì de prisos să se ducă să-l mai vadă în bucătărie ca să nu leşine pentru a patra oară. Trei leşinuri erau prea deajuns în o singură zi. De câte ori leşinase Cc. Anica, ţiganca de la spălătorie care se luase după dânsa ţinând isonul bocitului din gură, iar în mâini cu mănunchi de pene de gâscă şi o cutie de chibrituri, ardeà câte o pană şi i-o duceà la nas ca s'o trezească. Biata Cc. în durerea ei uitase şi de moartea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui Fideluș pe care-l alăptase cu ligurința, când murise Fifița, drăguța lui mamă, lăsându-l singur și orfan pe lumea asta! . . . . . .

. . . . . .

Știm că Ghiță Dudău după ce reuși să se strecoare din parc, își găsise armasarul, se aruncase pe dânsul apucând peste câmpii și peste dealuri în spre pădurile de la Repedea; de asemenea ne amintim că pământul era acoperit cu un strat gros de zapadă. Sergentul Lisandru venind în urma sa așeză o sentinelă tocmai pe locul unde fusese legat armasarul, văzù băligar proaspăt, zapada frământată și urme de copite, care mergeau în linie dreaptă în spre șesul Bahluiului, se coborau într'o vale, apoi se ridicau până pe muchia unui deal la o depărtare destul de mare, luând toate drumurile de a curmezișul. Urmele erau proaspete de tot. Cine altul de cât un fugar puteà s'o croiască așa de a dreptul pe câmp, cu primejdia de a se prăbuși într'un șanț sau într'o groapă acoperită de zapadă? Răsvrătiții îl arataseră pe Ghiță ca fiind capul mișcărei și spuseră chiar că umblà calare pe un cal alb și purtând în mâini un steag roș. Steagul se găsise aruncat în mijlocul salonului, dar Ghiță dispăruse și tot așa și armasarul. Nici o îndoială dar, că ale lor trebuiau să fie urmele.

Lisandru nu pierdù nici un minut și în pas alergător se duse de raportă locotenentului celea ce văzuse precum și bănielile sale.

Evident că sunt urmele făptașului zise locotenentul, evident că trebue pus mâna pe dânsul cât mai în grabă; dar trebue să fie departe și nu-l putem ajunge pe jos. De am aveà macar unul sau doi jandarmi călări. Nu puteam prevedeà cazul, că ceream vre o câți-va calarași, când trecù aseară un escadron prin Șorogari ca să se ducă la Stâncă.

Trăiți D-le L-tenent făcù Lisandru, ordonați să înhame doi cai de a boerului la o căruță, dați-mi vr'o câți-va oameni din companie și vi-l aduc eu, viu sau mort!

Ideia e bună răspunse ofițerul; dar pe tine nu te

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pot trimite sergent; pentru că fiind chiar frate bun cu urmăritul, ori l'ai face scapat, ori de ciudă că ți-a dezonorat numele, l'ai ucide. Și este neaparat să fie prins viu, ca întreaga urzeală să iasă la lumină.

Răspundem noi cuvintele noastre pentru Lisandru răcnirà Vulturenii! Il ştim de mic şi n'ar mai aveà traiu între noi dacă ar face o pacoste ca asta. Lasaţi-l să-şi spele ponosul, care l'a adus un ticălos întregului nostru sat.

Bine, făcù Locotenentul, să fie aşà precum ziceţi voi. Am şi eu încredere în D-ta Sengent, însă când îl vei prinde, nu-l vei mai aduce aicea în zadar. Dute de-a dreptul cu el şi-l predă în mâna parchetului.

Vichilul puse îndată trei căruţe la dispoziţia armatei, precum şi cai vătăjilor, înşeuaţi gata. Mama Ilinca care venise cu lumea la curte se suì pe nesimţite într'o căruţă şi când vrurà s'o dea jos începù să ţipe că nici moartă nu se scoboară, pentru că vrea să blasteme în faţă pe cel ce i-a făcut neamul de ruşine. Văzând Moş Sandu că nu o poate înduplecà nici într'un chip, se suì şi el lângă dânsa. Lisandru luase doisprezece oameni patru călări şi opt în cele două căruţe. Intre ei erà şi soldatul rezervist Constantin Dudău.

Porniră dar pe urmele fugarului şi urmărirea nu fu lungă, nici grea. In şesul Bahluiului întâlniră după o cărămidărie pe un ţigan, pe care-l cercetară. Acesta le spuse că a văzut un om venind în goană pe un cal alb parcă dinspre Cristeşti, dar că a sărit gardul de la Socola unde se pare că a fi căzut cu cal cu tot. După cât arătă ţiganul, nici un ceas n'o fi trecut de la întâmplare.

Aşa trebuia să şi fie, că nu trecuse mai mult de un ceas şi jumatate de la sosirea companiei în Vultureni; iar până la plecarea urmăritorului din curtea boierească, cel mult să fi trecut un ceas.

Luându-se dar tot după urme şi după arătările ţiganului, dădură lesne de hoitul armasarului crapat şi la cinci paşi mai departe de el, Ghiţă zăceà tot în nesimţire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După ce se încredinţară că erà viu, îl legară binişor ceia ce îl făcù pe Ghiţă să deschidă ochii.

Da buna vreme bădiţă Gheorghe, îi spuse Constantin care aveà naravul să glumească în împrejurările cele mai grele! Ai dormit bine în mărăcini?

Unde mă aflu, făcù Ghiţă zăpăcit? Pentru ce m'aţi legat?

Ia! ca să n'o mai iei razna peste dealuri ca adinioare şi să nu mai crăpi bunătate de cal răspunse glumeţul soldat.

De o cam dată, făcù posomorât sergentul Lisandru te afli într'o pădure ca haiducii; dar mi-i teamă că de acum o să-ţi duci zilele la gros, cu talharii bădiţă!

Imi este tot una, răspunse criminalul ridicând din umeri! Faceţi cu mine ce voiţi. De acuma pot să mor, că m'am răzbunat!

Şi pentru ce te-ai răzbunat tartarule, mâncate-ar vermii pământului, făcù mama Ilinca înfuriată?! Pentru vacile cu lapte pe care ţi le-a dat boierii când erai mic? Ori pentru boii ce ţi-a dăruit şi pe care n'ai fost vrednic să-i înjugi nici macar odată? Atunci de ce nu mai ucis şi pe mine care ţi-am dat laptele meu din sân şi pe tată-tău care ţi-a dat viaţă? Că doar tot atâta rău ţi-am făcut şi noi!

Zi urmă Moş Sandu, că boii şi vacile ţi le-a dăruit Cc. Costache, iar nu Cc. Grigori. Dar cine a stăruit să te lese în voia ta ca să înveţi altă carte de cât aceia pe care ţi-o hotărâsăm noi? A cui pâine ai mâncat tu atâta vreme, pe când credeai că ne-ai legat pe toţi la gard, ca pe nişte dobitoace? A lui Cc. Grigori saracul care tot trăgeà nădejde că-ţi vei revenì singur în fire! El ne-a împiedecat să te luăm din Bucureşti, pe când erai încă un mucos de băiat, care poate, între melesteul mătei şi chelfănelile ce le ai fi primit de la mine, te făceai om de treabă! Ce socoţi tu că ne-ai înşelat vr'o dată cu minciunile tale măi băete? Crezi că nu ştiam că ai luat numele unui prietin al tău care murise, pentru ca să scapi de oştire nemernicule? Ba ştiam şi că te-ai făcut comisar pe nume străin şi că furând bani de la o comună în Dobrogea, ai fugit în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lume ca să scapi de puşcărie, tâlharule! Bine când ai primit tu la Paris scrisoarea mea, pe care tot Cc. Grigori îl pusese pe Gramatic s'o scrie, n'ai înţeles tâmpitule, că le ştiam noi toate? Dacă ne mărturiseai atuncea adevărul şi ne încredinţam şi noi că te căeşti de fâptele tale, ştii tu ce s'ar fi întâmplat? Cc. Grigori pe care l'ai omorât mişeleşte azi dimineaţă, era gata să meargă el singur la Paris, să-ţi caute acolo un rost de om cinstit, până ce te-ai fi putut înapoià fără teamă în ţară, unde alt fel te-ar fi aşteptat puşcăria! Dar chiar alaltă seară când a venit înadins din Bucureşti pentru ca să ne împace şi mi-a poruncit ca să te iert, socoţi că nu mi-a povestit câte minciuni îi ai îndrugat la Bucureşti, când te-a întrebat pe unde ai umblat şi ce-ai făcut? S'a prefăcut că te crede, fiindu-i milă de ruşinea ta. De atunci nu mi-a mai fost dat să-l mai văd de cât mort şi ucis de tine nemernicule.... Of! nimic nu se poate ascunde pe lumea asta măi Ghiţă! Cât despre lumea cealaltă, nici nu face să mai vorbesc de dânsa cu un prăpădit ca tine care şi-a dat sufletul dracului! Dacă ţi le înşir pe şleau toate, nu este în nădejdea că te vei pocăi, sau îndreptà. Nădejde nu mai poate fi pentru tine nici pe lumea asta, nici pe cealaltă pe care o tăgăduesti! Ţi le spun ca să vezi cât sunt de proşti, acei ce se cred deştepţi tare, ca tine, şi cât au fost de buni şi indelung răbdători acei pe care îi socoteai de proşti! Cc. Grigore şi-a pierdut zilele din prea marea lui bunatate. Tu măi băete deşi pornit din firea mea şi dintr'a mătei, femee vrednică şi cinstită, ai ieşit soiu rău chiar din copilărie! Blăstemul meu să te urmeze în viaţă şi la ceasul morţei!!

Amin! Dreaptă ţi-i vorba barbate zise Ilinca şi întorcându-se către Ghiţă: Blăstămat să fii şi de mine scorpie veninoasă pe care am purtat'o în sân!

Blestemaţi-mă în voie, iubitorii mei părinţi, care nu m'aţi iubit nici odată, zise Ghiţă cu neruşinare şi obrăznicie; care m'aţi ţinut la vatra voastră, numai cât timp n'aţi putut face altmintrilea, umplându-mă de o-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cări şi de bătăi, pentru bietul codru de mămăligă care mi-l aruncaţi ca la câine! Nici nu-mi pasă de blestemul vostru, nici nu mă sparii de el! Ce puteţi pricepe sermanilor întunecaţi? Cum a-ţi puteà înţelege că l'am ucis pe Gr. Vultureanu, pentru că mă pălmuise acum paisprezece ani la Bucureşti, voi care a-ţi fost deprinşi cu sudălmile şi bătăile boiereşti, tocmai din copilărie? De unde a-ţi puteà pricepe ce vra să zică onoarea la om? Poate doar frate-meu Lisandru, care e militar şi are oare care cultură, de oare ce a ajuns Sergent.

Adevărat ai grăit făcù Sergentul cam ironic, scumpă este onoarea la militar, precum şi la tot omul cinstit. Odată onoarea patată, trebueşte sânge ca s'o poţi spălà. Dar pentru ca să ai onoare de răzbunat, trebue mai întâi ca să fii om cinstit; adică să nu furi, să nu înşeli pe nimene. Aşa ai făcut D-ta Bădiţă?.... Parcă nu tocmai.... hai?

Şi pe când bietul Ghiţă plecă capul, răutăciosul de Constantin adaugă: Apoi vezi D-ta că de te-a lovit Cc. Grigori cu palma peste obraz, ori cu vârful cizmei în altă parte — că am aflat'o şi pe asta — pacatul nu erà aşa de mare, că n'a putut omul să se întâlnească cu onoarea d-tale, care zburase hăt, departe, încolo şi de mult!

O fraţilor, fraţilor mei iubiţi, oftă Ghiţă cu jale, nu vorbiţi aşa că mă doare şi stau neputincios în mâinele voastre! Mai ales tu Lisandre, care eşti mai luminat de cât dânşii. Ei nu mă pot pricepe, dar tu? Nu simţi că sunt o victimă? Martirul unei mari idei, pentru care am vrut să-mi jertfesc tinereţia, viitorul şi viaţa?!

Aşa întrebă Constantin? Atunci de ce goneai aşa de straşnic dineoare de ţi-a crapat şi calul de sub tine?

Lasă-l bre în pace, făcù Lisandru! Lasă omul să-şi verse focul! Nu e bine să-l iai în batjocură, că e prizonierul nostru, ori cum ar fi!

Mulţumesc dragul meu frate! Ştiam, că din tot neamul nostru, tu eşti mai bun şi mai nobil, pentru că eşti mai luminat! Ascultă-mă dar cu luare aminte, înainte de a mă osândì.

Nu ţi-ai dat oare seama în mintea ta mai cultă, că de veacuri, cei bogaţi s'au unit cu toţii pentru ca să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ne jupoae, folosinduse de munca noastră ? Şiau împrejmuit vetrele cu garduri, moşiile cu brazde şi movili, iar ţările cu graniţe despărţind neamurile între ele şi invrăjbindu-le una în potriva alteia, numai din lăcomie, şi ifosuri boereşti.

Apoi a făcut legi ca să le consfinţească hrăpirile şi v'au luat pe voi de la vetrele voastre, de pe ogorul udat cu sudorile voastre, pentru ca să vă vărsaţi sângele vostru curat, să ucideţi oameni de alte limbi, dar tot fraţi cu voi şi aceasta numai ca să le aparaţi averile şi bogăţiile, făgăduindu-vă, prin popii lor, toate fericirile pe lumea cealaltă şi îngrozindu-vă cu strâşniciile iadului !

Ba să mă ierţi d-ta întrerupse sergentul foarte serios. Nu numai pentru ca să păzim averele bogaţilor, nici vetrele noastre, ne vărsăm noi sângele. Dar pentru a le feri de încălcările străinilor, pentru a apară cenuşa strămbunilor, mormintele părinţilor, pământul neamului, şi onoarea patriei ! Apoi dacă pentru a-ţi spală onoarea patată, ai găsit cu cale să ucizi pe un bătrân, ne vei da voie şi nouă să ne jertfim viaţa pentru onoarea neamului românesc, care preţueşte cel puţin cât onoarea D-tale.

Nu numai pentru aceasta l'am ucis pe Vultureanu, căci de ar fi fost de seama mea, l'aşi iertat, ori m'aşi fi răzbunat pe el în luptă dreaptă ! L'am osândit peirei, pentru că insulta ce o suferisem, erà batjocura care o treaptă întreagă o aruncă alteia ! Erà lovitura bogaţilor, a hrăpitorilor şi a îngânfaţilor, ce o primiam în numele umiliţilor, a jăfuiţilor şi muritorilor de foame ! A pierit jertfa şi el, dar jertfa trecutului şi a prezentului, prin mâna viitorului ! Ca dânsul v'or pierì toate stările de azi, şi din sângele lor va eşì o lume nouă, un soare nou va răsărì pe cer, mai strălucitor şi mai cald de cât acesta, revărsânt lumina ştiinţei şi căldura frăţiei în toate minţele şi în toate sufletele ! Frumoasă şi dreaptă va fi lumea aceia, unde nu se vor mai ridicà nici graniţe, nici hotare; unde nu vor mai fi legi, fie care om fiind însuşi legea; unde toate vor fi a tuturor, unde nimene nu va aveà nimic de prisos,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dar nu va duce lipsă de nimica; unde tot omul va puteà culege roada acolo unde o întâlneşte mai frumoasă şi mai bună!

Frumos de tot, făcù neastâmparatul Constantin dând din cap! Şi roada cea proastă şi pipernicită s'o culeagă dor numai prostănacu care a sădit'o cu sudoarea lui pe cea bună şi frumoasă! Aşa e bădiţă? Bună vorbă şi asta!

Da lasă-l măi în pace, se răstì Lisandru! Nu ţi-am zis? Cu mine zice că grăeşte. Lasă-mă dar să-i răspund tot eu. Apoi către prisonier: Şi lumea asta frumoasă şi dreaptă o doreşti? Pe dânsa voiai s'o pregăteşti din dragostea ta cea mare, pentru noi şi pentru popor? Pentru asta te-ai jertfit şi eşti acum ca şi intrat în ocnă?

Da Lisandre! Pentru asta! Şi nu sunt singur! Suntem mii,... sute de mii,.... milioane poate, care gândim la fel! Nu numai în ţara noastră mică şi neînsemnată, dar în lumea întreagă!! Şi viitorul e al nostru. Lumea veche e zdruncinată din temelii, se clatină şi în curând va răsărì soarele cel nou şi cu el lumea cea nouă şi dreaptă! Nu vezi ce se petrece sub ochii tăi, aicea aproape peste Prut?

Acolo bădiţă, e altă vorbă! N'am grăit eu cu cei de dincolo, făcù sergentul? Nu-s tot de ai noştri? Se fac oamenii fraţi cu dracu, până să treacă puntea! Ei caută să scape de limbi străine! Dacă îi mai scarmănă pe evrei şi îi vâră pe boeri în sudori cerându-le pământurile, e că unia s'au prea întrecut cu camăta şi câştigurile, iar ceilalţi s'au rusit al dracului şi caută să rusească pe toată lumea. Cât despre pământ, năzuie şi ei să-l capete mai eftin; dar nu degeaba cum vrei tu şi cu miile tale de nesăbuiţi.

Dacă acolo vă este ţinta, degeaba vă este truda şi osteneala. Căci, în ori ce ţară vei umblà, tot sunt mai mulţi oameni cinstiţi, mai mult sau mai puţin cuprinşi, muncitori şi cu inime curate, de cât de al de voi! Şi aţi întrebat pe ei, ne-ai întrebat pe noi, dacă am primì şi v'am lasà să luaţi averea omului, pentru ca s'o împărţiţi fie chiar nouă? Nouă pământ de pomană nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ne trebue! Câştigat prin muncă, ori moştenit de la părinţi, a lui este! Dacă i-l iau cu sila, sunt un hoţ. Că l'ar fi furat şi el de la alţii? Bun! Să zicem şi aşa. Apoi dacă a fost el hoţ, să mă fac şi eu ca dânsul? Şi dacă l'oi ucide sau l'oi goni dintr'ale sale, n'o sări vecinul sau vre-un alt flămând să-mi dea şi mie în cap? Mi-o spus'o chiar dintr'ai voştri, că eraţi vr'o cinci şase mii pe podişul de la Holboca. Toată lumea asta se luase după tine, socotind că guvernul şi proprietarii, speriaţi de numărul vostru cel mare vor scădea chiria pământului poate şi până la 25 de lei falcea ori de nu, tot vor lasà cevà. Când a fost vorba de pradat, de ucis şi de jefuit, toţi gospodarii şi oamenii de treabă te-au lasat baltă şi te-ai ales numai cu şase şapte sute de beţivi şi de pungaşi! Ce rău ne mai cunoaşteţi voi care vă lăudaţi că sunteţi porniţi din opincă! Iaca, eu am fost cu compania mai zilele trecute, prin Podul Iloaei şi Târgul Frumos. Şi ce crezi că am văzut acolo? Pe jidanii, care sunt de alt neam şi de altă lege, bătuţi măr ce-i dreptul; dar ucis n'am văzut nici unul. Oameni gospodari şi cinstiţi, cu minţele întunecate de vin şi de rachiu, spărgând prăvăliile, aruncând marfa pe uliţă, dându-i chiar foc ca să ardă; dar să se atingă vre unul de dânsa? Doamne păzeşte! Doar numai de-alde acei pe care îi aveai astă noapte în ceata ta! Vezi dar că, în ziua când cei mulţi şi de treabă, ar aflà scopurile voastre adevărate, v'or luà cu parul cel din gard, ca pe câinele turbat! Numai trageţi degeaba nădejde că voi sunteţi mulţimea. De ar fi aşa, nu v'ar mai încăpeà nici temniţele. De v'am lasà şi nu v'am pune botniţa, poate ne-aţi turbà şi pe noi. Dar nu se mai prinde de acuma, că vă cunoaştem şi ştim cât vă plăteşte pielea! Dacă a-ţi fost şi voi amăgiţi, veniţi-vă în fire; nu căutaţi să molipsiţi lumea şi să necinstiţi pământul care o să vă înghită.

Da ia să venim la altă vorbă bădiţă:

Pe Cc. Grigore zici că l'ai omorât din răzbunare. Pe sluga lui credincioasă, ştiu că nu l'ai omorât tu. Da Căpitanul nostru, un viteaz care-şi varsase sângele pentru ţară, un drept în faţa lui D-zeu, care erà bun ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pâinea caldă, care ne iubeà pe toţi ca pe cei şase copii pe care i-ai făcut orfani, mişelule! Acest vrednic militar care-şi făceà datoria singur în faţa a şapte sute de turbaţi, îţi patase şi el onoarea?

Voia să mă împuşte, răspunse Ghiţă.

Ca să scape din ghiarele tale un bătrân fără arme!... Şi din vr'o patru zeci care eraţi pe ceardac—că vă cunosc şi numele la toţi—nu s'a găsit unul să-l reducă la neputinţă fără a-l omorâ? Nu! Doamne fereşte! Pentru că cu toţii eraţi toţi numai fricoşi, gata la jaf şi la dări de foc, şi care daţi lăturile când e vorba de peile voastre spurcate. Şi tata de erà acolo, ai fi tras în trânsul numai ca să nu te zgârie glontele căpitanului!

Să ştii că din clipa în care ţi-am aflat această din urmă faptă, frate nu mi-ai mai fost. Pot să fiu fratele unui ucigaş.... dar a unui mişel.... nici odată!! Unesc şi blestemul meu cu a părinţilor noştri!

Şi eu, zise Constantin încruntat. Afurisit să fii şi de mine!

Şi acum reluă Sergentul Lisandru sculându-se, destulă ţi-a fost vorba! Umflaţi-l băeţi şi-l puneţi în căruţa cea de dinainte; îngrămădiţi-vă într'însa şi în a doua; pe cea de-a treia s'o lasaţi goală. Dumneata tată şi matà mămucă, să nu veniţi după noi să vă vadă lumea că sunteţi părinţi de ucigaş. Destulă pacoste pe capul neamului nostru. Pe noi nu ne vor bănui trecătorii, pentru că suntem în uniforme... Dacă vă mai cere inima, luaţi-vă ramas bun de nemernic; apoi suiţi-vă în căruţa cea goală şi vă îotoarceţi la sat, pe când noi o să-l ducem pe D-lui la Prefectură, după poruncă.

Nenorociţii bătrâni nu răspunseră nimic; numai aruncară amândoi câte o privire de nespusă jale şi nemărginită dragoste, asupra celuia pe care-l născuseră, în care puseseră atâta nădejde, şi pentru care făuriseră atâtea visuri de curată, harnică şi vrednică fericire! Nici unul însă, nu să mişcă din loc, întorcând capul ca să-şi ascundă ast-fel şiroile de lacrimi care le udau obrajii. Apoi, în tăcere şi cu paşii şovăind, se îndreptară spre a treia căruţă, pe când celelalte două, înconjurate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de cei patru soldaţi călări, se îndreptau în goană, prin bariera Socolei, spre Palatul Administrativ.

După o jumătate de oră, convoiul ajunse pe piaţa palatului. Prefectul şi Procurorul general erau însă plecaţi la Vulturenı; aşà că un procuror de serviciu luă măsurile cuvenite şi pe la orele 12 din zi, Ghiţă Dudău îşi făcù intrarea solemnă în vechea şcoală din strada Păcurari, cum o numise Neculai beţivu, care acum zăceà în curtea lui Cc. Grigori, aşteptându-şi rândul la autopsia medicului în cădere.

Fiind că ordinul erà dat ca Ghiţă să fie pus la secret şi în prevenţie, nimene nu se gândì a-i face vr'o percheziţie sau a-i schimbà hainele, mai ales în învalmăşeala care domneà atuncea, fu târât într'o celulă micà cam de vr'o trei metri pătraţi, dar foarte înaltă în tavan, şi luminată de o ferestruie prevăzută cu gratii groase de fier la care abia puteai ajunge numai suindu-te cu picioarele pe o măsuţă de brad, singura care, cu un scăuneş şi un pătişor de lemn, alcătuiau mobilierul celulei. Patul erà prevăzut cu un mindir, o perină de pae, şi o cergă de învălit. Pe masă să vedeà o oală ştirbă plină cu apă, iar, ascuns într'un colţ nelipsitul hârdău.

Aceasta erà locuinţa ce înfama burghezime, în zgârcenia ei cumplită şi murdară, o puneà, ce e drept că fără plată, la dispoziţia unui geniu de talia lui Ghiţă, al unui martir a umanităţei, al unui sfânt, a cărui nume va fi înscris în martirologul şi calendarele Lumei Noue şi reîntinerite, dacă Lumea Nouă însă va mai catadixì să aibă martiroloage şi calendare, aceste resturi ale bigotismului şi ale ignoranţei !!!!

CAPITOLUL XX

Moartea lui Cain

După ce mâncă cu lăcomie porţia ce i se aduse în celulă—căci bietul om nu luase nimic în gură tocmai din ajun, adică de când plecase de la Ţuţora—Ghiţă se trântì pe pat şi căzù de îndată într'o toropeală ve-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cină cu somnul; ochii îi ramaseră deschişi. Deşi nu prea fumă mult de obiceiu, dar acum găsind în brâu două pachete cu ţigarete, cu care se amerindase pentru toată întâmplarea la cârciuma din Holboca, începù să fumeze ţigări peste ţigări, fără multă cheltuiaiă de chibrituri, căci aprindeà ţigară de la ţigară, trimiţând în tavan rotogoale de fum albastru.

O rază strălucitoare de soare treceà prin gratiile ferestrei până jos pe podele, alcătuind ca un stâlp de lumină ce lasa într'un semi întuneric albăstriu patul şi ungherele celulei; iar fumul de ţigară, îndreptându-se mereu în sus spre raza luminoasă, se prefăceà într'un abur străveziu plin de mii de atome scânteetoare, care se tot jucau între ele înfăţişând fel de fel de flori şi îi hipnotizau vederile.

Tot privind aşa, i se părù de la o vreme că aburul acesta se făceà tot mai des şi mai întunecos pe unele locuri, pe când în altele, de şi pierdea din străvezia lui, devenia mai deschis şi mai luminos; aşa că totul începù să închipuiască margenile unui chip omenesc, cam nedesluşit la început, dar desluşindu-se tot mai lămurit, până se arătă chipul cuconului Costache Vultureanu. Atât de bine hotărâtă şi de desluşită i se părù această vedenie, încât ise păreà că ar fi putut s'o atingă cu mâna.

Rămase uimit! Se ştià treaz,... deschideà ochii cât puteà mai mari şi totuşi aveà înaintea lui ceva mult mai lămurit decât chipurile pe care i se întâmplase să le vadă prin vis. Se socoteà prea luminat ca să creadă în stafii, care de obiceiu, gândeà el, sparie numai pe proşti şi apar numai noaptea pe întuneric; iar nici odată ziua în amiaza mare,... ba încă şi într'o rază de soare!

Totuşi nu se puteà tăgăduì că tocmai pe Cc. Costache Vultureanu îl aveà în faţă.

Măreţul boer îl priveà cu o neţărmurită îndurerare: ochii săi mari de sub sprincenele stufoase şi cărunte, luminaţi ca de o rază de pe lumea cealaltă se uitau la ucigaşul fiului său cu atâta milă, dragoste şi jale, cum trebue să privească de dincolo la noi, sufletele drepte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care ne-au iubit fiind în viaţă, ne aşteptau cu dor, şi ne văd acum pierduţi şi departaţi pentru vecie, din pricina faptelor noastre urâte. Nu ei, ci noi atuncea, suntem acei cu adevărat lipsiţi de viaţă; pe când trăesc, ne plâng şi ne roagă!

Ingrozit, Ghiţă mai văzù că buzele bătrânului se mişcă.... îi recunoscù şi glasul şi auzì că-i spune:

„Caine! caine! Unde este fratele tău Abel?!

Cu sângele pe jumatate îngheţat şi cu broboane de sudori reci pe frunte. Ghiţă sări în picioare.... dar vedenia dispăruse.

Ptiu drace! făcù viteazul Dudău ruşinându-se de spaima ce-o trăsese! apoi aşezându-se pe un scaun cu coatele pe masă, după ce înlătură ulcica de pe dânsa: «Na că am ajuns şi eu în doaga pustnicilor din Evul-Mediu, care-l vedeau pe D-zeu cu barba albă, ori pe Scaraoschi cu coarne şi cu limba de foc! Tiii! dar rău mi-au mai zdruncinat crierii întâmplările de astăzi! Auzi? Eu, Ghiţă Dudău, om cult şi în toată firea, să am vedenii ca babele şi copii nervoşi! Ce prostie! Cum un crier, luminat şi sănătos, poate născocì asemenea nesăbuinţi, fără de nici o noimă, fără de nici un înţeles?

«Auzi? Bietul Costache Vultureanu, să vie tocmai de la moşia lui unde-i sunt îngropate oasele, la Penitenciarul de la Iaşi ca să-mi spue: «*Caine, Caine unde este fratele tău Abel?!*“ Adică cu alte cuvinte s'o sculat din groapă ca să mă dojenească pe mine că i-am ucis Cuconaşul. Ha, ha, ha! Da de unde eu şi cu Gr. Vultureanu fraţi? Ştiu că mama a fost totdeauna femeie cinstită; iar când m'am născut Cc. Costache erà om trecut şi de mult nu se mai ţineà de fleacuri. Atunci, ce legătură pot aveà cuvintele acestea luate din Biblie, cu faptele mele? Cât mai sunt de proşti aceia care cred în cuvintele Scripturei! Uit'te ce-mi spuneà bietul bătrân la Vultureni pe când eram copil, arătându-mi Biblia şi Evanghelia.

«Vezi tu, măi băete, cartea această sfântă? Mulţi o o citesc, dar puţini îşi bat capul s'o priceapă; iar din pricina asta, mulţi sunt aceia care-i tăgăduesc adevă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rurile. Insă nu este într'însa un singur cuvânt, care să nu fie adevărat şi ori cât s'ar trudi ştiinţa, sau cugetul omenesc, tot la dânsa or să ajungă, cu cât se vor apropia mai mult de adevărul desăvârşit. Tocmai când cuvintele acestor cărţi apar mai nedesluşite şi protivnice chiar bunului simţ, atuncea cuprind într'însele mai mult adevăr, pentru că ele vorbesc numai în pilde. Totul atârnă deci de la înţelepciunea omului, ca să deslege taina acestor pilde.

«Auzi nesăbuinţă?! Să zicem că fiind totdeauna nedesluşite şi întunecoase, bine credincioşii scot dintr'însele, înţelesuri pe care nu le au şi le potrivesc D-lor după împrejurări şi cum le vine mai bine. Aşa se vede că în neştire, am făcut şi eu mai adineoare: atât vedenia, cât şi cuvintele acestea pe care le-am învăţat în nevinovata mea copilărie, erau numai nişte născociri ale crierului meu obosit şi zdruncinat. Dovadă că la prima mişcare ce am făcut au amuţit şi dispărut fără urme. Dar cum de am pus în gura lui Cc. Costache nişte cuvinte atât de nepotrivite cu împrejurările? Prin ce întovărăşire de idei tocmai cuvintele aceste Biblice mi s'au ivit în gând şi nu altele?

«Să vedem:

«Chiar după arătările Bibliei, Cain este întruchiparea tuturor relelor porniri: zulipsirea, furia, siluirea, omorul, căci îndeletnicirea sa de căpetenie, eră, pe lângă lucrarea pământului, vânătoarea şi luptele cu fiarele salbatice.

«Abel a cărui îndeletnicire eră păstoria, unde munca cu mâinele este neînsemnată şi lasă timp destul minţei şi gândirei să se desvolte'n voie—a fost întruchiparea pornirilor bune şi frumoase: bunatatea, blândeţea, iubirea şi credinţa. Insemnează cea dintâi nedreptate făptuită în lume, de către acela care, deşi de o fire cu victima sa, n'a putut să-şi desvolte îndeajuns crierul, lăsându-l să se ofilească în folosul materiei.....

«Apoi, făcù Ghiţă adâncindu-se tot mai mult în cugetările sale, odată ce amândoi eram fraţi şi de aceiaşi fire, pare lămurit că de li s'ar fi schimbat din copilărie indeletnicirile şi felul de viaţă, făcând din Abel

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vânătorul şi din Cain blândul păstor de turme li s'ar fi schimbat firile în chip cu totul opus şi poate Abel, l'ar fi ucis pe Cain.

«Înţelesul pildei acesteia trebue să fie dar: că în tot omul ce se naşte, sălăşluesc la început un Abel şi un Cain. Ei se desvolt spre bine sau spre rău, după felul creşterii, îndeletnicirile şi împrejurările vieţii. Când dăm drumul relelor noastre porniri, când ne lăsăm în voia furiei, când făptuim nedreptatea şi silnicia, Cainul nostru lăuntric îl ucide dar pe Abel.

«Adâncă mai este şi taina cugetului omenesc! Un cuget, o gândire, care ni se par răsărite în mintea noastră chiar acum, sălăşluiau poate de mult în noi, pregătite de mult şi cu încetul. Cum alt-fel s'ar puteà tălmăci că cuvintele Bibliei învăţate de mine în copilărie să mi se înfăţişeze astăzi cu un înţeles atât de logic şi de lămurit? Rostind cuvintele acestea, bătrânul boer nu mă mustrà pentru că i-am ucis fiul care nu-mi erà nimica şi nici lui nu-i mai este nimica, fiind astăzi, amândoi, numai nişte leşuri mai mult sau mai puţin putrezite. Erà Abelul din mine care îl mustrà pe Cain! Erà conştiinţa care mă mustrà, pentru faptele mele, pentru întreaga mea viaţă plină numai de răutăţi şi prin care *Cain l'a ucis pe Abel.*

«Să vedem acum dacă acest Abel a fiinţat vr'odată în mine:

«O da, da! Am fost şi eu Abel altă dată! Aceasta nu o pot tăgădui. Când am început să mă luminez şi să cuget, povăţuit şi priveghiat de aproape de către bătrânul Vultureanu, ca Abel, eram numai bunatate, blândeţe şi credinţă! Credeam în D-zeu şi în Sf. Treime, în Maica Domnului cea fără de prihană şi în sfinţii, care au îndurat chinuri şi şi-au jertfit vieţele, pentru adevăr lumină şi dreptate! Iubeam cele sfinte din toată inimioara mea cea curată de copil şi nedrept a fost tata azi dimineaţă când mi-a spus, că de mic eram soiu rău. Nu este adevărat! Nu eram rău pe atuncea, ci din potrivă curat la suflet şi la cuget. Îmi iubeam părinţii, binefăcătorii şi neamul. Visam de bucuriile Raiului în care aveam să mă împreunez pentru veciĕ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu tot ce este bine, frumos şi drept. Mă îngrozeă gândul că, din pricina pacatelor ce le-aşi face, aş fi lipsit pe veci de această bucurie. Ajunsesem la convingerea că, de cât să înşeli, sau să iai lucrul altuia, este mai bine să suferi înşelăciunia răilor şi să perzi ce este al tău cu dreptul.

«Dar când am auzit *profesori de liceu*—ceia ce pentru mine înfăţişà culmea luminei şi a ştiinţei—zicându-mi că Raiul şi Iadul sunt aicea pe pământ şi că singura răsplată a binelui, este conştiinţa binelui ce l'ai făcut, cum aşi mai fi putut crede în răsplată şi pedeapsa cerului şi cum m'aşi fi putut mulţămì cu această răsplată de înaltă raţiune, eu un biet copil de doisprezece ori paisprezece ani!?

«Când îmi vedeam comarazii minţindu-se şi înşelându-se între dânşii, premiile distribuindu-se, nu după merit, ci după influenţă, cei minciunoşi şi înşelători admiraţi pentru deşteptăciunea lor, puteam eu oare să mai cred în bine, adevăr şi dreptate, văzându-le pângărite şi batjocorite în tot ceasul! Căci eram luat de prost şi de nătărău de câte îndrăzneam să pomenesc macar de dânsele!

«Cum aşi fi putut urmà să-mi iubesc şi să-mi cinstesc Biserica, când o vedeam, la zile mari şi serbări oficiale, locaş de întâlnire sau de corvadă pentru cei de sus; iar în restul anului, tăgăduită, hulită şi batjocorită în tot felul? Când luminătorii noştri îi tăgăduiau adevărurile. Când o făceau răspunzătoare de ignoranţa ori de purtarea scandaloasă a vre unuia din membrii ei? Când nu odată i-am auzit spunând că de cât creştin ortodox îi mai bine să fie cineva Budist sau Musulman?

«Ce dragoste şi ce respect putem aveà pentru ţara aceasta ortodoxă, când în întrunirile publice—pe care le cercetam cu nesaţi,—vedeam pe fruntaşii neamului batjocorindu-se unii pe alţii şi invinuindu-se de pungaşi, sau vândut străinilor? Când băgàiu de seamă că cuvintele înălţătoare de patrie şi de dragoste de neam, care mă entuziasmau până în fundul sufletului, erau numai nişte vorbe goale şi sunătoare, în care nu cre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

deau nici ei, de care-şi băteau joc şi pe care nu le întrebuinţau de cât ca să-şi înmulţească numărul partizanilor şi să-şi poată ast-fel face trebile lor personale?!

«Şi ast-fel zilnic: în dormitor, în clasă, la recreaţie, la fiecare răspântie sau colţ de stradă, *Cain* îl ucideà pe *Abelul* din mine.

Caine! caine! unde este fratele tău Abel?!

«Fiind însă că tot omul are nevoie să creadă şi să iubească; să-şi făurească o credinţă, o dragoste şi năzuinţi frumoase, atunci când nu se poate împacă cu acele ce ar trebuì să-i fie firesti, primii şi eu cu tot focul tinereţii ideile şi crezul socialiştilor celor mai înaintaţi.

«Dragostea de neam şi de Biserică dovedindumi-se de falşe şi mincinoase, visai de dragoste universală, de patrie obştească, având în cuprinsul ei întreaga omenire!

«Visai Raiul, nu dincolo de viaţă, ci chiar aicea pe acest pământ:

«Toate elementele făpturei supuse omului prin mijlocul ştiinţei; libertatea, egalitatea şi frăţia stăpânind singure Lumea Nouă; în care toţi oamenii vor fi pe depin liberi, deopotrivă cu toţii şi fraţi între dânşii; în care lume legile vor fi de prisos, fiecare cunoscându-şi datoria şi îndeplinind-o din dragoste, din convingere şi nesilit de nimene; în care nu vor mai fi nici crime nici rezbeluri—aceste crime în mai mare—în sfârşit, în care dreptatea fără prihană va isvorì din neprihănitele cugete! . . . . . .

. . . . . .

«Dar a visà... este oare de ajuns?... Aceia care hrănesc asemenea năzuinţe, sunt datori, chiar pentru binele omenirei, să le făptuiască cu ori ce preţ. Puţinii aceştia cum şi-ar puteà ajunge scopul, ori cât ar avea sufletul de mare, ori cât de luminaţi ar fi şi conştienţi de menirea lor faţă de mulţimele celor obijduiţi, când o mână de haini, de netrebnici şi de hrăpitori, stăpânesc lumea cu sila şi prin puterea neştiinţei, o ţin ferecată în lanţurile întunericului şi nu te lasă ca să luminezi gloatele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Se zice că doisprezece oameni din popor, însufleţiţi de către un al treisprezecelea pe care-l luaseră drept D-zeu fiind că erà mai luminat ca dânşii, răsturnară lumea veche şi o cucerirà, numai prin puterea cuvântului..... da!..... Dar în câte veacuri?.... Cu câţi martiri?! ..... Câte valuri de sânge nu s'au varsat şi nu se varsă până şi în zilele noastre, în numele D-zeului lor?!..... Şi totuşi lumea tot rea a ramas, nedreaptă, faţarnică şi hrăpitoare! Dreptele şi luminoasele cuvinte ale Nazarineanului, au putut răsturnà tronuri, capişte şi sinagoage; dar mâna cea de haini a ştiut să renască mai aprigă şi mai hrăpitoare, iar, faţarnică, şi-a făcut unelţă de asuprire, de nedreptate şi de întuneric tocmai din dreptele şi luminoasele cuvinte ale teslarului din Nazarat.

«Adevărul şi Lumina, nu se pot impune numai prin cuvinte în zilele noastre de către o minoritate luminată, unor mulţimi crescute de veacuri în eresurile unui adevăr mincinos şi al unei lumini falşe! Pentru a se stârpì eresurile, trebue negreşit ca adevărul să se impue prin silă. Vine atuncia Cain şi, crezând că se pune în slujba adevărului, pentru stărpirea minciunei, îşi întrebuinţează armele sale obişnuite, adică! zulipsirea, furia, siluirea, răutatea, crima, omorându-şi chiar fratele.

Caine! caine! unde este fratele tău Abel!? . . . . .

. . . . . .

«Dar credinţa această nouă, care mi-a făurit-o mintea şi cugetarea mea din cele văzute, auzite, cetite şi judecate de mine, să fie oare întemeiată pe adevăr? Căci şi eu în felul meu sunt bine credincios, cu toate că nu cred în biserică!

Dacă mă aflu pe calea cea dreaptă, dacă celea ce am crezut până acuma sunt adevărate, apoi nici vorbă, că ori cât l'ar ucide Cain pe Abel, or cât sânge ar curge un timp, foloasele ar fi covârşitor de mari pentru omenirea viitoare, ajunsă la libertatea deplină, la deplina egalitate şi la deplina frăţie. Sunt dar, nu numai de iertat, dar de laudă ca martiri a viitorului, toţi atentatorii care caută, prin omoruri şi teroare, a nimicì so-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cietatea de astă-zi! In locul Altarului, a Tronului și a familiei creștine care au adus atâtea rele, nedreptăți, întuneric și suferinți, ei vor să așeze societatea viitorului pe aceste trei noi pietre de temelie, treime mult mai vădită și mai adevărată, de cât eră veche, pe care n'a văzut-o nimene, dar una și nedespărțită, ca și dânsa, pentru că nu poate ființi libertatea deplină, fără deplină egalitate nici fără frăția deplină. Odată lumea așezată pe aceste temelii sigure, ar fi ajuns la cea mai înaltă treaptă a fericirei. Și ar urmă deci în liniște calea sa spre popășire, spre desăvârșit, fără a se mai teme de vre o zguduire în viitor și ori câte jertfe ar fi costat dobândirea acestui ideal, ar reeși biruința lui *Abel* și înfrângerea lui *Cain* pentru totdeauna.

«Dar idealul acesta căruia m'am jertfit și împreună cu mine alte cinci vieți omenești căzute astă noapte, fie prin mine însumi, fie din pricina mea, să poate el concepe în deplinatatea lui? Să poate concepe în deplinătatea ei ideia unei libertăți depline, unei depline egalități și înfrățiri depline?

Ia să le cercetez pe tustrele la rând, odată că m'am încredințat că ele trei, sunt una și nedespărțite:

«Libertatea mea deplină, n'ar aduce oare nici o vătămare libertățeî aproapelui meu? Căci atuncea acesta nu s'ar mai bucurà de libertatea lui deplină; iar libertatea, egalitatea și frăția fiind una și nedespărțite, ar dispăreà prin faptul unei singure nedreptăți. Dacă mă opresc însă în deplinătatea libertățeî mele, fie pentru a nu vătamà deplina libertate altuia, fie din milă, sau din dragoste, unde-mi este atuncea deplina mea libertate? Iar dacă voi încercà cumvà să mă bucur de dânsa deplină, fără a mă gândì la aproapele meu, iarăși va venì *Cain* cu obicinuitele sale arme și-l va omorì pe *Abel* fratele său.

«Egalitatea deplină ne-o dă firea, numai în fața morței. In societatea nouă, ne mai fiind legi, pentru cuvântul că conștiința individului va fi singura lege, om cu om va fi deopotrivă nu numai în drepturi, dar și în datoriile sale către semenii lui.... — Dar dacă omul va mai aveà și datorii către alți oameni, mă întreb ia-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

răşi în ce va constă libertatea lui deplină ?....— Pentru a puteà trăi, în societate, trebue să producă. Dreptul de societate nu-l putem recunoaşte în societatea viitoare. Fiecare om va muncì din convingere, din dragoste, nesilit de nimene şi căutând să producă cât mai mult, după puterea lui de muncă şi după însuşirile sale fireşti, sau intelectuale. Pentru ca egalitatea să fie deplină, va trebuì ca drepturile fiecărui cetăţean să fie potrivite cu produsul muncei sale. Oare munca salahorului care va cară piatră meşterului zidar, va puteà fi preţăluită de o potrivă cu munca învăţatului care va fi hărăzit omenirei o descoperire ştiinţifică ? Dacă răsplata va fi de o potrivă pentru amândoi, unde va fi dreptatea ? Iar dacă învăţatul se va bucurà, cât de puţin, de un drept mai mare decât a salahorului, unde va fi atuncea egalitatea ?

«Din ziua când vom fi desfiinţat dreptul de proprietate, care va fi nebunul care să-şi mai clădească o casă, sau să-şi sădească un pom ? Cine este acela care se arunce în pământ o ghindă, dacă nu ştie că se va răcorì sub umbra stejarului ?! In asemenea întocmiri, pe cine l'ar mai trage inima să tragă o brazdă adâncă şi roditoare ? Pământul fiind a tuturor şi a nimănui, s'ar vlăguì în curând, nefiind cine să-l îngrijească cu drag, să-l îngraşe sau să-l economisească prin alternarea productelor. Tot aşa se va întâmplà şi cu pădurile, fie care cetăţean, putând a le tăià fără rost şi după trebuinţele sale. Şi ele vor dispărea în curând; iar odată dispărute, vor sacă şi izvoarele şi râurile. Trândavul şi leneşul se va folosì de munca şi deşteptăciunea harnicului; risipitorul şi nărăvitul de roadele strângătorului cinstit. Impărţirea pământului în loturi egale celora ce s'ar legà să-l lucreze cu milă şi cu minte, ar fi restabilirea proprietăţei, deci o lucrare nedreaptă şi vremelnică, pentru că nepotriviţi suntem între noi ca înţelepciune, ca putere de muncă şi ca naravuri. Din nedreptate s'ar naşte iar zulipsirea, ura, răzbunarea şi iar *Cain* ar venì să-l omoare pe fratele său *Abel*.

«Rămâne acuma înfrăţirea universală. S'o cercetez şi pe asta :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Că oamenii ar fi fraţi cu toţii, nu s'ar puteà admite de cât primind de bună obârşia pe care ne o dă Biblia cu Adam şi Eva. Această obârşie însă este pusă în zilele noastre la mare îndoială de către mulţi învăţaţi, care, întemeiaţi pe descoperiri şi adevăruri ştiinţifice, tind a ne înrudì mai degrabă cu maimuţele, peştii şi chiar bureţii. Impotriva teoriei ştiinţifice, ia să primesc de o cam dată legenda Biblică:

«Sunt eu oare frate cu tata, mama, nevasta, unchii şi verii mei? De este aşa pentru ce s'a mai ostenit mintea omenească să stârnească denumiri deosebite pe·tru fiecare din aceste grade de înrudire şi aceasta în toate limbele vorbite în lumea întreagă? Aşa că chiar după scriptură, suntem numai într'un oare grad de rudenie, iar nici cum fraţi între noi. Cuvântul acesta de frate arată numai comunitatea de obârşie după Biblie, comunitate pe care ştiinţa o tăgăduieşte. Ea ar mai arata solidaritatea şi egalitatea la care dorim să ajungem şi la care au tins înainte de noi şi creştinii. Dar alta este solidaritatea şi alta frăţia—dovadă că au amândouă cuvinte şi înţelesuri deosebite. Pot să fiu solidar cu cineva şi să nu am pentru dânsul nici o dragoste; pe când frăţia,—una din cele trei temelii pe care voim să clădim societatea viitoare — cuprinde întrânsa dragostea conştientă şi liberă şi egalitatea deplină, căci una sunt şi nedespărţite. Aşa dar şi noi, ca şi creştinii, propăvăduim dragostea aproapelui.

«Să văd acuma cine-mi este mai aproape?

«Tata, mama, nevasta şi copii sunt cei mai apropiaţi; apoi vin fraţii şi surorile, unchii şi mătuşele, precum şi copii lor; cei de-o limbă şi de-o fire cu mine, adică neamul, după cum îi zicem noi Românii, neamurile cele mai mult sau mai puţin înrudite cu al meu; şi hăt, tocmai la urmă de tot, acea falnică omenire, căreia îi jertfeau toate dragostele mele cele mai curate şi firești, deşi, după noile teorii ale ştiinţei moderne, abia dacă această omenire îmi este mai aproape decât maimuţele, peştii şi bureţii.

«Dar atunci,... făcù Ghiţă Dudău sculându-se de pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

scaun şi începând a umblà prin mica lui celulă. Dragostea de Patrie—pe care o respingeam ca o idolatrie —acel dor de Ţară, care mi-a sfâşiat inima de atâtea ori pe când eram departe şi între străini, este nu numai firească, dar şi urmarea logică al dragostei aproapelui şi al solidarităţei omeneşti, care au şi ele aceleaşi grade de datorii către cel mai aproape de mine.

«Aşa dar acea dragoste şi frăţie universală, pe care nu le-am găsit nicăirea de cât vorbe—au doară nu ţin minte ce-am păţit eu la Marsilia?—Este numai o năzuinţă bolnăvicioasă, nefirească şi nedreaptă, asemănătoare cu părintele care şi-ar lepădà făptuirile pe drumuri, pentru a creşte nişte copii străini, ori cu fiul nemernic, care s'ar lepadà de mama care l'a născut, pentru a-şi alege alta mai bogată sau mai mândră! Iată dar că şi această dragoste şi frăţie universală, este o nedreptate, pentru că înăduşă dragostele cele fireşti şi iar *Cain* vine să-l omoare pe *Abel* fratele său. . . .

. . . . . .

«Şi pentru asemenea ideal mincinos şi nedrept — urmă Ghiţă grăbind pasul şi învârtindu-se ca leul în cuşcă — pentru asemenea închipuiri ademenitoare, dar mai nestatornice de cât vedenia mea de adineoare, am respins dragostele cele fireşti, cele sfinte şi dătătoare de fericiri curate? Pentru ele mi-am patat mâinele în sângele adevăraţilor mei fraţi. Da! Inţeleg! Văd acum adevăratul înţeles al acelei vedenii! *Caine! Eu sunt Cain! Adevăratul Cain care şi-a ucis fratele.*

Caine! Caine! Unde este Abel, fratele tău!

. . . . . .

. . . . . .

«Dar nu!... Nu se poate!!... Nu sunt eu ucigaşul!... Mâinele mele sunt pline de sânge; dar sângele acesta nu l'am varsat eu, ci voi! Voi amăgitorii mei! Am fost unelta oarbă şi inconştientă, pe când voi şi numai voi aţi fost făptuitorii! Voi pe care v'am crezut mai luminaţi ca mine şi m'aţi pătruns de teoriile voastre distrugătoare. Voi care mi-aţi ridicat credinţa cea adevărată, mângâerea cea alinătoare de suferinţe, nădejdea cea dătătoare de viaţă şi de putere sufletească!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Iată ce aţi făcut din mine şi din atâţia alţii!!

«Şi ce ne-aţi dat în schimb şi mie, şi sutelor de întunecaţi şi semiculţi, care v'am crezut cuvintele? Ce ne-aţi dat în schimb ca să luptăm în viaţă? Numai ura de clase pe care nu o cunoşteam înainte de voi; îndoiala, apoi tăgada necugetată pe care ni le-aţi sădit în suflet; desnădejdea, desperarea şi la urmă dorinţa să ne atârnăm trupurile pe toate crăcile pomilor din Cismigiu, sau a teilor de la şoseaua Kiseleff, când ne lipseşte revolverul cu şase focuri, otrava, sau modernul spirt denaturat!

Apoi privid spre fereastră la razele frumosului asfinţit:

«Spuneţi-mi voi, apostoli umanităţii şi a înfrăţirei universale, care alte daruri ne le-aţi hărăzit, afară de acestea? Ce-i vinovat soarele că nu-l vedeţi, pentru că închideţi ochii, spre a-i tăgădui lumina?!

«Ce-i vinovată cumpăna dreptei judecăţi, că-i strâmbaţi voi pârghia cu minciunile voastre, rostite numai în folosul vostru, în dauna noastră şi a întregei omeniri, în numele căreia mai aveţi neobrăzarea să spuneţi că grăiţi?!

«Nesocotiţilor! Pentru asemenea nesăbuinţi primejduiţi voi fiinţa şi viitorul ţărei? O! voi ce staţi la adăpost şi la căldură, gata să vă cocoţaţi cât de sus pe leşurile noastre, pentru asemenea scornituri blestemate cad oare şi vor mai cădeă, mii de suflete inebunite de palavrele voastre, dar nevinovate, amăgite şi întărtate mişeleşte de către voi? Căci, am auzit-o chiar azi dimineaţă din gura fratelui meu Lisandru: Ostaşii Români nu vă vor lasă să pataţi cinstea neamului! Ii cunosc pe ei! Sunt curaţi la suflet şi-şi vor face datoria, de ar trebuì să tragă şi asupra părinţilor lor!

«Nu vă fie frică însă, că gloanţele lor nu vă vor puteà nimerì niciodată, de bine ce ştiţi a vă păzì pielea, în folosul.... omenirei! Cădea-vor jertfă, numai nevinovaţii, întunecaţii cei mulţi şi vre-o câţiva nesăbuiţi ca mine! Voi veţi şti să vă lepădaţi de noi cât mai repede, să vă ştergeţi şi urmele cu dibăcie şi din dragoste şi milă pentru omenire să vă ridicaţi tocmai în frun-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tea bucatelor! Vai! însă și de noi, când vă va ajunge, ca pe mine, ceasul remușcărei!

«Și iată pentru cine și cui m'am jertfit! Iată pentru ce miam întinat și sufletul și mâinele în sângele unui bătrân care-mi făcuse atâta bine și a unui vrednic oștean, care apară legea și dreptatea în potriva nesăbuinței mele!!

«Dar la ce-mi mai este bună astă-zi remușcarea, de cât a-mi mări chinurile și durerile?! La ce a-și mai trăi, când toate s'au sfârșit pentru mine? Trăind, ce rost a-și mai avea pe lume? Fiindcă la noi nu este pedeapsa cu moarte, mă vor bagă pe viață în fundul unei Ocne. Se zicem că fiind dibaciu voi ști să mă strecor și de acolo; ori purtându-mă bine vre o câțiva ani voi avea norocul să mă grațicze. Ei și apoi? Care-mi va fi viața? Nu tot de fost pușcăriaș? Dacă încep, în sufletul meu astăzi, chinurile remușcărei, simt că numai am în mine puterea adevăratei căinți și-mi va lipsì deacum pentru totdeauna, nădejdea! Și tot voi sunteți de vină! Da! *Cain*! Eu sunt de acum *Cain*; dar pentru că voi, l'ați ucis pe *Abelul* din mine!

«Haide, făcù bietul Ghiță oftând din adâncul inimei: Numai vreau, nu pot să mai trăesc! Acum e timpul prielnic, soarele începe a se coborâ, și după blestemul pe care mi l'a aruncat bătrânul Mihalache, nu trebue să asfințească soarele de astăzi, înainte ca să-mi fi luat eu pedeapsa!»

Se suì pe masă, iar văzind că nu ajunge până la gratiile ferestrei, trase și scaunul după dânsul, se suì pe el și disfăcând cureaua lungă cu care erà încins peste brâu, o legă de gratia din mijloc, asvârlind scaunul pe pat; apoi făcând un laț la celalt capăt a curelei, își trecù capul prin laț și începù a depărtà masa cu picioarele, înpingând-o și pe dânsa tot spre pat ca să nu facă zgomot, de ar cădeà cumvà și să nu atragă bagarea de seamă a sentinelei ce se plimbà prin sală.

«O Doamne, făcù bietul desnădăjduit! Dacă este adevărat că ființezi în ceruri, dacă tu ești D-zeul dreptății, al milei și al indurărei, primește în împărăția ta pe Abelul din mine... Iar pe Çain, Doamne,... pe Cain

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trimite-l în fundul Ghehenii ca să se socotească cu amăgitorii săi!»

Masa depărtându-se din ce în ce mai mult, tocmai pe când rosteà ultimile aceste cuvinte, Ghiţă Dudău îşi perdù cumpătul şi ramase atârnat de curea, care răsucindu-se, îl întoarse cu faţa spre fereastră; şi soarele de Primavară îi trimise, poate în semn de Dumnezeiasca ertare, o ultimă rază de lumină, înainte de a se da măreţ, după dealurile din spre Galata! . . . .

. . . . . !

. . . . . .

Când veniră să-i aducă porţia de seară, îl găsiră pe bietul Ghiţă rece şi neînsufleţit.

Iar fiind că nu fusese încă judecat, se dădù, după mare stăruinţă, voie părinţilor săi să-l' îngroape în cimitirul din Vultureni, care se află alăturea cu bisericuţa din Vale, acea cu proptele multe şi care ţine minte, tocmai din vremile Volintirilor lui Ipsilante.

SFÂRŞIT

UNIVERSITATEA

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

TABELA CUPRINSULUI

PARTEA I.

Asfinţitul unui mare leat.

CAP. I

Şesul Prutului . . . pag. 5

CAP. II

Tabietul de diminiaţă a unui velit Boer » 12

CAP. III

Gospodărie Boierească . . » 24

CAP. IV

In care apare Eroul acestui Roman. » 34

CAP. V

O zi la Curtea din Vultureni . » 44

CAP. VI

Primii paşi spre lumină . . » 61

CAP. VII

In care Ghiţă învaţă mai multe lucruri bune dar rele şi mai multe. . . » 71

CAP. VIII

Cearta dintre două spiţe . . » 85

CAP. IX

Făţărnicia unui copil . . » 99

CAP. X

Sfârşitul unui Boer mare . . » 106

PARTEA II.

Răsăritul unui leat nou.

CAP. XI

Avânt spre rău . . . » 123

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XII

Pe aceiași cale . . . pag. 137

CAP. XIII

Eroul nostru la gurile Dunărei . » 144

CAP. XIV

Pribegire prin străini . . » 151

CAP. XV

Dragoste și frăție internațională . » 159

CAP. XVI

Reîntoarcerea în țară . . » 165

CAP. XVII

Atițări criminale . . » 177

CAP. XVIII

Resculații la Vultureni . . » 191

CAP. XIX

Blestemat de părinți! Judecata și blestemul fraților . . . . » 204

CAP. XX

Moartea lui Cain . . » 215

—++—*—++—

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ERATA

pagina	rîndul	în loc de	să se citească
17	37	căruță	caretă
18	13	merii	nurii
21	7	Dameții	Dănuții
21	30	Rusia	Prusia
21	9	Oblanduire	Obldduire
29	1	știe	scrie
29	37	răsăriască	pritocească
31	3	iscăleau	încălicau
31	10	vărătură	arătură
39	1	tale	sale
44	11	amandoi la Miss	amândouă cu Miss
47	19	se găsește	se zărește
48	7	aloculea	alocurea
50	1	Eleno	Eleuco
50	10	Bar vel Postelnic	Bîr vel Postelnic
53	2	îi o punea în gură	cu care îi împedeca picioarele
54	4	după părul lui	după portul lui
75	21	căruță	careta
95		că aș fi făcut până la moarte	că ar fi tăcut până la moarte
115	28	lanurile	lumele
124	11	poete	poate
126	23	Domnița	Duduia
130	28	saci	căci
131	31	coruri	comori
133	38	neam sau nu	neam sau ins
134	26	casă	cazmă
135	9	În care	Cu care
135	4	ori urme ar fi lasat	ori ce urme ar fi lasat
139	19	fîn	fiu
139	35	de țin lanț	se țin lanț
141	33	muocii sale	muncii sale
141	55	a se adăoga	va deveni tot mai nesuferit
147	9	fereacă	fericească
149	35	tot	sat
153	27	cambura	Canucbrère
153	28	Ucazar	Alcazar
154	7	Boudesco	Dudesco
155		scolari	Proletari
175	9	socotit	cocoțat
178	7	adusese	avusese
193	5	foaia	furea
200	21	perdea	perdut
218	37	eram	erau

UNIVERSITATEA